

Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

Γεωγραφία

4

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε. — ΑΘΗΝΑΙ

Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Για την Γ' και Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΔΗΜ. ΤΣΑΜΑΣΦΥΡΟΥ

τίως Εκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε. — ΑΘΗΝΑΙ

1935

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν κατωτέρω ὑπογραφήν.

Δημητράκης

PRINTED IN GREECE 1935
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΕΛΛΑΔΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ

Παρατηρήσατε τὸ χάρτη. Εἶναι ὁ χάρτης τῆς πατρίδας μας, τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι χῶρες, ποὺ λέγονται.

1. Στερεὰ Ἑλλάδα. 2. Θεσσαλία. 3. Μακεδονία. 4. Θράκη. 5. Ἡπειρος, 6. Πελοπόννησος. Καὶ ἀπὸ τὰ νησιά: 7. Ἑπτάνησοι, 8. Εὐβοία καὶ Βόρειοι Σποράδες, 9. Κυκλάδες, 10. Κρήτη, 11. Αἰγαῖο πέλαγος.

Δείξατε στὸ χάρτη κάθε χώρα. Δείξατε τὰ νησιά.

Ποιά χώρα φαίνεται μεγαλύτερη. Ποιά φαίνεται δεύτερη. Ποιά φαίνεται μικρότερη. Ποιὸ νησὶ φαίνεται μεγαλύτερο. Ποιὸ δεύτερο. Ποιὸ εἶναι τρίτο.

Μὲ τί μοιάζει ἡ Πελοπόννησος; Δείξατε δυὸ μεγάλα νησιά ποὺ μοιάζουνε πολὺ μεταξύ τους. Σὲ ποιά ἀπὸ αὐτὲς τίς χῶρες εἶναι τὸ σχολεῖο μας;

Νὰ πῆτε χωρὶς νὰ βλέπετε τὸ χάρτη, ποιά χώρα εἶναι πρὸς τὸ βορρᾶ. Ποιά πρὸς τὸν Νότον. Ποιά πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ ποιά στὴ Δύση.

Ἀπὸ ποιὲς θάλασσες βρέχεται ἡ Ἑλλάδα; Μὲ ποιὲς ξένες χῶρες συνορεύει;

Ποῦ βρίσκεται τὸ βουνὸ Ροδόπη; Νὰ δείξετε τὴ βουνοσειρὰ τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸ Βορὶὰ πρὸς τὸν νοτιὰ..... Νὰ κάμετε ἕνα ἰχνογράφημα τῆς Ἑλλάδας καὶ πάνω σ'αὐτὸ νὰ σημειώσετε τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς μὲ τὰ ὀνόματά τους.

Στὸ ἴδιο ἰχνογράφημα νὰ σημειώσετε καὶ τίς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας, ὅσες ξαίρετε.

Ἐκ τ α σ η τῆς Ἑ λ λ ᾶ δ α ς. Παρατηρήσατε στὸ χάρτη τὴν Ἑλλάδα.

Ἐχει κλίμακα 1:6.000.000 ἤτοι ἕνα ἑκατοστὸ τοῦ μέτρου τοῦ χάρτη αὐτοῦ ἰσοδυναμεῖ μὲ 60.000 μέτρα στὸ ἔδαφος. Τώρα ποὺ γνωρίζετε αὐτό, νὰ βρῆτε πόσα χιλιόμετρα εἶναι ἀπὸ

τῆ μιᾷ ἄκρῃ στὴν ἄλλῃ τῆς Πατρίδας μας, ἀπὸ τὰ βόρεια ὀ-
νορά μας ὡς τὰ νότια τῆς Κρήτης. Νὰ βρῆτε τὸ πλάτος τῆς
ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δηλ. ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ἐβρον
ὡς τὴν Κέρκυρα.

I. Στερεὰ Ἑλλάδα

Μελέτη τοῦ χάρτη. 1. Νὰ δείξετε τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. 2. Ποιῶν
θάλασσες τὴ βρέχουν; 3. Μὲ ποιά χώρα συνορεύει κατὰ τὸ
Βοριά; Μὲ ποιά συνορεύει κατὰ τὸ Νοτιά; 4. Τί φυσικὰ σύ-
νορα τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία; 5. Ποιὸ κομμάτι τῆς
Στερεᾶς Ἑλλάδας ἔχει τὰ περισσότερα βουνά; 6. Νὰ δείξετε
τὰ σπουδαιότερα ποτάμια τῆς. 7. Ποιῶν εἶναι οἱ πεδιάδες τῆς;
8. Πῶς λέγονται τὰ βουνὰ ποὺ ἔχει ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα; Νὰ
τὰ βρῆτε στὸ χάρτη. 9. Νὰ βρῆτε τίς πόλεις, τὴν Ἀθήνα, τὴ
Λαμία, τὸ Μεσολόγγι. 10. Πῶς μπορεῖτε νὰ πάτε ἀπὸ τὴ Λα-
μία στὴν Ἀθήνα; 11. Ποιά διεύθυνση θὰ πάρετε γιὰ νὰ πάτε
στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα;

Γιὰ νὰ μελετήσετε τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα στίς λεπτομέρειες τῆς
θὰ κάμετε μαζί μου ἓνα ταξίδι.

Ἀρχίζομε ἀπ'τὴν Ἀθήνα.

Ἀθήνα

1. Πότε χτίστηκε ἡ Ἀθήνα. Χίλια πεντακόσια
χρόνια πρὸ Χριστοῦ, φιλονίκησαν δυὸ Θεοί, ὁ Ποσειδῶνας, ὁ
Θεὸς τῆς θάλασσας, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἡ Θεὰ τῆς σοφίας, ποιὸς ἀπὸ
τοὺς δυὸ θὰ πάρῃ στὴν προστασία τοῦ τὴν πόλιν ποὺ λεγό-
ταν Κεκροπία, καὶ ποὺ εἶχε χτιστῆ 200 περίπου χρόνια προ-
τύτερα (1800 π.Χ.). Γιὰ νὰ πάψῃ λοιπὸν τότε τὴ φιλονεικία
τοὺς ὁ Ζεὺς, ὁ πατέρας τῶν Θεῶν, ὥρισε πῶς τὴν πόλιν θὰ
τὴν ἔπαιρνε ἐκεῖνος ποὺ θὰ τῆς χάριζε τὸ πιὸ χρήσιμο πρᾶμα.

Τάκουσε ὁ Ποσειδῶνας καὶ χτύπησε θυμωμένος μὲ τὴν τρί-
αινά του τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης, τῆς Κεκροπίας, κι ἀμέσως
πετάχτηκε ἓνα ὠραιότατο καὶ περήφανο ἄλογο. Καβαλά-
ρηδες στάλογα ποὺ θὰ βγοῦνε ἀπ'αὐτὸ θὰ νικοῦν τοὺς ἐχθροὺς

τους οί κάτοικοι τῆς Κεκροπίας, κι ὅταν τοὺς βάνουν στοὶ κυ-
νήγι κι αὐτοὶ ἐχθρὸς δὲν θὰ γλυτώνει. Αὐτὰ εἶπε ὁ Ποσειδῶνας καὶ
κάθησε.

Σηκώθηκε τότε ἡ Ἀθηνᾶ καὶ χτύπησε κι αὐτὴ μὲ τὸ ραβδί
τῆς μ' ὀρμὴ τὸ βράχο καὶ στὴ στιγμὴ ἐφύτρωσε Ἐλιά μὲ ἐλιές
γεμάτη. Αὐτὸ εἶναι τὸ δῶρο τὸ δικό μου, εἶπε καὶ κάθησε.

Μὰ οἱ Θεοὶ καθόλου στὴν ἐλιά δὲν πρόσεξαν γιατί τὰ λόγια
τοῦ Ποσειδῶνα καὶ ἡ ὁμορφιά τοῦ ἀλόγου τοὺς εἶχαν παρα-
σύρει.

Ἡ Ἀθηνᾶ πάλι στὴ μέση τῶν Θεῶν ὀρθὴ ἐστάθηκε κι ἔτσι
τοὺς μίλησε. Τὸ δένδρο μου θὰ τρέφῃ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν
καρπὸ του, θὰ τοὺς φωτίξῃ μὲ τὸ λάδι του, θὰ τοὺς ζεσταίνει
μὲ τὸ ξύλο του κι ἀλέτρια κι ἐργαλεῖα γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴ
γῆ θὰ φτιάνουν ἀπ' αὐτό. Εἰρήνη καὶ εὐτυχία ἡ ἐλιά μου συμ-
βολίζει, πόλεμο καὶ καταστροφὴ τοῦ Ποσειδῶνα τὸ ἄτι.

Πρὶν τελειώσῃ τὰ τελευταῖα λόγια ἡ Ἀθηνᾶ, ὅλοι οἱ Θεοὶ
μὲ ἓνα στόμα φώναξαν : Ἐλιά! Ἐλιά!

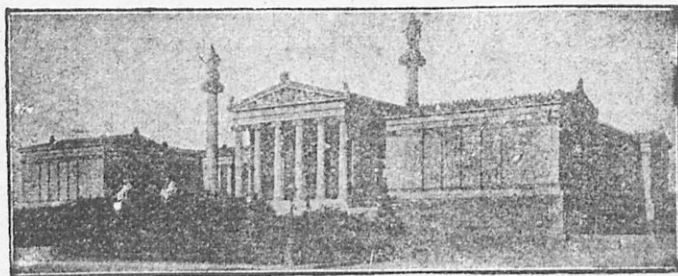
Ἀπὸ τότε ἡ Κεκροπία ὀνομάστηκε Ἀθήνα κι ἔγινε προστά-
τρια τῆς ἡ Θεᾶ.

2. Οἱ Βασιλιάδες τῆς Ἀθήνας. Θὰ θυμᾶστε
μερικὸς Βασιλιάδες τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν Ἱστορία, δηλαδὴ
τὸν Κέκροπα (1650 π.Χ.) ποῦ ἀπ' αὐτὸν πῆρε ἡ πόλη τὸνομά-
της, τὸ Θησέα (1200 π.Χ.) τὸν Κόδρο (1070 π.Χ.). Σὰν πέ-
θανε ὁ Κόδρος οἱ Ἀθηναῖοι κήρυξαν Δημοκρατία γιατί ὁ λαὸς
πίστευε πὼς μετὰ τὸ θάνατο τέτοιου Βασιλιά κανένας πιά
ἄλλος δὲ θάταν ἄξιος ν' ἀνεβῆ στοὺς Ἱερόνο.

3. Δημοκρατία. Ἡ δόξα ὅμως τῆς Ἀθήνας καὶ ὁ με-
γάλος της πολιτισμὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὰ 600 μέχρι τὰ 300 π.Χ.
Σ' αὐτὰ μέσα τὰ χρόνια ἔζησαν οἱ καλύτεροὶ ἄντρες τῆς ἀρ-
χαίας ἐποχῆς. Καὶ πρῶτα θ' ἀναφέρωμὲ τὸ Σόλωνα, ποῦ μὲ
τοὺς σοφοὺς νόμους του ἔκανε νὰ προοδεύσῃ ἡ Ἀθήνα. Ἐπειτα
τὸ Θεμιστοκλῆ γιὰ τὸ στόλο ποῦ εἶχε κάνει, τὸ Μιλτιάδη καὶ
τὸν Ἀριστείδη. Μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ οἱ τρεῖς καὶ μεγάλοι
πολιτικοὶ ποῦ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσες, κι ἔσωσαν ὅλη τὴν Εὐ-
ρώπη ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα. Τὸν Περικλῆ, ποῦ ἐστόλισε τὴν
Ἀθήνα μὲ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκρόπολης
καθὼς καὶ μὲ τόσα ἄλλα θαυμαστά μνημεῖα. Ἐπίσης καὶ οἱ
πιὸ μεγάλοι σοφοὶ τοῦ κόσμου ἔζησαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν

Ἀθήνα. Σάν τὸ Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ πολλοὺς ἄλλους.

4. Ὁ ξεπεσμός τῆς Ἀθήνας. Ἡ μεγάλη ὁμως αὐτὴ ἀκμὴ τῆς Ἀθήνας δὲ βάσταξε πολὺ, γιατί οἱ Ἕλληνες χωρίστηκαν σὲ δυὸ μεγάλες ομάδες καὶ ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους. Οἱ μισοὶ πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀθήνας καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάστηκε Πελοποννησιακὸς καὶ βάσταξε 27 χρόνια (431—404 π.Χ.). Ἔτσι καταστράφηκε ἡ Ἀθήνα καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀκαδημία.

5. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (330) καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἀργότερα, ἔπειτα ἀπὸ τὸ 146 π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἔγινε πάλι ἡ πόλη τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ 200 μ.Χ. καὶ ὕστερα ξέπεσε λίγο λίγο ὥσπου κατάντησε ἀσήμαντο χωριό. Καὶ ἀπόμεινε ἔτσι ὡς τὸ 1834, πού ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

6. Ἡ τωρινὴ Ἀθήνα. Ἀπὸ τότε κι ὕστερα ἄρχισε πάλι ἡ Ἀθήνα νὰ παίρνη ἀπάνω της καὶ νὰ προοδεῖ ὅλο ἕνα. Εὐρωπαῖοι μηχανικοὶ ἔκαναν τὸ σχέδιο της μὲ ὠραῖες πλατεῖες καὶ μεγάλους καὶ ἴσους δρόμους. Χτίστηκαν παλάτια γιὰ τὸν Βασιλιά καὶ πολλὲς ἄλλες μεγάλες οἰκοδομές, ὅπως ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιο, ἡ Βιβλιοθήκη καὶ ἄλλες. Ἔγιναν καὶ ὠραῖοι κῆποι σάν τὸ δημόσιο (βασιλικὸ) κῆπο καὶ τὸν κῆπο τοῦ Ζαππείου.

Ἐκτασὴ τῆς Ἀθήνας. Ἡ Ἀθήνα τώρα ἔχει ἕκτασι ὡς 50 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Κάνετε σύγκριση μὲ τὸν τόπο

πού κατέχει ο Δήμος ή Κοινότητά σας. Για να πάη κανένας πεζός από την μιὰ άκρη τής πόλης στην άλλη, μπορεί να κάνη και δυο ώρες. Για τούτο ή συγκοινωνία γίνεται με τράμ και με χιλιάδες αυτοκίνητα (είκοσι και πλέον χιλιάδες αυτοκίνητα και χίλια περίπου άμάξια). Οί κεντρικοί δρόμοι και οί πλατείες είναι στρωμένοι με άσφαλτο.

‘Η Κίνηση τής ‘Αθήνας. ‘Η κίνηση στην ‘Αθήνα είναι τόσο μεγάλη στους κεντρικούς δρόμους, ώστε τ’αυτοκίνητα άραδιάζονται τò ένα πίσω από τò άλλο σε άτέλειωτη γραμμή. Όλα πάνε άργά για να μη γίνονται δυστυχήματα και προχωρούν πάντα δεξιά. Έτσι από τή μιὰ μεριά τού δρόμου όλα πηγαίνουν κι άπ’ τήν άλλη όλα έρχονται.

Στά σταυροδρόμια οί σκοποί άστυφύλακες (πολίσημαν) σταματούν κάθε τόσο τ’αυτοκίνητα που έρχονται από τόν ένα δρόμο, για να περάσουν όσα έρχονται από τόν άλλο, ή και για να διαβοϋνε οί πεζοί από τόνα πεζοδρόμιο στο άλλο.

‘Ο πληθυσμός τής ‘Αθήνας. Στην άρχή που έγινε ή ‘Αθήνα πρωτεύουσα τού Βασιλείου τής ‘Ελλάδας είχε μονάχα 14.000 κατοίκους. ‘Αλλ’ ο πληθυσμός της όλο και πληθαινε. ‘Ωσπου ήλθαν οί πρόσφυγες από τή Μικρά ‘Ασία και τότε οί κάτοικοι τής ‘Αθήνας γίνηκαν μονομιᾶς πάρα πολλοί. Τώρα πέρασε τò μισό έκατομύριο.

Οί κάτοικοι τής ‘Αθήνας. Οί ‘Αθηναίοι όεν κάνουν κανένα άπό τὰ πέντε μεγάλα επαγγέλματα τού δίνουν τὰ πρῶτα υλικά για τήν τροφή, τò ντύσιμο και τήν κατοικία. (Γεωργία, Κτηνοτροφία, Ψάρεμα, Ζύλευση, Μεταλλουργία). Κάνουν όμως τὰ τρία άλλα: Βιομηχανία, Έμπόριο, και μεταφορές. Είναι α) υπάλληλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί, δηλαδή άνθρωποι, που εργάζονται με μισθό σε ‘Υπουργεία, Τράπεζες, εταιρείες σιδηροδρομικές, ήλεκτρικές, δημόσια γραφεία και έμπορικά καταστήματα. β) Είναι εργάτες που δουλεύουν με μεροκάματο στα εργοστάσια, στο χτίσιμο τών σπιτιών, στο διόρθωμα τών δρόμων, στα τράμ, στ’αυτοκίνητα κ.λ.π. γ) Έμποροι και δ) διάφοροι έπιστήμονες, οί όποιοι είναι και οί περισσότεροι.

Βρίσκονται μέσ’ στην ‘Αθήνα χιλιάδες δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί κλπ. Μόνο τούς φοιτητές να λογαριάσωμε είναι καμμιά δεκαριά χιλιάδες. Έπειτα για τις έφημερίδες και τὰ

βιβλία δουλεύουν χιλιάδες άνθρωποι, συγγραφείς, διορθωτές, τυπογράφοι, βιβλιοδέτες κ.λ.π. Γιατί όλα τὰ βιβλία γίνονται στὴν Ἀθήνα. Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πόλη τῶν γραμμάτων.

7. Πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Ἀνεβαίνομε στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τοὺς γκρεμισμένους ναοὺς ποὺ βλέπομε καταλαβαίνομε τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἐποχῆς ποὺ χτίστηκαν. Νά, τὰ Προπύλαια, ὁ Παρθενώνας καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον. Εἶναι τὰ ποιοῦ ὠραῖα καὶ τὰ ποιοῦ τέλεια μνημεῖα ποὺ ἔκανε ὁ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἔρχονται νὰ τὰ θαυμάσουν, ἂν καὶ εἶναι μισογκρεμισμένα. Ὁ Παρθενώνας ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς θεᾶς τῆς Σοφίας.

Ἀποψητῆς πόλης. Ἄς κυτάξωμε τώρα ἀπὸ τὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Ἀκρόπολης. Ὅλος ὁ τόπος ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ ἴσαμε τὸν Αἰγάλεω κι ἴσαμε τὴ θάλασσα εἶναι γεμάτος σπίτια. Εἶναι μαζὺ ἡ Ἀθήνα, τὰ Προάστειά της καὶ ὁ Πειραιᾶς, ποὺ σχεδὸν ἐνώθησαν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ της. Ἐχετε ἀκούσει ἀπὸ μακριὰ βουητὸ τρικυμίας τῆς θάλασσας; Μιὰ τέτοια περίπου βοὴ ἀκούεται κάτω στὴν πόλη.

Καὶ μέσα στὸ βουητὸ αὐτὸ ξεχωρίζουνε τὰ σφυρίγματα τῶν σιδηροδρόμων, οἱ τρουμπέτες τῶν αὐτοκινήτων, τὰ κουδουνίσματα τῶν τράμ.

Ἡ ὁδὸς Ἀθηνᾶς. Ὁ ἴσιος δρόμος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ κάτω μας ἀκριβῶς καὶ φτάνει ὡς στὴν πέρα ἄκρη τῆς πόλης λέγεται ὁδὸς Ἀθηνᾶς. Εἶναι ὁ πρῶτος δρόμος τῆς Ἀθῆνας γιὰ τὰ τρόφιμα καὶ τὰ βιομηχανικὰ πράματα. Ἀπὸ τὴν πλατεῖα τῆς Ὀμονοίας καὶ πέρα λέγεται ὁδὸς Γ'. Σεπτεμβρίου. Κάτω ἀπὸ τοὺς δρόμους αὐτοὺς περνᾷ ὁ ὑπόγειος ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος Πειραιᾶ—Ἀθῆνας—Κηφισσιᾶς.

Πλατεῖα Ὀμονοίας. Ἡ πλατεῖα αὐτὴ εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς πόλης. Ἀπὸ κεῖ ξεκινοῦν τὰ περισσότερα τράμ καὶ αὐτοκίνητα, ποὺ σκορπίζονται κατόπι σ' ὅλη τὴν πρωτεύουσα, καὶ κεῖ γίνεται ἡ μεγαλύτερη κίνηση. Γύρω στὴν πλατεῖα εἶναι ξενοδοχεῖα, καφφενεῖα, ἐστιατόρια κ.λ.

Ὁδὸς Αἰόλου. Δεξιὰ στὴν ὁδὸ Ἀθηνᾶς εἶναι ἕνας ἄλλος ἴσιος δρόμος, ἡ ὁδὸς Αἰόλου, ὁ πιὸ ἐμπορικὸς δρόμος τῆς Ἀθῆνας, κυρίως γιὰ φορέματα, γιὰ παπούτσια γιὰ σιδηρικὰ καὶ γυαλικά κ.λ.π. Πέρα ἀπὸ τὴν Ὀμόνοια λέγεται ὁδὸς

Πατησίων, είναι ο ωραιότερος και πλατύτερος δρόμος και σχίζει την 'Αθήνα από την 'Ακρόπολη ως τη βορεινή της άκρη. Το μήκος του είναι πλέον από 6 χιλιόμετρα. Να βρῆτε

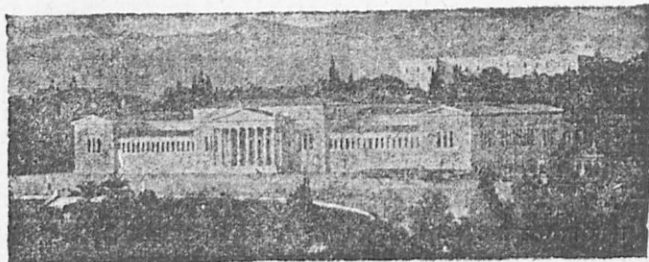

Σχεδιαγραμμα τῶν 'Αθηνῶν.

1. 'Ακρίπολη.—2. 'Ολυμπεῖο.—3. Στάδιο.—4. Ζάππειο.—5. Ν. 'Ανάκτορα.—6. Π. 'Ανάκτορα.—7. 'Ακαδημία, Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθήκη.—8. Πλατεία Κλαυθρώνος.—9. Πλατεία Λουδοβίκου.—10. Πλατεία 'Ομονοίας.—11. Πλατεία Συντάγματος.—12. Πολυτεχνεῖο, Μουσείο.—13. Θέατρο Διονύσου.—14. 'Αδειο 'Ηράδου.—15. Πύκκα.

ένα χωριό, πού νά απέχει τόσο από τό σχολεῖο σας. Στό δρόμο αὐτό (Πατησίων) ξεχωρίζομε ἀπό δῶ πάνω τό Πολυτεχνεῖο, ὄχι πολύ μακριά ἀπό τήν Ὀμόνοια, καί δίπλα του τό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο.

Ἡ Λεωφόρος Πανεπιστημίου. Ἐρχεται πρὸς ἀνατολικά καί εἶναι ὁ ὡραιότερος δρόμος τῆς Ἀθήνας. Νά ἐκεῖ στή μέση ἐκεῖνο τό ὡραιότατο οἰκοδόμημα μέ τίς ὡραίες εἰκόνες ἐμπρὸς εἶναι τό Πανεπιστήμιο. Στό προαύλιό του βλέπουμε δυὸ ἀγάλματα πάνω σέ ψηλές κολῶνες. Τὸ ἓνα εἶναι τοῦ Ῥήγα τοῦ Φεραίου καί τό ἄλλο τοῦ Πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ 5ου. Ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι ἡ Ἐθνικὴ

Τὸ Ζάππειο μέγαρο.

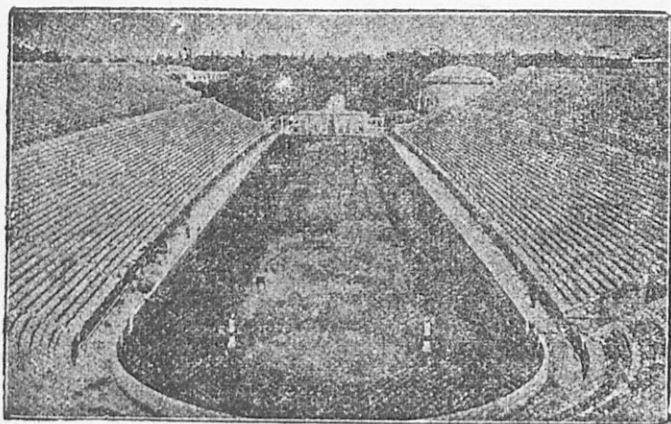
Βιβλιοθήκη ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο καί μέ κρυσταλένια σκεπή. Ἀπὸ τήν ἄλλη ἡ Ἀκαδημία καί αὐτὴ ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πεντέλης. Ἐμπρὸς στήν εἴσοδο τῆς Ἀκαδημίας αὐτὰ τὰ δυὸ ἀγάλματα στίς πανύψηλες κολῶνες, πού ξεπερνοῦν τό ὕψος τῆς στέγης της, εἶναι τοῦ Ἀπόλλωνα καί τῆς Ἀθηνᾶς.

Πλατεία Συντάγματος. Ἀνάκτορα. Κάτωθί μας κατὰ τὴν ἀνατολὴ ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, βλέπομε τὴν πλατεία τοῦ Συντάγματος κι ἀνατολικά τῆς πλατείας εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὸ παλιὸ δηλαδὴ παλάτι τῶν δύο πρώτων βασιλέων μας, τοῦ Ὄθωνα καί τοῦ Γεωργίου Α'. Ὁλομόναχο καί στό πρὸς ψηλὸ μέρος. Ἐμπρὸς του πρὸς τὴν πλατεία Συντάγματος εἶναι τὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου στρατιώτου. Διακρίνομε τοὺς σκοπούς, πού στέκουν

μέ ἔφ' ὄπλου λόγῃ δεξιὰ καὶ ἀριστερά του. Ἀνατολικά καὶ μεσημβρινὰ τῶν Ἀνακτόρων εἶναι ὁ Ἐθνικὸς κήπος (πρῶην βασιλικός). Τώρα θὰ πάη στὸ παλάτι αὐτὸ ἢ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία. Ἀνατολικά τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου βλέπομε τὸ Κυβερνεῖο, ὅπου μένει ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ Ζάππειο. Συνέχεια τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου εἶναι ὁ κήπος τοῦ Ζαππείου καὶ στὸ μέσο του τὸ μέγαρο «Ζάππειο» πὸν χρησιμεύει γιὰ διάφορες ἐκθέσεις.

Τὸ Στάδιο. Ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ κάτασπρος χῶρος στὴν ἄκρῃ τοῦ κήπου τοῦ Ζαππείου, εἶναι τὸ Στάδιο, φτιαγμένο ὅλο ἀπὸ

Τὸ Πανοθηναϊκὸ Στάδιο

πεντελικὸ μάρμαρο. Ἐκεῖ γίνονται ἀγῶνες καὶ μαθητικὲς ἐπιδείξεις γυμναστικῆς. Τὸ Στάδιο μπορεῖ νὰ χωρέσῃ 70 χιλιάδες περίπου ἀνθρώπους.

Ὁ δὸς Σταδίου. Τὴν πλατεῖα Συντάγματος τὴν ἐνώνει μετὴν Ὀμόνοια ἡ ὁδὸς Σταδίου, ὁ κεντρικώτερος καὶ πλουσιώτερος δρόμος τῆς Ἀθήνας. Στὴν ὁδὸ Σταδίου εἶναι τὰ πλουσιώτερα μαγαζιά γιὰ ἀνδρικὰ εἶδη, τὰ Θέατρα, οἱ Κινηματογράφοι κ.λπ. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ ἡ Βουλὴ.

Ὁ δὸς Ἐρμού. Ἐνας ἄλλος πλούσιος δρόμος πὸν ἀρ-

χίζει από την πλατεία Συντάγματος είναι η οδός Έρμου με τὰ καταστήματα τῶν γυναικείων εἰδῶν.

Ἡ Βιομηχανικὴ Ἀθήνα. Στὴ Βορειοδυτικὴ πλευρὰ τῆς πόλης βλέπομε τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς Πελοποννήσου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀττικῆς. Ἐκεῖ βρίσκονται καὶ τὰ περισσότερα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια τῆς Ἀθήνας. Ὑφαντήρια, ταπητουργεῖα, χαρτοποιεῖα, μεγάλα ἐργοστάσια γιὰ ὑλικά σπιτιῶν καὶ ἄλλα πού πιάνουν ὅλον ἐκεῖνο τὸ χῶρο ἴσαμε τὴ θάλασσα.

Τὰ μνημεῖα γύρω στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη φαίνονται κι ὅλα σχεδὸν τ'ἀρχαῖα μνημεῖα.

Ἐρωτήσεις:

1. Τί λέει ἡ μυθολογία γιὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς Ἀθήνας ; 2. Ζαίρετε μερικοὺς βασιλιάδες τῆς παλιᾶς Ἀθήνας ; 3. Ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀθήνας, καὶ ὥσπότε βᾶσταξε ; Θυμᾶστε μερικοὺς μεγάλους ἄνδρες ποὺ βοήθησαν στὴν πρόοδο τῆς Ἀθήνας ; 4. Πότε ξέπεσε ἡ Ἀθήνα ; Καὶ γιατί ; 5. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴν τωρινὴ Ἀθήνα ; 6. Τί θυμᾶστε γιὰ τὸν πληθυσμὸς τῆς ; Ποιά ἐπαγγέλματα ἔχουν οἱ κάτοικοί τῆς ; Πῶς μπορούμε κυρίως νὰ χαρακτηρίσωμε τὴν Ἀθήνα ; 7. Ποιά ἀρχαῖα μνημεῖα βλέπομε στὴν Ἀκρόπολη ; Πῶς βλέπομε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν πόλη κάτω ; Περιγράψατε τίς κυριώτερες πλατεῖες καὶ τοὺς κυριώτερους δρόμους τῆς Ἀθήνας. Τί ζαίρετε γιὰ τὸ Ζάππειο ; Σὲ τί χρησιμεύει τὸ Στάδιο ; Ποὺ βρίσκονται τὰ περισσότερα ἐργοστάσια τῆς Ἀθήνας ;

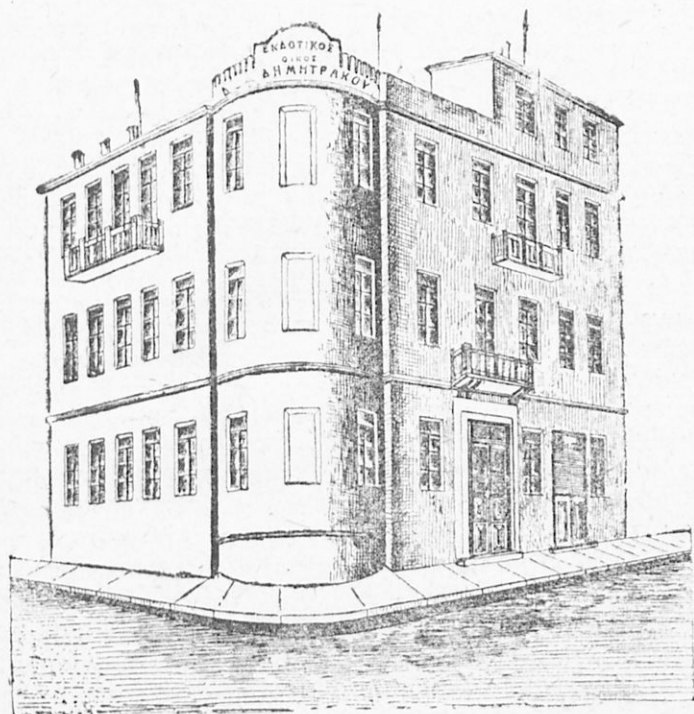
Παραγγέλματα. Νὰ κάμετε ἓνα ἀπλὸ ἰχνογράφημα τῆς Ἀκρόπολης καὶ νὰ σημειώσετε τ'ἀρχαῖα μνημεῖα ποὺ εἶναι πάνω σ'αὐτή.

Νὰ ἰχνογραφήσετε μετ' ἀπλῆς γραμμῆς τοὺς δρόμους καὶ τίς πλατεῖες ποὺ περιγράψαμε. Νὰ πῆτε γιατί τὰ διάφορα ἐργοστάσια τῆς Ἀθήνας εἶναι κοντὰ στοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας ;

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ (Ἀνάγνωσμα).

Ἄς ἐπισκεφτοῦμε ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα τυπογραφεῖα τῆς Ἀθήνας, γιὰ νὰ ἰδοῦμε πῶς γίνονται τὰ βιβλία.

Στοιχειοθέτηση. Σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα βλέπομε ἀραδιασμένα πολλὰ ὑψηλὰ τραπέζια. Ἡ ἐπιφάνειά τους ἀπὸ

*Ένα από τὰ μεγαλύτερα τυπογραφεία τῶν Ἀθηνῶν

πάνω δὲν εἶναι ἴση ὅπως τὰ συνηθισμένα τραπέζια, εἶναι γυρτή, καὶ χωρισμένη σὲ πολλὰ τετράγωνα κουτάκια, πὺ μέσα κεῖ βρίσκονται τὰ γράμματα, τὰ στοιχεῖα. Τὸ τραπέζι αὐτὸ λέγεται κάσα. Ἐμπρὸς σὲ κάθε κάσα στέκεται κι ἓνας ἐργάτης. Ὁ ἐργάτης κάθε λίγο κοιτάζει σ' ἓνα χειρόγραφο πὺ εἶναι βαλμένο στὴν ἄκρη τῆς κάσας, ἔπειτα χῶνει τὰ δάχτυλά του μέσα στὰ διάφορα κουτάκια, παίρνει ἓνα-ἓνα τὰ στοιχεῖα πὺ χρειάζονται καὶ φτιάνει μ' αὐτὰ λέξεις καὶ στοίχους καὶ σελίδες, ἀπὸ κείνα πὺ γράφει τὸ χειρόγραφο. Στοιχειοθετεῖ.

Ἡ στοιχειοθέτηση γίνεται καὶ μὲ μηχανές, ὑπάρχουν δὲ δυὸ

είδη μηχανῶν στοιχειοθεσίας. Ἡ μιὰ χύνει καὶ στοιχειοθετεῖ ἕνα ἕνα τὰ στοιχεῖα καὶ λέγεται ΜΟΝΟΤΥΠΙΑ. Ἡ ἄλλη χύνει καὶ στοιχειοθετεῖ ὀλόκληρες ἀράδες καὶ λέγεται ΛΙΝΟΤΥΠΙΑ. Οἱ μηχανές αὐτές στοιχίζουν πολλὰ χρήματα καὶ γι' αὐτὸ τίς ἔχουν μόνον τὰ μεγάλα τυπογραφεῖα.

Τύπωμα. Ἄμα ἐτοιμάσουν 16 σελίδες τίς σφίγγουν καλὰ ὅλες μαζί. Αὐτὸ τὸ λέγουν φόρμα.

Αὐτὴ ἡ φόρμα, μπαίνει στὸ πιεστήριο κι ἀρχίζει τὸ τύπωμα. Ἡ φόρμα πηγαίνει ἐμπρὸς πίσω. Τὴν ὥρα ποὺ πᾶει ἐμπρὸς, περνάει ἀπὸ κυλίνδρους ποὺ ἔχουν μελάνη καὶ μελανώνουν τὰ στοιχεῖα τῆς. Ὅταν ἡ φόρμα ἐπιστρέφει πίσω περνάει ἀπὸ ἄλλον μεγαλύτεν, ὁ ὁποῖος πιέζει μιὰ μεγάλη κόλλα χαρτί καὶ τυπώνονται τὰ στοιχεῖα. Δεύτερη κίνηση τῆς φόρμας τυπώνει δεύτερη κόλλα χαρτί κ.λ.π. ἔτσι ἕνα πιεστήριο κοινὸ μπορεῖ νὰ τυπώσῃ 1000—1500 φύλλα χαρτί τὴν ὥρα. Ἐνα ὅμως ταχυπιεστήριο τυπώνει τὰ διπλάσια.

Τὰ ταχυπιεστήρια τῶν ἐφημερίδων εἶναι ἀλλιώτικα φτιαγμένα. Αὐτὰ τυπώνουν καὶ 25000 φύλλα τὴν ὥρα. Τὸ χαρτὶ σ'αὐτὰ εἶναι ρόλος καὶ ὄχι κόλλες.

Βιβλιοδέτηση. Ἀφοῦ τυπωθοῦν τὰ φύλλα, τὰ παίρνουν οἱ βιβλιοδέτες καὶ τὰ διπλώνουν σὲ φυλλάδια. Ἐνα φύλλο μπορεῖ νὰ διπλωθῇ σὲ φυλλάδιο, ποὺ ἔχει 16 σελίδες καὶ λέγεται τυπογραφικὸ φύλλο, κάθε φυλλάδιο ἔχει στὸ κάτω μέρος τῆς πρώτης σελίδας τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸ του.

Τὰ διπλωμένα φυλλάδια τὰ παίρνουν ἄλλοι ἐργάτες καὶ τὰ ἀραδιάζουν σὲ στήλες. Στὴν πρώτη στήλη βάζουσι τὰ φυλλάδια μὲ τὸν ἀριθμὸ 1, στὴ δεύτερη μὲ τὸ 2 κ.λ. Ἐπειτα παίρνουν ἀπὸ κάθε στήλη ἕνα ἕνα φυλλάδια καὶ φτιάχνουν ἔτσι τὸ κάθε βιβλίον. Ὑστερὰ τὸ ράβουν μὲ μηχανές καὶ τοῦ κολλοῦν καὶ ξώφυλλα.

Στὰ μεγάλα ἐργοστάσια ὅλη αὐτὴ ἡ δουλειὰ γίνεται μὲ μηχανές, καὶ τόση εἶναι ἡ ταχύτητα, ποὺ μπορεῖ νὰ τυπωθῇ ἕνα βιβλίον μὲ 10 τυπογραφικὰ φύλλα καὶ σὲ 10000 ἀντίτυπα μέσα σὲ μιὰ ἡμέρα.

ΑΘΗΝΑ-ΠΕΙΡΑΙΑΣ

(Σιδηροδρομικῶς 8 χιλιόμετρα)

Ταξίδι με τὸν ἠλεκτρικὸ σιδηρόδρομο δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀνάμεσα σὲ κήπους. Συγκοινωνία ἀπὸ τὶς 5 τὸ πρωί, ὡς τὰ μεσάνυχτα, κάθε δέκα λεπτὰ καὶ τραίνο.

Πειραιᾶς

1. Τοποθεσία. Στὴν πολὺ παλιὰ ἐποχὴ, ποὺ δὲν μποροῦμε ἀκριβῶς νὰ τὴν ὀρίσωμε, ἡ σημερινὴ Πειραικὴ Χερσόνησο ἦταν νησί. Καὶ μπρὸς στὸ νησί αὐτὸ χύνονταν δυὸ μικρὰ ποτάμια, τὸ ἓνα ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Πάρνηθα (ὁ Κηφισσὸς) καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ (ὁ Ἰλισσὸς).

Σιγὰ-σιγὰ με τὸν καιρὸ, τὰ ποτάμια αὐτὰ με τὴ λάσπη, ποὺ φέρνανε τὰ νερά τους, γεμίσαν τὸ κομμάτι τῆς θάλασσας ποὺ χώριζε τὸ νησί ἀπὸ τὴ στεριά, καὶ τὸ μετατρέψανε σὲ τέλμα. Καὶ λένε πὼς ὠνομάσαν τὸ νησί Πειραία ἢ Πειραιᾶ γιατί ἦταν πέρα ἀπὸ τὴν παραλία της.

2. Ὁ Πειραιᾶς στὴν ἀρχαία ἐποχὴ. Στὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Ἀθήνα ἦταν στὴ μεγάλη της δόξα, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔκανε λιμάνι της τὸν Πειραιᾶ, ἐνῶ προτῆτερα λιμάνι τῆς Ἀθήνας ἦταν τὸ Φάληρο. Καὶ ἀπὸ τότε μεγάλωσε ὁ Πειραιᾶς καὶ πῆρε κίνηση ἐξαιρετικὴ. Εἶχε τρία πολεμικὰ λιμάνια καὶ ἓνα ἐμπορικὸ. Τὸ ἐμπορικὸ λεγότανε ἐμπόριο καὶ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ σημερινὸ Τελωνεῖο ἵσαμε τὸ σταθμὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ Σιδηροδρόμου. Ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ περνοῦσαν ὅλα τὰ ἐμπορεύματα, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Μεσόγειο γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ κεῖ πάλι γινόταν ἡ ἐξαγωγή ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ προϊόντα γιὰ τὶς διάφορες ἀποικίαι τῆς Ἑλλάδας. Καὶ εἶχε ὁ Πειραιᾶς μεγάλες ἀγορές, ποὺ λεγότανε Στοές, ἄλλες γιὰ τρόφιμα, ἄλλες γιὰ ὑφάσματα, ἄλλες γιὰ ναυτικὰ εἶδη κ.λ.π. Μιὰ ἀπ' αὐτῆς ἡ Μακρὰ Στοὰ ἦταν γιὰ τὰ γεννήματα. Σήμερα στὸ μέρος αὐτὸ βρίσκεται ἡ ὁδὸς Μακρᾶς Στοᾶς.

Τὰ Μακρὰ τείχη τοῦ Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πολλὰ καράβια, δὲ φοβόνταν τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ τὴ

θάλασσα. Είχαν όμως φόβο να τους πολιορκήσει ο έχθρος από την ξηρά και να τους κόψει τη συγκοινωνία με τον Πειραιά έτσι που να μη βρίσκουν οι Αθηναίοι τρόφιμα. Για να εξασφαλιστούν λοιπόν από τέτοιον κίνδυνον οι Αθηναίοι έχτισαν τα μακριά τείχη, που ένωναν την Αθήνα με τον Πειραιά. Ακόμα και σήμερα βρίσκομε απομεινάδια από αυτά τα τείχη και στον Πειραιά και στην Αθήνα.

Καταστροφή του Πειραιά. Τον Πειραιά τον κατάστρεψε αργότερα ο στρατηγός των Ρωμαίων ο Σύλλας (87 π.χ.) μαζί με την Αθήνα. Από τότε ρήμαξε όλοτελα και λεγόταν Δράκος.

3. Ο Πειραιάς όπως είναι σήμερα. Η κίνηση του λιμανιού του. Ο Πειραιάς σήμερα έχει πολύ μεγάλη κίνηση. Η προκουμιά του έχει κάμποσα χιλιόμετρα μάκρος και πλήθος βαπόρια και καράβια άραδιασμένα σε διάφορες μεριές του λιμανιού πέρνουν έπιβάτες και έμπορεύματα. Έδω βρίσκονται άραγμένα τὸ ένα δίπλα στο άλλο πολλά βαπόρια που κάνουν τη συγκοινωνία του έσωτερικού, στα διάφορα λιμάνια της Ελλάδας. Σ' άλλη πλευρά είναι τα βαπόρια που πάνε στο έξωτερικό κι είναι κι αυτά πάρα πολλά. Άλλου πάλι βρίσκονται τα καΐκια κολλητά τὸ ένα με τ' άλλο, έτσι που τα κατάρτια τους σχηματίζουν πικνὸ δάσος. Κι άλλου πάλι είναι τα μεγάλα φορτηγά, που μεταφέρουν στο έξωτερικό διάφορα έμπορεύματα.

Ίσαμε 8.000 βαπόρια κι άλλα τόσα καΐκια μπαίνουν κάθε χρόνο στο λιμάνι του Πειραιά.

Πως χωρίζεται ἡ πόλη. Η γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου χωρίζει τον Πειραιά στα δύο. Τὸ ένα κομμάτι κατὰ τὸν Αἰγάλεω, είναι τὰ τέλματα που ένώσανε τὸ νησί με τὴ στεριά. Τὸ μέρος αὐτὸ είναι γιομαῖτα έργοστάσια, ατμομύλους, ὑφαντήρια, σιδηρουργεία και άλλα έργοστάσια και τὸ κατοικοῦν εργατικοί. Έδω έχει θόρυβο, σκόνη λάσπες κλπ. Τὸ άλλο κομμάτι τῆς πόλης είναι τὸ παλιὸ νησί κι ἐκεῖ βρίσκεται ἡ καθαρὴ και ἡσυχὴ πόλη.

Η έμπορικὴ κίνηση του Πειραιά. Ένα μεγάλο χῶρο τῆς προκουμιάς τὸν έχει τὸ Τελωνεῖο. Κι ἐκεῖ βλέπουμε σωριασμένα με τάξη πλῆθος έμπορεύματα. Χιλιάδες ἔδω σάκκοι με ἀλεύρι, σιτάρι κ.λ.π. παρακεῖ βαρέλις, δέματα,

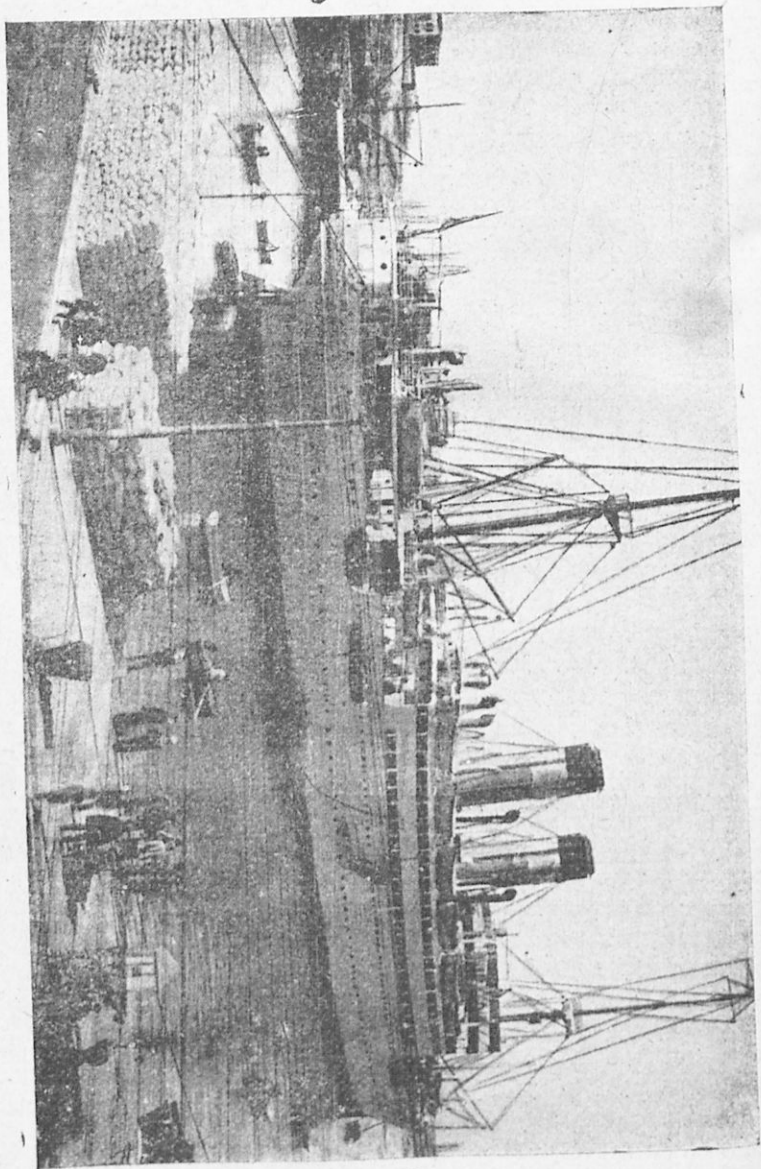
κιβώτια, ἄλλοῦ πελώριοι σωροὶ ξυλεία. Καὶ πόσα βρίσκονται στὶς ἀποθήκες τοῦ Τελωνείου. Γιὰ νὰ τὰ ξεφορτώσουν ὅλα αὐτά, νὰ τὰ ξαναφορτώσουν σ' ἄλλα βαπόρια ἢ νὰ τὰ μεταφέρουν στὴν Ἀθήνα καὶ σ' ἄλλες πόλεις τῆς σπεριαῖς χρειάζονται πολλοὶ ἐργάτες νὰ δουλεύουν ὄλοένα.

Ἡ κίνησις τῶν μέσων στὴν πόλιν. Ἡ συγκοινωνία μέσα

Σχεδιάγραμμα τοῦ Πειραιῶς.

στὸν Πειραιᾶ γίνεται ὅπως καὶ στὴν Ἀθήνα μὲ ἠλεκτρικὰ τράμ καὶ αὐτοκίνητα. Στὴν προκουαῖα καὶ στοὺς κεντρικοὺς δρόμους αὐτοκίνητα καὶ ἀμάξια πηγαينوέρχονται μ' ἐπιβάτες κι ἐμπορεύματα. Κι ὁ θόρυβος ποὺ γίνεται ἀπ' αὐτὴ τὴν κίνησις δυναμώνει πολὺ περισσότερο μὲ τὰ σφυρίγματα τῶν βαποριῶν, ποὺ

Πειραιάς. Σωροί σακκων με δαψύρια έτοιμα νά φορτωθούν για τις διάφορες
επιταρχίες τής Ελλάδας.

ὅλη τὴν ὥρα ἄλλα μπαίνουν στὸ λιμάνι κι ἄλλα φεύγουν κι ἀκόμα μὲ τὰ σφυρίγματα πού κάνουν τὰ ἐργοστάσια.

4. Ὑφάσματα, Γυαλικά, Τσιμέντα. Παραπάνω ἀπὸ 20 μεγάλα ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ ἀπασχολοῦν χιλιάδες ἐργάτες. Ἐξω ἀπὸ τὸ λιμάνι βρίσκεται τὸ μεγάλο ἐργοστάσιο πού φτιάνει χημικὰ λιπάσματα. Τὸ ἴδιο αὐτὸ ἐργοστάσιο ἔχει καὶ τμήμα πού βγάζει γυαλικά, μποτιλλίες, ποτήρια, τζάμια κ.λ.π. Ἄλλο πάλι ἐργοστάσιο φτιάνει ὅλο τσιμέντο, βλέπομε τοὺς σιδερένιους στύλους τοῦ ἑναερίου σιδηροδρόμου πού πηγαίνουν ἴσαμε τὸν Αἰγάλεω καὶ μεταφέρουν ἀπ' ἐκεῖ πέτρα, ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ὑλικά γιὰ νὰ γίνη τσιμέντο. Ἄλλοῦ πάλι εἶναι τὰ μεγάλα Ὑφαντουργεῖα.

Ἀλεύρι, χρώματα, φάρμακα. Σ' ἄλλες μεριές τῆς πόλης βλέπομε τοὺς μεγάλους κυλινδρομύλους, πού ἀλέθουν χιλιάδες ὀκάδες σιτάρι τὴν ἡμέρα. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ εἶναι τὸ Χρωματοουργεῖο. Αὐτὸ βγάζει χρώματα καὶ φάρμακα. Καὶ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα βγάζουν τὰ ἐργοστάσια στὸν Πειραιᾶ, νήματα, παπούτσια, μακαρόνια, κονσέρβες, οἰνόπνευμα, δέρματα, σαπούνια καὶ ἄλλα.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ εἶναι ὁ Πειραιᾶς ; 2. Τί ἦταν ὁ Πειραιᾶς στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ; Τί ξαίρετε γιὰ τὰ μακριὰ τεῖχη ; Πότε καταστράφηκε ὁλότελα ἡ πόλη ;
3. Τί εἶναι σήμερα ὁ Πειραιᾶς ; Περιγράψατε τὴν κίνηση στὸ λιμάνι του καὶ στὶς προκουαῖες του. 4. Ἐχει βιομηχανίες ὁ Πειραιᾶς ; Ποῖες θυμᾶστε ἀπ' αὐτές ;

Ὑποβολές. Γιατί ὁ Πειραιᾶς ἔχει τόση μεγάλη κίνηση ; Θὰ εἶχε τάχα τέτοια ἀνάπτυξη ἂν δὲν ἦταν τὸ Λιμάνι τῆς Ἀθήνας ; Κατὰ ποῦ πέφτουν οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ τοῦ Πειραιᾶ ; Ποιὲς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς ἀρχίζουν ἀπὸ κεῖθε ; Νὰ κάνετε ἕνα ἰχνογράφημα τοῦ Πειραιᾶ καὶ νὰ δείξετε ἀπὸ ποιά μεριὰ βρίσκονται τὰ ἐργοστάσια καὶ γιατί εἶναι χτισμένα ἐκεῖ.

ΑΘΗΝΑ—ΛΑΥΡΙΟ

(Σιδηροδρομικῶς 60 χιλιόμετρα)

1. Τὰ Μεσόγεια. Μπαίνομε στὸ σιδηρόδρομο τοῦ Λαυρείου περνοῦμε ἀνάμεσα στὴν Πεντέλη καὶ στὸν Ὑμηττό, κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα θὰ φτάσωμε στὴν πεδιάδα τῶν Μεσογείων. Ταξιδεύομε μέσα στὰ ἀμπέλια της.

2. Κάντζα. Δεξιὰ μας εἶναι ὁ Ὑμηττός, ἀριστερά μας ἡ θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Ὅλη αὐτὴ ἡ πλευρὰ τοῦ Ὑμηττοῦ εἶναι ξερὴ καὶ ἄδεντρη. Τὸ τραῖνο σταματᾷ σ' ἓνα σταθμὸ μὲ χιλιάδες βαρέλια. Εἶναι ἡ Κάντζα, ὅπου βρίσκονται τὰ ἐργοστάσια Καμπᾶ, ποὺ φτιάχνουν τὰ ὀνομαστὰ κονιάκ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὅλος ὁ τόπος εἶναι γεμάτος ἀμπέλια. Γυναῖκες, κορίτσια τὸ Σεπτέμβριο κόβουν τὰ σταφύλια καὶ γεμίζουν μεγάλα καλάθια, ποὺ τὰ μεταφέρνουν κατόπιν οἱ ἄνδρες μὲ κάρρα στὸ ἐργοστάσιο.

3. Λιόπεσι—Κορωπί. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ ὀλοένα. Περνάμε τὸ Λιόπεσι καὶ τὸ Κορωπί, περιτριγυρισμένα κι αὐτὰ ἀπὸ ἀμπέλια. Οἱ ταβερνιάρηδες καὶ ξενοδόχοι ἔρχονται ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ γιὰ ν' ἀγοράσουν μούστους καὶ σταφύλια. Αὐτοκίνητα καὶ κάρρα πηγαινοέρχονται φορτωμένα μὲ βαρέλια, ἄλλα ἀδειανὰ κι ἄλλα γιομᾶτα μούστο, καὶ μὲ κόφες σταφύλια. Κι ὁ σιδηρόδρομος ἔχει κίνηση μεγάλη αὐτὴ τὴν ἐποχὴ.

Μαρκόπουλο. Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ ὥρες σιδηροδρομικὸ ταξίδι φτάνομε στὸ τελευταῖο χωριὸ τῆς πεδιάδας, τὸ Μαρκόπουλο. Τὰ κρασιά του εἶναι ὀλοῦθε γνωστὰ μὲ τ' ὄνομα Μαρκό.

4. Λαύρειο. Ἀπὸ τὸ Μαρκόπουλο τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατὰ τὸ Λαύριο ἀνάμεσα σὲ μικροῦψώματα. Εἶναι τὰ βουναλάκια τοῦ Λαυρείου. Ἐδῶ κι ἐκεῖ δεξιὰ τῆς γραμμῆς, βλέπομε χαλασμένα καμίνια, ὑπόγειες στοές, τάφρους σκαμμένους καὶ παρατημένους. Εἶναι τὰ παλιὰ μεταλλευτικὰ ἔργα ποὺ δὲν ἔχουν πιά μετᾶλλευμα. Σὲ λίγο τὸ τραῖνο φτάνει στὸ Λαύρειο. Ἡ πόλη ἔχει ἴσιους δρόμους, πλατεῖες καὶ πελώρια ἐργοστάσια, πλυντήριο, καμίνια, μηχανουργεῖα κ.λ.π. Σιδηροδρομικὲς γραμμὲς σ' ὅλη κείνη τὴν ἀνώμαλη ἔκταση, ἴσα-

με τὸ ἀκρωτήριο Σούνιο, φέρνουν τὸ μέταλλευμα στὰ ἐργοστάνια τῆς πόλης. Καί σὲ δυὸ μεγάλες ἀποβάθρες στὸ λιμάνι. πλευρίζουν τὰ φορτηγὰ βαπόρια καὶ φορτώνουν τὸ μολύβι.

Δυστυχῶς τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, δὲ δουλεύουν τώρα πιά ὅπως ἄλλοτε καὶ ἡ πόλη ὀλοένα καὶ ξεπέφτει.

Ἑρωτήσεις.

1. Ποῦ εἶναι τὰ μεσόγεια ; 2. Τί εἶναι ἡ Κάντζα ; 3. Τί βλέπετε τὸ Σεπτέμβριο στὸ Λιόπεσι, τὸ Κορωπί καὶ τὸ Μαρκόπουλο ; 4. Τί εἶναι τὸ Λαυρεῖο ;

ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΥΡΕΙΟΥ (Ἀνάγνωσμα)

1. Τὰ Μεταλλεύματα τὰ βγάνουν συνήθως ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Σκάβουν πολὺ βαθιὰ πηγάδια κι ὅπου συναντοῦν στρώμα μὲ μέταλλευμα τὸ παρακολουθοῦν ὥσπου νὰ τὸ βγάλουν ὅλο. Τὸ μέταλλευμα βρίσκεται πάντοτε σὲ στρώματα. Καὶ σ' ἓνα πηγάδι μπορεῖ νὰ βρεθῆ πρῶτο, καὶ δεύτερο, καὶ τρίτο στρώμα καὶ ν' ἀνοιχτοῦν ἔτσι πολλές στοές ἢ μιά πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τέτια πηγάδια ὑπάρχουν πολλὰ στὴν περιφέρεια τοῦ Λαυρείου. Τὸ μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὰ εἶναι στὴν Καμάριζα, 2 ὥρες ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Λαυρείου κι ἔχει βάθος 175 μέτρα. Μέσα στὶς σκοτεινὲς στοές του ὁ ἀέρας εἶναι λιγοστὸς καὶ οἱ ἐργάτες ἀνασαίνουν μὲ δυσκολία. Κάνει δὲ τέτοια ζέστη, πού καὶ χειμῶνα πνίγονται οἱ ἐργάτες στὸν ἰδρῶτα. Γιὰ τοῦτο δὲν μποροῦν νὰ ἐργαστοῦν παραπάνω ἀπὸ 4—5 ὥρες τὴν ἡμέρα.

Οἱ στοές αὐτὲς ἔχουν 500 καὶ 1000 μέτρα μᾶκρος. Ἐπειδὴ εἶναι βέβαια δύσκολο νὰ μεταφέρουν οἱ ἐργάτες τὸ μέταλλευμα στὰ χέρια, ἔχουν στρώσει τίς στοές μὲ στενὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, πού πάνω τῆς τρέχουν βαγονάκια. Ἐτσι κάθε βαγονάκι, ἀφοῦ γεμίσει, φτάνει ὡς τὸ πηγάδι κι ἀπ' ἐκεῖ τὸ ἀνεβάζουν γεμάτο μὲ μηχανήμα στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ μεταφέρουν στὴν ἀποθήκη.

2. Πλύσιμο. Ἀπὸ τὴν ἀποθήκη, τὸ χῶμα καὶ τὴν πέτρα πού εἶναι ἀνακατεμένα μὲ λιγοστὸ μέταλλευμα τὸ πᾶνε μὲ σιδηρόδρομο σ' ἓνα πολὺ μεγάλο ἐργοστάσιο, τὸ πλυντήριο. Ἐκεῖ τὸ χαλίκι καὶ τὴν πέτρα τὰ τρίβουν μὲ μηχανήματα, τὰ

κάνουν σκόνη. Έπειτα τὰ περνοῦν ἀπὸ πολλὰ κόσκινα χοντρά' φιλότερα, ἀκόμη φιλότερα πού εἶναι βαλμένα τὸ ἓνα χαμηλότερα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τέλος ἀπὸ τὸ ἰσόγειο, ὅπου τὰ πλένουν βγαίνει ἓνα πολὺ θολὸ νερό, πού τρέχει ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο. Σ' αὐτὸ μέσα εἶναι τὸ μετάλλευμα.

3. Οἱ πλίθες. Τὸ θολὸ αὐτὸ νερὸ τὰ ἀφίνουν νὰ στέκεται ἐκεῖ ἀκίνητο σὲ μιὰ μεγάλη ἐπιφάνεια, πού φαίνεται σὰ λίμνη, καὶ εἶναι χωρισμένη σὲ μικρὰ τετράγωνα χωράφια. Ἄμα στεγνώση τὸ νερὸ, οἱ ἐργάτες βγάζουν τὴν ἀπὸ πάνω λάσπη καὶ τὴν πετοῦν. Εἶναι χῶμα.

Ἡ ἀπὸ κάτω λάσπη ἔχει τὸ μετάλλευμα. Αὐτὴ τὴ φέρνουν σὲ μηχανήματα, ὅπου τὴν πιέζουν καὶ τὴν φτιάχνουν πλίθες πού τὶς ἀπλώνουν ἔπειτα νὰ ξεραθοῦν.

Πλύσιμο κάνουν μόνον στὸ φτωχὸ μετάλλευμα, πού τὸ μέταλλο εἶναι ἀνακατωμένο μὲ πολὺ χῶμα καὶ πέτρα. Τὸ ἄλλο, τὸ πλούσιο μετάλλευμα τὸ πᾶνε ἴσια στὰ καμίνια·

4. Στὰ καμίνια. Τὰ μεταλλεύματα καὶ τὶς πλίθες τὰ ρίχνουν μέσα σὲ πολὺ ψηλὰ καμίνια. Στὰ καμίνια ρίχνουν πρῶτα κάρβουνο, ἔπειτα μετάλλευμα καὶ πάλι κάρβουνο καὶ πάλι μετάλλευμα ὅσο νὰ γεμίση τὸ καμίνι. Βράδι πρῶτὶ ἀνοίγουν μιὰ τρύπα, πού εἶναι στὸν πάτο τοῦ καμινιοῦ καὶ χύνεται ἀπὸ κεῖ ἔξω σ' ἓνα λάκκο τὸ λυωμένο μολύβι. Ἀπὸ ἄλλη τρύπα ψηλότερα χύνεται ἡ σκουριά. Ἀπὸ τὸ λάκκο τὸ μολύβι τὸ παίρνουν μὲ κουτάλες καὶ τὸ χύνουν μέσα σὲ καλούπια, μακρουλά. Ἔτσι τὸ πουλοῦν στὸ ἐξωτερικό. Ἐκεῖ, βγάζουν τὸ ἀσήμι πού ἔχει μέσα, καὶ τὸ μολύβι τὸ κάνουν σωλῆνες, σκάγια, σφαῖρες καὶ ἄλλα εἶδη. Τὴ σκουριά τὴν πετοῦν οἱ ἐργάτες γιὰ ἄχρηστη.

5. Ποιὸς ἀπὸ σᾶς φανταζόταν πόση δουλειὰ χρειάζεται γιὰ νὰ γίνη ἓνα κομμάτι μολύβι ; Τὸ ἴδιο πάνω κάτω γίνεται καὶ μὲ τὸ σίδηρο. Κατόπι χρειάζονται ἄλλα ἐργοστάσια γιὰ νὰ φτιάξουν τὰ διάφορα μολυβένια πράγματα (σωλῆνες σφαιρίδια κ.λ.π.). Δυστυχῶς στὸν τόπο μας δὲν ἔχομε τέτοια ἐργοστάσια.

ΑΘΗΝΑ—ΚΟΡΙΝΘΟΣ

(Σιδηροδρομ. χιλιόμετρα 100).

1. Τὸ Θριάσιο πεδίο. Παίρνουμε τὸ σιδηρόδρομο τῆς Πελοποννήσου κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο περνοῦμε ἀνάμεσα στὸν Αἰγάλεω καὶ στὴν Πάρνηθα καὶ φτάνομε στὴ μικρὴ πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας, τὸ θριάσιο πεδίο. (Τὰ ὄρη Αἰγάλεως, Πάρνης καὶ Τρίκερι, κλάδοι τοῦ Κιθαιρῶνος, εἶναι ὀλόγυρα). Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ὁ κάμπος αὐτὸς ἦταν ἄγονος. Σήμερα ὁμως εἶναι γεμάτος ἀπὸ ωραίους λαχανόκηπους. Ἀπὸ ἐκεῖ προμηθεύονται οἱ Ἀθηναῖοι ντομάτες καὶ λαχανικά. Ἐκεῖ, ὅπως λέει ἡ Μυθολογία, ἡ Θεὰ Δήμητρα ἔμαθε τοὺς πρῶτους ἀνθρώπους νὰ σπέρνουν τὸ σιτάρι καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ.

2. Ἐλευσίνα. Προχωρώντας μὲ τὸ τραῖνο κατὰ τὴν παραλία τοῦ Θριάσιου πεδίου συναντοῦμε τὴν Ἐλευσίνα. Ἡ Ἐλευσίνα εἶναι ἡ πόλη τοῦ σαπουνιοῦ. Βρίσκονται ἐκεῖ μεγάλα ἐργοστάσια ὅπου φτιάχνουν σαποῦνι καὶ τσιμέντο. Στὴν Ἐλευσίνα εἶναι καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Δήμητρας κι ἓνα μικρὸ Μουσεῖο.

3. Μέγαρα. Τὸ τραῖνο τώρα ἀκολουθαίει τὴν παραλία καὶ σὲ λίγο μπαίνομε σ' ἄλλη μικρὴ πεδιάδα, τὴ Μεγαρική, σκεπασμένη μὲ ἐλαιῶνες καὶ μ' ἀμπέλια. Στὸ κάμπο καὶ σὲ ὑψωμα εἶναι χτισμένα τὰ Μέγαρα μὲ ωραία θέα κατὰ τὴ θάλασσα.

4. Κακὴ Σκάλα. Δυτικὰ στὰ Μέγαρα ἓνα παρακλάδι ἀπὸ τὰ Γεράνεια βουνὰ κατεβαίνει ἀπότομα στὴ θάλασσα καὶ σχηματίζει ἐκεῖ ἓνα μεγάλο γκρεμνὸ. Εἶναι ἡ κακὴ σκάλα (Σκειρωνίδες πέτρες). Καταμεσίς σχεδὸν στὸ βράχο περνᾷ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ κάτω—κάτω στὰ ριζά, στὴ θάλασσα ὁ δρόμος ὁ ἀμαξωτός. Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὶς Σκειρωνίδες πέτρες ;

5. Τὰ Γεράνεια. Πέρα ἀπὸ τὴν Κακὴ Σκάλα ἡ παραλία πλαταίνει. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ μέσα σὲ πεῦκα κι ἀνάμεσα σὲ σπαρμένα χωράφια. Δεξιὰ μας τὰ Γεράνεια κατάφυτα ἀπὸ πευκῶνες, ἀριστερά μας ὁ Σαρωνικὸς κόλπος μὲ τὴν ὀμορφὴ ἀπέραντη ἀμμουδιά του.

6. Οἱ Τράτες. Τράτα εἶναι μιὰ μικρὴ ψαρόβαρκα μὲ 10—15 ψαράδες, πού ψαρεύουν μὲ δίχτυα στὴν ἀμμουδιά. Ἄρᾶ—

δα-άραδα οί ψαράδες ό ένας πίσω από τόν άλλον, σέ δυό ξεχωριστές παρέες, στην άμμουδιά τραβούν τά δίχτια τους. Έδω ψαρεύουν πολλές τράτες. Κι αυτόκίνητα πάρα πέρα στο δημόσιο δρόμο περιμένουν νά μεταφέρουν τά ψάρια στην Άθήνα.

7. Ό Ισθμός. Φτάσαμε στο Καλαμάκι. Έδω είναι ό Ισθμός τής Κορίνθου, πού ένώνει τήν Πελοπόννησο μέ τή Στερεά Ελλάδα. Αργότερα θά τόν επισκεφθούμε.

Ερωτήσεις.

1. Τι είναι τό Θριάσιο Πεδίο ; 2. Ποιές Βιομηχανίες έχει ή Έλευσίνα ; 3. Τι ξοίρετε για τά Μέγαρα ; 4. Τι θυμάστε για τήν Κακή Σκάλα και τά Γεράνεια Βουνά ; 5. Τι προμηθεύεται ή Άθήνα από τίς παραλίες του Σαρωνικού ;

ΑΘΗΝΑ-ΔΟΜΟΚΟΣ

(Σιδηροδρομικώς χιλιόμετρα 288).

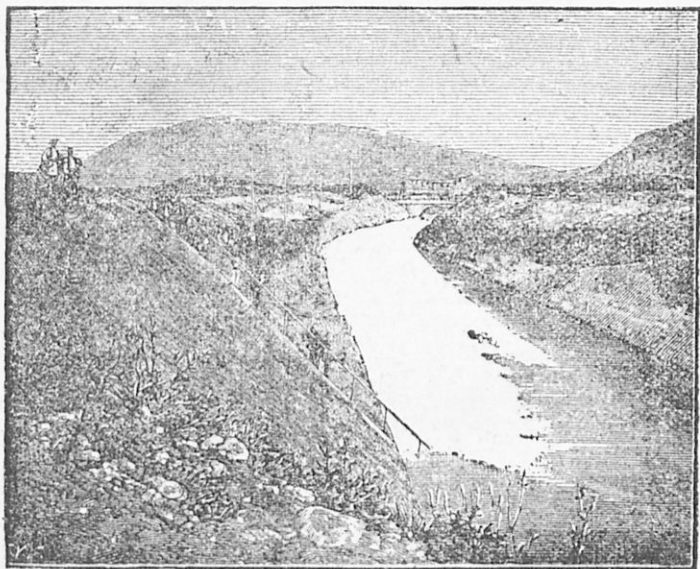
1. Οί ν ό η. (Σχηματάρι). Ας πάρουμε τώρα τό σιδηρόδρομο πού πάει στην Εύρώπη. Ταξιδεύομε κάμποση ώρα στην πεδιάδα τής Άθήνας ανάμεσα σέ λαχανόκηπους, σ'άμπέλια και σ'έλαιώνες. Από τή μιá μεριά έχομε τήν Πάρνηθα σκεπασμένη όλη μέ δάση. Στην κορυφή έχει έλατα και στις πλευρές πεύκα. Δεξιά μας είναι ή Πεντέλη καταπράσινη από πευκώνες, πού ανάμεσά τους διακρίνομε τά κατάλευκα λατομεία, από τό όποια βγαίνουν τά ξακουσμένα μάρμαρά της..

Τώρα ξεπεράσαμε τήν Πεντέλη. Δεξιά μας άπλώνεται ό κάμπος του Μαραθώνα, πού φτάνει ως τόν Εύβοϊκό κόλπο και σέ λίγο σταθμεύομε στο Σχηματάρι. Μιά διακλόδωση τής σιδηροδρομικής γραμμής ξεκινάει από δω για τή Χαλκίδα.

2. Θ ή β α. Τό τραίνο προχωρεί μέσα σέ κάμπο σπαρμένο μέ σιτάρι και έπειτα από μιá ώρα φθάνομε στη Θήβα. Η πόλη είναι χτισμένη πάνω σέ ύψωμα και στην ίδια θέση, όπου ήταν ή άρχαία Θήβα. Στο Μουσείο τής Θήβας βλέπομε ένα λιοντάρι από γύψο, για νά θυμίζει τό μαρμαρινο λιοντάρι πού στόλιζε τό μνημείο τής Χαιρώνειας. Ήταν μνημείο πού τόχαν στήσει για ένθύμηση εκείνων πού σκοτώθηκαν στη μάχη τής Χαιρώνειας. Από τή Θήβα βλέπομε κάτω

τὸν ἄδεντρο κάμφο, μικρὰ βουνά, καὶ τὶς λίμνες Ὑλικὴ καὶ Τρεφία. Οἱ λίμνες αὐτὲς ἔχουν πολὺ νόστιμα χέλια. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰ μικρὰ βουνά, διακρίνομε μακρὰ τὸ βουνὸ τῆς Εὐβοίας, τὸ Καντήλι.

3. Ἡ Κωπαΐδα. Ζεκινώντας τὸ τραῖνο ἀπὸ τῆς Θήβας, συναντᾶει σὲ λίγο κάποιους γυμνοὺς λόφους κι ἀμέσως κατόπι

*Ἡ μεγάλη διώρυγα τῆς Κωπαΐδας, μήκους 34 χιλιομέτρων ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦταν οἱ ὄχθες τῆς λίμνης Κωπαΐδας. Μέσα στὴ διώρυγα αὐτὴ τώρα στραγγίζουν τὰ νερὰ τοῦ κάμφο καὶ χύνονται στὴ θάλασσα. Ὑπάρχουν ἄλλες 3 διώρυγες μικρότερες.

βγαίνει στὸν ἀπέραντο κάμφο τῆς Λειβαδιᾶς. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ἀκόμα ὁ κάμφο αὐτὸς ἦταν ἡ λίμνη Κωπαΐδα, καὶ μιὰ Ἀγγλικὴ Ἐταιρεία τὴν ἀποξέρανε. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι παχὺ καὶ μαῦρο, κι εἶναι καλλιεργημένη σὰν κῆφο.

4. Λειβαδιᾶ. Μιὰ περίπου ὥρα ταξιδεύομε μέσα στὸ μεγάλο κάμφο τῆς Λειβαδιᾶς, ὅλο σπαρμένο μὲ βαμπάκια.

Είναι Σεπτέμβριος και τὰ καρύδια στις βαμπακιές έχουν άνοιξει. Ο κάμπος φαίνεται σαν χιονισμένος. Ποῦ και ποῦ βλέπουμε και κανένα χωράφι σπαρμένο καλαμπόκι ή σιτάρι θερισμένο. Κάνουμε σταθμό στην πόλη του βαμπακιού, τή Λειβαδιά.

Η πόλη είναι χτισμένη στα ριζά του Έλικωνα και σε μιά ώρα απόσταση από τὸ σιδηροδρομικό σταθμό. Μέσ' από τή Λειβαδιά περνάει ένα όρμητικό ποτάμι, ή Έρκυνα. Στο ποτάμι αυτό βρίσκονται 4 νηματουργεία και κάμποσα άλλα έργαστasia για τήν κατεργασία του βαμπακιού, που κινιούνται όλα από τὰ νερά του. Όπου και να στρέψουμε μέσα στην πόλη, βλέπουμε πελώρια δέματα βαμπάκια και σωρούς από βαμπακόσπορο. Παίρνομε τὸ μοναδικό δρόμο τῆς Λειβαδιάς, τὸν ὁδὸ Τρυφωνίου γιατί ή πόλη έχει ὄλο σοκάκια, κι ανεβαίνομε κατὰ τις πηγές του ποταμιού. Έκει κάτω από τεράστιους βράχους βλέπουμε να βγαίνει από τὸ βράχο όρμητικό πολὺ νερό. Είναι οί δυὸ πηγές τῆς Έρκυνας. Στην παλιά εποχή τις ὠνόμαζαν τή μιά Μνημοσύνη και τήν ἄλλη Λήθη. Κοντὰ στις πηγές βρίσκεται και μιά μικρή σπηλιά που ἦταν, λένε, τὸ μνημεῖο του Δία του Τρυφωνίου.

ΤΟ ΒΑΜΠΑΚΙ (Ανάγνωσμα)

α'. Τὸ βαμπάκι είναι πολὺ χρήσιμο πράμα για τὸν ἄνθρωπο. Μ'αὐτὸ κάνομε κλωστές, και λογιῆς-λογιῆς ὑφάσματα. Τὸ μεταχειριζόμαστε ἄκόμα και για να γεμίζωμε στρώματα, παπλώματα κ.λ.π.

β'. Τὸ βαμπάκι τὸ σπέρνομε τὸ Μάρτη και τὸν Ἀπρίλη. Τὸ καλοκαίρι ή βαμπακιά ψηλώνει ὡς ένα μέτρο και τὸν Αὔγουστο κάνει ένα λευκὸ λουλούδι. Η ὠσθήκη του λουλουδιού αὐτοῦ μεγαλώνει σιγά-σιγά τόσο, ὥσπου γίνεται σαν ένα καρύδι. Και τὸ καρύδι ὅταν ὠριμάση ἀνοίγει μοναχὸ του και βγαίνει από μέσα μιά ἄσπρη σφαῖρα με λεπτὲς ἴνες· είναι τὸ βαμπάκι.

γ'. Τὸ βαμπάκι στη Λειβαδιά ἀρχίζουν να τὸ μαζεύουν τὸ Σεπτέμβρη και ἔακολουθοῦν μέχρι τὸ Δεκέμβρη, γιατί ή βαμπακιά βγάνει ὄλοένα και νέα λουλούδια που κάνουν νέα καρύδια. Τήν εποχή αὐτή κατεβαίνουν στη Λειβαδιά γυναῖκες και κορίτσια ἀπ' ὄλα τὰ ὄρεινά χωριά και μαζεύουν τὰ βαμπάκια,

δ'. Κάθε ιδιοκτήτης παίρνει 10—20 γυναίκες για τη συλλογή του βαμπακιού. Γιατί στην εργασία αυτή οι γυναίκες δεν πληρώνονται με χρήματα. Παίρνουν βαμπακία ένα στα δέκα όσο μαζεύσουν όλη την ημέρα. Το βράδυ λοιπόν κάθε γυναίκα γυρίζει στο σπίτι της με την ποδιά της γιομάτη βαμπακί. Είναι το μεροδούλι της.

ε'. Για να γίνει καλό το βαμπακί χρειάζεται νερό και ζέστη. Βαρύς χειμώνας με πολλά χιόνια κάνει την έσοδεία του βαμπακιού καλή, γιατί δίνει μπόλικο νερό στα ποτάμια και ποτίζονται καλά το καλοκαίρι οι βαμπακίες. Επίσης και ζεστός νοτιοδυτικός άερας ο λίβας, που καίει τα σπαρτά μας, είναι πολύ καλός για το βαμπακί. Για τοῦτο οι Λειβαδίτες τότε λένε Μέγας, γιατί τους φέρνει ευτυχία. Φυσάει Μέγας, λένουν, και χαίρονται.

στ'. Η Λειβαδιά βγάνει 7—8 εκατομμύρια οκάδες βαμπακί το χρόνο κι έφοδιάζει όλη την Ελλάδα. Τελευταία έγινε και εξαγωγή στο έξωτερικό. Είναι τέσσερες ποιότητες βαμπακιού. Όσο πιο λεπτές και πιο μακρές είναι οι κλωστές του, τόσο καλύτερο είναι το βαμπακί. Τα βαμπακία της Λειβαδιάς είναι δεύτερης ποιότητας. Πρώτης ποιότητας είναι τ'αμερικανικά βαμπακία. Το περισσότερο βαμπακί το βγάνει η Αμερική. Έπειτα έρχεται η Αίγυπτος κι έπειτα οι Ινδίες.

5. Αμφικλεία (Δαδί). Τώρα προχωρούμε παράλληλα στον Παρνασσό και σε μικρή απόσταση σε ανώμαλο έδαφος. Το ύψος του απ'έδω μάς κάνει κατάπληξη, γιατί οι ψηλές κορφές του, ο Γεροντόβραχος και η Λιάκουρα, χάνονται μέσα στα σύννεφα. Φτάνομε στο σιδηροδρομικό σταθμό Δαδί. Το χωριό βρίσκεται 1)2 ώρα μακρύτερα στην πλαγιά του Παρνασσού. Συνέχεια στον Παρνασσό είναι το βουνό ή Γκιώνα λίγο ψηλότερά του, μικρότερη όμως σε όγκο.

6. Γραβιά. Το τραίνο σε λίγο κάνει άλλο σταθμό. Έδω μια τρομερή χαράδρα χωρίζει τον Παρνασσό από τη Γκιώνα. Το ιστορικό Χάνι της Γραβιάς είναι χωμένο μέσα στη χαράδρα αυτή, από την οποία περνάει ο δημόσιος δρόμος Αμφισσα-Λαμία.

Ζαίρετε τίποτα ιστορικό για το Χάνι της Γραβιάς;

7. Λιανοκλάδι. Λουτρα Ύπατης. Από έδω σε λίγο μέσ' από σήραγγες, από μεγάλα γεφύρια ανάμεσα στα βουνά Οίτη και Καλλίδρομο, βγαίνομε στον κάμπο της Λαμίας. Είναι

τοσο απόκρημνες οί πλαγιές αυτές τῆς Οἴτης, πού εὐκόλα καταλαβαίνει κανείς πῶς σταμάτησαν ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες τὸν Ζέρξη, ὅταν ἔκανε τὴν ἐκστρατεία του ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἀντίκρυσμα φαίνεται ἡ Λαμία στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ Ὄθηρη καὶ ἡ Στυλίδα στὴν παραλία τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Καὶ ἀπὸ κάτω μας βλέπομε τὸ Σπερχεῖο ἀνάμεσα στὴ στενή, ἀλλὰ πολὺ ὁμορφη κοιλάδα. Σὲ μισὴ ὥρα τὸ τραῖνο σταματάει στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχεῖου, στὸ Λιανοκλάδι.

Αὐτὰ τὰ λίγα σπίτια πού βλέπομε ἀριστερά μας, στὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχεῖου, εἶναι τὰ ἱαματικά λουτρά τῆς Ὑπάτης. Τὸ χωριὸ Ὑπάτη εἶναι χτισμένο στὴν πλαγιὰ τῆς Οἴτης, σὲ μιὰ ὥρα ἀπόσταση ἀπ'τὰ λουτρά.

8. Ὄθηρη. Δομοκός. Ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι ἀναβαίνομε μὲ μεγάλους ἐλιγμούς στὸ βουνὸ Ὄθηρη. Ἐδῶ ἦταν τὰ πρῶτα σύνορά μας μὲ τὴν Τουρκία πρὶν ἀπὸ τὸ 1878.

Ἡ θεὰ στὸ ἀνάβασμα μᾶς κάνει ἐκπληξη. Γύρω μας ἔχομε τὰ βουνὰ Οἴτη, Καλλίδρομο, Τυμφρηστό καὶ ἀπὸ κάτω βλέπομε τὸ Σπερχεῖο σὰν τεράστιο φίδι ἀνάμεσα στὴν καταπράσινη κοιλάδα. Σὲ λίγο κατεβαίνομε στὴν ἄλλη μεριά τοῦ βουνοῦ καὶ ἀκολουθοῦμε τὴν ὄχθη τῆς λίμνης Ζυνιάδας. Εἶναι μιὰ στρογγυλὴ λίμνη πάνω σ'ἓνα ὄροπέδιο τῆς Ὄρθρης. Ζακο-λουθοῦμε τὸ κατέβασμα.

Ἡ Ὄρθρη δὲν εἶναι ἀπότομη ἀπ'ἐδῶ ὅπως ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Σπερχεῖου. Κάνομε σταθμὸ στὸ Δομοκὸ (Σκαρμίτσα). Βρισκόμαστε πιά στὰ σύνορα τῆς Θεσσαλίας, 288 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἴσαμε κεῖ ποῦ ἡ γραμμὴ χωρίζεται καὶ μιὰ διακλάδωση πάει γιὰ τὴ Χαλκίδα.
2. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴ Θήβα;
3. Τί ἦταν ἡ Κωπσιδα ἄλλοτε καὶ τί εἶναι τώρα;
4. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν πόλη τοῦ βαμπακιοῦ;
- 5,6 Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Γραβιά;
7. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας στὴν Οἴτη. Τί εἶναι τὸ Λιανοκλάδι καὶ ἡ Ὑπάτη;
8. Τί θεὰ ἔχομε, ὅταν ἀνεβαίνομε στὴν Ὄθηρη;

ΛΙΑΝΟΚΛΑΔΙ-ΣΤΥΛΙΔΑ

(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρα 22).

1. Λαμία. Γυρίζομε στο Λιανοκλάδι. Μιά ἄλλη διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πάει στὴ Λαμία-Στυλίδα. Παίρνομε τὸ τραῖνο αὐτὸ καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὴν πόλη τοῦ καπνοῦ, τὴ Λαμία. Ἡ Λαμία εἶναι ὠραία πόλη μὲ καλοὺς καὶ ἴσιους δρόμους καὶ μὲ πλατεῖες. Ἡ κεντρικώτερη ἀπ' αὐτὲς ἔχει ὀλόγυρά της μεγάλες κι ὁμορφες οἰκοδομές. Καὶ λίγο μακρύτερα εἶναι ἄλλη πλατεῖα μικρότερη, πού ἔχει καταμεσίς τὸ μαρμάρينو ἀγαλμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου μὲ τὸ σπασμένο γιαταγάνι στὸ χέρι. Τὰ σπίτια της καλοχτισμένα μέσα σὲ ὠραίους κήπους.

Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀπὸ τὴ Λαμία προχωρεῖ μέσα σὲ ἐλαιῶνες ἴσαμε τὴ Στυλίδα, τὸ Λιμάνι τῆς Λαμίας, 17 χιλιόμετρα ἀπόστασι.

Ἡ Στυλίδα ἔχει πολλὰ λιοτρίβια καὶ μεγάλες ἀποθήκες καπνῶν.

ΛΑΜΙΑ-ΑΤΑΛΑΝΤΗ-ΓΡΑΒΙΑ

(δρόμος ἀμαξωτός, χιλιόμε. 100).

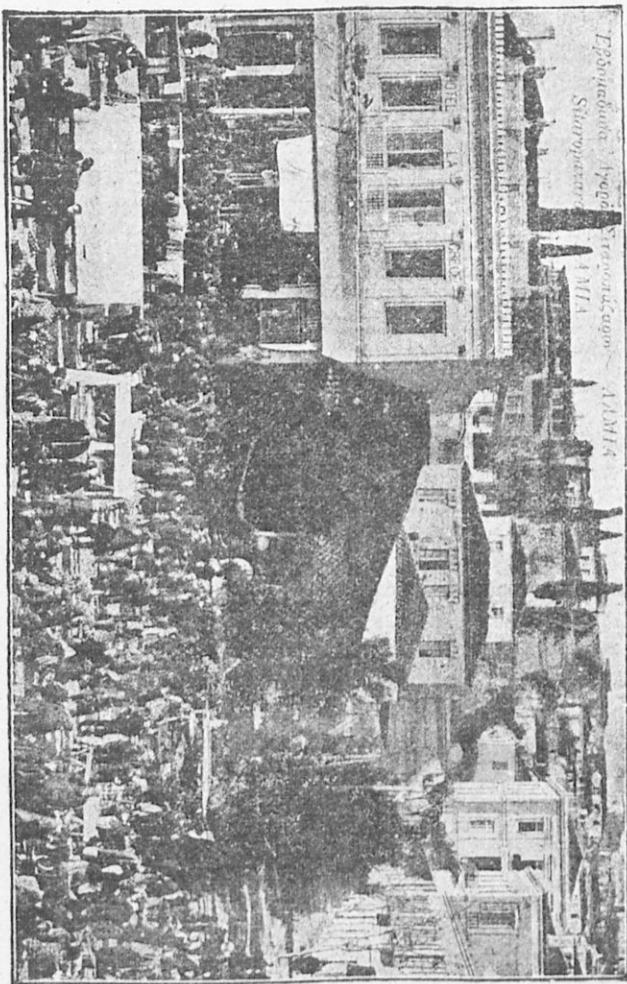
1. Ἀλυκές. Θερμοπύλες. Ἀπὸ τὴ Λαμία πέρνομε τὸ δρόμο τὸν ἀμαξωτὸ πού πάει κατὰ τὸ Νοτιὰ καὶ διαβαίνομε τὸν κάμπο της ἀνάμεσα σὲ καπνὰ καὶ σὲ καλαμπόκια. Ἀριστερά μας ἔχουμε τὶς ἀλυκές (Γαντζοῦς). Περνοῦμε τὴν ἱστορικὴ γέφυρα τῆς Ἀλαμάνας πάνω στὸ Σπερχεῖο καὶ φτάνομε στὶς ξακουσμένες Θερμοπύλες. Οἱ Θερμοπύλες εἶναι μιὰ λουρίδα ὄλο τέλματα ἀνάμεσα στὴ θάλασσα καὶ στὸ βουνὸ Καλλιδρομο.

2. Ἀταλάντη. Ἀκολουθᾶμε τὴν παραλιακὴ λωρίδα κατὰ τὴν Ἀνατολή καὶ βλέπομε ἀντίκρυ τὴν Εὐβοία μὲ τὰ διάφορα χωριά της. Κάπου ἐκεῖ ξεχωρίζομε τὰ Ξενοδοχεῖα τῶν λουτρῶν τῆς Αἰδηψοῦ. Μόλις στρίψομε τὸ βουνὸ Κνημίδα (παρακλάδι τοῦ Καλλιδρομου) μπαίνομε στὸν κάμπο τῆς Ἀταλάντης, φυτεμένο μ' ἐλιές καὶ φτάνομε σὲ λίγο στὴν Ἀταλάντη.

Ἐρωτήσεις.

1. Κάνετε ἓνα ταξίδι μὲ τὸν σιδηρόδρομο ἀπὸ τὰ Λιανοκλάδι στὴ Στυλίδα. Περιγράψατε τὸ ταξίδι σας μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴ Λαμία στὶς Θερμοπύλες καὶ στὴν Ἀταλάντη.

Η Λαμία, σταγυρά.

ΓΡΑΒΙΑ—ΑΜΦΙΣΣΑ—ΙΤΕΑ

(δρόμος άμαξωτός χιλιόμετρα 35)

1. Ὁ άμαξωτός δρόμος περνᾷ ἀπό τή χαράδρα πού χωρίζει τόν Παρνασσό καί τή Γκιώνα. Ἡ συγκοινωνία γίνεται μέ αὐτοκίνητα καί ἡ διαδρομή εἶναι πολὺ γραφική. Καθώς περνοῦμε θαυμάζομε τίς ἄγριες πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Γκιώνας, κατάφυτες μέ ἔλατα.

Φτάνομε στό ψηλότερο σημεῖο τοῦ δρόμου καί βλέπομε κάτω σάν πανόραμα τήν κοιλάδα τῆς Ἀμφισσας, φυτεμένη ὅλη μέ ἐλιές, τόν Κορινθιακὸ κόλπο καί τήν Πελοπόννησο.

2. Ἀμφισσα. Ἀπὸ ἓνα στενὸ πέρασμα, στήν ἀπάνω ἄκρη τῆς κοιλάδας, μπαίνομε στήν Ἀμφισσα, στήν πόλη τῆς ἐλιάς. Συναντοῦμε πολλὰ λιοτρίβια αὐτοκίνητα. Ὅλοι οἱ Ἀμφισσῶτες ποιὸς λίγο ποιὸς πολὺ ἔχουν λιόδεντρα. Ἑκατομμύρια ὀκάδες γίνονται κάθε χρόνο ἐξαγωγή ἀπὸ τίς περίφημες αὐτὲς σαλωνίτικες ἐλιές, πού εἶναι τόσο περιζήτητες καί στό Ἐξωτερικό.

3. Δελφοί. Ἀπὸ τήν Ἀμφισσα ἀνεβαίνομε μέ τὸ αὐτοκίνητο στοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τοὺς Δελφούς, ὅπου στήν παλιὰ ἐποχὴ ἦταν τὸ ξακουσμένο Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Σὲ μισὴ ὥρα φτάνομε στὰ ἐρείπιά του. Ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πελώρια βράχια, ἀναβρῦει ἡ ἱερὴ πηγὴ, ἡ Κασταλία. Καί κοντὰ τῆς ἦταν χτισμένοι ναοὶ καί ἱερά μέ χιλιάδες ἀγάλματα.

4. Ἰτέα—Γαλαξειδί. Ἀπὸ τήν Ἀμφισσα κατεβαίνομε ἀπὸ άμαξωτὸ δρόμο στήν Ἰτέα, τὸ λιμάνι τῆς, πού βρίσκεται στὸν Κρῖσσαῖο κόλπο. Ἡ Ἰτέα ἔχει μεγάλους καί ἴσιους δρόμους, καλὴ προκυμαία. Ἐχει πολλές ἀποθήκες, ὅπου συσκευάζουν τίς ἐλιές τῆς Ἀμφισσας, πού θὰ τίς στείλουν κατόπι μὰ τὰ βαπόρια σὲ διάφορα μέρη. Ἀντίκρου στήν Ἰτέα καί στὸν ἴδιο κόλπο τὸν Κρῖσσαῖο βρίσκεται τὸ Γαλαξειδί. Καί βορειοδυτικὰ τοῦ Κρῖσσαίου κόλπου εἶναι ἡ Δωρίδα. Τὸ ὄρεινότερο κομμάτι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς κα-

τοίκους αὐτῆς τῆς περιοχῆς, πού κέντρο της εἶναι τὸ Λιδω-
ρίκι, γίνονται βοσκοὶ καὶ γαλατάδες.

Ερωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴ Γραβιά στὴν Ἀμφισσα. 2. Τί εἶναι ἡ Ἀμφισσα; 3. Ποῦ εἶναι οἱ Δελφοί; 4. Τί εἶναι ἡ Ἴτέα; τὸ Γαλαξίδι; Τὸ Λιδωρίκι;

ΛΑΜΙΑ-ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

(Ἀμαξωτὸς δρόμος. χιλιόμε. 45).

1. Ζαναγυρίζομε στὸ Λιανοκλάδι καὶ παίρνομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἓνα δρόμο ἀμαξωτό, πού ἀκολουθαίει τὸ Σπερχειὸ κατὰ τὶς πηγές του. Ἡ κοιλάδα, εἶναι καταπράσινη. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἔχομε τὴν Οἶτη, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν Ὀρθρη κ' ἐμπρὸς μας προβάλλει ὁ Τυμφρηστός.

2. Ἡ κοιλάδα τελειώνει. Κι ἀνεβαίνομε στὸν Τυμφρηστό (Βελούχι). Στὸ ψηλότερο σημεῖο ἡ θέα εἶναι μοναδική. Κατὰ τὴ δύση τὸ μάτι μας φτάνει ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Κάτω στὴ ρεματιά, διακρίνομε ποῦ καὶ ποῦ κάποιιο ποταμάκι. Εἶναι ἓνας παραπόταμος τοῦ Ἀχελώου. Καὶ ἀπὸ πάνω μας ὀρθώνεται πανύψηλος ὁ Τυμφρηστός. Οἱ πλαγιές του εἶναι κατάφυτες ἀπὸ ἔλατα καὶ καστανιές. Ὁ Τυμφρηστός εἶναι κι αὐτὸς ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ βουνάπου τραγουῖδῃσε ἡ Δημοτικὴ μας ποίηση.

»Βελούχι μου πεντάμορφο
κι Ὁξιά ζωγραφισμένη,
λιῶστε τὰ χιόνια γρήγορα
νὰ χορταριάσῃ ὁ τόπος,
νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά,
νὰ βγοῦν οἱ βλαχοπούλες.....»

3. Τέλος φτάνομε στὸ Καρπενήσι, σκαρφαλωμένο κάπου στὶς νότιες πλαγιές τοῦ Τυμφρηστοῦ, στὴν ἄκρη μιᾶς κοιλάδας. Τὸ Καρπενήσι εἶναι 1000 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὸ κλίμα του εἶναι πολὺ ὑγιεινὸ. Στὸ Καρπενήσι ὁ χειμῶνας εἶναι πολὺ δυνατός, τὸ καλοκαίρι ὅμως εἶναι ὀροσερὸ κι εὐχάριστο. Ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Καρπενήσι ἡ μικρὴ κοιλάδα εἶναι γιομάτη ἀμπέλια καὶ ὀπωροφόρα δέντρα, μηλιές, καρυδιές, καστανιές. Στὰ πλάγια τῶν βουνῶν, ὅπου τρέχουν ἄφθονα νερά γίνονται τὰ ξακουστὰ ἄσπρα καρπενησιώτικα φασόλια. Ἐκεῖ

σταματάει κι ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος γιὰ τὴ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Γι'αὐτὸ μπορούμε καλύτερα νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦμε πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ σιδηρόδρομο στὴν Πάτρα κι ἀπὸ κεῖθε στὸ Μεσολόγγι, Ἀγρίνιο κλπ.

Ἐρωτήσεις.

Πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ πηγαίνομε στὸ Καρπενήσι ; Περιγράψατε ἓνα ταξίδι ὡς ἐκεῖ.

ΑΤΡΑΙ—ΚΡΥΟΝΕΡΙ—ΑΓΡΙΝΙΟ

(Σιδηροδρομικῶς χιλιομ. 61).

1. Παίρνομε στὴν Πάτρα τὸ βαπόριγιὰ τὸ Κρυονέρι κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα κι ἓνα τέταρτο εἴμαστε κεῖ. Ἕνας μεγάλος μῶλος ὅπου σταθμεύει ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Ἀγρινίου περιμένοντας τοὺς ἐπιβάτας τοῦ βαποριοῦ, καὶ δυὸ τρεῖς ἀποθῆκες, αὐτὸ εἶναι τὸ Κρυονέρι.

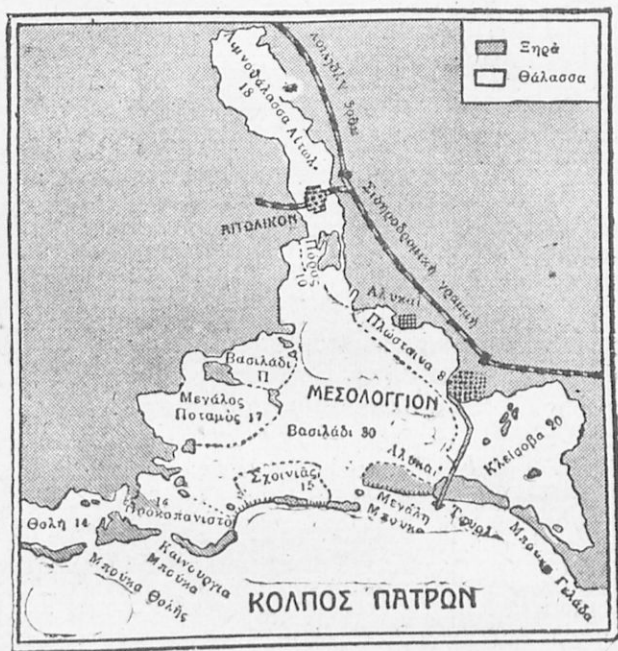
2. Ξεκινᾶμε μὲ τὸ τραῖνο γιὰ τὸ Ἀγρίνιο. Ἀριστερά μας ἀπλώνεται κάμπος μὲ νερὰ στεκούμενα φυτεμένος μονάχα μὲ σιτάρια καὶ σκουπόχορτο, δεξιὰ μας ἔχομε τὸ χαμηλὸ βουνό, τὸν Ἀράκυνθο, σκεπασμένο μὲ θάμνους καὶ μικρὰ δάση, καὶ πέρα ἀπὸ τὸν κάμπο ξεχωρίζομε τὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὶς τρεῖς μεριές εἶναι περιτριγυρισμένη ἀπὸ στεριά καὶ τὰ νερὰ τῆς εἶναι τόσο ἡσυχὰ πού μοιάζει ἀπὸ μακρὰ μὲ καθρέφτη. Αὐτὴ εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.

3. **Μεσολόγγι.** Βρισκόμαστε τώρα στὴν πόλη τῶν ψαριῶν, τὸ δοξασμένο Μεσολόγγι. Στὸ σταθμὸ μᾶς περικυκλώνουν ψαράδες πού πουλοῦν λαυράκια, σοιποῦρες καὶ κεφάλους, τὰ περίφημα Μεσολογγίτικα ψάρια. Βλέπομε καὶ πολλὰ κιβώτια γεμάτα ἔτοιμα νὰ φορτωθοῦν στὸ σιδηρόδρομο κι ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές καταλαβαίνομε πού τὰ στέλνουν στὴν Πάτρα, στὸν Πύργο, στὴν Ἀθήνα κ.λ.π.

Τὸ Μεσολόγγι δὲν εἶναι μεγάλη πόλη. Εἶναι χτισμένη μέσα στὴ λιμνοθάλασσα κι ἔχει τριγύρω τῆς πολλὰ νερὰ στεκούμενα καὶ τέλματα. Κάνομε ἓναν περίπατο στὴν πόλη. Ἔχει κάμπους ἴσιους δρόμους καὶ καλὲς οἰκοδομές. Δὲ βλέπομε ὅμως στὴν πόλη διόλου δέντρα, γιατί σ'ἓνα μέτρο μόλις κάτω ἀπὸ τὴ γῆ βρίσκεται ἡ θάλασσα. Τὸ ἔδαφος δὲν ἔχει κλίση καὶ μὲ τὴ βροχὴ γεμίζουν οἱ δρόμοι νερὰ. Λίγα κάρρα χῶμα ἂν ρίξη κανεὶς μέσα στὰ ρηχὰ νερὰ τῆς λιμνοθάλασσας κάνει οἰκόπεδο.

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

4. Ἡ ρ ῶ ο. Κοντὰ στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ καὶ μέσα σὲ καταπράσινο κῆπο βρίσκομε τὸ Ἡ ρ ῶ ο, δηλαδὴ ἓνα Κῆπο πού μέσα εἶναι τὰ μνημεῖα ἐκείνων πού σκοτώθηκαν στὴν ἔξοδο στὰ 1826. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ κήπου βλέπομε πα-

Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου με τὰ Ἴχθυοτροφεῖα τῆς

λιά τείχη. Εἶναι τὰ τείχη τοῦ παλιοῦ κάστρου τῆς πόλης. Ἐκεῖ εἶναι καὶ οἱ τάφοι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ φιλέλληνα Βύρωνα.

5. Ἴχθυοτροφεῖα. Διασχίζομε τὴ λιμνοθάλασσα. Ἐνας ἀμαξωτὸς δρόμος 4 1)2 χιλιομ. στὰ νότια χωρίζει τὴ λιμνοθάλασσα σὲ δύο. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος κι ἀπὸ τὸ ἄλλο τοῦ δρόμου ἡ λιμνοθάλασσα εἶναι χωρισμένη με καλαμωτὲς σὲ τετράγωνα. Κάθε τετράγωνο εἶναι πάνω κάτω ἴσαμε τὴν αὐλὴ τοῦ

σχολείου. Ἐκεῖ μέσα εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια. Τὰ βλέπομε κατὰ κοπάδια. Τί θαυμάσια! Βάρκες πολλές, πού κινουῦνται μὲ κοντάρια ἀντὶ κουπιά, σχίζου τὰ ἤσυχά νερά. Εἶναι τόσο ρηχὴ (1—2 μέτρα) ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ὥστε μπορεῖ νὰ τὴν περάσῃ σχεδὸν κανένας πεζὸς ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ.

6. Τοῦρλίδα. Ἐπειτα ἀπὸ μιᾶς ὥρας πεζοπορία στὸν ἴδιο δρόμο φτάνομε σὲ μιὰ ἀμμουδερὴ στενὴ λουρίδα, πού χωρίζει τὴ λιμνοθάλασσα ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας. Εἶναι ἡ Τουρλίδα, τὸ λιμάνι τοῦ Μεσολογγίου. Ἐκεῖ βρίσκεται ἓνα μικρὸ Τελωνεῖο, δυὸ τρεῖς ἀποθήκες καὶ μιὰ ἀποβάθρα. Ἀριστερὰ σὲ μικρὴ ἀπόσταση βλέπομε κάμπουσους ἐργάτες νὰ δουλεύουν μέσα στὰ τέλματα μὲ βαγονάκια. Εἶναι οἱ ἀλυκές, πού μεταφέρουν ἀπὸ κεῖ τ' ἀλάτι, τὸ σωριάζουν στὴν παραλία καὶ τὸ σκεπάζουν κατόπιν μὲ κεραμίδια.

Η ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(Ἀνάγνωσμα).

α'. Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου ἔχει ἕκταση 150 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, τὸ βάθος της ὅμως δὲν εἶναι παρὰ πάνω ἀπὸ 2 μέτρα. Μόνον τὸ βορινὸ μέρος (λιμνοθάλασσα Αἰτωλικοῦ) ἔχει βάθος 15 μέτρα. Τὸ νερὸ τῆς λιμνοθάλασσας τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἄλμυρὸ καὶ τὰ ψάρια της μικρὰ (ὡς 1 ὀκά) καὶ πολὺ νόστιμα. Τὸ νερὸ ὅμως τῆς λιμνοθάλασσας τοῦ Αἰτωλικοῦ, εἶναι πολὺ λίγο ἄλμυρὸ καὶ τὰ ψάρια της μεγάλα (ὡς 5 ὀκ.) καὶ ἄνοστα.

Ἡ λιμνοθάλασσα χωρίζεται, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας μὲ μιὰ ἀμμουδερὴ λουρίδα. Ἡ λουρίδα αὐτὴ ἔχει ποῦ καὶ ποῦ στόμια, (μποῦκες) δηλαδὴ ἀνοίγματα, ἀπ' ὅπου ἡ θάλασσα ἐνώνεται μὲ τὴ λιμνοθάλασσα.

Στ' ἀνοίγματα αὐτὰ ἔχουν δώσει διάφορα ὀνόματα, μπούκα Γελάδα, μπούκα Θελοῦ, μεγάλη πόρτα κ.λ.π. Στὴ μεγάλη πόρτα μπαίνουν καὶ μικρὰ καΐκια ἀκόμα ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας.

β'. Κέφαλοι, Λαυράκια, Τσιπιοῦρες. Γύρω γύρω ἡ λιμνοθάλασσα εἶναι χωρισμένη σὲ τμήματα μὲ καλαμωτές. Εἶναι τὰ ἰχθυοτροφεῖα.

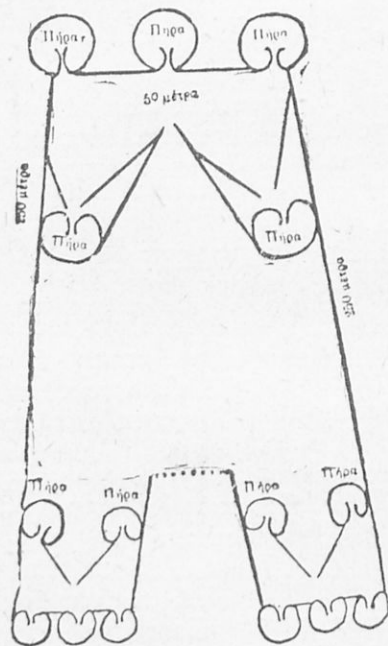
γ'. Ἰχθυοτροφεῖα, γιβάρια, πῆρες. Ἐνα ἰχθυο-

στροφείο μπορεί να έχει έκταση 10-20 τετραγωνικά χιλιόμετρα ή και περισσότερο. Κάμετε μια σύγκριση με τον τόπο σας. Κάθε ιχθυοτροφείο το χωρίζουν πάλι με καλαμωτές σε μικρότερα χωρίσματα σά μάντρες, που τὰ λένε γιβάρια. Τὸ γιβάρι εἶναι ἴσαμε τὸ γυμναστήριο τοῦ Σχολείου. Καὶ στὶς γωνίες τοῦ κάθε γιβαρίου κάνουν ἄλλα

ἀκόμα μικρότερα χωρίσματα που τὰ λένε πῆρες. Κάθε πῆρα εἶναι μεγάλη ὅσο ἓνα εὐρύχωρο δωμάτιο.

δ' Ἡ Παλίρροια. Εἶναι ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς μεγάλης ἐσοδείας τῶν ψαριῶν. Δηλαδή σε ὠρισμένες ὥρες ἡ θάλασσα μπαίνει μέσα στὴ λιμνοθάλασσα καὶ γίνεται τότε, ὅπως λένε, πλήμμυρα καὶ σ' ἄλλες πάλι ὥρες ἡ θάλασσα ἀποτραβιέται κι αὐτὸ τὸ λένε ἀμπωτη. Καὶ καθὼς τὰ ψάρια ἔχουν πάντα τὴ συνήθεια νὰ πηγαίνουν ἀντίθετα στοῦ ρεύμα, ὅταν ἡ θάλασσα ἀποτραβιέται, ἡ λιμνοθάλασσα γεμίζει ψάρια.

Ἔτσι ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο ἴσαμε τὸ Μάη, τὰ ψάρια γιὰ νὰ βροῦν ἴσως ζεστότερα νερὰ ἢ καλύτερη τροφή, μπαίνουν κοπάδια κοπάδια στὶς ὥρες που εἶναι ἡ ἀμπωτη, μέσα στὴ λιμνοθάλασσα.

*Ἐνα γιβάρι με π 5

*Ἐδῶ μέσα τὰ ψάρια μένουν πλέον ὀριστικῶς αἰχμάλωτα.

Ἐπειτα με τὴν πλήμμυρα τὰ ψάρια τρέχουν πάλι κατὰ πάνω στοῦ ρέμα καὶ ζητᾶνε νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ λιμνοθάλασσα. Ἄλλ' εἶναι πιά φυλακισμένα ἀπὸ τὶς καλαμωτές μέσα στὰ ιχθυοτροφεία, στὰ γιβάρια καὶ στὶς πῆρες. Χιλιάδες κεφαλοὶ, λαβράκια καὶ τσιποῦρες μπαίνουν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Τελειώνοντας ὁ Μάης

κλειοῦνε πιά ὀριστικῶς μέ τίς καλοσωτές ὄλα τ' ἀνοίγματα τῆς λιμνοθάλασσας, πού συγκοινωνοῦν μέ τή θάλασσα, ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἄλλου χρόνου.

Ἐκεῖ μέσα σκλαβωμένα ὄλα τὰ ψάρια μεγαλώνουν καί παχαίνουν γρήγορα. Ὅπου τὸ νερὸ δὲν εἶναι πολὺ ἄλμυρό, ἐκεῖ τὰ ψάρια μεγαλώνουν καί παχαίνουν πολὺ περισσότερο ἄλλ' εἶναι πολὺ πιὸ ἄνοστα. Γιὰ τοῦτο στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὅπου τὸ νερὸ εἶναι γλυκό, τὰ ψάρια εἶναι πολὺ πιὸ μεγάλα, ὁλλὰ καί πολὺ πιὸ ἄνοστα.

Τὸ ψάρεμα. Μέσα στὸ ἰχθυοτροφεῖο οἱ ψαράδες ψαρεύουν μέ διάφορους τρόπους. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι νὰ φοβίζου τὰ ψάρια ἀπὸ τίς βάρκες καί νὰ τὰ μπάζουνε μέσα στὰ γιβάρια κι ἀπὸ κεῖ πάλι μέσα στὶς πῆρες. Ἀπ' τίς πῆρες εἶναι εὐκολο ἔπειτα νὰ τὰ πιάνουν μέ ἀπόχη.

Ἐ' Αὐγοτάραχο. Αὐγοτάραχο εἶναι τ' αὐγά τοῦ θηλυκοῦ κεφάλου, τῆς μπάφας, ὅπως τὴ λένε οἱ Μεσολογγίτες. Ἀπὸ τὰ ψάρια πού πιάνουν κάθε μέρα ξεδιαλέγουν τίς μπάφες, ἄφοῦ τίς ἀνοίξουν προσεχτικὰ στὴν κοιλιὰ καί βγάλουν ἀπὸ μέσα τ' αὐγά τους, τίς ρίχνουν κατόπι μαζί μέ τ' ἄλλα ψάρια μέσα σὲ κιβώτια μέ πάγο καί τίς στέλνουν σὲ διάφορα μέρη.

Τὸ Αὐγοτάραχο εἶναι τὰ δυὸ αὐτὰ μακρουλά σακουλάκια πού ἔχουν μέσα τὰ πολὺ λεπτὰ αὐγά τῆς μπάφας, ὅμοια μέ τὰ αὐγά τῆς ρέγγας. Μόλις τὸ βγάλουν ἀπὸ τίς μπάφες, τὸ πλένουν καθαρά καί τὸ ἀλατίζουν μέσα σὲ βαρέλια. Ἐπειτα ἀπὸ 6 ὥρες τὸ ξεπλένουν πάλι καί τὸ ἀπλώνουν πάνω σὲ καλαμωτές γιὰ νὰ ξεραθῆ. Φροντίζουν κάθε δυὸ—τρεις μέρες νὰ τὸ ἀναποδογυρίζουν. Καί ἅμα ξεραθῆ τὸ βάνουν πάλι σὲ βαρέλια καί τὸ στέλνουν γιὰ πούλημα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ φρέσκο αὐγοτάραχο, καί μπορεῖ νὰ διητηρηθῆ λίγους μῆνες. Ὅταν ὁμως θέλουν νὰ τὸ διατηρήσουν περισσότερο καιρό, τὸ τυλίγουν στὸ κερί. 15.000 αὐγοτάραχα καί παραπάνω βγάνει κάθε χρόνο ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγιοῦ.

7. Αἰτωλικό. Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι παίρνομε πάλι τὸ τραῖνο. Προχωροῦμε στὴν ὄχθη τῆς λιμνοθάλασσας ἀνάμεσα σὲ ἐλαιῶνες. Ἐπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα φτάνομε στὸ Αἰτωλικό. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη πάνω σ' ἓνα νησί ἀπὸ ἄμμο μέσα στὴ λιμνοθάλασσα κι ἐνώνεται μέ τὴ στεριά μέ γεφύρια ἀπὸ τὸ

ένα και από τὸ ἄλλο μέρος Δὲν εἶναι οὔτε μεγάλη οὔτε ὁμορφὴ πόλη. Ὅλοϋθε βλέπομε βαρέλια μὲ λάδι καὶ κιβώτια, ἄλλα μὲ σταφίδα, ἄλλα μὲ ψάρια.

8. Σταμνά. Συνεχίζομε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι μας ἀκολουθώντας πάντα τὴν ὄχθη τῆς λιμνοθάλασσας, μέσα σὲ πυκνὸ ἐλαιῶνα. Ἀνεβαίνομε τὶς τελευταῖες βουνοσειρὲς τοῦ Ἀράκυνθου καὶ φτάνομε στὰ Σταμνά. Ἀπὸ τὰ Σταμνά ἔχομε πολὺ ὠραία θέα. Γιατὶ φαίνεται κάτω ὅλη ἡ λιμνοθάλασσα μὲ τὸ Αἰτωλικὸ καταμεσίς σὰν πάπια. Ἡ λουρίδα τῆς Τουρλίδας κι ὅλος ὁ κάμπος στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελῷου. Τὸ βλέμμα μας φτάνει ὡς τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ τὰ Σταμνά κατεβαίνομε σὲ ἄλλον κάμπο. Διαβαίνομε δάσος ἀπὸ λεῦκες, συναντᾶμε δεξιὰ μας τὴ λίμνη Λυσιμαχία (τοῦ Ἀγγελόκαστρου) ποὺ ἐνώνεται σχεδὸν μὲ ἄλλη μεγάλη λίμνη, τὴν Τριχωνίδα, καὶ μπαίνομε στὸν κάμπο τοῦ Ἀγρινίου.

9. Ἀγρίνιο. Μιὰ ὀλάκερη ὥρα ταξιδεύομε μέσα σ'αὐτὸν τὸν κάμπο ἀνάμεσα σὲ καπνοφυτεῖες, ποῦ καὶ ποῦ βλέπομε καὶ κανένα χωράφι ἀπὸ καλαμπόκια καὶ σιτάρια. Τέλος φτάνομε στὴν πόλη τῶν καπνῶν, τὸ Ἀγρίνιο. Ὅλοϋθε βλέπομε ἀποθηκὲς μὲ καπνὰ καὶ ἀπ'ὅποιο μέρος κι ἂν βαδίζομε μᾶς ἔρχεται βαριά μυρωδιὰ καπνοῦ. Πολλοὶ ἐργάτες καταγίνονται ἐπὶ τὴν κατεργασία του.

ΑΓΡΙΝΙΟ—ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ

(Δρόμος ἀμαξωτὸς χιλ. 60).

1. Ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο παίρνομε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο κατὰ τὴ βορινὴ ἄκρη τοῦ κάμπου τοῦ Ἀγρινίου. Διαβαίνομε τὸν Ἀχελῷο καὶ πηγαίνομε κατὰ τὸ βοριά. Συναντοῦμε δυὸ ἄλλες λίμνες, τὴν Ὀζηρὸ καὶ τὴν Ἀμβρακία, ποὺ εἶναι συνέχεια στὶς λίμνες ποὺ βρήκαμε πιὸ κάτω, τὴν Τριχωνία καὶ τὴν Λυσιμαχία). Ἡσειρὰ αὐτὴ ἀπὸ τὶς λίμνες φτάνει ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Αὐτὲς καὶ ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀχελῷου ἀπὸ κάτω ξεχωρίζουν μιὰ ὄρεινὴ χώρα, ποὺ βρίσκεται δυτικὰ τους, τὴν Ἀκαρνανία. Ἀκολουθοῦμε τὶς ὄχθες τῆς. Ἐπειτα ἀπὸ 8 ὥρες φτάνομε στὴν Ἀμφιλοχία (Κραβασαρά) ἐπάνω στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

2. Ἡ Ἀμφιλοχία εἶναι ἀρκετὰ καλή. Ἐχει ὠραῖο παραλιακὸ δρόμο, κάποιες καλὲς οἰκοδομὲς καὶ ἐμπορικὴ κίνησι ἀπὸ βελανίδια, δέρματα καὶ ζῶα.

3. Δυτικὰ τῆς Ἀμφιλοχίας ἡ παραλία ἔχει κάμποσους κόλπους καὶ λιμάνια. Σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ βρίσκεται ἡ Βόνιτσα.

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1. Σαλαμίνα. Νησιὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι: Ἡ δοξασμένη Σαλαμίνα, δυτικὰ τοῦ Πειραιᾶ καὶ σὲ μικρὴ ἀπ' αὐτὸν ἀπόστασι. Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Σαλαμίνα (Κούλουρη). Ἀναμεταξὺ τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς εἶναι στενὴ θάλασσα, ὅπου γίνηκε ἡ μεγάλη ναυμαχία καὶ ἐνικήθησαν οἱ Πέρσαι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸ 490 π.Χ. Στὴν ἴδια ἀκριβῶς θέσι εἶναι σήμερα ὁ Πολεμικὸς Ναύσταθμος.

2. Αἴγινα. Στὸ μέσο τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου βρίσκεται τὸ ὁμορφὸ νησι ἡ Αἴγινα, κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ Αἴγινα. Κατὰ τὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ νησιοῦ βρῖσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐχει ἡ πόλις καὶ Μουσεῖο, ὅπου φυλάγονται τ' ἀρχαῖα εὐρήματα.

Πολιτικὴ Διαίρεσις

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα χωρίζεται πολιτικῶς σὲ τρεῖς νομοὺς.

1. Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, 2. Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ 3. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Σύνορα: Ὁ Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας συνορεύει κατὰ τὸ βοριὰ μὲ τὸν Νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸ Σαρωνικὸν κόλπον, κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ κατὰ τὴ Δύση μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ μ' ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Βουναί: Ὁ Ἐλικῶνας, ὁ Κιθαιρῶνας, ἡ Πάρνηθα, ἡ Πεντέλη, ὁ Ὑμηττὸς τὸ Αἰγῶλεω, τὸ Λαύρειο.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Σούνιον.

Πεδιάδες: Ἡ πεδιάδα τῆς Λειβαδιᾶς, ἡ πεδιάδα τῆς Θήβας ἡ πεδιάδα τῆς Ἀθήνας, ἡ πεδιάδα τῶν Μεσογείων, ἡ πεδιάδα τῶν Μεγάρων, ἡ πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας (Θριάσιο) καὶ ἡ πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα.

Ποτάμια: Ὁ Βοιωτικὸς Κηφισσὸς ποῦ ἔχει τὴν πηγὴν του στὴν Οἶτη καὶ παίρνοντας στὸ δρόμο του νερὰ ἀπὸ τὸν Παρνασσὸ καὶ τὴν Ἐρκύνα, χύνεται στὸν Εὐβοϊκὸ κόλπο.

Λίμνες: Ἡ Ὑλικὴ καὶ ἡ Τρεφία.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρίζεται στὶς ἐπαρχίες:

1. Ἀττικῆς	μὲ	πρωτεύουσα	τὴν	Ἀθήνα.
2. Θήβας	»	»	»	Θήβα
3. Λειβαδιᾶς	»	»	»	Λειβαδιά.
4. Μεγαρίδος	»	»	»	Μέγαρα.
5. Αἰγίνας	»	»	»	Αἰγίνα.

Ἐρωτήσεις.

α) Σὲ ποιοῦ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας; Τί σχῆμα ἔχει; Ποιὲς θάλασσες τὸν βρέχουν;

β) Τί τόπος εἶναι; ποιὲς πεδιάδες ἔχει καὶ ποιά βουνά;

γ) Ποιά βουνὰ εἶναι δασωμένα καὶ μὲ τί λογιῆς δένδρα; Ποιά ποτάμια καὶ ποιὲς λίμνες ἔχει αὐτὸς ὁ νομὸς; Τί κυρίως παράγει ὁ νομὸς αὐτὸς, ἀπὸ τίς πεδιάδες καὶ τὰ βουνὰ του;

β' 1. Ποιὲς ἀσχολίες ἔχουν ὅσοι κατοικοῦν στοῦ; κάμπους καὶ ποιὲς οἱ βουνίσιοι; 2. Ποιὲς βιομηχανίες προόδευσαν καὶ ποῦ; 3. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῶν Μεγάρων; 4. Γιατί ἔχει ἡ Ἀθήνα συγκεντρώσει τόσο πληθυσμό; Σὲ τί καταγίνονται κυρίως οἱ Ἀθηναῖοι; 5. Γιατί ἔρχονται κάθε χρόνος οἱ ξένοι στὴν Ἀθήνα; 6. Ὁ Πειραιᾶς εἶναι μονάχα λιμάνι τῆς Ἀθήνας; 7. Ποιὲς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ; 8. Ποιοὶ εἶναι οἱ κυριώτεροι ἀμαξωτοὶ δρόμοι τοῦ νομοῦ; Φτάνουν τὰ προϊόντα τῆς Ἀττικῆς γιὰ νὰ θρέψουν τοὺς κατοίκους της; Ποῦ γίνεται ἐμπόριο; 9. Γιατί ἀποξηράναν τὴν Κωπαΐδα λίμνη; 10. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν Αἰγίνα καὶ τὴ Σαλαμίνα;

Ο ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Λάρισσας. Στὸ Νότιο

τοι με τὸ νομὸ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο.
 Ἀνατολικά με τοὺς κόλπους τὸ Μαλιακὸ καὶ τὸν Εὐβοϊκὸ καὶ
 δυτικά με τὸ νομὸ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Βουνά : Ὁ νομὸς ἔχει τὴν Ὀρθρη, σύνορο, τὸν Τυμφρη-
 στό, σύνορο, τὴν Οἶτη καὶ τὸ παρακλάδι τῆς, τὸ Καλλίδρομο,
 τὰ Βαρδούσια, τὴ Γκιώνα καὶ τὸν Παρνασσό.

Κόλποι : Ὁ Μαλιακὸς καὶ ὁ Κορινθιακός.

Πεδιάδες : Τῆς Λαμίας, τῆς Ἀμφισσας, τῆς Βελίτσας καὶ
 τῆς Ἀταλάντης.

Ποτάμια : Ὁ Σπερχεῖος, ὁ Κηφισσὸς καὶ ὁ Μόρνος, σύ-
 νορον.

Λίμνες : Ἡ Ζυριάδα.

Ἐπαρχίες : Ὁ νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἔχει τὶς
 ἐπαρχίες :

1. Φθιώτιδας	με	πρωτεύουσα	τὴν	Λαμία.
2. Λοκρίδας	»	»	»	Ἀταλάντη.
3. Δομοκοῦ	»	»	τὸ	Δομοκό.
4. Παρνασσίδας	»	»	τὴν	Ἀμφισσα.
5. Δωρίδας	»	»	τὸ	Λιδωρίκι.

Ἐρωτήσεις :

1. Ποιά σύνορα ἔχει ὁ νομὸς; Ποιά βουνά ἔχει ἀνατολικά του; 2. Ποιά ἔχει δυτικά του καὶ ποιά στὸ Βόρειο μέρος; 3. Ἐχει κόλπους ὁ νομὸς; 4. Ἐχει πεδιάδες καὶ ποιές εἶναι; 5. Ἐχει ὁ νομὸς δάση, κοιλάδες, λειβάδια; 6. Ποῦ ἔχει δάση; 7. Τί παράγουν οἱ πεδιάδες του καὶ τί τὰ βουνά του; 8. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι; 9. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία τοῦ νομοῦ; Ποιὸ κυρίως μέρος τοῦ νομοῦ δὲν ἔχει καλὴν συγκοινωνία; 10. Γιατί ὁ Ἀνδρουτσοῦς διάλεξε τὴ Γραβιά γιὰ νὰ κρατήσῃ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους; 11. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας; 12. Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὸν Καλλίδρομο; 13. Τί χαρακτηριστικὸ ἔχει ἡ Ἀμφισσα; 14. Ποιά μέρη τοῦ νομοῦ ἔχουν συγκοινωνία ἀπὸ τὴ θάλασσα; 15. Γιατί τάχα ἡ Ἀμφισσα καὶ ἡ Λαμία νὰ ἔχουν πυκνότερο πληθυσμὸ; 16. Τί ξαίρετε γιὰ τοὺς Δελφούς;

ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας συνορεύει κατὰ τὸ βοριά μὲ τοὺς νομοὺς Ἄρτας καὶ Τρικκάλων, κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸν κόλπο τῆς Πάτρας, ἀνατολικά μὲ τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας καὶ Δυτικὰ μὲ τὸ Ἴόνιο πέλαγο.

Βουινά: Ὁ Ἀράκυνθος, τὸ Παναιτωλικό, τὰ Ἀκαρνανικά, ὁ Τυμφρηστός, σύνορο, καὶ τὰ Ἄγραφα, σύνορο.

Κόλποι: Ὁ Ἀμβρακικός.

Πεδιάδες: Οἱ Πεδιάδες τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀγρινίου.

Ποτάμια: Ὁ Μόρνος, σύνορο, ὁ Εὔηνος καὶ ὁ Ἀχελῷος.

Λίμνες: Λυσιμαχία (Ἵδρια), Τριχωνίδα καὶ Ὁζηρός.

Ἐπαρχίες: 1) ἡ ἐπαρχία τοῦ Μεσολογγίου μὲ πρωτεύουσα τὸ Μεσολόγγι.

2. Τῆς Ναυπακτίας	μὲ	πρωτεύουσα	τῆ	Ναύπακτο.
3. » Τριχωνίας	»	»	τὸ	Ἄγρινιο
4. Τοῦ Βάλτου	»	»	τὴν	Ἀμφιλοχία
5. Τῆς Βονίτσης	»	»	τῆ	Βόνιτσα
6. Τῆς Εὐρυτανίας	»	»	τὸ	Καρπενήσι.

Ἐρωτήσεις.

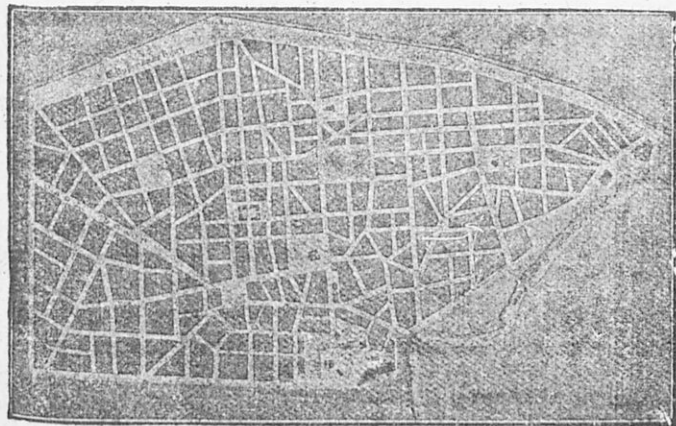
1. Σὲ ποῖο μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας; 2. Ποιᾶς θάλασσης τὸν βρέχουν κι ἀπὸ ποῦθε; 3. Ποιοὺς κόλπους ἔχει; 4. Τί τόπος εἶναι; Ποῦ ἔχει βουνὰ καὶ ποῦ κάμπους; 5. Ποιὰ βουνὰ ἔχει ὁ νομὸς αὐτός καὶ ποιᾶς πεδιάδες; 6. Ποῦ βρίσκονται καὶ ἀπὸ τί δέντρα εἶναι; 7. Ποιὰ ποτάμια ἔχει ὁ νομὸς, ἀπὸ ποῦ πηγάζουν καὶ ποῦ χύνονται; 8. Ποιᾶς εἶναι οἱ λίμνες τοῦ καὶ ποῦ βρίσκονται; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ Μεσολογγίτες; Τί βγάζει τὸ Μεσολόγγι; 10. Σὲ τί καταγίνονται οἱ Ἀγρινιώτες; 11. Τί παράγει κυρίως ἡ Τριχωνία; 12. Σὲ τί καταγίνονται τῆς ὄρεινης Εὐρυτανίας; 13. Ποιᾶς πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουνε σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία; 14. Ἀπὸ ποιὰ κυρίως ἐπαρχία περνᾷ αὐτὸς ὁ σιδηρόδρομος; 15. Ποιοὶ εἶναι οἱ ἀμαξωτοὶ δρόμοι τοῦ νομοῦ; 16. Σὲ ποιᾶς ἐπαρχίες χωρίζεται ὁ νομὸς καὶ ποιᾶς πρωτεύουσες; 17. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν γιὰ τὸ Μεσολόγγι; καὶ 18) Ποῦ σκοτώθηκε Ὁ Μάρκο, Μιτόσσαρης;

Θεσσαλία.

Ἄς κάμωμε τώρα ἓνα ταξίδι καὶ στὴ Θεσσαλία γιὰ νὰ τὴν γνωρίσωμε καλύτερα.

ΔΟΜΟΚΟΣ—ΛΑΡΙΣΣΑ (Σιδηροδρ. χιλιόμε. 60).

1. Δομοκός (Σκαρμίτσα). Ἀπὸ τὸ Δομοκὸ συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ Εὐρωπαϊκὸ τραῖνο. Κάτωθὲ μας

Σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως Λαρίσσης.

βλέπομε τὸ Θεσσαλικὸ κάμπε σὰν ἀπέραντη θάλασσα ποὺ χύνεται στὸν ὀρίζοντα, μονάχα βορειοανατολικά διακρίνομε ἀπὸ μακριὰ τὰ Χάσια καὶ τὸν Ὀλυμπο.

2. Ἡ Γέφυρα Δεμερλῆ. Τέλος κατεβαίνει τὸ τραῖνο μας στὸν κάμπε κι ἔπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα σταθεμεύει στὸ γεφύρι Δεμερλῆ. Κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι περνάει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βόλου—Καλαμπάκας, κι ἓνα τραῖνο περιμένει ἐκεῖ τὸ δικό μας, γιὰ νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐπιβάτες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὰ Τρίκαλα καὶ τὴν Καρδίτσα.

Κατόπι προχωρούμε κατὰ τὴ Λάρισσα. Δεξιά μας ἔχουμε τὴ χαμηλὴ βουνοσειρὰ Μαυροβούνι, ποὺ χωρίζει τὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα: τῆς Καρδίτσας ἀπὸ τὴν ἀνατολική: τῆς Λαρίσσης. Στρίβουμε ἀπὸ τὸ Μαυροβούνι καὶ βρισκόμαστε σ' ἄλλον ἀπέραντο κάμπιο. Εἶναι ἡ ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα.

3. Λάρισσα. Σὲ δυὸ ὥρες ἀπὸ τὸ Δομοκὸ σταθμεύομε στὴν πόλη τοῦ σιταριοῦ, τὴ Λάρισσα (349 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα). Ἡ Λάρισσα εἶναι ὠραία πόλη ἠλεκτροφώτιστη μὲ ἴσιους δρόμους μὲ πλατεῖες καὶ καλὲς οἰκοδομές. Ἀπὸ τὴ βορινὴ ἄκρη τῆς περνάει τὸ ποτάμι ὁ Πηνειὸς καὶ χωρίζει ἔτσι ἓνα κομμάτι τῆς πόλης. Ἐνα μικρὸ ὕψωμα μέσα στὴν πόλη εἶναι τὸ ἀρχαῖο φρούριο καὶ ἡ ἀρχαία Ἀκρόπολη. Γιατὶ ἡ Λάρισσα εἶναι πολὺ παλιὰ πόλη. Ἀπὸ τὸ ὕψωμα αὐτὸ κυττάζοντας τριγύρω μας μποροῦμε νὰ διακρίνωμε στὰ βορειοδυτικὰ μας τὴν πόλη Τύρναβο καὶ στὰ βόρεια τὸ μεγαλόπρεπο τὸν Ὀλυμπο. Στ' ἀνατολικά μας βλέπομε τὸ βουνὸ Ὀσσα (Κίτσαβο) καὶ τὴ συνέχειά του τὸ Πήλιο. Στὴν νοτιότερη ἄκρη τοῦ κάμπου βλέπομε τὴ Λίμνη Βοιβηίδα (Κάρλα) καὶ λίγο πιὸ δεξιά πολλὰ δέντρα. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Βελεστῖνο.

4. Πηνειός. Κάτωθί μας ἔχομε τὸν Πηνειὸ· περνάει μιά θολωτὴ γέφυρα καὶ προχωρεῖ φειδωτὰ στὸν κάμπιο καὶ χώνεται ἀνάμεσα στὴν Ὀσσα καὶ τὸν Ὀλυμπο.

ΛΑΡΙΣΣΑ—ΒΟΛΟΣ. (Σιδηροδρ. χιλίομ. 60).

1. Ἀπὸ τὴ Λάρισσα παίρνομε ἄλλο τραῖνο γιὰ τὸ Βόλο καὶ διαβαίνομε τὸ νότιο μέρος τοῦ κάμπου. Ὀλοῦθε βλέπομε σπαρτὰ καίτίποτ' ἄλλο. Ἐδῶ καὶ κεῖ κάμποσα χωράφια μένουν χέρσα. Εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἦταν σπαρμένα τὸν περασμένο χρόνο, γιατί στὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας ἐφαρμόζουν τὴν ἀγροἀπαψη. Νὰ σπέρνουν δηλαδὴ τὸ χωράφι κάθε δυὸ χρόνια γιὰ νὰ μὴν ἀδυνατίζη τὸ χῶμα του. Ἐτσι τὸ χρόνο ποὺ εἶναι ἄσπαρτο χρησιμεύει γιὰ βοσκὴ στὰ πρόβατα καὶ στὰ βόδια.

2. Βελεστῖνο. Ἐπειτα ἀπὸ μιάμιση ὥρα ταξίδι μέσα στὸν κάμπιο φτάνομε στὸ Βελεστῖνο (Φεραί), στὴν Πατρίδα τοῦ Ρήγα. Βρίσκεται καὶ τὸ σπίτι του ἀκόμα.

Ἡ Λίμνη Βοιβηίδα (Κάρλα) φαίνεται σὰ νὰ εἶναι κολλημένη στὶς πλαγὰς τοῦ Πηλίου. Εἶναι μεγάλη ἀλλὰ πολὺ ρηχὴ. Γι' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι μικραίνει πολὺ ἢ ἔκτασή της.

3. Βόλος. Τὸ τραῖνο ξεκινάει πάλι καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὸ Βόλο. Ὁ Βόλος εἶναι ὁμορφη καινούργια πόλη, ἡ μεγαλύτερη τῆς Θεσσαλίας. Ἔχει καλοὺς δρόμους, ὠραῖα χτίρια, πλούσια καταστήματα καὶ πολλὰ ἐργοστάσια (Βυρσοδεψεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, χαλβατζίδικα κ.λ.π.). Ἔχει κι ἐξαιρετικὰ ὠραῖα προκουμαῖα. Στὸ Βόλο γίνεται μεγάλο ἐμπόριο ἀπὸ σιτηρὰ, ἐλιές, φρούτα διάφορα, καπνὰ κι ὅ,τι ἄλλο παράγει ὁ μεγάλος Θεσσαλικὸς κάμπος. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ λι-

Σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως Βόλου.

μάνι του ἔχει μεγάλη κίνηση. Βορειοανατολικά τοῦ Βόλου εἶναι ὁ Ἄπάνω Βόλος, ὅπου ἦταν στὰ παλιὰ χρόνια ἡ Ἰωλκός, ἡ πατρίδα τοῦ Ἰάσονα.

4. Μακρυνίτσα. Ἄπάνω στὸ Πήλιο, ἀνάμεσα σὲ πελώριες λεῦκες καὶ σὲ λογιῆς—λογιῆς καρποφόρα δέντρα εἶναι 24 ὁμορφα καὶ πλούσια χωριά. Τὰ πιὸ κοντινὰ εἶναι ἡ Μακρυνίτσα καὶ ἡ Πορταριά.

5. Τὰ Βυρσοδεψεῖα τῆς Μακρυνίτσας. Πενήντα καὶ παραπάνω βυρσοδεψεῖα μὲ νέα τέλεια μηχανήματα βρίσκονται στὴ Μακρυνίτσα. Φτιάχνουν ἐκεῖ δέρματα γιὰ παπούτσια (σόλες, βακέτες, τελατίνια), ποὺ τὰ στέλνουν κατόπι

σ'όλη τήν Ἑλλάδα καί κάνουν συναγωνισμό μέ τὰ δέρματα τῆς Σύρου καί τῆς Σάμου.

ΒΟΛΟΣ—ΠΗΛΙΟ (Σιδηροδρ. γραμμή στενή).

1. Ἀγριά. Παίρνομε τὸ τραῖνο πού πάει ἀπὸ τὸ Βόλο στὶς Μηλιές. Ἡ γραμμὴ εἶναι στενὴ κι ἀκολουθαίει τὴν παραλία. Κάνομε σταθμὸ στὴν Ἀγριά, ἓνα ὄμορφο χωριὸ μέ δίπατα σπιτία.

Ἡ Ἀγριά ἔχει πολλὰ βαρελάδικα, καί βλέπομε στὴν παραλία χιλιάδες βαρέλια γιὰ ἐλιές καί λάδι πού χρησιμεύουν γιὰ τὴν ἐξαγωγή.

2. Λεχώνια. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Ἀγριά, συναντᾶμε τὰ Λεχώνια, τὸ ἐξοχικὸ κέντρο τοῦ Βόλου. Τὰ Λεχώνια ἔχουν ὠραία πάρκα, καφ εἶα καί ὄμορφα σπιτία μέσα σὲ μεγάλους κήπους. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ πάνω σὲ λοφοσειρὲς κατάφυτες ἀπὸ λιόδεντρα μέχρι τοῦ χωριοῦ Μηλιές. Πέρα ἀπ'τὶς Μηλιές διακρίνομε τὰ χωριά Νεοχώρι, Ἀργαλαστή, Ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ μέρος εἶναι ἡ Τσαγκαράδα, ἡ Ζαγορά, ὁ Κισσὸς κλπ.

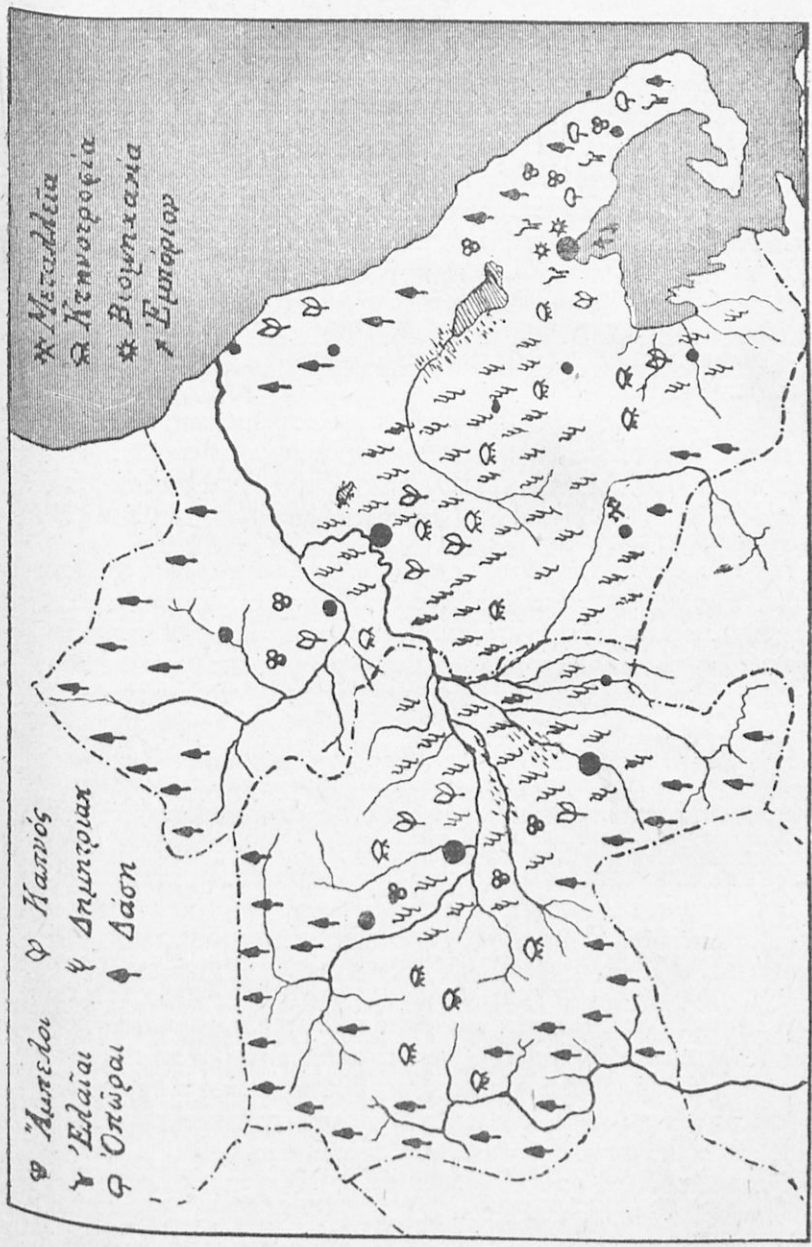
Τὸ Πήλιο εἶναι τὸ μόνο βουνὸ τῆς Ἑλλάδας πού ἔχει πολλὰ καί πλούσια χωριά.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΔΑ

ΒΟΔΟΣ—ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ (Σιδηροδρ. χιλιόμε. 150).

1. Ζαναγουρίζομε στὸ Βελεστίνο. Μιά διακλάδωση τῆς γραμμῆς πάει κατὰ τὴ Δύση. Ἀκολουθοῦμε αὐτὴ τὴ γραμμὴ ἀπάνω σὲ χαμηλὲς λοφοσειρὲς, πού χωρίζουν τὴν Ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ. Ἀπὸ κεῖθε βλέπομε κατὰ τὸ Νοτιὰ καί τὴν ἄλλη πεδιάδα τοῦ Ἄλμυροῦ καταπράσινη ἀπὸ καπνοφυτεῖες. Τὸ τραῖνο κατεβαίνει στὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα.

2. Ζακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας μέσα στὴν πεδιάδα, πού ἐδῶ παίρνει τὸ ὄνομα πεδιάδα τῶν Φαρσάλων. Εἴμαστε περικυκλωμένοι ἀπὸ σπαρτά. Πλέομεν μέσα στὴ θάλασσα αὐτὴ τοῦ ξανθοῦ σταριοῦ. Ἐδῶ βλέπομε καί τίς θεριστικὲς μηχανές, πού

Οικονομικός χάρτης Θεσσαλίας.

θερίζουν και δένουν τὰ δεμάτια. Είναι και τέτοιες μηχανές για νὰ ὀργώνουν μὲ πολὺ μεγάλη γρηγοράδα.

3. Φά ρ α λ α. Κάνομε ἄλλον ἓνα σταθμὸ στὰ Φάρσαλα και φτάνομε στὴ γέφυρα Δεμερλή, ὅπου σταθμεύει, ὅπως εἴπαμε και τὸ τραῖνο Ἀθήνας-Εὐρώπης πάνω στὸ γεφύρι. Παίρνομε ἀπὸ τὸ τραῖνο αὐτὸ ὅσους ἐπιβάτες εἶναι για τὴν ἀπάνω Θεσσαλία και συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας, ὀλοένα μέσα στὰ σπαρτά. Πλέομε μέσα σὲ μιὰ θάλασσα σταριοῦ και χόρτου. Περνάομε ἀπὸ τὸ χωριὸ Σοφάδες κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα σταθμεύομε στὴν Καρδίτσα, στὴν πόλη ποὺ βγαίνει καλαμπόκι και καπνά.

4. Κ α ρ δ ί τ σ α. Ἡ Καρδίτσα εἶναι ὁμορφη, μικρὴ πόλη μὲ καλοὺς δρόμους και ἠλεκτρικὸ φωτισμὸ. Εἶναι χτισμένη καταμεσῆς στὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα και, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κλίση τὸ ἔδαφός της νὰ τρέχουν τὰ νερά, παθαίνει συχνὰ πλημμύρες ἀπὸ τίς βροχές.

5. Τ ρ ί κ κ α λ α. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Καρδίτσα, διαβαίνομε τὸν Πηνειό, πάνω σ'ἓνα μεγάλο, σιδερένιο γεφύρι. Τὸ μάτι μας χάνεται στὸν ἀπέραντο γυμνὸ κάμφο. Ποῦ και ποῦ διακρίνομε και κανένα χωριουδάκι χωμένο μέσα σὲ λίγα πυκνὰ δέντρα. Κοπάδια πολλὰ βόσκουν στ'ἀκαλλιέργητα χωράφια. Και ἄλλα πάλι μέρη εἶναι σκεπασμένα μὲ νερά ἀπὸ βροχές. Τὸ τραῖνο σταματᾷ στὰ Τρίκκαλα, στὴν πόλη ποὺ παράγει σιτηρὰ και βούτυρο. Τὰ Τρίκκαλα εἶναι χτισμένα κι αὐτὰ μέσα στὸν κάμφο και στὴν ἄκρη μιᾶς λοφοσειρᾶς ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνὰ Χάσια, ἀπὸ βοριά.

Μέσ'ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πλατεῖα περνᾷ ὁ παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ Ληθαῖος.

6. Κ α λ α μ π ᾶ κ α. Διευθυνόμαστε μὲ τὸ τραῖνο βορειοδυτικά, ταξιδεύοντας ὀλοένα μέσα στὸν κάμφο και φτάνομε στὴν ἄκρη τῆς Θεσσαλικῆς δυτικῆς πεδιάδας, κατάφυτη ἀπὸ μουριές. Ἐκεῖ σύρριζα σὲ πελώρια και ἀπόγκρεμνα βράχια εἶναι χτισμένη ἡ Καλαμπάκα (χιλιόμ. 160 ἀπὸ τὸ Βόλο) οἱ κάτοικοί της, κυρίως οἱ γυναῖκες, καταγίνονται μὲ τοὺς μεταξοσκώληκες και τὴν ἄνοιξη, ποὺ γίνονται τὰ κουκούλια, ἔχει ἀρκετὴ κίνηση ἡ Καλαμπάκα.

7. Μ ε τ ῶ ρ α. Στὸ βόρειο μέρος τῆς Καλαμπάκας και πίσω ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ τελευταῖα σπιτία, βρίσκονται τεράστιοι βρά-

χοι μονοκόμματοι, ψηλοί 100 και πλέον μέτρα. Διακρίνομε σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς κατάκορφα, κάποιο τροῦλο ἢ καμπαναριό, ἢ τοίχο. Εἶναι Μοναστήρια. Τὸ ἀνέβασμα κεῖ πάνω εἶναι δύσκολο. Ἀνεβαίνουν με σκοιnéνιες σκάλες ἢ με κοφίνια, πού τὰ τραβοῦν οἱ καλόγηροι ἀπάνω με μαγκάνι.

ΛΑΡΙΣΣΑ-ΣΤΕΝΑ ΠΟΡΤΑΣ (Δρόμος ἀμαξωτὸς χιλιόμε. 80).

1. Τύρναβος. Ἀπὸ τὴ Λάρισσα παίρνομε ἓνα αὐτοκίνητο συγκοινωνίας Λάρισσα—Κοζάνη. Προχωροῦμε κατὰ τὸ Βοριὰ μέσα στὸ μέγανον ἄδεντρον κάμπτο.

2. Ἐδῶ καὶ κεῖ βλέπομε ἓνα σωρὸ ἀπὸ χῶμα σὰ μιὰ μεγάλη θημωνιά. Εἶναι ἡ σκοπιὰ τοῦ ἀγροφύλακα. Ἀπὸ κεῖ πάνω, παραφυλάει κεῖ γύρω μὴν τύχη καὶ πᾶνε κοπάδια ζῶα νὰ βοσκῆσουν στὰ σπαρμένα. Ἀφοῦ διαβοῦμε ἓνα πολὺ μακρὺ γεφύρι πάνω στὸν παραπόταμο τοῦ Πηνειοῦ Τιταρήσιο, μπαίνομε στὴν πόλη Τύρναβο, στὴν ἄκρη τῆς πεδιάδας. Ὀλόγυρα εἶναι πολλὲς μουριές. Ἡ πόλη ἔχει κάποια καλὰ χτίρια καὶ μιὰ πλατεῖα, ὅμως οἱ δρόμοι τῆς εἶναι στενοὶ καὶ στρωμένοι με λιθάρια. Γίνεται καὶ δῶ μέγανον ἐμπόριο ἀπὸ κουκούλια. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὸν Τύρναβο βλέπομε τὰ παλιὰ μας σύνορα με τὴν Τουρκία, πρὶν ἀπὸ τὸ 1912. Ἡ νότια πλευρὰ τοῦ Ὀλύμπου.

3. Ἐδῶ τελειώνει καὶ ἡ ἀνατολικὴ πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας. Ὁ δρόμος ἀνεβαίνει τὸ χαμηλὸ μέρος τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, πού λέγεται Μελούνα. Ἀπ' ἐδῶ τὸν ἀπέραντο ἀπὸ κάτω κάμπτο νομίζομε στὴν ἀρχὴ γιὰ θάλασσα, ἀμα ἔμωσ προσέξωμε διακρίνομε τὸν Πηνειό, σὰν πελώριο φίδι, τὴ Λάρισσα, πολλὰ χωριά, τὴ Λίμνη Κάρλα καὶ ἄλλα.

4. Ἐλασσώνα. Ἀπὸ τὴ Μελούνα κατεβαίνομε στὴ μικρὴ καὶ στρογγυλὴ πεδιάδα τῆς Ἐλασσώνας, κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, μουριές καὶ σπαρτὰ καὶ φτάνομε ἔπειτ' ἀπὸ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας στὴ μικρὴ πόλη Ἐλασσώνα. Μέσ' ἀπὸ τὴν πόλη περνάει ὁ Ἐλασσωνίτικος παραπόταμος τοῦ Τιταρήσιου.

5. Προχωροῦμε ἀνάμεσα σὲ μικροῦψώματα σπαρμένα με σιτάρια, ἔχοντας ἀνατολικά μας τὸν Ὀλυμπο, πού πρώτη φορὰ βλέπομε ἀπὸ κοντὰ.

6. Πόρτα. Ἀφίνομε πίσω τὸν Ὀλυμπο. Εἴμαστε σὲ μιὰ χαράδρα μεταξὺ τῶν βουνῶν Πιερίων καὶ Καμβουνίων. Τα-

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

ξιδεύομε ἔτσι πλέον ἀπὸ 10 χιλιόμετρα καὶ φθάνομε σ' ἓνα στενό, πού μόλις χωράει ὁ δρόμος. Εἶναι τὰ στενὰ τῆς Πόρτας ἢ σιδηρᾶς Πόρτας. Ἀπὸ δῶ μπαίνομε στὴ Μακεδονία.

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Θεσσαλίας

Ἡ Θεσσαλία χωρίζεται πολιτικῶς σὲ δυὸ νομούς:

1. Στὸ νομὸ τῆς Λάρισσας καὶ 2) στὸν νομὸ τῶν Τρικκάλων.

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς τῆς Λάρισσας συνορεύει στὰ βόρεια ἀπὸ τοὺς νομούς Θεσσαλονίκης καὶ Κοζάνης. Στὰ νότια ἀπὸ τὸν νομὸ Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας. Ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγο καὶ δυτικά ἀπὸ τοὺς νομούς Τρικκάλων καὶ Κοζάνης.

Βουνα: Ἔχει τὸν Ὀλυμπο, τὴν Ὀσσα καὶ τὸ Πήλιο.

Πεδιὰδες: Ἡ ἀνατολικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ἡ πεδιάδα τῶν Φαρσάλων, πού εἶναι τὸ μάτι τῆς δυτικῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ, καὶ ἡ πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας.

Ποτάμια: Ὁ Πηνειός, τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας.

Λίμνες: Ἡ Βοιβηίδα καὶ ἡ μικρὴ λίμνη Νεζερός.

Χερσόνησες: Ἡ χερσόνησο τῆς Μαγνησίας.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Τρίκερι καὶ ἡ Σηπιάδα.

Κόλποι: Ὁ Παγασητικός.

Ἐπαρχίαι: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει:

1.	Τὴν ἐπαρχία	τῆς Λάρισσας	μέ	πρωτεύουσα	τὴ	Λάρισα
2.	»	»	τῶν Φαρσάλων	»	»	τὰ Φάρσαλα
3.	»	»	τοῦ Ἀλμυροῦ	»	»	τὸν Ἀλμυρὸ
4.	»	»	τοῦ Βόλου	»	»	τὸ Βόλο.
5.	»	»	τῆς Ἀγυιάς	»	»	τὴν Ἀγυιά.
6.	»	»	τοῦ Τυρνάβου	»	»	τὸν Τύρναβο.
7.	»	»	τῆς Ἐλασσῶνας	»	»	τὴν Ἐλασσῶνα

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποίῳ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς τῆς Λάρισσας;
2. Ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας εἶναι στὰ βόρεια τοῦ νομοῦ αὐτοῦ;
3. Ποιά βουνὰ τὸν χωρίζουν μέ τὴ Μακεδονία;
4. Ἀπὸ ποιούσ δρόμους τοῦ νομοῦ μποροῦμε νὰμποῦμε στὴ Μακεδονία;
5. Τί τόπος εἶναι ὁ νομὸς αὐτὸς;
6. Ποιὸ ποτάμι ποτίζει τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα;
7. Ποιὸς παραπόταμος

τοῦ Πηνηιοῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας; 8. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τῆς Λάρισσας καὶ τῶν Φαρσάλων; 9. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τοῦ Ἄλμυροῦ καὶ τί ἡ πεδιάδα τῆς Ἐλασσῶνας; 10. Ποιῆς ὠφέλειες καὶ ποιῆς βλάβες ἔχει ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἀπὸ τὸν Πηνηϊό; 11. Γιατί τὸ Πήλιο ἔχει πολλὰ χωριά; 12. Τί παράγει τὸ Πήλιο; 13. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι στὶς πεδιάδες καὶ σὲ τί οἱ κάτοικοι στὰ βουνά; 14. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ; 15. Γιατί ὁ Βόλος εἶναι ἡ ποιοὶ πυκνοκατοικημένη πόλη τῆς Θεσσαλίας; 16. Τί ἐξάγει ὁ Βόλος καὶ τί εἰσάγει; 17. Ποιῆς πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ; 18. Ποιοὶ εἶναι οἱ κυριώτερο ἀμαξῶτοί δρόμοι τοῦ νομοῦ; καὶ ποιῆς οἱ σιδηροδρομικὲς γραμμὲς αὐτοῦ;

ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩ.

Σύνορα: Ὁ νομὸς Τρικκάλων συνορεύει κατὰ τὸ βορρῖα ἀπὸ τὸ νομὸ Κοζάνης, κατὰ τὸ νοτιὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Φθιώτιδας καὶ Φωκίδας, Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἀπὸ τὸ νομὸ τῆς Λάρισσας, καὶ κατὰ τὴ δύση ἀπὸ τὸ νομὸ τῆς Ἄρτας.

Βουνά: Ἔχει τὰ Χάσια καὶ τὴν Πίνδο. (Λάκμος, Τζουμέρκα, Ἄγραφα κλπ.).

Πεδιὰδες: Τὴ Δυτικὴ Θεσσαλική.

Ποτάμια: Τὰ δυὸ μεγαλύτερα τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας, τὸν Ἀχελῶο, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν Πίνδο, καὶ τὸν Πηνηϊό, ποὺ πηγάζει τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν Πίνδο καὶ τὰ Χάσια.

Ἐπαρχίαι: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς ἐπαρχίαι.

1. Τῶν Τρικκάλων με πρωτεύουσα τὰ Τρίκκαλα.
2. Τῆς Καρδίτσας » » τὴν Καρδίτσα.
3. Τῆς Καλαμπάκας » » » Καλαμπάκα.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιοὶ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὁ νομὸς Τρικκάλων; 2. Ἀπὸ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ τῆς Λάρισσας βρίσκεται ὁ νομὸς αὐτὸς; 3. Ποιοὶ μέρος τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρεινὸ καὶ ποιά εἶναι τὰ βουνά του; 4. Ποιοὶ κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται στὰ βόρεια τοῦ νομοῦ καὶ ποιοὶ Δυτικά του; 5. Μὲ ποιά βουνά χωρίζεται ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα; 6. Ποιά Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς; 7. Ὡς ποῦ πάει σήμερὰ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων; 8. Ἀπὸ ποιῆς πόλεις κι ἀπὸ ποιά χωριά περνάει ὁ σιδηρόδρομος; 9. Ποιούς ποροπόταμους τοῦ Πηνηιοῦ ἔχει ὁ νομὸς; 10. Τί καλλιεργοῦν ὀλάκρη τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα; 11. Γιατί δὲν τὴν καλλιεργοῦν; 12. Τί παράγει αὐτὴ ἡ πεδιάδα; 13. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι στὴν πεδιάδα καὶ σὲ τί οἱ κάτοικοι στὰ βουνά; 14. Πῶς γίνεται ἡ ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τοῦ νομοῦ; 15. Πῶς εἰσάγουν τὰ διάφορα προϊόντα στὸ νομὸ; 16. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία στὰ ὄρεινὰ μέρη τοῦ νομοῦ;

Μακεδονία

Α'. ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΣΤΕΝΑ ΠΟΡΤΑΣ—ΚΟΖΑΝΗ—ΦΛΩΡΙΝΑ

(Δρόμος άμαξωτός χιλιόμετρα περίπου 80).

1. Σέρβια. Ξαναγυρίζομε στα στενά τής Πόρτας και ξακολουθάμε με αυτοκίνητο τὸ ταξίδι μας. Μπήκαμε στὴ Μακεδονία, καὶ σὲ λίγα λεπτά τής ώρας φτάνομε στὰ Σέρβια, χτισμένα στὴ ρίζα τής βορινῆς πλευρᾶς τοῦ Πιέρου. Ὁ Πιέρος εἶναι χαμηλὴ βουνοσειρὰ πού πάει κατὰ τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο. Κάτωθὲ μας βλέπομε ἕνα μεγάλο ποτάμι νὰ κυλάη στὸ μέσο τής στενῆς κοιλάδας. Εἶναι ὁ Ἀλιάκμωνας. Ἀντίκρου μας κατὰ τὸ Βοριὰ εἶναι ἡ Κοζάνη.

2. Κοζάνη. Προχωροῦμε με τ'αυτοκίνητο. Διαβαίνομε τὸν Ἀλιάκμωνα ἀπὸ μεγάλο γεφύρι σιδερένο, κι ἀνηφορίζομε κατὰ τὴν Κοζάνη. Στὴν ἀρχὴ ταξιδεύομε ἀνάμεσα στὰ σπαρτά, ἔπειτα ὅμως συναντᾶμε ἀπέραντες φυτεῖες ἀπὸ ἕνα ἄγνωστο σὲ μᾶς, μικρὸ φυτὸ με μεγάλα ἀπλωτὰ φύλλα. Εἶναι ὁ κρόκος. Ἀνηφορίζομε ὀλοένα καὶ στὸ ἀνώτατο σημεῖο (700 μέτρα) βρίσκομε τὴν πόλη Κοζάνη.

3. Ἡ Κοζάνη δὲν εἶναι περίφημη ὡς πόλη, οἱ δρόμοι τῆς εἶναι στενοὶ ἀκανόνιστοι καὶ στρωμένοι με λιθάρια. Μόνο μιὰ λεωφόρο ἔχει καινούργια κι ἐκεῖ κάνουν οἱ Κοζανίτες τὸν περίπατό τους.

Τὸ κλίμα τής Κοζάνης εἶναι ψυχρὸ. Ὅλα τὰ τριγύρω εἶναι ψυχρὰ καὶ ἄδεντρα καὶ οἱ κορφές τῶν βουνῶν εἶναι τὸν περισσότερο καιρὸ σπεπασμένες με χιόνια. Ἀπὸ τὴ Κοζάνη, πού εἶναι σὲ ὕψος 720 μέτρα καὶ νομίζομε πὼς εἴμαστε στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, βλέπομε ΒΑ τὸ Βέρμιο ὄρος, ΒΔ τὰ βουνὰ τής Σιάτιστας Βίτσιο, ΝΑ τὰ Πιέρια καὶ ἀποπάνω τους ξαπερνοῦν νιονισμένες κορυφές τοῦ Ὀλύμπου.

ΚΡΟΚΟΣ (Ἀνάγνωσμα).

α' Κατὰ τὸ Μάη ὀργώνουν τὰ χωράφια πού θὰ σπαρῆ ὁ κρόκος. Ὁ γεωργὸς ἀνοίγει τὸ αὐλάκι με τὸ ἀλέτρι. Πίσω γυ-

ναΐκες φυτεύουν μέσα στ' αϋλάκι τούς βολβούς τοῦ κρόκου. Τὸ δεύτερο αϋλάκι σκεπάζει μὲ τὸ χῶμα του τὸ πρῶτο. Φυτεύεται καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο αϋλάκι κλπ. μέχρις ὅτου φυτευθῆ ὅλο τὸ χωράφι.

β' Τὸ Σεπτέμβριο μὲ τὰ πρωτοβρόχια, οἱ βολβοὶ φυτρώνουν καὶ κάνουν μεγάλα φύλλα, ποὺ βαστᾶν ὡς τὸν ἐρχόμενο Μάη. Τότε τὰ φύλλα ξεραίνονται κι ὅλο τὸ δεύτερο αὐτὸ καλοκαίρι οἱ βολβοὶ μένουν χωμένοι μέσα στὸ χῶμα. Τὸν ἐπόμενο Σεπτέμβρη ξαναβλασταίνουν γιὰ δεύτερη φορὰ καὶ κάνουν καὶ λουλούδι. Τὸ λουλούδι αὐτὸ εἶναι τὸ εἰσόδημα τοῦ καλλιεργητῆ καὶ τὸ ἔχει 7—8 χρόνια.

γ' Μόλις λοιπὸν ἀνθίσουν οἱ κρόκοι, μαζεύουν τὰ λουλούδια τους γυναῖκες καὶ παιδιά μέσα σὲ κοφίνια, ποὺ τὰ σκεπάζουν ἀπὸ πάνω μὲ πανιὰ γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ βράδυ στὰ σπιτία τους θὰ μαθήσουν τὰ λουλούδια, θὰ πετάξουν τ' ἄχρηστα πέταλα καὶ θὰ κρατήσουν τοὺς στήμονες. Αὐτὰ μονάχα χρειάζονται στὸ ἐμπόριο καὶ τὰ λένε ζαφορά.

δ' Τούς ὑπερους καὶ τοὺς στήμονες θὰ τοὺς ἀπλώσουν κατόπι στὸν ἴσκιο, γιὰτὶ στὸν ἥλιο χάνεται τὸ χῶμα τους καὶ τὸ ἄρωμά τους, γιὰ δυὸ τρεῖς μέρες νὰ ξεραθοῦν. Κατόπι γίνεται τὸ ξεχώρισμα, χωρίζουν δηλαδὴ τοὺς κόκκινους ὑπερους ἀπὸ τοὺς κίτρινους στήμονες.

ε' Ὁ κρόκος ποὺ γίνεται ἀπὸ τοὺς ὑπερους εἶναι κόκκινος καὶ εἶναι πολὺ ἀκριβός. Ἐνῶ ὁ κρόκος ποὺ γίνεται ἀπὸ τοὺς στήμονες εἶναι κίτρινος καὶ εἶναι πολὺ κατώτερος στὴν ποιότητα καὶ πολὺ φθηνότερος.

στ' Μὲ τὸν κρόκο (ζαφορά) χρωματίζουν τὰ ζυμαρικά (μακαρόνια, φιδὲ κ.ἄ.) καὶ τὰ κάνουν κίτρινα. Ἐπίσης καὶ μερικά γλυκίσματα στὰ ζαχαροπλαστεῖα γιὰ νὰ φαίνωνται πὼς ἔχουν μέσα πολλὰ αὐγά. Τὸν μεταχειρίζονται ἀκόμα γιὰ νὰ κάνουν τὸ τυρὶ κιτρινωπὸ καὶ τὸ βούτυρο.

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ

4. Πτολεμαΐδα (Καϊλάρια). Ἀμέσως μετὰ τὴν Κοζάνη κατεβαίνομε σὲ πεδιάδα ἀδεντρη σπαρμένη μὲ σιτάρια. Εἶναι τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαΐδας, ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Βέρμιο

και στη βουνοσειρά του Βίτσιου (620 μ. ύψος). Ο δρόμος τὸ χωρίζει πέρα ὡς πέρα ἀπὸ τὸ νοτιὰ κατὰ τὸ βοριὰ καὶ στὴ μέση σχεδὸν τοῦ ὄροπέδιου συναντᾶμε τὴν Πτολεμαίδα (Καϊλάρια).

5. Οἱ Λίμνες. Ἀφίνομε τὴν Πτολεμαίδα καὶ ξακολουθοῦμε τὸ δρόμο μας ἀνάμεσα σὲ σπαρτά, σὲ βοσκές καὶ σὲ πολλὰ ἔλη. Οὔτε ἓνα δέντρο. Τὰ βουνὰ γύρω γυμνὰ καὶ μὲ χιονισμένες τὶς κορφές τους.

6. Ἀμύνταιο. (Σόροβιτς). Τὸ αὐτοκίνητό μας σταματᾶει στὴν ὄχθη μιᾶς μικρῆς λίμνης, στὴ μικρὴ πόλη Ἀμύνταιο. Ἐδῶ συναντοῦμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου.

7. Στενὰ Κερλί Δερβέν. Στὸ Ἀμύνταιο παίρνομε κατὰ προτίμηση τὸ τραῖνο κι ἀνεβαίνομε τὴ ρεματιὰ μιᾶς καταπράσινης λοφοσειρᾶς, ποὺ ἐνώνει τὰ βουνὰ Βαρνοῦντα μ' ἓνα παρακλάδι τοῦ Βερμίου. Ἡ ρεματιὰ αὐτὴ λέγεται Στενὰ—Κερλί—Δερβέν (Τουρκικὴ ὀνομασία) κι ἔχει ὕψος 800 μέτρα. Ἀπ' ἐδῶ ἐπάνω κοιτάζοντας κατὰ τὸ νοτιὰ βλέπομε ὅλο τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαίδας γυμνὸ ἀνάμεσα στὶς γυμνές βουνοσειρές τοῦ Βέρμιου καὶ τῆς ὑψηλότερης τοῦ Περιστεριοῦ. Κάτω στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα βλέπομε τὰ Πιέρια, τὰ Καμβούνια καὶ ἀπὸ πίσω τους τὶς κορφές τοῦ Ὀλύμπου νὰ ἐξέχουν.

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

8. Ἀπὸ τὰ στενὰ Κερλί—Δερβέν κατεβαίνομε σὲ ἄλλο μεγαλύτερο ὄροπέδιο, στὸ ἴδιο ὅμως ὕψος (600 μ.). Εἶναι τὸ ὄροπέδιο Μοναστηριοῦ. Τὸ μισὸ τὸχει ἡ Νοτιοσλαβία (Σερβία). Εἶναι κι αὐτὸ ἄδεντρο, ψυχρὸ καὶ μεγαγχολικό. Εἶναι σπαρμένο μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια, πολλὰ ὅμως κομμάτια του εἶναι ὀλότελα ἄγωνα καὶ χρησιμεύουν γιὰ νὰ βόσκουν πρόβατα καὶ βόδια.

9. Φλώρινα. Φτάσαμε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σὲ μιᾶς ὥρας ἀπόσταση (5 χιλ.) στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὸ σταθμὸ γίνεται μὲ αὐτοκίνητα καὶ μὲ ἀμάξια. Ἡ Φλώρινα δὲν ἔχει καλοὺς δρόμους. Μονάχα ἓναν κεντρικό. Ἐχει ὅμως ὠραίους

στρατώνες και μεγάλο νοσοκομείο. Ένα ποτάμι ο Σακουλάβας, τρέχει σ' όλο τὸ μάκρος τῆς Φλώρινας.

10. Ἐριγόνας—Σύννορα. Ἐκεῖ κάτω κατὰ τὸ βοριά, σὲ 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας διακρίνομε ἕνα ποτάμι. Εἶναι ὁ Ἐριγόνας (παραπόταμος τοῦ Ἄξιου). Σ' αὐτὸν χύνονται ὅλα τὰ νερά τοῦ ὄροπέδιου. Ἐκεῖ βρῖσκεται καὶ τὸ χωριὸ Κενάλι, ὁ τελευταῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Ἑλλάδας.

Ἐρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὰ Σέρβια. 2. Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ Σέρβια στὴν Καζάνη. 3. Πῶς εἶναι χτισμένη ἡ Κοζάνη; 4,5. Περιγράψατε τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαίδας. 6. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Ἀμύνταιο; 7. Τί εἶναι τὸ Κερλί-Δερβέν; 8. Ποῦ μπαίνομε ὅταν διαβοῦμε τὰ στενὰ τοῦ Κερλί-Δερβέν; 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Φλώρινα; 10. Ποιὸς εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς ἀπὸ τὰ Σερβικὰ σύνορα;

Ἰπποβόλες. Κατὰ ποιά μεριά ἔχει κλίση τὸ ὄροπέδιο τῆς Πτολεμαίδας; Μπορεῖ νὰ ἔχη πολλὰ νερά (ποτάμια, πηγές) ἀφοῦ τὰ γύρω βουνὰ εἶναι ἄδεντρα; Μπορεῖ νὰ εἶναι ὑγιεινὸς καὶ πυκνοκατοικημένος ἕνας τόπος μὲ ἔλη καὶ λιγοστὰ νερά;

ΣΙΔΗΡΑ ΠΟΡΤΑ (Σέρβια)—ΓΡΕΒΕΝΑ—ΚΑΣΤΟΡΙΑ—ΦΛΩΡΙΝΑ
(Δρόμος ἄμαξ. χιλιόμε. περίπου 150).

1. Κοιλιάδα τοῦ Ἀλιάκμονα. Ζαναγουρίζομε στὰ Σέρβια. Τὸ αὐτοκίνητό μας παίρνει τώρα διεύθυνση νοτιοδυτικά, ἀκολουθώντας τὸ ποτάμι Ἀλιάκμονα κατὰ τὴς πηγές του. Τὸ ποτάμι σχηματίζει κοιλάδα ἀνάμεσα στὰ Καρβούνια βουνὰ καὶ στὸ βουνὸ Βαρνούντα, καὶ τὴν ἀκολουθοῦμε.

2. Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν κοιλάδα βρισκόμαστε σὲ ὄροπέδιο ἀναμεταξύ στὸ βουνὸ Βαρνούντα—Πτολεμαίδας καὶ στὸ βουνὸ Βόϊο, ποῦ τὸ χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀλβανία. Στὸ νότιο μέρος τὰ βουνὰ Χάσια τὸ χωρίζουν ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα. Τὸ ὄροπέδιο ἀνηφορεῖ κατὰ τὸ βοριά καὶ καταμεσίς κυλάει ὁ Ἀλιάκμονας σὲ μάκρος παραπάνω ἀπὸ 80 χιλιόμετρα.

3. Γρεβενά. Τὸ αὐτοκίνητο ἀνηφορίζει ἀνάμεσα σὲ σπαρτά καὶ σὲ βοσκές. Γύρω τὰ βουνὰ εἶναι κατάρυτα ἀπὸ ἀπέραντα δάση. Περνᾶμε ἕνα μεγάλο ποτάμι καὶ φτάνομε στὰ Γρεβενά, ὅπου συναντᾶμε καὶ ἄλλο ποτάμι.

4. Σιάτιστα. Ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ προχωροῦμε κατὰ τὸ βοριά. Στὴ μέση τοῦ ὄροπέδιου ἓνα παρακλάδι τοῦ δρόμου περνάει ἀπὸ τὸ Βαρνούντα μέσα σὲ μιὰ εὐρύχωρη κοιλάδα κατάφυτη μὲ ἀμπέλια καὶ πᾶει στὴν Κοζάνη. Ἡ κοιλάδα αὕτη εἶναι τῆς Σιάτιστας. Κεῖ πάνω στὸ βουνὸ διακρίνομε καὶ τὴ μικρὴ πόλη Σιάτιστα, στὴν ἄκρη τοῦ δάσους.

5. Ἀνασελίτσα. Περνάμε ἓνα ἄλλο ποτάμι καὶ συνεχίζομε τὰ ταξίδι μας ἀνάμεσα σὲ σπαρτὰ καὶ σὲ βοσκές. Σὲ λίγο περνᾶμε καὶ ἄλλο ἀκόμη μεγάλο ποτάμι καὶ σὲ ὕψος 650 μέτρα συναντᾶμε τὴν Ἀνασελίτσα. Πολλὰ ἄλλα μικρὰ χωριά εἶναι σκορπισμένα στὶς πλευρὲς τῶν βουνῶν.

Ἀνηφορίζοντας ὀλοένα βρισκόμαστε, σὲ ὕψος 1000 μέτρα καὶ παραπάνω, στὰ Καστανοχώρια, κάμποσα χωριά μαζί μέσα σὲ δάση ἀπὸ καστανιές.

6. Καστοριά. Διαβαίνομε ὅλο τὸ ὄροπέδιο καὶ στὴν ἄκρη του βρίσκομε τὴ λίμνη τῆς Καστοριᾶς (Ὁρεστιάδα) σὲ 600 μέτρα ὕψος. Στὴ μέση τῆς δυτικῆς ὄχθης, ἀρχίζει μιὰ χερσόνησο καὶ μπαίνει μέσα στὴ λίμνη. Στὸν Ἰσθμὸ πού ἐνώνει τὴ χερσόνησο αὕτη εἶναι ἡ Καστοριά. Ἡ πόλη δὲν ἔχει καλοὺς δρόμους.

7. Οὔτε κι ἐργοστάσια ἔχει, χρησιμεύουν ὅμως γιὰ τέτια τὰ περισσότερα σπίτια της. Γιατὶ ὅλες σχεδὸν οἱ οἰκογένειες τῆς Καστοριᾶς ἔχουν μηχανές καὶ πολὺ τεχνικὰ ράβουν μικρὰ κομματάκια δέρματα καὶ φτιάνουν γυναικεῖες γοῦνες. Τόσο δὲ ἔχουν ἀσκηθῆ σ'αὐτὴ τὴ δουλειά, ὥστε καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη ὅπου φτιάνουν γοῦνες, ἀκόμα καὶ στὴ Λειψία τῆς Γερμανίας, βρίσκονται πάντα Καστοριανοὶ τεχνίτες. Καλὸ εἰσόδημα τῆς Καστοριᾶς εἶναι καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ λίμνη της, πού μ'αὐτὰ τρέφεται ὅλη ἡ περιφέρεια.

8. Ἡ Συγκοινωνία σ'αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι σὲ πρωτόγονη κατάσταση. Ἄλλοι δρόμοι ἀπὸ κείνους πού εἶδαμε δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀναγκάζονται οἱ κάτοικοι νὰ ταξιδεύουν μὲ ζῶα μέσα ἀπὸ τὰ ἀδιάβατα πυκνὰ δάση, ὅπου κινδυνεύει καὶ ἡ ζωὴ τους ἀκόμη.

9. Πισοδέρη. Προχωρώντας ὀλοένα μὲ τὸ αὐτοκίνητο φτάνομε στὶς πηγές τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονα σὲ ὕψος 1400 μέτρα, στὸ χωριὸ Πισοδέρη.

Ἀπὸ δῶ πάνω διακρίνομε κατὰ τὴ δύση τὶς λίμνες Πρέσπια

καὶ μικρὴ Πρέσπα καὶ τὶς ἀντικρυνὲς βουνοσειρές. Κατὰ τὸ νοτιὰ τὸ βλέμμα μας φτάνει ἴσαμε τὰ Χάσια. Κι ὀλοῦθε δάση ἀπέραντα κυρίως ἀπὸ βελανιδιές. Ἀνεβαίνομε τὴ ράχη τοῦ ποταμοῦ καὶ κατεβαίνομε στὴ Φλώρινα.

Ἀσκήσεις. 1. Πῶς πηγαίνομε στὸ ὄροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονα; 2. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνά εἶναι τὸ ὄροπέδιο; 3. Ποῦ εἶναι τὰ Γρεβενά; 4. Ποῦ εἶναι ἡ Σιάτιστα; 5. Ποῦ εἶναι ἡ Ἀνασελίτσα; 6. Περιγράψατε τὴν Καστοριά. Ποιά βιοτεχνία ἔχει αὐτὴ ἡ πόλη; 8. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ συγκοινωνία τοῦ ὄροπέδιου. 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Πισοδέρι;

Ὑποβολές. Κατὰ ποῦ ἔχει κλίση τὸ ὄροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονα; Συγκρίνατέ το μὲ τὸ ὄροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν. Γιατί τὸ ὄροπέδιο τοῦ Ἀλιάκμονα εἶναι πιὸ κατοικημένο ἀπὸ τὸ ὄροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν; Γιατί ὅλα τὰ μεγάλα ποτάμια ἔχουν τὶς πηγές των στὸ Βόιο; Γιατί στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ δὲ βρήκαμε ἔλη;

Ἀνατολικὴ Μακεδονία

ΛΑΡΙΣΣΑ—ΠΛΑΤΥ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

(Σιδηροδρ. χιλιόμετρα 120).

1. Ἀπὸ τὴ Λάρισσα προχωροῦμε μὲ τὸ τραῖνο καὶ ἀφοῦ περάσωμε μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσας δίπλα στὸν Πηνειὸ ποταμὸ, βγαίνομε παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου στὴν πεδινὴ λουρίδα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ.

2. Ὀλυμπος. Ὅσο προχωροῦμε ἡ παραλιακὴ λουρίδα γίνεται ὀλοένα πλατύτερη. Ἀριστερά μας κυττάζομε μὲ θαυμασμό τὸ μεγαλοπρεπῆ ὄγκο τοῦ Ὀλύμπου, πού οἱ χιονοσκεπαστες καρφές του χάνονται μέσα στὰ σύννεφα. Ἐκεῖ ψηλά κατοικοῦσαν, ὅπως λέει ἡ μυθολογία μας, οἱ Ὀλύμπιοι θεοί.

3. Κατερίνη. Σὲ λίγο βγαίνομε σὲ μιὰ μεγάλη πεδιάδα κατάφυτη ἀπὸ πορτοκαλιές, λεμονιές, ἀχλαδιές κ.λ.π. Ἐπίσης ἀπὸ κήπους μὲ πεπόνια, καρπούζια καὶ λαχανικά. Στὸ μέσο τῆς πεδιάδας εἶναι ἡ Κατερίνη, ἡ πόλη πού βγάζει τὰ πολλὰ ξύλα καὶ κάρβουνα.

4. Ἀπὸ δῶ θαυμάζομε τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ Ὀλύμπου καὶ

των Πιερίων που άπλώνονται σ'όλη την παραλία μέχρι πέ-
ρα τὰ βουνά τῆς Κατερίνης.

5. Ἡ πεδιάδα τελειώνει μετὰ τὴν Κατερίνη καὶ συναντᾶμε
τότε κοντὰ στὴ θάλασσα ἀλυκές. Σὲ λίγο βρισκόμαστε σὲ ἄλλη
πεδιάδα, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες καὶ πιὸ εὐφορες τῆς Ἑλ-
λάδας. Ἐἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Μιὰ ὥρα κι ἀ-
κόμα ταξιδεύομε μέσα σ'αὐτή. Περνοῦμε ἀπὸ μεγάλα σιδερέ-
νια γεφύρια, τὰ ποτάμια Ἀλιάκμονα, Λουδία καὶ Ἀξιό
καὶ φτάνομε στὴ Θεσσαλονίκη.

Θεσσαλονίκη

6. Τοποθεσία. Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι παράλια πόλη
χτισμένη στὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

7. Ὀνομασία. Δὲν ξαίρομε ἀκριβῶς πότε χτίστηκε.
Ξαίρομε μονάχα πὼς ἐδῶ καὶ 2000 χρόνια π.Χ. λεγότανε Ἄ-
λία (παραθαλασσία). Ἐπειτα ὀνομάστηκε Θέρμη, κι ὁ κόλπος
Θερμαϊκὸς ἀπὸ τὶς θερμὲς πηγές που βρῖσκονται καὶ σήμερα
ἐκεῖ κοντὰ, καὶ στὰ 315 π.Χ., ἕνας Βασιλιάς τῆς Μακεδονίας τὴν
ὠνόμασε Θεσσαλονίκη.

8. Ρωμαϊκὴ περίοδο (150 π.Χ. 395 π.Χ.) Στὰ
53 μ.Χ. ἦρθε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴ Θεσσαλονίκη νὰ
κηρύξη τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐγραψε καὶ δυὸ ἐπιστολές «πρὸς
Θεσσαλονικεῖς» κι ἀπ'αὐτὲς καταλαβαίνομε πὼς ἡ πόλη τότε
ἦταν σὲ μεγάλη ἀκμή, μὲ θέατρα, μὲ ἵπποδρόμια, καὶ ἄλλες
διασκεδάσεις. Συχνὰ ἔμεναν ἐκεῖ καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκρά-
τορες.

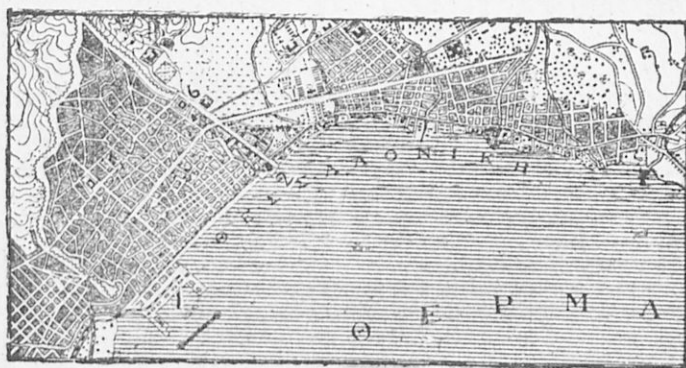
9. Βυζαντινὴ περίοδο. (395—1453). Στὴν ἐ-
ποχὴ αὐτὴ ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε φοβεροὺς πολέμους μὲ τοὺς
Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Διάφοροι βάρβαροι τὴν κυρί-
εψαν, ὕστερα ἐλευθερώθηκε καὶ ἔγινε γιὰ λίγον καιρὸ πρωτεύου-
σα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὥσπου τέλος τὴν κυρίε-
ψαν οἱ Τοῦρκοι.

10. Στὶς 26 τοῦ Ὀχτώβρη στὰ 1912, τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου
Δημητρίου, τοῦ προστάτη τῆς πόλης, ἡ Θεσσαλονίκη ἐλευθε-
ρώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ.

11. Ἡ Θεσσαλονίκη στὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο κάηκε ἡ περισ-

σότερη και χτίστηκε πάλι με νέο σχέδιο. Έτσι έχει τώρα καλούς και πλατιούς δρόμους, ωραίες πλατείες και μεγάλα κτίρια.

12. Ένας περίπατος μέσα στην πόλη. Παίρνομε στο σιδηροδρομικό σταθμό το τράμ και βγαίνομε στην Έγνατία οδό. Είναι ένας από τους κεντρικότερους δρόμους της Θεσσαλονίκης, που τη χωρίζει στη μέση. Προχωρώντας κατά την οδό Βενιζέλου, που κόβει την Έγνατία οδό στη μέση και πάει από την προκουμαία κατά την Ακρόπολη, βλέπομε διάφορα καταστήματα πολυτελείας.

Σχεδιάγραμμα Θεσσαλονίκης

13. Η προκουμαία. Από την οδό Βενιζέλου βρισκόμαστε στην προκουμαία. Σ'όλο το μάκρος της συναντάμε τα ωραιότερα ξενοδοχεία, Καφενεϊα, θέατρα, κινηματογράφους. Όλη η προκουμαία είναι γεμάτη από καΐκια, βάρκες και μικρά βαπόρια. Από κει βλέπομε και τη μεγάλη κίνηση του λιμανιού καθώς και τα βαπόρια που είναι άραγμένα εκεί.

14. Ακρόπολη. Από την Ακρόπολη το θέαμα της πόλης είναι θαυμάσιο. Η Θεσσαλονίκη είναι άπλωμένη σ'όλον τον άπέραντο λιμένα της. Μας κάνει κατάπληξη η έκτασή της. Μπορούμε να ποϋμε πώς πλησιάζει την Αθήνα. Διακρίνομε δύο ξεχωριστά τμήματα. Την παλιά πόλη και τη νέα.

15. Παλιά πόλη. Αρχίζει από την προκουμαία και φτά-

νει ὡς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου τῆς. Στὴ μιὰ ἄκρῃ τῆς προκυμαίσις εἶναι ὁ λευκὸς Πύργος, στὴν ἄλλῃ ἕνας ἄλλος πύργος μικρότερος. Τὸ τμήμα αὐτὸ ἐκάη τὸ ἔτος 1916 καὶ ἔγινε νέο ἐπὶ ὠραιοτάτου σχεδίου. Στὴν παλιὰ πόλιν εἶναι κυρίως τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα, τὰ ξενοδοχεῖα κλπ.

Ἡ νέα πόλις ἀπλώνεται πέρα ἀπὸ τὸ λευκὸ πύργον

Ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ

καὶ ἐκεῖ εὐρίσκονται τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων ἐμπόρων, καὶ τὰ περισσότερα σπίτια τῶν κατοίκων, τὰ νοσοκομεῖα τὰ σχολεῖα κλπ.

16. Ἴδου ἡ Ἐγνατία ὁδὸς ἡ ὁποία σχίζει τὴν πόλιν ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ. Μεταξὺ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ τῆς Ἀκρόπολης διακρίνομε τὸ μέγαρον τοῦ Διοικητηρίου καὶ πλησίον αὐτοῦ τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀγ. Δημητρίου τοῦ προστάτου τῆς Θεσσαλονίκης. Μέσα στὸ ναὸ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Ἀγίου. Ὀλίγο παρακάτω βλέπομε τὸν τροῦλον τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ στὴν ἀνατολικὴ ἄκρῃ τῆς Ἐγνατίας τὸν τροῦλον τοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

17. Ἡ ἐλευθέρα Σερβικὴ ζώνη. Ὁ πρὸς δυσμὰς τοῦ Τελωνείου μανδρωμένος ἐκεῖνος χῶρος εἶναι ἡ ἐλευ-

θέρα Σερβική Ζώνη. Ἐκεῖ μέσα ἀποβιβάζονται τὰ ἐμπορεύματα τὰ ὁποῖα φέρουν τὰ πλοῖα γιὰ τὴ Σερβία καὶ ἐκεῖνα ποὺ φέρει ὁ σιδηρόδρομος ἀπὸ τὴ Σερβία γιὰ τὸ ἐξωτερικό.

18. Δυτικώτερα τῆς ἐλευθέρως ζώνης εἶναι οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοί. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ γραμμὲς πηγαίνουν πρὸς τὴν Ἀθήνα, πρὸς τὸ Μοναστήρι, πρὸς τὴν Εὐρώπη καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ θ' ε. Ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ὀρίζοντας εἶναι θαυμάσιος. Ἀνατολικά βλέπομε τὰ βουνὰ τῆς Χαλκιδικῆς, ΝΔ. Τὰ Πιέρια, τὸν Ὀλυμπο, τὴν Ὀσσα καὶ στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα τὴ βουνοσειρὰ τοῦ Πηλίου. Στὰ Δ. ἡ ἀπέραντη χαμηλὴ πεδιάδα ὁμοιάζει μὲ θάλασσα, ποὺ τὰ ποτάμια τῆς Ἀξιός, Λουδίας καὶ Ἀλιάκμονας φαίνονται μέσα στὸ πράσινο χρῶμα τῆς, σὰν τεράστιοι ἄσπροι δρόμοι. Γύρω ἡ πεδιάδα κλείνεται ἀπὸ βουνὰ κατάφυτα.

Πέρα τῆς Ἐλευθέρως Ζώνης εἶναι τὸ βιομηχανικὸ τμήμα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ εἶναι τὰ σαπωνοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, ὑφοντήρια, χυτήρια κλπ. Διακρίνομε ἀπὸ ἐδῶ μερικὲς ἐπιγραφές: Ζυθοποιεῖα Ὀλυμπος, Παγοποιεῖα Νάουσα κ.λ.π.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς βλέπομε τὸν Ὀλυμπον ; 2. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κατερίνη ; 4. Τί θαυμάζομε ἀπὸ τὸν Πλαταμῶνα μέχρι τῆς Κατερίνης ; 5. Τί συναντᾶμε ἔπειτα ἀπὸ τὴν Κατερίνη ; 6. Ποῦ βρίσκεται ἡ Θεσσαλονίκη ; 7. Πότε ἔχει χτιστῆ ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τί ξαίρετε γιὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς ; 8. Τί ἦταν ἡ πόλις αὐτὴ στὴ Ρωμαϊκὴ περίοδο ; 9. Τί ἦταν στὴ Βυζαντινὴ περίοδο ; 10. Πότε ἐλευθερώθηκε ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ; 11. Πῶς εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη ; 12. Τί βλέπομε στὴν Ἐγνατία ὁδὸ καὶ στὴν ὁδὸ Βενιζέλου ; 13. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν προκουμαία ; 14. Περιγράψατε τὴ παλιὰ πόλις καὶ τὴ νέα. 15. Ποιὲς Βυζαντινὲς ἐκκλησίαις ἔχει ἡ πόλις ; 16, 17, 18. Τί εἶναι ἀνάμεσα στοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ; καὶ στὸ τελωνεῖο τῆς ;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΕΔΕΣΣΑ—ΦΛΩΡΙΝΑ—ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

(Σιδηροδρομ. χιλιόμετρα 110).

1. Ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Παίρνομε τὸ τραῖνο τοῦ Μοναστηρίου καὶ ἀκολουθᾶμε τὴν ἴδια γραμμὴ ἀπ' ὅπου ἤρθαμε. Περναῖμε πάλι τὴν ἀπέραντη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄλλοῦ ἔχει σπαρτά, καὶ ἄλλοῦ τόπους χέρσους γιὰ βοσκές, ὅπου βλέπομε πολλὰ καὶ μεγάλα κοπάδια ἀπὸ πρόβατα καὶ ἀγέλες ἀπὸ βουβάλια.

2. Ποῦ καὶ ποῦ βλέπομε κανένα χωριὸ ἀνάμεσα σὲ μερικάς δέντρα. Ἐκεῖνο κυρίως ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι τὸ χορτάρι αὐτῆς τῆς πεδιάδας· εἶναι τόσο μεγάλο ποὺ μέσα σ' αὐτὸ χόρονται τὰ πρόβατα.

3. Ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο διάστημα συναντοῦμε τὸν Ἄξιό, τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Ἑλλάδας ἔπειτα ἀπὸ τὸν Ἐβρο. Τὸ διαβαίνομε ἀπὸ ἓνα πολὺ μεγάλο γεφύρι, κ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο περνᾶμε καὶ ἄλλο ποτάμι, τὸ Λουδιά, ποὺ χύνει στὴ θάλασσα τὰ νερά τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν, Ἀριστερά μας τὰ τέλματα τῆς λίμνης φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα καὶ λέγονται κ ἄ τ ω λ ἴ μ ν η. Τώρα γίνονται μεγάλα ἔργα γιὰ νὰ ξηράνουν τὴ λίμνη τῶν Γενιτσῶν καὶ τὰ τέλματα τοῦ Κάμπου. Ἄπειρα κοπάδια ἀπὸ βουβάλια βλέπουμε νὰ βόσκουν ἢ νὰ κολυμποῦν μέσα στὰ νερά.

4. Κάνομε σταθμὸ στὸ χωριὸ Πλατύ, ὅπου ἡ γραμμὴ ἐνώ-
νεται μὲ τὴν ἄλλη γραμμὴ τῆς Λάρισσας-Ἀθήνας. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατόπι κατὰ τὴ δύση ὀλοένα. Ἀριστερὰ διακρί-
νομε τὸ ποτάμι τοῦ Ἀλιάκμονα καὶ δεξιά, πέρα κεῖ στὴν ἄκρη
στὰ τέλματα καὶ σὲ μέρος ψηλότερο, τὴν πόλη Γενιτσά.

5. Βέρροια. Σὲ δυὸ ὥρες ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη φτάνομε
στὴν πόλη τῶν λαχανικῶν, στὴ Βέρροια, ποὺ εἶναι χτισμένη
στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Βέρμιο. Τὸ τραῖνο τὰ μεταφέρει
τὰ λαχανικά της ὀλοῦθε, ἀπὸ Θεσσαλονίκη ἴσαμε τὸ Μονα-
στήρι.

6. Νιάουσα. Στρέφομε κατὰ τὸ βοριά. Ἀκολουθᾶμε
τὴν πλαγιὰ τοῦ Βέρμιου, ποὺ εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ μεριὰ κατάφυτο
ἴσαμε τὴν κορφή του. Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ, στὸ ὄροπέδιο
τῶν Καίλαριῶν, ἦταν ὀλότελα γυμνό. Διαβαίνομε ὀκτῶ πο-
τάμια ποὺ ἀπὸ τὸ Βέρμιο χύνονται στὴ λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν
καὶ φτάνομε στὴν πόλη Νιάουσα.

7. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σὲ 1 1)2 ὥρα ἀπὸ τὸ σταθμό,
στὴν πλαγιὰ τοῦ Βέρμιου, πάνω σὲ τρεῖς λόφους. Ἡ Νιάουσα
ἔχει πάρα πολλὰ νερά καὶ ἡ κυριώτερη μάλιστα πηγὴ τῆς
σχηματίζει ἓνα μικρὸ ποταμάκι μὲ πολλοὺς καὶ ὠραίους καταρ-
ράχτες (ὑψὸς μέχρι 55 μέτρα). Μ' αὐτοὺς τοὺς καταρράχτες
μπαίνουν σὲ κίνηση πολλὰ κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου
φτιάχνουν τέλεια μάλλινα ὑφάσματα καὶ τὸ χακὶ ὑφασμα τοῦ
στρατοῦ.

8. Ἀνάμεσα στὸ σταθμὸ καὶ στὴν πόλη εἶναι τ'ἀμπέλια τῆς Νάουσας, πού παράγουν τὰ ξακουστὰ μαῦρα κρασιά της. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς Νιαούσης καταγίνονται πολὺ καὶ στοὺς μεταξοσκώληκες. Γιὰ τοῦτο βλέπομε ἐκεῖ μεγάλους κήπους ὄλο ἀπὸ μουριές τῆ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη καὶ κλαδεμένες ἔτσι κοντὲς πού μοιάζουν μὲ ἀμπέλια.

9. Ἔδεσσα. (Βοδενά). Φεύγομε ἀπὸ τὴ Νιάουσα καὶ περνᾶμε ἓνα σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, ὅπου μεταφέρνουν ἑναερίως πάνω σὲ σύρμα σιδηροδρομικοὺς στρωτῆρες (τραβέρσες). Ζυγώνουμε στὴν πόλη μὲ τὰ πολλὰ νερὰ καὶ τοὺς καταρράχτες.

10. Οἱ καταρράχτες. Τὸ τραῖνο ἀνεβαίνει κατὰ τὸ Βέρμιο, κι ἀντικρύζομε ἀπὸ πάνω μας τὴν Ἔδεσσα σὲ μιὰ προεσχόη, ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Βέρμιο καὶ σ'ἓνα πορακλαδάκι τοῦ Βόδα. Ἀπὸ τὰ χεῖλια τῆς προεσχόης αὐτῆς ἔξι μεγάλοι καταρράχτες πέφτουν μὲ ὀρμὴ χαμηλὰ κάτω, ἀπὸ 25 κι ἀκόμα μέτρα ὕψος. Τέσσερα - πέντε μεγάλα ἐργοστάσια κλωστήρια μπαίνουν σὲ κίνηση ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καταρράχτες.

11. Ἡ Ἔδεσσα εἶναι χτισμένη σὲ μιὰ πολὺ εὐφορη καὶ κατάφυτη πεδιάδα σὲ 300 μέτρα ὕψος, πού κόβεται κάθετα ἔτσι ὥστε νὰ φαίνεται σὰν τεράστιος ἐξώστης. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη περνάει τὸ ποτάμι Βόδας, πού σχηματίζει τοὺς μεγάλους καταρράχτες.

12. Ἡ Ἔδεσσα εἶναι ὁ κῆπος τῆς Μακεδονίας. Τὰ σταφύλια, τὰ σῦκα της, τὰ μύγδαλά της, τὰ καρύδια της, τὰ ὠραῖα πεπόνια της καὶ πολλὰ ἄλλα φρούτα της εἶναι γωστὰ σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Κι ἐδῶ οἱ μουριές, ὅπως καὶ στὴ Νιάουσα, εἶναι κλαδεμένες καὶ φυτεύονται πυκνὰ ἢ μιὰ στὴν ἄλλη σὰν τὰ ἀμπέλια σταφίδας στὴν Πελοπόννησο.

13. Δρόμους καλοὺς δὲν ἔχει ἡ πόλη. Νερὰ ὀλοῦθε ἀνάμεσα σὲ λεῦκες, σὲ πλατάνια καὶ σὲ κήπους μὲ καρποφόρα δέντρα. Ὡς καὶ στὰ σπίτια ἀκόμα μεταχειρίζονται τὸ νερὸ οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ κινοῦν τοὺς ἀργαλιούς τους.

14. Ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα ἡ θέα εἶναι σὰν πανόραμα. Θαρροῦμε νὰ βρισκόμαστε πάνω σὲ μιὰ ψηλὴ ταρατσα. Ἀπὸ κάτω μας ἀγναντεύομε τὸν κάμπο μὲ τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ποτάμια του, μὲ τὰ ἀπέραντα ἔλη του. Γύρω μας τὰ βουνὰ ὄλα κατάφυτα ἀπὸ πυκνὰ δάση. Εἶναι τὰ ὠραιότερα δάση ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

15. Κι ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση ἀπὸ τῆ Βέρροια ἴσαμε τὰ σύνορά μας μὲ τὴ Σερβία ἔχει πάρα πολλὰ νερά, καταρράχτες, πυκνὰ δάση καὶ μεγάλους κήπους μὲ καρποφόρα δέντρα. Τὸ χορτάρι στὰ λιβάδια τρανεύει τόσο, πού μοιάζει μὲ σπαρτά.

16. Ἀπὸ τὴν Ἑδεσσα προχωρεῖ τὸ τραῖνο ἀνάμεσα στὴν κοιλάδα τοῦ Βόδα καὶ στὸ δεξιὸ ὄχτο τῆς βαθύτερης Ἑλληνικῆς λίμνης τοῦ Ὁστρόβου καὶ φτάνει ὡς τὸ Σόροβιτς, στὸ ὄροπέδιο πού ἀναφέραμε πρωτύτερα.

Ἑρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.
3. Τί νερά συναντᾶμε ;
4. Τί συναντᾶμε στὸ χωριὸ Πλατὺ κι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Πλατὺ ;
5. Πού φτάνομε ἔπειτ' ἀπὸ δύο ὥρες ; Περιγράψατε τὴ Βέρροια.
6. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὴ Νιάουσα.
7. Πού εἶναι ἡ πόλη ;
8. Τί εἶναι ἀνάμεσα στὸ σιδηρ. σταθμὸ καὶ στὴν πόλη ;
9. Τί βλέπομε στὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴ Νιάουσα στὴν Ἑδεσσα ;
10. Περιγράψατε τοὺς καταρράχτες τῆς Ἑδεσσας.
11. Πού εἶναι χτισμένη ἡ Ἑδεσσα ;
12. Τί παράγει ἡ Ἑδεσσα ;
13. Πῶς εἶναι ἡ πόλη ;
14. Τί ἀγναντεύομε ἀπὸ τὴν Ἑδεσσα ;
15. Πῶς εἶναι ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση ;
16. Πού πηγαίνομε μετὰ τὴν Ἑδεσσα ;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΓΕΥΓΕΛΗ (Σερβικὰ σύνορα)

(Σιδηρ. χιλιόμετρα 77,35)

1. Συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸ τραῖνο (Σεμπλὸν—Ὀριὰν Ἑξπρές), ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Εὐρώπη.

2. Ἀναχωροῦμε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ διευθυνόμαστε ΔΒ. ὡς τὸν ποταμὸ Ἀξιό. Τὸν ἀκολουθοῦμε. Ὁλη ἡ πεδιάδα εἶναι ἄδεντρη καὶ σπαρμένη μὲ σιτάρι καὶ καλαμπόκι. Τὸ τραῖνο πλέει μέσα στὴν πρασινάδα τῶν σιτηρῶν. Ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι κομμάτια ἀκαλλιέργητα, ὅπου βόσκουν κοπάδια βουβάλια, πρόβατα, ἄλογα. Τὸ χῶμα εἶναι μαῦρο. Ἐδῶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦταν ἡ ἀπέραντη λίμνη τοῦ Ἀματόβου. Τὴν ἀποξηράναμε τώρα καὶ τὴν ἔκαμαν χωράφια. Ἐδῶ τὸ τραῖνο περνάει στὴν ἄλλη ὄχθη τοῦ Ἀξιοῦ μέσα σὲ μιὰ στενὴ ρεματιά καὶ ἀρκετὰ μακριά, πού τὴ σχηματίζει τὸ βουνὸ Πάϊκὸ. Ἡ στενὴ αὐτὴ ρεματιά λέγεται στενὸ τῶν Τσιγγάνων.

3. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ στενὸ στὴ μικρὴ πεδιάδα τῆς Γευ-

γελῆς, μπαίνομε στὰ Σερβικά σύνορα. Τὰ διακρίνομε χαραγμένα μέσα στὴν πεδιάδα. Ἡ Γευγελῆ εἶναι στὴ Σερβία

Ἐρωτήσεις.

Πῶς εἶναι ἡ πεδιάδα ; 2. Τί εἶναι ἡ λίμνη τοῦ Ἀματόβου ; Τί εἶναι τὰ στενά Τσιγγάνων ; 3 Ποῦ εἶναι τὰ σύνορά μας μετὴ Σερβία ;

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα χαμηλή. Ἐχει μεγάλες πεδιάδες με πολλὰ νερά:

- α') Πεδιάδα Θεσσαλονίκης
- β') » Σερρών
- γ') » Δράμας.

Τὰ ποτάμια τῆς πεδιάδας αὐτῆς τῆς πλημμυρίζουν συχνὰ καὶ τῆς καταστρέφουν. Ἐπειτα σχηματίζουν λίμνες καὶ ἀπέραντα ἔλη, ποὺ γεννοῦν ἐλώδεις πυρετούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀρρωσταίνουν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοί των.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἀποξηράνη τῆς λίμνες καὶ τὰ ἔλη καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τῆς κοίτες τῶν ποταμῶν νὰ μὴ πλημμυροῦν. Τὴν ἐργασία αὐτὴ τὴν ἀνέλαβε μιὰ μεγάλη ἐταιρεία καὶ κοντεύει νὰ τὴν τελειώσῃ. Μεταχειρίζεται μηχανὲς γιὰ νὰ ἀνοίγει νέες κοίτες τῶν ποταμῶν ποὺ σκάβουν 100—200 κυβικά μέτρα τὴν ὥρα. Λογαριάζουν ὅτι στὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καταστρέφουν τὰ νερά 2.200.000 στρέμματα ἀπὸ τὴν πεδιάδα ποὺ τώρα δὲν κάνει τίποτε. Μετὰ τὴν ἀποξήρανση αὐτὰ θὰ παράγουν 110.000 τόννους σιτάρι, ἀραποσίτι καὶ ρίζι, ποὺ μποροῦν νὰ θρέψουν 700.000 ἄτομα τὸ χρόνο.

Στὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας μαζί, καταστρέφονται 650.000 στρέμματα καὶ μετὰ τὴν ἀποξήρανση θὰ κάνουν ὅμοια σιτηρὰ 80.000 τόννους, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ θρέψουν 500.000 ἄτομα.

Στὴν πεδιάδα Θεσσαλονίκης. Ἀποξηράνανε τὴν μεγάλη λίμνη τοῦ Ἀματόβου καὶ μέγα μέρος τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν καὶ ἄλλα μικρὰ ἔλη.

Στὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ στὴ Β.Δ. ἄκρη τῆς ἐκάμανε

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου.

μιά τεχνητή δεξαμενή (Κερκινή) που χωρεί 500.000.000 μέτρα νερό και ρίξαν εκεί μέσα τὸ Στρυμόνα.

Στις δεξαμενές αυτές ἔκαναν ἕνα ρουφράχτη με τεχνι- τές θυρίδες, τις ὁποῖες ἀνοίγουν και κανονίζουν ὅσο νερό θέ- λουν ν'ἀφήσουν νὰ τρέχη στὴ νέα κοίτη τοῦ Στρυμῶνα, που τοῦ φτιάσαν στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς πεδιάδας. Μέσα στὴ νέα αὐτὴ κοίτη ἔρριξαν και τοὺς χειμάρους που κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ Δύσορο και Κορδελιό*.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἔφτιασαν κοίτες στὴν ἀνατολικὴ πλευ- ρὰ τῆς πεδιάδας και ἔρριξαν σ'αὐτές τοὺς χειμάρρους που κα- τεβαίνουν ἀπὸ τὸ ὄρος Ὀρβηλο.

Στὴν πεδιάδα Δράμας ἐβάθυναν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτη και ἔρριξαν τὰ νερὰ ἀπὸ τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων στὴ λίμνη τ' Ἀχينوῦ.

Ἐρωτήσεις.

Τί διαφέρει ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἀπὸ τὴ δυτικὴ; Τί σκοπὸ ἔχουν τὰ παραγωγικὰ και ἐξυγιαντικὰ ἔργα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Πόσο μέ- ρος τοῦ πληθυσμοῦ ὅλης τῆς Ἑλλάδας ὑπολογίζουν ὅτι θὰ μπορούν νὰ τρέφουν με τὰ σιτηρὰ που θὰ κάνουν παραπάνω ἀπ'ὅτι κάνουν τώρα; Ποιά ἔργα ἔχουν τελειώση ὡς τώρα και πότε θὰ τελειώσουν ὅλα; Ἡ δεξα- μενὴ κερκινῆς εἶναι ἕνα τετράγωνο που ἔχει τρία μέτρα βάθος και χωρεῖ 300.000.000 κυβ. μέτρα νερό. Ποιὸς μπορεῖ νὰ βρῆ πόσα μέτρα μᾶκρος ἔχει κάθε πλευρὰ τῆς; Ἀναπαραστήσατέ την στὸ σπίτι σας.

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ

(Δρόμος ἀμαξωτὸς και δρόμος βατὸς).

1. Πολύγυρος. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἕνας ἀμαξωτὸς δρόμος τραβᾶει πρὸς τὰ νότια κατὰ τὸ Καραμπουρνό, κατόπιν ἀνατολικά κι ἔπειτα μέσα ἀπὸ χώρα ὄρεινὴ τελειώνει κοντὰ στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ Χολομώντα, ὅπου βρίσκεται ἡ μικρὴ πόλη Πολύγυρος, πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς.

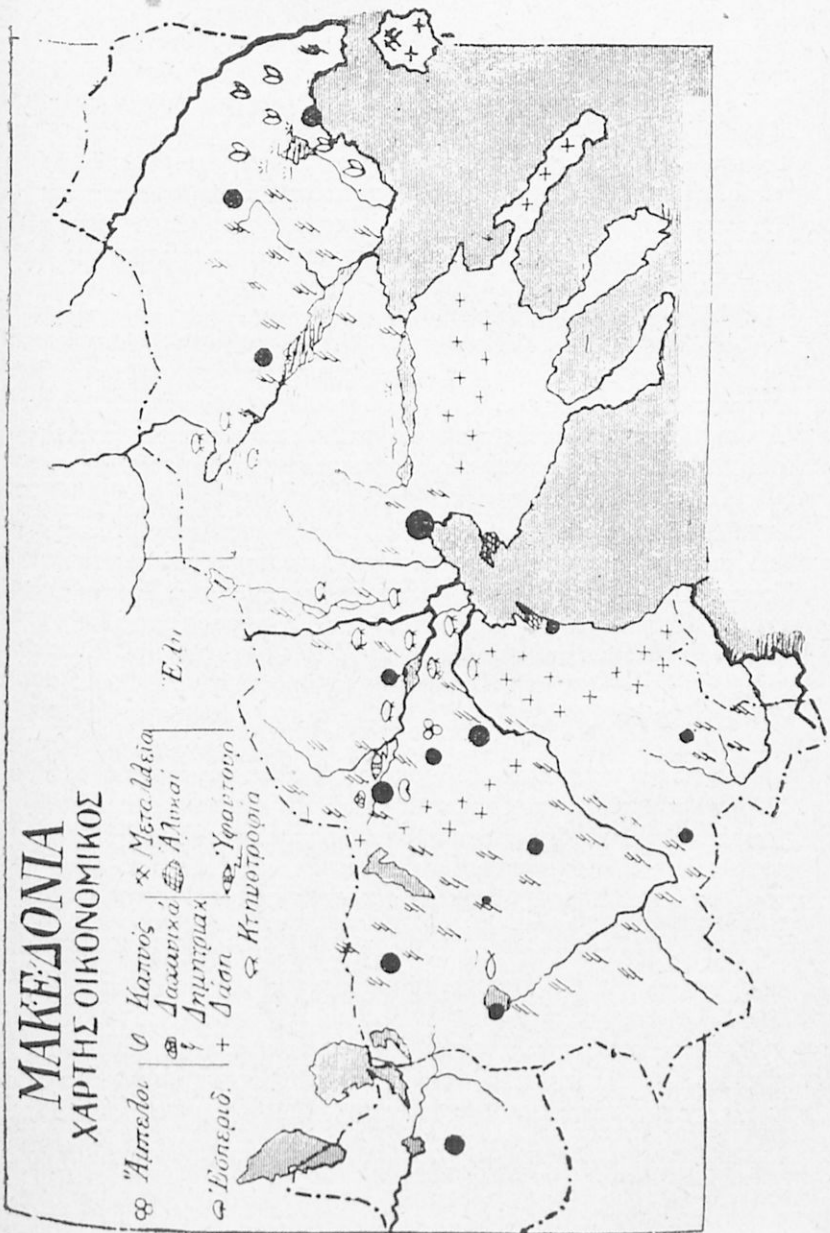
*Αὐτὴ τὴ δεξαμενὴ τὴν κάμανε γιατί ὁ Στρυμόνας εἶναι χειμαρρῶδης. Τὰ νερὰ του στις μεγάλες πλημμύρες φτάνουν τις 3.000 κυβ. μέτρα στὸ 1'· και στις ξηρὲς ἐποχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τὰ 15 κυβ. στὸ 1'. Στις μεγάλες δὲ πλημμύρες κατεβάζει χῶματα και ἀλλάζει κοίτη και καταστρέφει συ- χνὰ τὴν πεδιάδα. Τώρα με τις δεξαμενές τῆς Κερκινῆς τὸν περιώρισαν, κανονίζουν τὰ νερὰ του ὅπως θέλουν.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΧΑΡΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ

⊗	Αμπέλι	⊗	Καπνός	⊗	Μεταλλεία
⊗	Εσπερίδ.	⊗	Λαχανικά	⊗	Αίμα
⊗		⊗	Δημητριαχ	⊗	Υφαντόν
		⊗	Δασ.	⊗	Κτηνοτροφία

E. In

2. Χολομώντας. Ἀπὸ τὸν Πολύγυρο ξακολουθοῦμε στὸ βατὸ δρόμο, πού πάει ὀμαλὰ στὰ κορφοβούνια σὲ 1000 μέτρα ὕψος. Ὁλη ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ τοῦ Χολομώντα εἶναι ὡς κάτω στὴ θάλασσα κατάφυτη μὲ δάση πυκνὰ ἀπὸ βελανιδιές, ὄξιές, καστανιές κ.α. Ἡ θέα ἀπὸ κεῖ εἶναι μεγαλοπρεπῆς.

3. Χερσόνησες. Κατὰ τὸ νοτιὰ διακρίνομε τρεῖς χερσόνησες. Ἡ μιὰ ἡ δυτικώτερη λέγεται Κασσάντρα, φαίνεται κατάφυτη κι ἔχει λίγα χωριά.

Ἡ ἄλλη ἡ μεσανή, λέγεται Λόγγος, εἶναι ἄδεντρη καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητη. Ἡ τρίτη ἡ ἀνατολικώτερη διαφέρει στὸ σχῆμα. Εἶναι στενώτερη καὶ μακρύτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες κι ἔχει στὴ νότια ἄκρη τῆς ἓνα ἀπόγκρεμο μυτερὸ βουνὸ τὸ Ἄθως ἢ Ἄγιον Ὄρος, ἐξ αἰτίας ἀπὸ τὰ πολλὰ μοναστήρια πού βρίσκονται κεῖ. Κι ὅλη αὐτὴ ἡ χερσόνησο λέγεται χερσόνησο τοῦ Ἄγ. Ὄρους.

4. Τὸ Ἄγιον Ὄρος. Σ' αὐτὴ τῇ χερσόνησο βρίσκονται δυὸ μικρὲς πόλεις: ἡ πρωτεύουσα Καρυές, ὅπου μένει καὶ ἡ Κοινότητα, πού κυρβενάει ὅλα τὰ μοναστήρια στὸ Ἄγιον Ὄρος, καὶ ἡ Ἱερισσὸς στὸν Ἰσθμό, ἐκεῖ πού ἡ χερσόνησος ἐνώνεται μὲ τὴν ξηρά. Ἐκεῖ κάπου δοκίμασε ὁ Ζέρξης, τὸν παλιὸ καιρὸ, σ' ἀνοίξη διώρυγα γιὰ νὰ περάσῃ τὰ καράβια του. Γύρω στὸν Ἄθω καὶ πάνω στὶς πλαγιές βρίσκονται σκόρπια 21 μοναστήρια μὲ πολλὲς σκῆτες.

Σ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια ἀνήκουν ὀλόκληρες σχεδὸν οἱ δυὸ ἄλλες χερσόνησες καὶ ὅλος ὁ κάμπος, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν Ἱερισσὸ ἴσαμε τὸ ἀκρωτήριο Αἰναῖο (Καραμπουρνού). Τὰ χτήματα αὐτὰ τῶν μοναστηριῶν λέγονται μετόχια καὶ εἶναι τὸ ὅλον 65. Στὰ μοναστήρια, στὶς σκῆτες καὶ στὰ μετόχια ζοῦνε 9376 καλόγεροι.

5. Μεταλλεῖα. Κοντὰ στὸ χωριὸ Ὀρμύλια κατάβαθα στὸν κόλπο τῆς Κασάνδρας βρίσκεται ἓνα μεταλλεῖο πού βγάζει λευκόλιθο.

Ὀλόϊσια κατὰ τὴν ἀνατολή, στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ εἶναι ἄλλο μεταλλεῖο, στὴν μικρὴ πόλη Ἰσβορο. Ἐκεῖ βγάζουν σιδηροπυρίτη καὶ δουλεύουν στὰ μεταλλεῖα 1000 πάνω κάτω ἐργάτες.

6. Λίμνες. Βορειοανατολικά τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι ὁ Στρυμονικὸς κόλπος. Ἀπὸ τὸ μυχὸ αὐτοῦ τοῦ κόλπου ἀρχίζει

ή στενόμακρη λίμνη. Συνέχεια αυτής είναι ή λίμνη του Λαγκαδά, άλλη λίμνη μικρότερη, που τελειώνει σε χαμηλό κάμ-
πο έξω από τή Θεσσαλονίκη.

Πιο πάνω από αυτές τις λίμνες, κατά τὸ βοριά είναι άλλα
βουνά ὅμοια με τὸ Χολομώντα. Στὸ νότιο δὲ μέρος τους, πάνω
στις πλαγιές του Χολομώντα βρίσκονται πολλά χωριά, που τὰ
λένε με μιὰ λέξη, Μαντεμοχώρια. Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη πῶς
λέγονται οἱ λίμνες αυτές.

7. Πάρα πάνω από 300.000 ὀκάδες σαρδέλλα ψαρεύουν κάθε
χρόνο σ' αυτές τις δυὸ λίμνες. Τὴ λένε ἐκεῖ λιπαριά καὶ είναι πα-
χιά καὶ νόστιμη, καλή γιὰ σαρδέλλα του κουτιού.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς μπορούμε νὰ πάμε στὴν πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς; 2. Περι-
γράψατε τὸ βουνὸ Χολομώντα. 3. Τις τρεῖς χερσόνησες τῆς Χαλκιδικῆς.
Τί είναι τὸ Ἅγιον Ὄρος; 5. Τί μεταλλεῖα ἔχει ἡ Χαλκιδικὴ σήμερα; 6. Ποιὰ
εἶναι τὰ σύνορα τῆς Χαλκιδικῆς στὸ βόρειο μέρος; 7. Τί λογῆς ψάρι βγάζουν
οἱ λίμνες Βόλβη καὶ Λαγκαδά;

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΜΠΟΥΚΙΑ—ΝΕΣΤΟΣ

(Σιδηροδρομικῶς χιλ. 270).

1. Κιλκίς. Παίρνουμε τὸ τραῖνο Θεσσαλονίκη—Κωνσταν-
τινούπολη καὶ διευθυνόμεστε βορειοδυτικά.

Ταξιδεύουμε δίπλα στὸ μεγάλο κάμφο τῆς Θεσσαλονίκης, ἄ-
δεντρο, σπαρμένον δῶ-ἐκεῖ με σιτηρά. Δεξιά μας τὰ βουνά είναι
χαμηλά καὶ ἄδεντρα. Πάνω σ' ἓνα λόφο διακρίνουμε τὴν κωμό-
πολη Κιλκίς.

2. Δοϊράνη. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸν κάμφο τῆς Θεσσαλονίκης
τὸ τραῖνο μας περνάει ἀνάμεσα σὲ λόφους καὶ σταματáει στὶς
ὄχθες τῆς λίμνης Δοϊράνης. Ἡ πόλη Δοϊράνη βρίσκεται σὲ
δέκα λεπτῶν ἀπὸ κείθε ἀπόσταση καὶ ἀνήκει στὴ Σερβία. Καὶ
ἡ μισὴ ἢ λίμνη ἀνήκει στὴ Σερβία καὶ διακρίνουμε ἀπὸ τὸ
σταθμὸ τὰ ὄροσημα που τὴ χωρίζουν. Ἡ λίμνη αὐτὴ βγάζει
πολλά καὶ καλὰ ψάρια, τὸ δὲ σχῆμα τῆς εἶναι στρογγυλὸ.

3. Πορόϊα. Τὸ τραῖνο στρέφει κατὰ τὴν Ἄνατολή καὶ
ταξιδεύουμε μέσα σ' ἓνα κάμφο κατάφυτο ἀπὸ βελανιδιές καὶ
ἄλλα ἀγριόδεντρα.

Σταθμεύουμε στὰ κάτω Πορόϊα, και βλέπομε στο σταθμὸν δεμάτια ἀπὸ βαμπάκι και καπνὸ. Οἱ δυὸ κωμοπόλεις, Κάτω και ἡ Ἄνω Πορόϊα, εἶναι χτισμένες στὴ ρίζα τῆς κερκίνης μέσα σὲ δάσος.

Η ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΣΤΡΥΜΟΝΑ

4. Σιδηρόκαστρο. Ἀπὸ τὰ Πορόϊα ἀρχίζει ἡ μεγάλη κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα. Προχωροῦμε μέσα σ'αὐτὴ. Ἀριστερά μας βλέπομε καπνὰ, σιτηρὰ και ἄλλα. Δεξιὰ μας τὴν τεχνητὴν λίμνη (δεξαμενὴ) Κερκινή, περιγράψαμε πρωτῆτερα ἐκεῖ ὅπου πρὶν ἦτανε ἀπέραντα τέλματα. Διαβαίνομε τέλος τὸ ποτάμι τὸ Στρυμόνα και κάνομε σταθμὸν στὸ Σιδηρόκαστρο.

5. Στενά. Ὁ Στρυμόνας ἐδῶ και ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος προχωροῦν κατὰ τὸ βοριὰ (κατὰ τὴ Βουλγαρία) μέσα σὲ στενὴ κοιλάδα. Ἡ κοιλάδα αὐτὴ σχηματίζει στὴν ἀρχὴ τῆς τῶν στενῶν τοῦ Ροῦπελ και μέσα στὴ Βουλγαρικὴ γῆ τὰ στενά τῆς Κρέσνας. Ἀπὸ δῶ εἶναι τὸ κυριώτερον διάβα ἀπὸ τὴ Βουλγαρία στὴ Μακεδονία. Καὶ ὅλοι οἱ στρατοὶ ἀπὸ δῶ πέρασαν σὲ διάφορες ἐποχές.

6. Σέρρες. Τὸ τραῖνο μας προχωρεῖ κατὰ τὸ νοτιὰ ἀπὸ μέσα σὲ χωράφια μὲ βαμπάκι, μὲ ὄπιο, μὲ σουσάμι, μὲ λαχανικά, μὲ καπνὰ, και μὲ πολλὰ καρποφόρα δέντρα. Σταθμεύομε στὴς Σέρρες.

7. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη μακρύτερα ἀπὸ τὸ σταθμὸν, στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ Ὁρβήλου. Στὰ 1913 καταστράφηκε ὅλη ἀπὸ πυρκαϊά, και τώρα χτίστηκε σὲ νέο σχέδιο. Ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς βλέπομε ὅλον τὸ κάμπου κάτω και ξεχωρίζομε. 1) Τὴ δεξαμενὴ Κερκίνης ποὺ τὴν ἔκαμαν γιὰ νὰ συγκρατοῦν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνα νὰ μὴ πλημμυρίζουν. 2) Τὴ μαυρογῆ τὸ μεσιανὸ δηλαδὴ κομμάτι τοῦ κάμπου, ποὺ εἶναι και τὸ πλεονεξυφορο μέρος ὅλης τῆς Ἑλλάδας. 3) Τὴ λίμνη Ἀχينوῦ, ποὺ τὴν ἀποξηραίνουν τώρα.

8. Ἀπὸ τὸ φρούριον βλέπομε ἀκόμη ἀντίκρου μας τὸ χαμηλὸ βουνὸ Δύσορο και Κερδόλιο ποὺ ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Δοϊράνης φτάνουν ἴσαμε τὸ Στρυμονικὸ κόλπου και χωρίζει τὸν κάμπου τοῦ Στρυμόνα ἀπὸ τὸν κάμπου τῆς Θεσσαλονίκης. Βορεινὰ μὲς

διακρίνομε τὸ βουνὸ Κερκίνη, βορειανατολικά τὸ ἄδεντρο βουνὸν Ὀρβηλο καὶ κατὰ τὸ νοτιὰ τὸ κατάφυτο βουνὸ τὸ Παγγαῖο.

9. Ἐδῶ—ἐκεῖ στὸν κάμπο καὶ στὶς πλαγιὰς τῶν βουνῶν βλέπομε σκόρπια πολλὰ χωριὰ καὶ κωμόπολες. Τέτοια εἶναι ἡ Νιγρίτα, στὰ ριζοβούνια τοῦ Δυσόρου, ὁ Ροδολεῖβος, πάνω στὸ Παγγαῖο καὶ ἄλλα. Καταμεσίς στὸν κάμπο εἶναι ἡ Τζουμαγιά.

10. Ἐνας δρόμος ἀμαξωτὸς περνάει τὸν κάμπο καὶ τὸ βουνὸ Δύσορο. Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ πάει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὶς Σέρρες κι ἔπειτα προχωρεῖ ἀκόμα μέσα στὰ βουνὰ ὡς τὴν κωμόπολη Βροντού.

Η ΠΕΔΙΑΔΑ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ

(Περιφέρεια καπνῶν).

1. Δράμα. Ζεκινᾶμε πάλι ἀπὸ τὶς Σέρρες, μὲ τὸ ἴδιο πάντα τραῖνο κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸ μικρὸ ποτάμι Ἄγγιστα, καὶ μερικοὺς λόφους μὲ βράχους μέσα σὲ σήραγγες, βγαίνομε στὴν πεδιάδα τῆς Δράμας. Εἶναι πεδιάδα μικρὴ, σπαρμένη μὲ καπνὰ. Τὴν περνᾶμε σὲ μισὴ ὥρα καὶ φτάνομε στὴν πόλη Δράμα.

2. Τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων. Ὅλο τὸ νότιο κομμάτι τῆς πεδιάδας τὸ πιάνουν τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων (λίμνη Πραβίου) ποὺ τὰ ἀποξηραίνουν τώρα.

3. Τὸ ἄλλο μέρος τῆς καθὼς καὶ οἱ γύρω λόφοι καὶ οἱ πλαγιὰς τῶν βουνῶν, εἶναι ὁλοῦθε «κοκκινότοπος». Τὸ χῶμα αὐτὸ εἶναι πολὺ καλὸ γιὰ καπνὰ καὶ βγάζει τὰ μυρωδάτα καὶ ξακουστὰ καπνὰ τῆς Μακεδονίας. Στὶς ἄκρες τῆς πεδιάδας βρίσκονται οἱ κωμόπολες Προσοτσάνη, Ἀλιστράτη, Δοξάτο καὶ Πρόβι. Πέρα ἀπὸ τὸ Πράβι, νότια τοῦ βουνοῦ Παγγαῖο, εἶναι πολλὰ μικρὰ χωριὰ, ποὺ λέγονται ὅλα μαζὶ Μαχαλάδες.

4. Συγκοινωνία. Ἐνας μεγάλος ἀμαξωτὸς δρόμος εἶναι στὴν ἀνατολικὴ μεριά τῆς πεδιάδας. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἔρχεται ἀπὸ τὴ Θράκη, περνάει τὸ ποτάμι Νέστο, κατεβαίνει στὴν Καβάλλα, κι ἀπὸ κεῖθε μέσ' ἀπὸ τὸν Ὀρβηλο βγαίνει στὴ Βουλγαρία.

5. Ἐξακολουθᾶμε τὸ σιδηροδρομικὸ μας ταξίδι κατὰ τὴν ἀνατολή, κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο, ἀνάμεσα ὁλοένα

σέ καπνοφυτεῖς, συναντᾶμε τὸ μεγάλο ποτάμι Νέστο κοντὰ στὸ χωριὸ Μπούκια.

Ερωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ξεκίνημά μας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. 2. Πῶς εἶναι ὁ κάμπος τῆς γύρω στὸ Κιλκίς ; 3. Τί βλέπουμε ἀνάμεσα Κιλκίς καὶ Δοϊράνη ; 4. Τί βλέπουμε ἀπὸ τὸ Κιλκίς στὴν Ποροῖα ; 5. Περαιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Ποροῖα στὸ Σιδηρόκαστρο. 6. Τί ξεαίρετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὰ Στρυμόνα τοῦ Στρυμόνα ; 7. Πῶς τὴ βλέπουμε τὴν πεδιάδα προχωρώντας ; κατὰ τὴν Σέρρες ; 8. Ποῦ εἶναι χτισμένη ἡ πόλη ; 9. Πῶς εἶναι ἡ βορεινὴ μεριά τῆς πεδιάδας ; 10. Ποιὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας εἶναι τὸ πιὸ εὐφορο ; 11. Τί εἶναι ἡ λίμνη Ταχينوῦ ; 12. Τί βλέπουμε ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς πόλης ; 13. Ποιεῖς εἶναι οἱ κωμόπολες στὴν πεδιάδα ; 14. Ποιοὶ εἶναι οἱ μεγάλοι ἀμαξωτοὶ δρόμοι ; 15. Πῶς πᾶμε ἀπὸ τὴ Σέρρες ; στὴν Δράμα ; 16. Ποῦ βρίσκονται τὰ ἔλα τῶν Φιλίππων ; 17. Τί καλλιερгоῦνε στὴν πεδιάδα τῆς Δράμας ; 18. Ποιὴ συγκοινωνία ἔχει ἡ πεδιάδα τῆς Δράμας ; 19. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας ἔπειτα ἀπὸ τὴ Δράμα.

ΔΡΑΜΑ—ΚΑΒΑΛΛΑ—ΣΑΡΙ-ΣΑΜΠΑΝ

(Ἀμαξωτὸς δρόμος χιλιόμετρα 65).

Ἐπιστρέφουμε στὴ Δράμα, παίρνομε αὐτοκίνητο καὶ ἀκολουθεῖται τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο Καβάλλα—Δράμα.

1. Δοξάτο. Λίγο ἔπειτα ἀπὸ τὴ Δράμα συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Δοξάτο, καὶ σὲ κάμποση ἀπόσταση ἀπὸ κεῖθεν τὰ ἔλη τῶν Φιλίππων, ποὺ φτάνουν ὡς τὸ δρόμο. Ἐδῶ κοντὰ στὴν κορφή κάποιου λόφου, βλέπουμε ἐρείπια ἀπὸ φρούριο ἀπὸ θέατρο καὶ ἀπὸ ἓνα πολὺ μεγάλο χτίριο μὲ καμάρες καὶ μετόξια. Βλέπουμε ἐπίσης καὶ μιὰ μικρὴ ἐκκλησίτσα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ποὺ χρησίμεψε, λένε, καὶ γιὰ φυλακὴ του. Τὰ ἐρείπια αὐτὰ εἶναι μιᾶς ἀρχαίας πόλης, ποῦ λεγόταν Φιλίππων. Ἐκεῖ ἐβάφτισε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν πρώτη Εὐρωπαϊκὴ Χριστιανή, τὴ Λυδία.

2. Καβάλλα. Τελειώνοντας τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας ἀνεβαίνομε στὰ ὑψώματα τοῦ χαμηλοῦ βουνοῦ Συμβόλου ἀπ' ὅπου ἀντικρύζομε μπροστὰ μας τὸ νησὶ Θάσο, κι ἀπὸ τὸ κατεβοῦμε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μπαίνομε στὴν πόλη τῶν Ἐλληνικῶν καπνῶν, τὴν Καβάλλα.

3. Ἡ Καβάλλα εἶναι χτισμένη πάνω σὲ ἀκρωτήριο καὶ χωρίζεται σὲ παλιὰ πόλη καὶ σὲ καινούργια. Ἡ παλιὰ πόλη

είναι στη νότια ἄκρη καὶ ἔχει μικρὰ σπίτια καὶ στενὰ ἀκανόνιστα δρομάκια. Ἡ καινούργια εἶναι στὸ ἄπάνω μέρος κι ἔχει μεγάλα καὶ ὠραῖα χτίρια.

4. Κοντὰ στὴν παραλία εἶναι τὰ ἐργοστάσια κι οἱ μεγάλες ἐπιθετικὲς γιὰ τὰ καπνὰ. Χιλιάδες ἐργάτες δουλεύουν ἐκεῖ μέσα γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸν καπνὸ καὶ νὰ τὸν φτιάξουνε σιγάρα. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς Καβαλλιῶτες κάνουν τοὺς καπνομεσίτες. Γυρίζουν δηλαδὴ στὰ χωριὰ καὶ παίρνουν τὰ καπνὰ ἀπὸ τοὺς καπνοπαραγωγούς γιὰ νὰ τὰ δώσουν στοὺς ἐμπόρους τῆς Καβάλλας. Ὅμως παρ' ὅλη τὴν ἐμπορικὴ τῆς κίνηση ἡ Καβάλλα δὲν ἔχει λιμάνι, κι ὅταν φυσᾶν δυνατοὶ ἄνεμοι τὰ βαπόρια ἀναγκάζονται νὰ φυλαχτοῦν στὰ κοντινὰ ἐκεῖ λιμάνια.

5. Ἀπὸ τὴν Καβάλλα ξακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας μὲ τὸ αὐτοκίνητο κατὰ τὴν ἀνατολή. Κι ἀφοῦ προχωρήσωμε κάμποσο στὴν παραλία μπαίνομε στὴν περιφέρεια τοῦ Σαρὶ-Σαμπάν. Τὸ ἕνα κομμάτι τῆς περιφέρειας αὐτῆς εἶναι κάμπος καὶ τὸ ἄλλο βουνὰ καὶ λέγεται Καρσί-Γιακᾶς.

6. Ὁ κάμπος εἶναι χαμηλὸς καὶ τετράγωνος καὶ φτάνει ὡς τὴ θάλασσα. Εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος καὶ τὸ χῶμα του εἶναι παχὺ καὶ μαῦρο.

7. Δυστυχῶς εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητος, γιατί τὰ νερὰ τοῦ Νέστου πολὺ συχνὰ τὸν πλημμυροῦν. Κι ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸ ποτάμι τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα ἔλη, πού ὅλος αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι ἀρρωστιάρικος.

8. Πολλὰ μεγάλα δάση βρίσκονται στὶς ὄχτες τοῦ Νέστου καὶ σ' ἄλλες μεριὲς τοῦ κάμπου, ὡστόσο τὸ μόνο πού παράγει ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση εἶναι πολὺ χορτάρι, πού τὸ μεταφέρουν οἱ κάτοικοι τοῦ Καρσί-Γιακᾶ, στὴν Καβάλλα μὲ βαπόρια.

9. Ὁ Καρσί-Γιακᾶς(1) εἶναι πολλὰ χωριὰ μαζὶ μικρά-μεγάλα πάνω στοὺς λόφους καὶ στὰ τελευταῖα βουναλάκια τοῦ Ὀρβηλου. Οἱ κάτοικοι ὄλων αὐτῶν τῶν χωριῶν καλλιεργοῦν τὰ φημισμένα καπνὰ τοῦ Καρσί-Γιακᾶ. Ἡ κωμόπολις τοῦ Σαρὶ-Σαμπάν βρίσκεται στὴν ἄπάνω ἄκρη τοῦ κάμπου.

Ἑρωτήσεις

1. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Δοξάτο ; 2. Γιὰ τὴν Καβάλλα ; 3. Γιὰ τὸ Σαρισαμπάν ; 4. Τί εἶναι ὁ Καρσί-Γιακᾶς.

Ο ΚΑΠΝΟΣ (Ἀνάγνωσμα).

1. Στις ἀρχές τοῦ Γενάρη ἐτοιμάζουν τὰ φυτώρια γιὰ τὸν καπνό. Σκάβουν δηλαδή ἕνα κομμάτι τοῦ χωραφιοῦ πολὺ καλὰ καὶ σὲ ἀρκετὸ βάθος, γιὰ νὰ γίνη τὸ χῶμα ἀφράτο. Τὰ ἀνακατεύουν κατόπι μὲ κοπριά καλοχωνεμένη καὶ ρίχνουν ἀπὸ πάνω μιὰ λεπτὴ στρώση κοπριάς κοσκινισμένης. Αὐτὰ εἶναι τὸ φυτώριο.

2. Μέσα ἐκεῖ σπέρνουν σπόρο τοῦ καπνοῦ ἀνακατεμένο μὲ ἄμμο, γιὰ νὰ σκορπάη καλύτερα καὶ τὸ σκεπάζουν ἀπὸ πάνω μὲ μιὰ λεπτὴ στρώση κοπριάς. Καὶ σ' ὅλο ἀπάνω τὸ φυτώριο ἀπλώνουν ψάθες γιὰ νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ τὸ κρύο.

3. Σ' ἕνα σχεδὸν μῆνα, ὁ σπόρος φυτρώνει. Τὸ ποτίζουν καθεὺς δυὸ τρεῖς μέρες καὶ τὸ βοτανίζουε συχνά. Κατὰ τὸν πρίλη, ποὺ τὰ φυντάνια εἶναι ὡς μιὰ παλάμη, κι ἔχουν 4 φύλλα, γίνεται τὸ ξαναφύτεμα. Ἀνοίγουν δηλαδή οἱ καλλιεργητάδες αὐλάκια σὲ καλωργωμένο χωράφι, καὶ μ' ἕνα μυτερὸ ξύλο, φυτεύουν ἕνα ἕνα τὰ φυντάνια σὲ μιὰ πιθαμὴ ἀπόστασιν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, κι ἀμέσως τὸ ποτίζουν προσεχτικὰ γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν τὰ φύλλα.

4. Στις ἀρχές Ἰουνίου ἀρχίζουν νὰ φαίνωνται στὰ κάτω φύλλα ἀσπροκίτρινες κηλίδες. Σημάδι πὼς ἀρχισε ὁ καπνὸς νὰ γίνεται. Τὰ φύλλα αὐτὰ τὰ κόβουν κι εἶναι τὸ πρῶτον χέρι. Κάθε 8—10 μέρες κόβουν καὶ τὰ παραπάνω, καὶ κατόπι τὰ ἄλλα σὲ ἕξι περίπου φορές (χέρια). Τὸ πέμπτο καὶ τὸ ἕκτον χέρι εἶναι ὁ καλύτερος καπνός.

5. Τὰ φύλλα τὰ βάνουν σὲ κοφίνια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ ἀποθήκες. Ἐκεῖ οἱ γυναῖκες τὰ περνοῦν μὲ σακοράφα σὲ σπάγκους καὶ τὰ κάνουνε ἀρμάθες. Τὶς ἀρμάθες τὶς κρεμοῦν σὲ καλάμι πρῶτα στὸν ἴσκιον γιὰ νὰ μαραθοῦν καὶ κατόπι στὸν ἥλιον γιὰ νὰ ξεραθοῦν.

6. Τὸ Σεπτέμβρη πιά, ποὺ τὰ φύλλα θὰ εἶναι ὀλότελα ξερά χαλοῦν τὶς ἀρμάθες καὶ τὰ κάνουν δέματα 20 μὲ 30 ὀκάδες καθένα. Ἐτσι δεματιασμένα, τὰ καπνά, τὰ φέρνουν στὴν Καβάλα. Ἐκεῖ τὰ ξεχωρίζουν σὲ διάφορες ποιότητες.

1. Καρσι—Γιακᾶς = ἀντίκρου στὸ Γιακᾶ.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Γιακᾶ βρῖσκεται πέρα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Νέστο.

7. Κάμποσος ἀπ'αὐτὸ τὸν καπνὸ ξοδεύεται στὴν Ἑλλάδα σὲ σιγαρέτα. Τὸν περισσότερο ὅμως τὸν κάνουν στὴν Εὐρώπη ἐξαγωγή σὲ φύλλα.

8. Τὰ καλύτερα καπνὰ εἶναι τὰ ξερικά. Δηλαδή ἀπὸ χωράφια ποὺ δὲν ποτίζονται, ὅπως στὸ Γιακᾶ, στὸ Καρσι—Γιακᾶ, στοὺς Μαχαλάδες κ.λ.π.

9. Γιὰ νὰ κάνουν τὰ καπνὰ σιγάρα τὰ κόβουν σὲ μηχανὲς σὲ μεγάλα ἐργοστάσια. Χιλιάδες ἐργάτες εἶναι ἀπασχολημένοι σ'αὐτὴ τῆ δουλειά.

10. Ἄλλοι πάλι φτιάχνουν τὰ κουτιὰ καὶ τὰ πακέτα, κι ἄλλοι τὰ ἐτοιμάζουν. Στὰ μεγάλα ἐργοστάσια εἶναι μέσα καὶ λιθογραφεῖο γιὰ νὰ τυπώνη τὰ γράμματα καὶ τίς ζωγραφιές τῶν κουτιῶν καὶ εἰδικὸ ἐργοστάσιο γιὰ νὰ κάνη κουτιὰ καὶ πακέτα.

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ χωρίσουμε τὴ Μακεδονία σὲ δυὸ κομμάτια ὁλότελα διαφορετικὰ μεταξὺ τους.

Α'.

1. Τὸ ἓνα, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἔχει τρία ὄροπέδια (τῆς Πτολεμαΐδας, τοῦ Ἀλιάκμονα καὶ τοῦ Μοναστηριοῦ. Τὰ ὄροπέδια αὐτὰ ἔχουν ὕψος ἀπὸ 400—650 μέτρα· εἶναι ψυχρὰ καὶ ἄδεντρα, ἀλλ'ἔχουν κλίμα ὑγιεινὸ, ἐξὸν ἀπὸ κάποιες μεριὲς στὸ ὄροπέδιο τῶν Καϊλαριῶν, ὅπου εἶναι ἔλη.

2. Τὰ βουνὰ περικυκλώνουν τὰ ὄροπέδια τριγύρω σὰν τεράστια τείχη καὶ μόνον στενὰ διάβατα ἀφίνουν, ποὺ συγκοινωνοῦν δυτικὰ μὲ τὴν Ἀλβανία, στὸ νότο μὲ τὴ Θεσσαλία ἀπὸ τὴ Σιδηρὰ πύρτα, ἀνατολικά μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Ὀστρόβου ἀπ'ὅπου περνάει καὶ ὁ σιδηρόδρομος κλπ.

Μπορεῖτε νὰ ὀνομάσετε τὰ βουνὰ, ποὺ σχηματίζουν ὅλα αὐτὰ τὰ στενὰ;

3. Ἡ συγκοινωνία στὴ δυτικὴ Μακεδονία γίνεται μὲ δρόμους ἄμαξωτους. Καὶ οἱ δυὸ ἄμαξωτοὶ δρόμοι τῆς εἶναι συνέχεια τοῦ ἄμαξωτοῦ δρόμου Λάρισα—Ἐλασσῶνα. Ἀρχίζουν κι οἱ

δυο από τη Σιδηρά πόρτα και φτάνουν ως τη Φλώρινα. Ένώνονται δε ανάμεσά τους με άλλους μικρότερους δρόμους.

Στά χωριά, που δεν έχουν δρόμο, ή συγκοινωνία γίνεται με μουλάρια.

4. Στο βορειοανατολικό μέρος της περνάει η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκη—Μοναστήρι και δίπλα στη γραμμή είναι ένας άμαξωτός δρόμος, ή Έγνατία οδός, που τον έχουν φτιάξει οί Ρωμαίοι τον καιρό που έξουσίαζαν την Ελλάδα, έδω και 2.000 χρόνια. Η Έγνατία οδός αρχίζει από την Άλβανία και έφτανε ίσαμε την Κωνσταντινούπολη.

5. Οί κάτοικοι τής Δυτικής Μακεδονίας είναι σκορπισμένοι πάνω στα βουνά και στα όροπέδια σέ χωριά και μικρές πόλεις, όπως ή Φλώρινα, ή Καστοριά, ή Κοζάνη.

6. Οί κάτοικοι τής Δυτικής Μακεδονίας καταγίνονται σέ τρία κυρίως επαγγέλματα:

- α') Στή βιοτεχνία, πολύ περιορισμένη στήν Καστοριά.
β') Στήν ψαρική, στή λίμνη τής Καστοριάς και γ') στήν γεωργία και στήν κτηνοτροφία: σιτηρά, τυρί, βούτυρο, μαλλιά, δέρματα και αυτά όλα λιγοστά, ώστε μόλις άρκοϋνε στίς άνάγκες του τόπου.

Β'.

7. Το άλλο κομμάτι, ή Ανατολική Μακεδονία έχει άπεναντίας τέσσερες χαμηλές πεδιάδες (Θεσσαλονίκης, Σερρών, Δράμας, Σαρισαμπάν). Από τις πεδιάδες αυτές περνούν τα μεγαλύτερα ποτάμια τής Ελλάδας και κατά τις έκβολές τους, σχηματίζουν άπέραντα τέλματα.

8. Η γη τής Ανατολικής Μακεδονίας είναι ή πιό εύφορη όλης τής Ελλάδας. Το χορτάρι είναι τόσο μεγάλο ώστε τα πρόβατα χώνονται μέσα σ'αυτό, κι όταν μιá μέρα κατορθώσωμε με τεχνικά έργα νά κανονίσωμε τα νερά τών ποταμιών και νά άποξηράνωμε τα έλη, θα έχωμε σάρι, ρίζι, και άλλα προϊόντα άφθονα.

Θυμάστε τα ποτάμια και τα έλη τής Ανατολικής Μακεδονίας;

9. Από το βόρειο μέρος ή Ανατολική Μακεδονία έχει βουνά πανύψηλα που την προστατεύουν. Και μόνον από κάποια στενά, όπως είναι τα στενά Τσιγγάνων (ή κοιλάδα του Άξιού

και τὰ στενά Σιδηροκάστρου—Κρέσνας, ἡ κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα), συγκοινωνεῖ με τὴν ἄλλη Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ με τὴν Εὐρώπη. Ἀνατολικά, με τὴν Θράκη, συγκοινωνεῖ ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου (σιδηροδρομικῶς) καὶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα τοῦ Σαρι—σαμπάν (με ἀμαξωτὸ δρόμο).

Με τὴ Δυτικὴ Μακεδονία πῶς συγκοινωνεῖ;

10. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν Δυτικὴ, ἔχει πολὺ καλὴ συγκοινωνία. Τέσσερες σιδηροδρομικὲς γραμμὲς τὴν ἐνώνουν με τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, τὴ Δ. Μακεδονία, τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ Ἐγνατία ὁδὸς τὴν περνάει ἀπὸ τὴ δύση κατ'ἀνατολὴ ὅπως καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκη—Κωνσταντινούπολη.

11. Ἐχει κι ἄλλους ἀμαξωτοὺς δρόμους καθέτους στὶς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς, πὺ κάνουν ἔτσι εὐκολὴ τὴ συγκοινωνία.

12. Ἡ Ἀν. Μακεδονία ἔχει μεγάλες πόλεις, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλλα καὶ πολλὲς μικρότερες, ὅπως οἱ Σέρρες, ἡ Δράμα, ἡ Ἐδεσσα, ἡ Βέρροια. Ὅλες αὐτὲς οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριὰ στὴν Ἀ. Μακεδονία εἶναι χτισμένες στὶς ἄκρες τῶν κάμπων, γιὰ τὸ καλοκαίρι τὰ πολλὰ ἔλη στοὺς κάμπους φέρνουν πυρετοὺς.

13. Στὰ χωριὰ οἱ ἄνθρωποι καταγίνονται σὲ πέντε ἀπὸ τὰ ἑπτὰ κύρια ἐπαγγέλματα.

α') Στὴ γεωργία: καπνὰ, σιτηρά, φροῦτα, λαχανικά.

Στὴν κτηνοτροφία: κρέατα, τυριά, δέρματα, μαλλιά.

Ἡ Κατερίνη βγάζει ἀλάτι.

β') Στὴν Ψαρικὴ: λίμνη Μπεσικιῶν, Λαγκαδᾶ, καὶ λιγότερο στὶς ἄλλες λίμνες.

γ') Στὴν Ζύλευση: Βέρμιο βουνό. Κατερίνη (ξυλοκάρβουνα).

δ') Στὰ μεταλλεῖα: Χαλκιδικὴ (λευκόλιθος, σιδηροπυρίτης).

14). Ἐνῶ στὶς πόλεις οἱ κάτοικοι καταγίνονται στὰ ἄλλα τρία, δηλαδή:

ε') Στὴ βιομηχανία: Θεσσαλονίκη, Βέρροια, Ἐδεσσα, Καβάλλα.

στ') Στὸ Ἐμπόριο: Θεσσαλονίκη, Καβάλλα.

ζ') Στὶς μεταφορὲς: Θεσσαλονίκη, Καβάλλα.

15. Γενικῶς μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ Ἀν. Μακεδονία ἔχει πεδιάδες πολὺ εὐφορες, ὅτι ἀπλώνεται στὶς παραλίες τοῦ Αἰγαίου, ὅτι τὴν ποτίζουν τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς Ἑλ-

λάδας, πού σχηματίζουν και τὰ ἀπέραντα ἔλη και μεγάλες λίμνες, ὅτι ἔχει σημαντικές πόλεις και καλή συγκοινωνία. Ἐπεναντίας ἡ Δ. Μακεδονία εἶναι ὄλο ψηλά βουνὰ και ἄγονα. Εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, και δὲν ἔχει οὔτε καλή συγκοινωνία, οὔτε πόλεις μεγάλες, οὔτε βιομηχανία.

Ἐρωτήσεις.

1. Εἰς πόσα μέρη χωρίζεται τὸ Σαρισαμπάν ; 2,3 Τί εἶναι ὁ κάμπος του ; 5. Τί παράγει ; 5. Πῶς μπορεῖ νὰ γίνη πλούσιος και ὑγιεινὸς τόπος ; 6. Τί εἶναι ὁ Καρσι Γιακῆς : 1. Τί εἶναι ἡ Δ. Μακεδονία ; 2. Ποιὰ βουνὰ ἔχει τριγύρω ; και τί στενὰ σχηματίζουν ; πού ἔχει ἔλη και νοσηρὸ κλίμα ; Ἐπὸ ποιους δρόμους γίνεται κυρίως ἡ συγκοινωνία ; 3-4 Ποῦ βρίσκεται ἡ σιδηροδρομική γραμμή ; Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ἐγνατία ὁδὸ ; 5. Οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦν σὲ μεγάλες πόλεις ἢ σὲ χωριά ; 6. Σὲ ποῖα ἐπαγγέλματα καταγίνονται ; 7. Ποῖα ποτάμια περνοῦν ἀπὸ τοὺς κάμπους τῆς Α. Μακεδονίας ; 10. Ποῖα βουνὰ τὴν προστατεύουν και ἀπὸ ποῖα στενὰ συγκοινωνεῖ με τὴν ἄλλη χερσόνησο ; 11. Ποῖες σιδηροδρομικές γραμμὲς ἔχει ; 12. Ποιους ἀμαξωτοὺς δρόμους ; 13. Ποῖα μέρη δὲν ἔχουν καλή συγκοινωνία ; 14. Ποῦ βρίσκονται τὰ ἔλη ;

Ἀσκήσεις : Ποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἔργα πού πρέπει νὰ γίνουν στὴν Ἄν. Μακεδονία ; Τί παράγει κυρίως ἡ Ἄν. Μακεδονία σήμερα σὲ τόση μεγάλη κλίμακα, ὥστε νὰ γίνεται και ἐξαγωγή ;

1. Γιατί εἶναι ἀνάγκη νὰ κανονιστοῦν οἱ κοίτες τῶν ποταμῶν τῆς Ἄν. Μακεδονίας ; 2. Ἐχει καμιὰ ἄλλη χώρα τόσους καταρράκτες ; Σὲ τί χρησιμεύουν οἱ καταρράκτες ; 3. Ποῖα καπνὰ τῆς Ἑλλάδας εἶναι καλύτερη ποιότητα ;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Μακεδονίας

Ἡ Μακεδονία χωρίζεται σὲ 8 νομούς. 1) Νομὸς Θεσσαλονίκης 2) Νομὸς Χαλκιδικῆς. 3) Νομὸς Πέλλης, 4) Νομὸς Κοζάνης, 5) Νομὸς Φλώρινας. 6) Νομὸς Σερρῶν 7) Νομὸς Δράμας, 8) Νομὸς Καβάλλας.

ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σύνορα : Ὁ Νομὸς Θεσσαλονίκης συνορεύει στὸ βόρειο μέρος με τὴ Σερβία και τὸ νομὸ Πέλλης, κατὰ τὴ δύση με τοὺς νομούς Κοζάνης και Λάρισσας, κατὰ τὸ νοτιὰ με τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος και τὸ Νομὸ Χαλκιδικῆς, και κατὰ τὴν ἀνατολή με τὸ νοτιὸ Σερρῶν.

Βουνά: Βουνά έχει τὸν Ὀλυμπο, τὰ Πιέρια, τὸ Βέρμιο καὶ τὸ Χωρτιάτη.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Ποτάμια: Τὸν ποταμὸ Ἀλιάκμονα, τὸ Λουδία, τὸν Ἀξιό, τὸν Ἐχέδωρο (Γαλλικό).

Λίμνες: Τὴ λίμνη τοῦ Ἀμάτοβου, τὴ λίμνη τῆς Δοϊράνης καὶ τὴ Βόλβη.

Κόλπους: Τὸ Θερμαϊκό.

Προϊόντα: Σιτάρι, καλαμπόκι, καπνά, μετάξι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ Νομὸς αὐτὸς εἶναι χωρισμένος σὲ πέντε ὑποδιαίρεσεις:

1. Τῆς Θεσσαλονίκης	μέ	πρωτεύουσα	τῆ	Θεσσαλονίκη.
2. τοῦ Λαγκαδᾶ	»	»	τὸ	Λαγκαδᾶ.
3. τοῦ Κιλκίς	»	»	τὸ	Κιλκίς.
4. τῆς Βερροίας	»	»	τὴ	Βέρροια.
5. τῆς Κατερίνης	»	»	τὴν	Κατερίνη.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης ; 2. Ἀπὸ ποῖο Νομὸ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδας περνάει τὸ τραῖνο προτοῦ μπεῖ στό Νομὸ Θεσσαλονίκης ; 3. Ποῖα βουνά ἔχει ὁ νομὸς αὐτός ; 4. Ποῖα ποτάμια ; 5. Τί παράγει ; 6. Ποῖο εἶναι τὸ ὀρεινότερο μέρος τοῦ νομοῦ ; 7. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ; 8. Ποῖα εἶναι ἡ πρωτεύουσα του ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης ; 10. Ποῖος εἶναι ὁ Ἅγιος τῆς Θεσσαλονίκης ; 11. Ποῖα ἐντύπωση κάνει στὸν ἐπισκέπτη ἡ Θεσσαλονίκη ; 12. Ποῖο φρούριο προστατεύει τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης ; 13. Πότε ἐλευθερώθηκε ἡ Θεσσαλονίκη ; 14. Γιατί τὸ θωρηκτό μας ἔχει τὸ ὄνομα Κιλκίς ; 15. Ποῖες πόλεις αὐτοῦ τοῦ Νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία ; 16. Ποῖες συγκοινωνοῦν μόνον μὲ ἀμαξωτοὺς δρόμους ; 16. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Πειραιᾶ—Θεσσαλονίκη ;

ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Χαλκιδικῆς συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες πλευρὲς ἔχει θάλασσα.

Βουνά: Βουνά ἔχει τὸ Χωρτιάτη καὶ τὸν Χολομῶντα κατὰ

τὸ βορρᾶ καὶ τὸν Ἄθωνα (Ἄγ. Ὄρος) στὴν ἄκρη τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου.

Χερσόνησες. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς χερσόνησες: τὴν χερσόνησο τοῦ Ἄθωνα (Ἄγ. Ὄρους) τὴν Σιθωνία καὶ τὴν Κασάνδρα.

Κόλποι: Κόλπους ἔχει τὸ Στρυμωνικό, τὸν Τορωναῖο καὶ τὸ Θερμαϊκό.

Ἄκρωτήρια: Τὸν Ἀράπη, τὸ Νυμφαῖο, τὸ Δρέπανο, τὸ Καναστραῖο καὶ τὸ ἄκρωτήριο τῆς Κασάνδρας.

Προϊόντα: Παράγει ξυλεία καὶ μέταλλα.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει μιὰ μόνον ὑποδιοίκηση, τῆς Χαλκιδικῆς μὲ πρωτεύουσα τὸν Πολύγυρον.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Χαλκιδικῆς ; 2. Πῶς πᾶμε ὡς ἐκεῖ ; 3. Ποῖα εἶναι τὰ σύνορά του ; 4. Ποιὰ βουνὰ ἔχει ; Ποιῆς χερσόνησες, κόλπους καὶ ἄκρωτήρια ; 6. Εἶναι ὁ τόπος ὄρεινός ἢ πεδινός ; 7. Τί παράγει ὁ Νομὸς ; 8. Γιατί μιὰ ἀπὸ τίς χερσόνησές του τὴν λένε χερσόνησο τοῦ Ἄγ. Ὄρους ; 9. Τί θυμάστε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἱστορία σχετικὸ μὲ τὴν χερσόνησο τοῦ Ἄγ. Ὄρους ;

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Πέλλης συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴν Σερβία, στὸ Νότιο καὶ τὸ ἀνατολικὸ μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης καὶ στὸ Δυτικὸ μὲ τὸ νομὸ τῆς Φλώρινας.

Βουνὰ: ἔχει τὸ Βόρα καὶ τὸ Βέρμιο.

Πεδιάδα: Τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Λίμνες: Τὴν λίμνη τοῦ Ὀστροβου καὶ τῶν Γεννισῶν.

Ποτάμια: τὸ Βόδα.

Προϊόντα: Παράγει φρούτα, μετάξι, κόκκινο πιπέρι.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τρεῖς ὑποδιοικήσεις.

1. Ἐδεσσας πρωτεύουσα Ἐδεσσα.

2. Γενισῶν » Γενισιά.

3. Νότια (Ἐνωτίας) Νότια (Ἐνωτία).

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ νομὸς Πέλλης ; 2. Πῶς πηγαίνομε στὸ νομὸν αὐτόν ;

3. Ποιά βουνά έχει και ποιές λίμνες ; 4. Τί παράγει ο νομός Πέλλης ; 5. Πώς λένε την πρωτεύουσά του ; 6. Τι εξαιρετικό έχει η Έδεσσα ; 7. Τι ξαίρατε για τὰ Γενισά ; 8. Ποῦ κοντά ἦταν ἡ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Πέλλα ;

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Σύνορα : Συνορεύει στ' Ανατολικά με τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης, στὰ βόρεια με τὸ νομὸ Φλώρινας, στὰ δυτικά με τὸ νομὸ Ἰωαννίνων καὶ στὰ νότια με τοὺς νομοὺς Τρικκάλων καὶ Λαρίσης.

Βουνά : Ἔχει τὰ Πιέρια, τὸ Βέρμιο, τὰ Καρβούνια, τὸ Βόιο, τὰ βουνὰ τῆς Σιάτιστας καὶ τὰ Χάσια.

Πεδιάδες : Ἔχει τὴν πεδιάδα τῆς Κοζάνης καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν.

Ποτάμια : Τὸν Ἀλιάκμονα καὶ τὸν παραπόταμό του Γρεβενήτικο.

Προϊόντα : Παράγει σιτάρι, κρασιά, κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαίρεση. Ὁ νομὸς Κοζάνης ἔχει 5 ὑποδιοικήσεις :

1. Κοζάνης	πρωτεύουσα	Κοζάνη.
2. Καϊλαριῶν	»	Καϊλάρια.
3. Ἀνασελίτσης	πρωτεύουσα	Ἀνασελίτσα
4. Γρεβενῶν	»	Γρεβενά.
5. Σερβίων	»	Σέρβια.

Ἑρωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο μέρος τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ Νομὸς Κοζάνης ; 2. Ἀπὸ ποιά στενὰ περνάμε γιὰ νὰ μποῦμε ἀπὸ τὴν Ἐλασσώνα στὸ νομὸ αὐτό ; 3. Τί τόπος εἶναι ; 4. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ βρίσκεται ἡ πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν ; 5. Ποιά βουνὰ χωρίζουν τὸ νομὸ Κοζάνης ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ ποιά ἀπὸ τὴν Ἠπειρο ; 6. Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ὁ Ἀλιάκμονας καὶ ποῦ χύνεται ; 7. Σχεδιάστε τὸ ρεμα τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ. 8. Ποῦ καλλιεργοῦνε τὸ φυτὸ κρόκος ; 9. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τῶν Καϊλαριῶν ; 10. Τί καλλιεργοῦνε κυρίως στὴν πεδιάδα τῆς Σιάτιστας ; 11. Πῶς συγκοινωνεῖ ὁ νομὸς αὐτός ; 12. Ποιά εἶναι ἡ ὀρεινότερη ἐπαρχία του ; 13. Πῶς μποροῦμε νὰ πάμε ἀπὸ τὴν Κοζάνη στὴ Θεσσαλονίκη ; 14. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία μεταξύ Κοζάνης καὶ Λάρισσας ;

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Σύνορα: Ὁ Νομὸς Φλώρινας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὴ Σερβία, στὸ Δυτικὸ μὲ τὴν Ἀλβανία, στὸ νότιο μὲ τὸ νομὸ Κοζάνης καὶ Θεσσαλονίκης.

Βουνά: Ἔχει τὸ Βόρα, τὸ Βίτσιο, τὸ Βάρνο, τὸ Βέρμιο καὶ τὸ Βόιο.

Πεδιὰδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Φλώρινας καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Καστοριάς.

Ποτάμια: Τὸν Ἐργῶνα καὶ τὸν Ἀλιάκμονα.

Λίμνες: Τὴ λίμνη τῆς Καστοριάς Ζέλενιτς καὶ τὴ λίμνη τοῦ Σόροβιτς.

Προϊόντα: Παράγει, σιτάρι, καλαμπόκι, γουναρικά καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ Νομὸς αὐτὸς ἔχει 5 ὑποδιοικήσεις.

1. Φλώρινας	πρωτεύουσα	Φλώρινα.
2. Καστοριάς	»	Καστοριά.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποίῳ μέρος τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Φλώρινας ; 2. Τί τόπος εἶναι ; 3. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ εἶναι ἡ πεδιάδα του ; 4. Ποιὸ ποτάμι πηγάζει ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Καστοριάς ; 5. Ποιὸ τραῖνο περνάει ἀπὸ τὴν Φλώρινα καὶ ὡς ποῦ πάει. 6. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία Φλώρινας—Καστοριάς καὶ Φλώρινας—Κοζάνης ; 7. Τί κλίμα ἔχει αὐτὸς ὁ Νομὸς καὶ γιατί ; 8. Τί ἔπαθε τὸ Σόροβιτς ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸν πόλεμο τοῦ 1912 ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ Νομοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

Πληθυσμὸς: 110.000 κάτοικοι.

Σύνορα: Συνορεύει στὰ βόρεια μὲ τὴ Βουλγαρία, στ' ἀνατολικά μὲ τὸ νομὸ Δράμας στὰ νότια μὲ τὸν Στρυμονικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸ Δράμας καὶ στὰ δυτικά μὲ τὸ νομὸ Θεσσαλονίκης.

Βουνά: Ἔχει τὴν Κερκίνη (Μπέλες) τὸν Ὁρβηλο (Τσιγέλι) καὶ τὸ Μενίκι.

Πεδιὰδες: Τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν.

Προϊόντα: Παράγει καπνὰ, σιτάρι, καλαμπόκι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ποτάμια: Ἐχει τὸν Στρυμόνα καὶ τὸν Ἀγγίστα.

Λίμνες: Τὴν Τάχινοῦ.

Κόλπους: Ἐχει τὸ στρυμονικὸν κόλπο.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ Νομὸς Σερρῶν ἔχει 4 ὑποδιοικήσεις.

1. Σερρῶν	πρωτεύουσα	Σέρρες
2. Σιδηροκάστρου	»	Σιδηροκάστρον
3. Νιγρίτας	»	Νιγρίτα
4. Ζίχνης	»	Ζίχνη

Ἐρωτήσεις.

1. Κατὰ ποῦ πέφτει στὴ Μακεδονία ὁ Νομὸς Σερρῶν ; 2. Ἀπὸ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης βρίσκεται ὁ νομὸς αὐτός ; 3. Τί τόπος εἶναι ; 4. Ποιὸ μέρος τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρεινόν ; 5. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ εἶναι σχηματισμένα τὰ στενὰ Σιδηροκάστρου ; 6. Ποιά ποτάμια περνᾶνε τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν ; 7. Τί σχηματίζουν τὰ νερά τοῦ Στρυμόνα στὸ νότιο μέρος τῆς πεδιάδας ; 8. Τί παράγει κυρίως ἡ πεδιάδα τῶν Σερρῶν ; 9. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ; 10. Ποιά σιδηροδρομικὴ γραμμὴ περνᾶει ἀπὸ τὸ Νομό ; 11. Πῶς ἀλλιῶς γίνονται ἡ συγκοινωνία ; 12. Ποιά κωμόπολις εἶναι στὶς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα ; 13. Πῶς γίνεται ἡ ἐξαγωγή τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

Σύνορα: Ὁ Νομὸς Δράμας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος τοῦ μετὰ τὴ Βουλγαρία, νοτιοανατολικά μετὰ τὸ νομὸ Καβάλλας καὶ νοτιοδυτικά μετὰ τὸ νομὸ Σερρῶν. Ἀπλώνεται δὲ λίγο καὶ στὴ Θράκη.

Βουνά: Ἐχει τὸν Ὀρβηλο καὶ τὴ Ροδόπη.

Πεδιάδα: Τῆς Δράμας.

Ποτάμια: Τὸν Νέστο καὶ τὸν Ἀγγίτη.

Προϊόντα: Παράγει κυρίως καπνὰ.

Διοικητικὴ διαίρεση. Ὁ Νομὸς αὐτὸς ἔχει μόνον τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς Δράμας μετὰ πρωτεύουσα τὴ Δράμα.

Ἐρωτήσεις.

1. Ἀπὸ ποιά πλευρὰ τοῦ νομοῦ Σερρῶν πέφτει ὁ Νομὸς Δράμας ; 2. Σὲ ποῖο μέρος τῆς Μακεδονίας βρίσκεται ; 3. Ποιάς Ἑλληνικῆς χώρας ἔχει ἓνα μικρὸ κομμάτι ὁ νομὸς Δράμας ; 4. Τί τόπος εἶναι ; 5. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ βρίσκεται ἡ πόλις Δράμα ; 6. Ποιὸ μέρος τοῦ νομοῦ εἶναι πυκνότερον

κατοικημένο και γιατί ; 7. Τι παράγει κυρίως ο νομός αυτός ; 8. Ποῦ γίνονται τὰ καλύτερα καπνά ; 9. Πῶς συγκοινωνεῖ ἡ πόλη Δράμα μετὰ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη ;

ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΛΑΣ

Σύνορα. Ὁ Νομός Καβάλλας συνορεύει βορειοδυτικὰ τὸ νομὸ Δράμας νοτίως μετὰ τὸ Θρακικὸ πέλαγο, ἀνατολικὰ τὸ νομὸ Σερρῶν, καὶ δυτικὰ μετὰ τὸ νομὸ Ροδόπης.

Βουνά : Ἔχει τὸ Παγγαῖο καὶ τὸ Σύμβολο.

Ποτάμια : τὸν Νέστο.

Πεδιὰδες : τὴν πεδιάδα τοῦ Πραβίου, καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Σαρι-Σαμπάν.

Κόλπου : Ἔχει τὸν κόλπο τῆς Καβάλλας.

Νησί : τὴν Θάσο.

Προϊόντα : Παράγει κυρίως καπνά.

Διοικητικὴ διαίρεση. Ὁ Νομός Καβάλλας ἔχει ὑποδιοικήσεις :

1. Καβάλλας	πρωτεύουσα	Καβάλλα
2. Σαρισαμπάν	»	Σαρισαμπάν
3. Πραβίου	»	Πράβιον
4. Θάσου	»	Θάσος.

Ἑρωτήσεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ Νομός Καβάλλας ; 2. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσά του ; 3. Τι παράγει ὁ Νομός ; 4. Ποιὸ εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα Μακεδονίας καὶ Θράκης ; 5. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Δράμας καὶ Καβάλλας ; 6. Τί ἐμπόριο γίνεται στὴν Καβάλλα ; 7. Τί χτήρια βλέπομε στὴν παραλία τῆς Καβάλλας ; 8. Γιατί κατοικοῦνε λίγοι κάτοικοι στὴν πεδιάδα Σαρι-Σαμπάν ; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κατοικηθῆ πικνότερα τὸ μέρος ; 9. Σὲ τὴν νησί Θάσος ; 10. Σὲ ποιά θάλασσα εἶναι τὸ ἀπὸ Θεσσαλονίκη στὴν Καβάλλα ;

Θράκη

ΜΠΟΥΚΙΑ—ΚΑΡΑΓΑΤΣ—(ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ)

(Σιδηροδρομικῶς χιλιόμετρα 322).

1. **Γιακᾶς.** Ἀπὸ τὴ Δράμα μπαίνομε πάλι στὸ τραῖνο. Τὰ Μπούκια εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς Μακεδονίας στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Γιαυτὸ λέγονται Π α ρ α ν ἔ σ τ ι α. Διαβαίνομε τὸν ποταμὸ Νέστο. Εἴμαστε πιά στὴ Θράκη. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατὰ τὸ νοτιὰ ἀκολουθώντας τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Ὀρβηλο καὶ Ροδόπη. Μιὰ ὀλάκαιρη ὥρα ταξιδεύομε ἔτσι δίπλα στὸ ποτάμι. Δεξιά κι ἀριστερά μας οἱ τόποι εἶναι ὅλοι κατάφυτοι ἀπὸ καπνά. Ἐκεῖ γίνονται τὰ ξακουσμένα καπνά Γιακᾶς.

2. **Ζάνθη.** Βγαίνοντας ἀπὸ τὰ βουνὰ στὸν κάμπο ἀφίνομε τὸ Νέστο καὶ προχωρώντας βορειοανατολικά φτάνομε στὴν Ζάνθη, **στὴν πόλη** πού βγάζει τὰ θαυμάσια μυρωδάτα καπνά. Ὅπου καὶ νὰ κοιτάξῃ κανένας μέσα στὴν πόλη, βλέπει ὅλοῦθε ἀποθηῆκες μὲ καπνά.

3. **Πόρτο Λάγγο.** Τὸ τραῖνο ἐξακολουθεῖ τὸ δρόμο του κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἀνάμεσα στὸ κατάφυτο βουνὸ Ροδόπη, καὶ στὴν ἀπέραντη πεδιάδα φυτεμένη ὅλη μὲ καπνά. Σὲ μισὴ ὥρα ἀπὸ τὴν Ζάνθη φτάνομε στὶς ὄχθες μιᾶς λίμνης, πού εἶναι ἀνοιχτὴ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Εἶναι ἡ μεγάλη λίμνη Βιστωνίδα, λίμνη μαζὶ καὶ κόλπος. Καὶ κεῖ ἀκριβῶς πού ἐνώνεται ἡ λίμνη μὲ τὴ θάλασσα εἶναι τὸ Πόρτο—Λάγγο (1) (Καρὰ—Ἀγάτς), τὸ λιμάνι ὅλου ἐκείνου τοῦ κομματιοῦ τῆς Θράκης.

4. **Κομοτινὴ.** Προχωροῦμε μιὰ ὥρα ἀκόμα μέσα στὶς καπνοφυτεῖες καὶ κάνομε σταθμὸ στὴν πρωτεύουσα τῆς Δ. Θράκης, τὴν Κομοτινὴ.

Ἡ πόλη δὲν ἔχει τίποτα τὸ σπουδαῖο.

5. Ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ διευθυνόμεσθε νοτιοανατολικά κατὰ τὴ θάλασσα καὶ στὴν παραλία συναντᾶμε τὴν Ἀλεξανδρούπολη (Λεδεανάτς). Ἡ Ἀλεξανδρούπολη εἶναι καινούργια πό-

1. Ὀνομασία ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ ἀκόμα ἐποχὴ. Πόρτο=Λιμάνι Λάγγο=Λίμνη.

λη. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε τὸ τραῖνο Ἀδριανούπολη—Ἀλεξανδρούπολη πῆρε πολλή ζωὴ κι ἔγινε τὸ λιμάνι τῆς Ἀδριανούπολης κι ὅλης τῆς μεσόγειας Θράκης, ἀνατολικά τοῦ Ἐβρου. Ἀπὸ κεῖ φορτώνουνε τὰ σιτηρά. Δυστυχῶς τὸ λιμάνι τὸ χτυποῦν πολὺ οἱ νοτιάδες καὶ συχνὰ ἀναγκάζονται τὰ βαπόρια νὰ σταματοῦν τὴ φόρτωση καὶ νὰ καταφεύγουν σ'ἀπάνευμο λιμάνι.

6. Ἐβρος. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη ὁ σιδηρόδρομος τραβάει βορειοανατολικά κατὰ τὴν Ἀδριανούπολη. Δεξιά μας ἔχομε τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Ἑλλάδας, τὸν Ἐβρο, ποὺ εἶναι τὸ σύνορό μας μὲ τὴν Τουρκία. Οἱ ὄχθες του εἶναι χαμηλές καὶ τὸ ποτάμι πλαταίνει πολὺ σχηματίζοντας μεγάλα τέλματα.

7. Σουφλί. Ἀκολουθᾶμε ὀλοένα τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ ἀνάμεσα σὲ βαμβακοφυτεῖες, μὲ σιτηρά, καὶ καπνοφυτεῖες. Ἀριστερά μας τὰ χαμηλὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης καὶ τὰ πρῶτα ὑψώματά της εἶναι κατάφυτα μὲ δάση, μὲ ἀμπέλια, μὲ μουριές καὶ μὲ καρποφόρα δέντρα.

Στὸ μέσον σχεδὸν τῆς γραμμῆς ἀπὸ Δεδέαγατς στὴν Ἀδριανούπολη συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Σουφλί, μέσα σὲ δάσος ἀπὸ μουριές.

8. Διδυμότειχο. Προχωροῦμε. Στὶς ὄχθες τοῦ Ἐβρου βλέπομε τώρα ἀπέραντες φυτεῖες μὲ πεπονιές, καρπουζιές καὶ λαχανικά, ποὺ τροφοδοτοῦν τὴν Κωνσταντινούπολη. Κάνομε σταθμὸ στὸ Διδυμότειχο. Εἶναι χτισμένο ἀπάνω σὲ λόφο καὶ τὸ περιτριγυρίζει διπλὸ φρούριο, (γιὰ τοῦτο λέγεται κι ἔτσι) Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Συναντᾶμε πολλὲς Βυζαντινὲς ἐπιγραφές μὲ τὸνομα Κομνηνός. Μέσα στοὺς βράχους βρίσκονται κρυφῶνες μὲ πολλὰ δωμάτια. Ἐπίσης καὶ πολλοὶ ὑπόνομοι τρυποῦν τὸ λόφο πέρα ὡς πέρα. Κατάκορφα στὸ λόφο εἶναι τὰ ἐρείπια παλιοῦ κτιρίου, ποὺ ἦταν, λένε, τὸ παλάτι τοῦ Κατακουζηνοῦ.

9. Κουλελί—Μπουργάς. Πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ Διδυμότειχο μιὰ διακλάδωση σιδηροδρομικῆς γραμμῆς περνάει τὸν Ἐβρο σὲ τρεῖς γέφυρες πολὺ μακριές καὶ προχωρεῖ κατὰ τὴν ἀνατολή. Εἶναι ἡ γραμμὴ ποὺ φτάνει στὴν Κωνσταντινούπολη.

10. Ὁρεστιάς (Καραγάτς). Ἀπ'αὐτὴ τὴ διακλάδωση ἀρχίζει καὶ ὁ μεγάλος κάμπος τῆς Ἀδριανούπολης. Προχω-

ροῦμε μέσα σ'αυτόν, δίπλα ὀλοένα στὸ ποτάμι καὶ φτάνομε στὸ σταθμὸ τῆς Ἀδριανούπολης, στὸ προάστειο Καραγάτς.

Ἐνας ἴσιος ἀμαξωτὸς δρόμος φτάνει ἀπὸ κεῖ ὡς τὸ γεφύρι τοῦ Ἐβρου, ἀπ'ὅπου ἀρχίζει ἡ Ἀδριανούπολη. Ἡ Ἀδριανούπολη εἶναι Τουρκική.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς μπαίνομε στὴ Θράκη; 2—3—4. Τί βλέπομε ἀπὸ τὴν Ζάνθη ἴσαμε τὴν Κομοτινή; 5. Ποῦ εἶναι ἡ Ἀλεξανδρούπολη; 6. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸν Ἐβρο ποταμὸ; 7—8 Περιγράψατε τὸ ταξίδι ἀπὸ τὸ Σουφλί στὸ Διδυμότειχο. 9. Ποῦ πηγαίνει ἡ διακλάδωση τοῦ Κουλελί Μπουργάς; 10. Ποιὸ σιδηρ. σταθμὸ συναντᾶμε ἔπειτα;

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

1. **Κοιτάξετε στὸ χάρτη.** Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὰ δυὸ μεγάλα ποτάμια, τὸ Νέστο καὶ τὸν Ἐβρο. Αὐτὴ εἶναι ἡ Δυτικὴ Θράκη. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἐβρο καὶ φτάνει ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ εἶναι ἡ τουρκικὴ Θράκη.

2. Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει τὸ νότιο κομμάτι τῆς Ροδόπης καὶ μιὰ πεδινὴ λουρίδα, ποῦ ἀπλώνεται στὸ μάκρος ὅλης τῆς παραλίας. Κοντὰ ὅμως στὴν Ἀλεξανδρούπολη ἕνα παρακλάδι τῆς Ροδόπης κατεβαίνει ὡς τὴν παραλία καὶ χωρίζει ἔτσι τὴν πεδιάδα.

3. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ περνáει τὴ Δ. Θράκη πέρα ὡς πέρα. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἐγνατία ὁδός, ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καβάλλα στὸ Σαρισαμπάν, διαβαίνει τὸ Νέστο κι ἀκολουθεῖ κατόπι τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ σ'ὅλο της τὸ μάκρος. Καὶ δύο ἄλλοι πάλι ἀμαξωτοὶ δρόμοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία μὲς ἀπ'τὴ Ροδόπη. Ὁ ἕνας πάει στὴ Ζάνθη κι ὁ ἄλλος στὴν Κομοτινή.

4. Ἡ παραλία τῆς Δ. Θράκης εἶναι ὅλη ἀμμουδιὰ καὶ δὲν ἔχει οὔτε κόλπους οὔτε λιμάνια. Ἐνα μονάχα κόλπο ἔχει κατὰ τὸ μέσο τῆς παραλίας ἀλλὰ κι αὐτὸς εἶναι πολὺ ρηχὸς ὥστε νὰ εἶναι ἄχρηστος γιὰ τὰ βαπόρια.

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΒΑΠΟΡΙ

ΒΟΛΟΣ—ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ

(Σὲ τρεῖς ἡμέρες).

1. Βόρειες Σποράδες. Παίρνομε στὸ Βόλο τὸ βαπόρι. Βγαίνομε ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ καὶ τραβᾶμε κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἀνάμεσα στὴν Εὐβοία καὶ στὴ χερσόνησο τοῦ Πηλίου. Ἐντικρὺ μας ἔχομε τὰ νησιά Σκιάθο, Σκόπελο, Ἀλόνησο καὶ ἄλλα μικρότερα, πού ὅλα μαζὺ τὰ ὀνομάζουν βόρειες Σποράδες. Τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα.

2. Διαβαίνομε τὸ στενὸ τῆς Σκιάθου καὶ τραβοῦμε κατὰ τὸ βοριά. Ταξιδεύομε κοντὰ στὴν παραλία τοῦ Πηλίου. Τὸ βουνὸ αὐτὸ κατεβαίνει ὡς τὴ θάλασσα κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Καὶ βλέπομε μέσα ἀπ' τὸ ἀπέραντο δάσος του νὰ ξεπροβάλλουν ἕνα ἕνα κάτασπρα τὰ χωριά τοῦ Πηλίου: Τσαγγαράδα, Κισσός, Ζαγορά καὶ ἄλλα.

3. Προχωροῦμε. Ἀριστερά μας εἶναι τώρα ἡ Ὀσσα καὶ ὁ Ὀλυμπος, δεξιὰ μας ἡ Χερσόνησο τῆς Κασάντρας. Ὅσο προχωροῦμε ὁ κόλπος γίνεται στενώτερος καὶ μιὰ πεδινὴ λωρίδα ἀρχίζει νὰ φαίνεται. Μέσα στὴν πρασινάδα αὐτὴ τοῦ κάμπου διακρίνομε ἀριστερά μας τὴν Κατερίνη μὲ τὶς ἀλυκὲς τῆς καὶ δεξιὰ τὶς ἄλλες ἀλυκὲς τοῦ Μεγ. Ἐμβολου (Καραμπουρνου). Ὁλητὴ παραλία ἀπὸ τὴ Σκιάθο ὡς ἐδῶ δὲν ἔχει κανένα λιμάνι.

4. Φτάνομε ἀντικρὺ στὶς ἐκβολὲς τῶν ποταμῶν Λουδιᾶ καὶ Ἀξιοῦ, ἐμπρὸς στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Μιὰ μεγάλη σημαδούρα εἶναι μέσα στὴ θάλασσα μ' ἕνα φανάρι. Ἄλλο πάλι φανάρι εἶναι ἀπάνω στὸ ἀκρωτήριο. Τὰ βαπόρια πρέπει νὰ περάσουν ἀνάμεσα στὰ δυὸ φανάρια καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο πού δείχνουν ὀλάκαιρη σειρὰ ἀπὸ σημαδοῦρες. Γιατὶ πάρα κεῖ τὰ νερὰ εἶναι πολὺ ρηχὰ, ἐξαιτίας ἀπὸ τὴ λάσπη πού κατεβάζουν τὰ ποτάμια.

5. Μιὰ ὥρα ἔπειτα ἀπὸ τὰ φανάρια φτάνομε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ πόλη εἶναι ἀπλωμένη ἀπάνω σὲ πλαγιὰ λόφου καὶ κατάκορφα στὸ λόφο εἶναι τὸ φρούριο. Μιναρέδες ξεπροβάλουν δῶ κι ἐκεῖ σὰν πελώρια ἄσπρα φουγάρα. Τὸ βαπόρι ρίχνει τὴν ἄγκυρα μπρὸς σ' ἕνα πολὺ μεγάλο χτίριο, τὸ τελωνεῖο, κι ἀπὸ κεῖ οἱ ἐπιβάτες βγαίνουν στὴν προκουμαία.

6. Ζαναφεύγουμε από τη Θεσσαλονίκη με τὸ βαπόρι. Βγαίνομε ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ καὶ διευθυνόμαστε κατὰ τὴν ἀνατολή. Ταξιδεύομε κοντὰ στὴ χερσόνησο Κασάντρα καὶ ἔπειτα στὴν Σιθωνία. Ἡ Σιθωνία ἔχει βουνὰ χαμηλὰ ὡς 800 μέτρα ὕψος καὶ γυμνά. Ἐδῶ κι ἐκεῖ διακρίνομε καμμιὰ ἐκκλησίτσα ἢ κανένα σπιτάκι, εἶναι τὸ μετόχι.

7. Τὸ βαπόρι μας προχωρεῖ. Καὶ βλέπομε τώρα στὴν ἄκρη τῆς τρίτης χερσονήσου νὰ προβάλλη σὰν τεράστια πυραμίδα τὸ βουνὸ Ἄθως. Βουνὸ στενόμακρο, πού ὑψώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴ θάλασσα σὲ ὕψος 2000 μέτρα, κι εἶναι κατάφυτο ὡς τὴν κορφή. Καὶ σπαρμένα μέσα στὸ δάσος βλέπομε σκαρφωλωμένα τὰ διάφορα μοναστήρια καὶ τ'ἀσκητήρια.

8. Ἀπὸ τὸ Ἄγ. Ὄρος τραβοῦμε κατὰ τὸ βορρὰ καὶ συναντοῦτοῦμε τὸ μεγάλο νησί, τὴ Θάσο. Προχωροῦμε ἀνάμεσα στὴ Θάσο καὶ στὸ βουνὸ Σύμβολο, κι ἔπειτα ἀπὸ δυὸ ὠρῶν ἀκόμα ταξίδι ἀγκυροβολᾶμε στὴν Καβάλλα. Νὰ διαβάσετε τῆς Καβάλλας τὴν περιγραφή στὴ σελ. 72

9. Θάσος. Ἀπὸ τὴν Καβάλλα τὸ βαπόρι μας ταξιδεύει κατὰ τὸ στενὸ τῆς Θάσου. Ἀριστερά μας ἡ παραλία τοῦ Σαρισαμπάν εἶναι μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ τέλματα. Σὲ 1 1) 2 ὥρα φτάνομε στὸ λιμάνι τῆς Θάσου τὴν Παναγιά. Ἀντίκρυ μας βλέπομε τὴν ἐκβολὴν τοῦ Νέστου μέσα σὲ ἀπέραντο δάσος.

10. Ἀπὸ τὴν Παναγιά πέρνει κανεὶς τὸ δρόμο καὶ πάει στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ. Ἀπὸ τὸ χωριὸ Ποταμιὰ βλέπει τὸ νησί ὀλάκαιρο. Εἶναι στρογγυλὸ, περιτριγυρισμένο μὲ βουνὰ κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα καὶ βελανιδιές. Στὴ μέση τοῦ νησιοῦ εἶναι μεγάλο ὄροπέδιο σκεπασμένο μ'ἐλαιῶνες καὶ μὲ καπνοφυτεῖες.

Κάτω στὴ νότια παραλία εἶναι τὰ Λιμενάρια. Ἐκεῖ μεταφέρουν τὰ μεταλλεύματα τοῦ λευκόλιθου, πού βγάζουν κάπου ἐκεῖ κοντὰ. Κι ἀφοῦ τὸν ψήσουν στὰ 8 μεγάλα καμίνια πού βλέπομε, τὸν φορτώνουν κατόπι στὰ βαπόρια.

11. Ἀπὸ τὴν Παναγιά τὸ βαπόρι μας ἀκολουθᾷ τὴν ἀμμουδερὴ παραλία τῆς Θράκης, φτάνει στὸ Πόρτο Λάγγο, καὶ σὲ τέσσερες ὥρες ἔπειτα ἀπὸ τὸ Πόρτο Λάγο, φτάνει στὴν Ἀλεξανδρούπολη (Δεδεαγας). Νὰ διαβάσετε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι τῆς σελ. 85

Ἑρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ θαλασσινὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὸ Βόλο στὴν Ἀλεξανδρούπολη. Πῶς βλέπομε τὸ Πήλιο, τὴν Ὀσσα καὶ τὸν Ὀλυμπο. 2-3 Πῶς βλέπομε τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τῆς Θεσσαλονίκης; 5. Πῶς φαίνεται ἡ πόλη; 6-7 Πῶς ἡ Χαλκιδική; 8. Πῶς βλέπομε τὴν Καβάλλα; 9. Τί βλέπομε ἀριστερά μας; 10. Περιγράψατε τὴ Θάσο. 11. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Πόρτο Λάγγο;

Πολιτικὴ Διαίρεση τῆς Θράκης

Ἡ Θράκη εἶναι χωρισμένη σὲ δυὸ νομοὺς, τὸ νομὸ Ροδόπης καὶ τὸ νομὸ Ἐβρου.

ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ροδόπης συνορεύει στὰ βόρεια μὲ τὴ Βουλγαρία, στὰ νότια μὲ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Κατὰ τὴν ἀνατολή μὲ τὸν νομὸ Ἐβρου καὶ κατὰ τὴ δύση μὲ τὸ νομὸ Δράμας.

Βουνά: Ἔχει τὴ Ροδόπη, πού πιάνει τὸ μεγαλύτερο κομμάτι τοῦ νομοῦ κατὰ τὸ βοριά.

Πεδιὰδες: Ἔχει τὴν πεδιάδα τῆς Ζάνθης.

Ποτάμια: Τὸ Νέστο.

Λίμνες: Τὴ λίμνη Βιστωνίδα.

Προϊόντα: Καπνὰ.

Διοικητικὴ Διαίρεση. Ὁ Νομὸς Ροδόπης ἔχει δύο ὑποδιοικήσεις:

1. Κομοτινῆς πρωτεύουσα Κομοτινὴ (Γκιουμουλτζίνα)
2. Ζάνθης » Ζάνθη.

Ἑρωτήσεις.

1. Ἀνάμεσα σὲ ποιά φυσικὰ σύνορα βρίσκεται ὁ Νομὸς Ροδόπης; 2. Ποιὸ βουνὸ τὸν προστατεύει ἀπὸ βοριά; 3. Μὲ τί συνορεύει στὸ νότιο μέρος τῆς; 4. Ποιὲς πεδιάδες ἔχει; 5. Τί παράγει κυρίως; 6. Σὲ ποιὸ λιμάνι μεταφέρουν τὰ καπνὰ τῆς Ζάνθης, τῆς Γενιτζέ καὶ τῆς Γκιουμουλτζίνας γιὰ ἐξαγωγή;

ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ἐβρου συνορεύει κατὰ βοριὰ καὶ κατ' ἀνατολὴν μὲ τὴν Ἀνατ. Θράκη (Τουρκικὴ) ἀπ' ὅπου τὸν χωρίζει τὸ ποτάμι ὁ Ἐβρος. Κατὰ τὸ νοτιὰ μὲ τὸ Αἰγαῖο Πέλαγος καὶ κατὰ τὴ Δύση μὲ τὸ βουνὸ Ροδόπη.

Βουνά: Ἔχει τὴ Ροδόπη καὶ τὸν Ἴσμαρο (παρακλάδι τῆς Ροδόπης).

Ποτάμια: Τὸν Ἐβρο.

Πεδιάδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως στὸ Νότιο μέρος καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀδριανουπόλεως στὸ Βόρειο.

Προϊόντα: Σιτηρὰ, καπνὰ, βαμπάκια καὶ μετὰξι.

Διοικητικὴ διαίρεση. Ὁ νομὸς Ἐβρου εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ὑποδιοικήσεις:

1. Ἀλεξανδρουπόλεως	πρωτεύουσα	Ἀλεξανδρούπολη
2. Διδυμοτείχου	»	Διδυμότειχο
3. Σουφλίου	»	Σουφλί

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο μέρος τῆς Δ.Θράκης βρίσκεται ὁ Νομὸς Ἐβρου; 2. Ποιὸ ποτάμι τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν Τουρκία; 3. Ποιὲς πεδιάδες ἔχει; 4. Τί κυρίως παράγει;
5. Σὲ ποῖο λιμάνι μεταφέρουν τὰ σιτηρὰ τοῦ νομοῦ; 6. Ἀπὸ ποῦ τὰ φέρσουν στὸ Δεδιάγατς τὰ σιτηρὰ γιὰ ἐξαγωγή; 7. Τί χρειάζεται νὰ γίνῃ στὸ λιμάνι αὐτὸ γιὰ νὰ μὴν τὸ χτυπᾶνε οἱ νοτιάδες; 8. Γιατί τὸ χτυπᾶν οἱ νοτιάδες καὶ ὄχι οἱ βοριάδες;

Ἡπειρος

ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ—ΑΡΤΑ

(Δρόμος ἄμαξ. 45 χιλίωμ.).

1. Ἐπιτρέφουμε στὴν Ἀμφιλοχία μὲ τὸ αὐτοκίνητο, (νὰ διαβάσετε τὸ ταξίδι μας Ἀγρίνιο—Ἀμφιλοχία σελ. 38) κι ἐξακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ βοριά. Ὁ δρόμος μας ἀκολουθαί πάντα τὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ στὸ μᾶκρος τοῦ βουνοῦ Μακρυνόρου, πού σχηματίζει μὲ τὴ θάλασσα στενά. Ἀπὸ τὰ στενά αὐτὰ μπαίνομε στὴν Ἡπειρο, ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ Στερεάν Ἑλλάδα.

2. Κόπραινᾶ. Φτάνομε στὴν Κόπραινα, τὸ λιμάνι τῆς Ἄρτας, πούναι στὸ μυχό τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Λίγα σπίτια σὲ μιὰ ἀμμουδερὴ παραλία. Ἐκεῖ βρίσκονται πολλές ἀλυκές, ὅπου βλέπομε τὸ ἀλάτι σωριασμένο σὲ μεγάλους σωρούς σκεπασμένους ἀπὸ πάνω μὲ κεραμίδια. Λίγο παρέκει διακρίνομε καὶ τὶς ἐκβολές τοῦ ποταμοῦ Ἄραχθου.

3. Ἄρτα. Σὲ λίγο φτάνομε στὴν Ἄρτα. Ἡ πόλη δὲν ἔχει τίποτε τὸ σπουδαῖο νὰ δοῦμε ἐξὸν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ναὸ τῆς Παρηγορήτριας καὶ τὸ γεφύρι τοῦ Ἄραχθου. Ἡ Ἄρτα ἔχει καὶ ἀκρόπολη. Πέρα ἀπὸ τὸν Ἄραχθο ὡς τὴν Πρέβεζα καὶ τὸν Ἀμβρακικὸ κὸλπο ξαπλώνεται μιὰ μεγάλη πεδιάδα. Στὰ νότια διακρίνομε τὰ γυμνά Ἀκαρνανικὰ βουνὰ καὶ δυτικὰ τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου.

4. Ξεροβούνι καὶ Τζουμέρκα. Δυὸ βουνοσειρές ἀρχίζουν στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἄρτας ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τὴν ἄλλη τοῦ Ἄραχθου καὶ προχωροῦν κατὰ τὸ βοριά. Ἡ μιὰ, πού ἀριστερὰ τοῦ Ἄραχθου εἶναι ὀλότελα γυμνὴ καὶ τὴ λένε Ξεροβούνι. Ἡ ἄλλη εἶναι τὰ Τζουμέρκα, ἀνάμεσα στὸν Ἄραχθο καὶ στὸν Ἀχελῷο. Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἄραχθου τὰ Τζουμέρκα εἶναι κατάφυτα μὲ καστανιές, μὲ βελανιδιές καὶ μὲ ἄλλα δέντρα. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἀχελῷου εἶναι γυμνά.

5. Κοιτάξετε τὸ χάρτη. Κατὰ τὸ ἄδεντρο Ξεροβούνι ὁ Ἄραχθος δὲν ἔχει κανένα παραπόταμο, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά

κατὰ τὰ Τζουμέρκα, πού εἶναι κατόψυτα, ἔχει πολλούς. Τὸ ἴδιον κι ὁ Ἀχελῷος, δὲν ἔχει παραποτάμους κατὰ τὰ Τζουμέρκα πού ἀπὸ κείνη τὴν πλευρὰ εἶναι γυμνά.

6. Ἡ πεδιάδα. Κάνομε ἀπὸ τὴν Ἄρτα μιὰ ἐκδρομὴ ὡς τὴ Σαλαχώρα. Ταξιδεύομε μέσα σ' ἓναν ἀπέραντο κάμπο σπαρμένο μὲ καλαμπόκι καὶ μὲ λογιῆς λογιῆς καρποφόρα δέντρα (λεμονιές, πορτοκαλιές, μηλιές, βερυκοκιές κ.ἄ.). Στὸ δρόμο μας συναντοῦμε πολλὰ χωριά σκορπισμένα μέσα στὸν κάμπο. Κι ἄλλα πάλι χωριά εἶναι στὶς ὄχθες τοῦ Ἄραχθου. Κατὰ τὴ Δύση, βλέπομε μιὰ ἀπέραντη ἀκαλλιέργητη ἔκταση πού χρησιμεύει γιὰ βοσκές,

7. Στὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ συναντοῦμε τὴ Σαλαχώρα ἀνάμεσα σὲ δυὸ λιμνοθάλασσες, τὴ Δαγαροῦ καὶ τὴν Αὐληρά. Καὶ εἶναι τὸ ἐπίνειο ὄλων τῶν χωριῶν τοῦ κάμπου.

ΠΡΕΒΕΖΑ—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

(Ἄμαξ. δρόμος 120 χιλιόμ. περίπου).

1. Ὅλη σχεδὸν ἡ συγκοινωνία στὴν Ἑλληνικὴ Ἠπειρο γίνεταί ἀπὸ τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο πού πάει ἀπὸ τὴν Πρέβεζα στὰ Γιάννενα. Ἄς κάνομε τὸ ταξίδι αὐτό.

Τὸ αὐτοκίνητό μας ἀπὸ τὴν Πρέβεζα προχωρεῖ κατὰ τὸ βορρῆ καὶ περνάει μέσα σὲ ἐλαιῶνες. Παραπάνω συναντοῦμε τὸ ποτάμι Λοῦρο κι ἀκολουθοῦμε τὸ ρέμα του, ἔχοντας ἀριστερὰ τὰ χαμηλὰ βουνὰ τοῦ Ζαλόγγου καὶ δεξιὰ τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτας, πού διαβήκαμε πηγαίνοντας στὴ Σαλαχώρα. Τώρα βλέπομε πὼς ὁ κάμπος αὐτός εἶναι ἀνάμεσα στὰ δυὸ ποτάμια, τὸ Λοῦρο καὶ τὸν Ἄραχθο.

2. Λοῦρος — Φιλιππιάδα. Ὁ Λοῦρος κυλάει πολὺ ἀργὰ καὶ σχηματίζει πολλὰ ἔλη. Γιὰ τοῦτο τὸ κομμάτι αὐτὸ τῆς πεδιάδας εἶναι ἀκαλλιέργητο καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητο.

3. Φτάνομε ἔτσι στὴ Φιλιππιάδα κι ἐκεῖ τελειώνει καὶ ἡ πεδιάδα τῆς Ἄρτας. Ἡ Φιλιππιάδα εἶναι προωδευμένη κωμόπολη μέσα σὲ ὠραίους κήπους. ἔχει ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα. Σακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ βορρῆ ἔχοντας τώρα

ἀριστερά μας τὰ βουνὰ Σουλίου, ἔπειτα τὸν Τόμαρο καὶ δεξιά μας τὸ Ζεροβούμι.

4. Τέλος συναντοῦμε δάσος καὶ περνᾶμε στὴν ἀνατολική ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, πού σχηματίζει ἐδῶ ὠραίους καταρράχτες. Στὴ γραφικὴ αὐτὴ τοποθεσία βρίσκεται τὸ χάνι Ἑμίν-Ἀγᾶς. Τὸ αὐτοκίνητό μας ἀνηφορᾷ ὀλοένα, ὥσπου φτάνει στὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ κεῖθε μπαίνει στὴν πρωτεύουσα στὰ Ἰωάννινα (Γιάννενα).

Τὰ Γιάννενα

5. Ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερα τὸ φρούριο τῶν Ἰωαννίνων, στὰ 500 μ.Χ. ἦταν, κατὰ πῶς λέει ἡ παράδοση, τὸ μεγάλο καὶ πλούσιο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Προδρόμου. Καὶ στὴ νότια ὄχθη τῆς λίμνης ἦταν ἡ πόλη Ἑλλά. Συνέβηκε λοιπὸν ἐκεῖν τὸν καιρὸ νὰ ρθοῦνε βάρβαροι λαοὶ καὶ νὰ καταστρέψουν τὴ πόλη Ἑλλά. Ὅλοι τότε οἱ κάτοικοί της βρῆκαν καταφύγιο στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ στὰ γύρω χτήματα τῆς Μονῆς. Ἐπομένως σιγὰ σιγὰ ἔγινε κεῖ μιὰ κωμόπολις, μὲ τὸν καιρὸ γίνηκε πόλις καὶ ὠνομάστηκε γιὰ τοῦτο Γιάννενα.

Τὰ Ἰωάννινα εἶναι καταμεσὶς σχεδὸν στὴν Ἠπειρο καὶ στὴν Ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ ὄροπέδιου τῶν Ἰωαννίνων.

6. Τὰ Γιάννενα δὲν εἶναι ὁμορφὴ πόλις. Οἱ δρόμοι της στενοὶ, ἀκονόνιστοι, λιθόστρωτοι, ἐξὸν ἀπὸ ἓνα δυὸ τρικοῦς.

7. Τὰ πιὸ ἀξιοθέατα μέρη ποῦ ἔχει εἶναι ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ, τὸ ὄρφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου, ἡ ὑφαντικὴ Σχολὴ τοῦ Παπαζογλου καὶ τὸ φρούριο, ὅπου εἶχε τὸ παλάτι τοῦ Ἁγίου Παύλου (1788—1822). Ἀπὸ τὸ φρούριο φαίνεται ἡ λίμνη καὶ τὸ ὄροπέδιο.

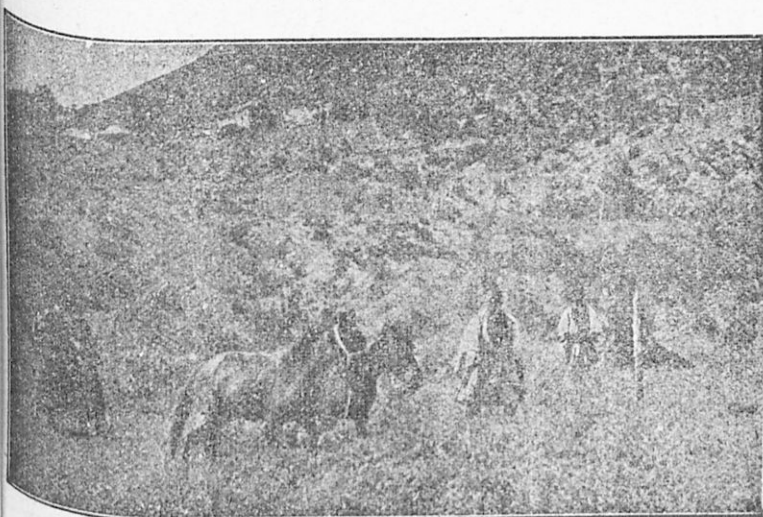
8. Τὸ ὄροπέδιο. Τὸ ὄροπέδιο εἶναι στενόμακρο καὶ στὸ χαμηλότερο μέρος του εἶναι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ ἔχει 10 χιλιομ. μᾶκρος καὶ 3 πλάτος. Συγκρίνατε τὴ μὲ τὴν νότιότητά σας. Μέσα στὴ λίμνη βλέπομε ἓνα χαμηλὸ νησάκι.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς πηγαίνομε συνήθως στὴν Ἠπειρο;
 2. Τί εἶναι ὁ Λοῦρος;
 3. Τί εἶναι ἡ Φιλιπιάδα;
 4. Τί ὁ Ἑμίν-Ἀγᾶς;
 5. Ποῦ εἶναι τὰ Γιάννενα;
 6. Περιγράψατέ τα.
 7. Ποιὰ εἶναι τὰ ἀξιοθέατα μέρη στὰ Γιάννενα;
- Τί ξαίρετε γιὰ τὸ ὄροπέδιο καὶ γιὰ τὴ λίμνη;

ΓΙΑΝΝΕΝΑ—ΜΕΣΟΓΕΦΥΡΑ (Ἑλληνικὰ σύνορα)
(Δρόμος ἀμαξωτός).

1. Ζίτσα. Βγαίνομε βορειοδυτικά τῶν Ἰωαννίνων καὶ παίρνομε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο ἔχοντας δεξιὰ τὸ βουνὸ Μιτσικέλι καὶ ἀριστερὰ μιὰ ἄλλη βουνοσειρὰ. Πάνω στὶς πλαγιὰς τῆς βουνοσειρᾶς αὐτῆς διακρίνομε πολλὰ χωριά καὶ σ' ἓνα μικρὸ ὄροπέδιο τῆ Ζίτσα, τὴν πρωτεύουσα τῶν Κουρέντων. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ ἀνάμεσα σὲ λόφους γυμνοὺς

Κόνιτσα. Ἀλώνισμα σίτου

καὶ σπαρμένους ἐδῶ-ἐκεῖ μὲ σιτηρὰ. Ὅταν φτάνωμε στὸ μοναστήρι Βελλᾶς, ὁ δρόμος ὁ ἀμαξωτὸς χωρίζεται σὲ δυὸ καὶ ἡ διακλάδωσή του πάει κατὰ τὴ δύση, καὶ φτάνει ὡς τὸ Ἑλληνικὸ λιμάνι Ἁγιοι Σαράντα, πού εἶναι στὰ βόρεια τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας.

2. Μεσογεφυρά. Ἐμεῖς προχωροῦμε κατὰ τὸ βοριά, ἀνηφορίζοντας ἐπάνω σὲ βουνὰ κατάφυτα. Ἀνατολικά μας στὴν ἀκρὴ τῆς κοιλάδας τῆς Κόνιτσας βλέπομε καὶ τὴν κωμόπολη

Κόνιτσα. Μέσα σ'αυτήν τήν κοιλάδα φαίνεται τὸ ποτάμι Ἄωδον καὶ ὁ παραπόταμός του ὁ Βοϊδομάτης. Κατηφορίζομε καίσταται θμεύομε στὸ γεφύρι τοῦ Βοϊδομάτη, πού τὸ λένε Μεσογέφυρα.

3. Ἡ Μεσογέφυρα εἶναι τὸ σύνορό μας μετὴν Ἄλβανία, καὶ τὸ σταυροδρόμι ἀπὸ πολλοὺς ἀμαξωτοὺς δρόμους. Γιατὶ ἐδῶ ὁ δρόμος χωρίζεται σὲ πολλὰ διακλαδώσεις, μιὰ ἀκολουθεῖ τὸ ποτάμι καὶ πάει στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἄλβανίας, ἄλλη πάλι φτάνει ὡς τὴν Κορυτσά κι ἔπειτα στρίβει ἀνατολικά καὶ συναντάει τὸ δρόμο Καστοριά-Φλώρινα). Νὰ διαβάσετε αὐτὸ τὸ ταξίδι στὴ σελ. 55).

4. Κόνιτσα. Τὸ αὐτοκίνητό μας διαβαίνει τὸ ποτάμι κι ἀκολουθώντας τὴν κοιλάδα τῆς Κόνιτσας φτάνει στὴν κωμόπολη Κόνιτσα. Ἐκεῖ στὶς 15 Αὐγούστου γίνεται μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρη πού βαστάει 10 μέρες. Πουλοῦν ἐγχώρια μάλλινα ὑφάσματα, βελόντζες, κάπες, τυριά, ζῶα κ.λ.π.

Ἑρωτήσεις.

1. Περιγράψατε τὸ ταξίδι μας ἴσαμε τὴ Ζίτσα. Τί βλέπομε στὸ ὄροπέδι Βελλᾶς ; 2. Τί βλέπομε ζυγώνοντας τὴ Μεσογέφυρα ; 3. Τί εἶναι ἡ Μεσογέφυρα ; 4. Πού καὶ τί εἶναι ἡ Κόνιτσα ;

ΓΙΑΝΝΕΝΑ-ΤΣΑΜΟΥΡΙΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ-ΠΑΡΓΑ

(20 ὥρες μετὸ μούλαρι).

Τσαμουριά λένε ὅλη τὴν παραλιακὴ χώρα ἀνάμεσα στὰ δύο ποτάμια, τὸν Καλαμᾶ καὶ τὸν Ἀχέροντα. Οἱ κάτοικοί της λέγονται τσάμηδες.

1. Ποταμιά. Διευθυνόμεστε νοτιοδυτικὰ καβάλλα σὲ ζῶα: Περνάμε τὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀνηφορίζομε ἐνα ξεροβοῦνι. Δυτικὰ μας ἀπλώνεται μιὰ μακριὰ λωρίδα ἀπὸ πυκνὰ δάση, πού τὴ χωρίζει μιὰ μεγάλη ρεματιά. Ἀπὸ τὴ ρεματιά αὐτὴ περνοῦν πολλοὶ παραπόταμοι τοῦ Καλαμᾶ καὶ τὴ λένε ποταμιά. Τὸ Χειμῶνα εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ διαβῆ καὶ νεῖς τὴν ποταμιά, γιατί δὲν ἔχει γεφύρια καὶ τὰ ποτάμια κατεβάζουν πολλὰ νερά. Στὴν ἄκρη τῆς ποταμιάς εἶναι ἡ κακὴ Σκάλα (Παραμυθιάς) μέρος πολὺ ἀπόγκρεμο.

2. Παραμυθιά. Λίγο πιο πέρα από την κακή Σκάλα συναντούμε την κυριώτερη κωμόπολη τῆς Τσαμουριάς, τὴν Παραμυθιά. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Παραμυθιά συναντοῦμε τὴν κωμόπολη Μαργαρίτι καὶ τέλος στὴν παραλία τὸ ἐπίγειο ὅλης αὐτῆς τῆς χώρας, τὴν Πάργα.

4. Φιλιάτες. Ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, ἂν πάρουμε ἀντίθετη διεύθυνση καὶ τραβήξουμε κατὰ πάνω, θὰ διαβούμε τὴν κοιλάδα τοῦ Καλαμά καὶ θὰ φτάσουμε στὴν κωμόπολη Φιλιάτες. Ἀπὸ κεῖ διακρίνομε κάτω στὶς ἐκβολές τοῦ Καλαμά τὸ λιμάνι τῆς Σαγιάδας, κι ἀντίκρου μας διακρίνομε τὸ μεγάλο νησί, τὴν Κέρκυρα.

Ἐρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὸ ταξίδι Ἰωάννινα—Παραμυθιά μὲς ἀπὸ τὴν Ποταμιά.
3. Τί εἶναι ἡ Παραμυθιά ; 4. Τί εἶναι οἱ Φιλιάτες ;

Ζ' ΑΓΟΡΟΧΩΡΙΑ

1. Στὸ βόρειο μέρος τῶν Ἰωαννίνων βρίσκονται τὰ Ζαγοροχώρια 46 τὸ ὄλον, σκορπισμένα στὴν κατάφυτη ὄρεινὴ χώρα, πού ἀπλώνεται ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Μιτωικέλι, στὸ Μέτσοβο καὶ στὴν Κόνιτσα.

2. Ἄλλα ἀπὸ τὰ Ζαγοροχώρια εἶναι χτισμένα σὲ βαθύσκιωτες κοιλάδες, κι ἄλλα εἶναι κολλημένα ἐπάνω στὶς ἀπόκρημνες βουνοπλαγιές. Τὰ περισσότερα σπίτια τους εἶναι καλοχτισμένα κι ὁμορφα, γιατί οἱ κάτοικοί τους κερδίζουν ἀπὸ τὴν εὐλευση καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Ἐρωτήσεις.

- 1,2. Περιγράψατε τὰ Ζαγοροχώρια.

ΓΙΑΝΝΕΝΑ—ΜΕΤΣΟΒΟ—ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ

(Ὁ μισὸς δρόμος ἀμαξωτός).

1. Μέτσοβο. Παίρνομε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο ἐκλουθώντας τὸ νότιο ὄχτο τῆς λίμνης. Πρὶν φτάσουμε στὸ ποτάμι τὸν Ἄραχθο ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος τελειώνει καὶ ξακολουθοῦμε

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως. Δ. Δημητράκου.

τὸ ταξίδι μας με ζῶο. Συναντοῦμε τὸν Ἄραχθο, ἐκεῖ ποὺ σμίγουν δυὸ παραπόταμοὶ του· ἀκολουθᾶμε τὸν ἕναν ἀπ' αὐτοὺς ὡς στὶς πηγές του καὶ σὲ 11 ὥρες φτάνομε στὸ Μέτσοβο (1000 μ. ὕψος) τὴν πατρίδα τοῦ Τοσίτσα, τοῦ Στουρνάρα καὶ τοῦ Ἀβέρωφ.

2. Ἀπὸ τὸ Μέτσοβο ἀνεβαίνομε στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ Ζυγοῦ (Δάκμων) σὲ ὕψος 1500 μέτρα. Βράχια ἐκεῖ ἀπόκρημνα σχηματίζουν σὰ φυσικὴ πόρτα. Τὴ διαβαίνομε καὶ κατεβαίνομε στὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ὅπου ἀκολουθώντας τὸν Πηνειὸ φτάνομε στὴν Καλαμπάκα, ἔπειτ' ἀπὸ 12 ὥρες ἀπὸ τὸ Μέτσοβο.

Ἑρωτήσεις.

Περιγράψατε τὸ ταξίδι Γιάννενα—Καλαμπάκα.

ΠΡΕΒΕΖΑ—ΣΑΓΙΑΔΑ

(Μὲ τὸ βαπόρι 8 ὥρες)...

1. Φεύγομε μὲ τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ διευθυνόμεστε κατὰ τὸ βοριά, πλέοντας ἄκρη—ἄκρη στὴ στεριά. Βλέπομε τὴ χερσόνησο τῆς Πρέβεζας σὰν ἕναν ἀπέραντο ἐλαιῶνα. Ἡ παραλία εἶναι σχεδὸν ὅλη ἀμμουδερή. Τὰ βουνὰ ὅλα γυμνά.

2. Φανάρι. Σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὸ Φανάρι, στὶς ἐκβολές τοῦ Ἀχέροντα. Τὸ μικρὸ αὐτὸ ποτάμι σχηματίζει ἐκεῖ τέλματα, ὅπου σπέρνουν ρίζι. Καὶ βγάζουν κάθε χρόνο 200.000 ὀκάδες κι ἀκόμα.

3. Πάργα. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸ Φανάρι συναντοῦμε τὴν Πάργα μέσα σὲ πυκνὸ ἐλαιῶνα. Ἀριστερά μας φαίνονται δυὸ χαμηλὰ νησιά σκεπασμένα μὲ λιόδεντρα. Εἶναι οἱ Παῆσοι καὶ οἱ Ἀντίπαξοι.

4. Γουμένιτσα. Φεύγοντας τὸ βαπόρι ἀπὸ τὴν Πάργα προχωρεῖ κατὰ τὸ βοριά καὶ διαβαίνει πρὸς τὸ στενὸ τῆς Κέρκυρας. Σὲ τρεῖς περίπου ὥρες ἀπὸ τὴν Πάργα ἀγκυροβολοῦμε στὴ Γουμένιτσα, μεγάλῳ λιμάνι μέσα σ' ἐλαιῶνα καὶ κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ Καλαμᾶ.

5. Σαγιαδάδα. Λίγο βορεινότερα εἶναι οἱ ἀλυκὲς καὶ ἡ σκάλα τῆς Σαγιαδάδας. Καὶ λίγο βορεινότερα ἀκόμα εἶναι τὰ σύ-

νορά μας με τήν Ἀλβανία. Φαίνονται στή γραμμή τὰ φυλακεῖα, πού φτάνουν ὡς τὸ ἀκρωτήριο Στύλος

Ἐρωτήσεις.

Περιγράψατε τὸ θαλασσινὸ ταξίδι στὶς παραλίες τῆς Ἠπείρου. Ποιά εἶναι τὰ λιμάνια τῆς.

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

1. Ἡ Ἠπειρος εἶναι ὄρεινὴ χώρα. Τὰ βουνά τῆς εἶναι παρακλάδια τοῦ μεγάλου βουνοῦ Τόμαρου, πού ἡ ψηλότερη κορυφή του (2895 μ.) βρίσκεται στήν Ἀλβανία. Τὰ παρακλάδια ὁμως αὐτὰ στήν Ἠπειρο δὲ φτάνουν παραπάνω ἀπὸ 2000 μέτρα, κι ἔχουν διεύθυνση ἀπὸ βοριὰ κατὰ νοτιὰ. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ στήν Ἠπειρο εἶναι τὸ Μιτισικέλι.

2. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ αὐτὰ εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Ἄρτας, τὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλὲς μικρὲς κοιλάδες. Οἱ κυριώτερες ἀνάμεσά τους εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀχέροντα καὶ ἡ κοιλάδα τοῦ Καλαμᾶ.

3. Συγκοινωνία ἡ Ἑλληνικὴ Ἠπειρο δὲν ἔχει καλὴ. Ἐχει μονάχα ἓναν ἀμαξωτὸ δρόμο ἀπὸ νοτιὰ κατὰ βοριὰ (Πρέβεζα—Ἰωάννινα—Μεσογέφυρα). Σ' ὅλα τὰλλα μέρη ἡ συγκοινωνία γίνεται με ζῶα. Τὸ χειμῶνα ὁμως εἶναι πολὺ δύσκολη, γιατί τὰ πατάμια ξεχειλίζουν καὶ πολλὰ δὲν ἔχουν γεφύρια. Πολλὲς φορὲς τ' ὀρμητικὸ ρέμα παρασέρνει ζῶο καὶ καρβαλλάρη καὶ τοὺς πνίγει.

4. Λιμάνια, ἔχει ἡ Ἠπειρος πολλὰ καὶ καλὰ· ὁμως δὲ μπορέσανε ν' ἀναπτυχθοῦν, ἐξ αἰτίας πού δὲν ὑπάρχουν καλοὶ δρόμοι γιὰ νὰ γίνεται ἡ συγκοινωνία με τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἠπείρου, καὶ νὰ μεταφέρωνται εὐκόλα τὰ ἐμπορεύματα. Μπορεῖτε νὰ πῆτε μερικὰ λιμάνια τῆς Ἠπείρου;

5. Ἀπ' αὐτὸ καταλαβαίνομε πὼς οἱ Ἠπειρῶτες δὲ μποροῦν νὰ ἔχουν ἀφθονὰ ὅλα ὅσα τοὺς χρειάζονται γιὰ νὰ ζήσουν, γιατί πρέπει κυρίως ν' ἀρκεστοῦν στὰ προϊόντα τοῦ τόπου τους.

6. Ἐτσι συνήθισαν στή δύσκολη ζωὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε οἰκονόμους. Γιὰ τοῦτο ὅσοι ἡπειρῶτες ξενιτεύονται, κάνουν πιὸ εὐκόλα ἀπὸ τοὺς ἄλλους περιουσία.

Θυμοῦνται ὁμως πάντα με ἀγάπη τὴν πατρίδα τους καὶ τὴν εὐεργετοῦν, ὅταν πλουτήσουν. Χτίζουν σχολεῖα, νοσοκομεῖα,

δίνουν δωρεές για να σπουδάζουν φτωχοί νέοι κ.λ.π. Τέτοιους έθνικούς ευεργέτες έχει πολλούς ή Ἡπειρος. Τὸ Σίνα, τὸν Ἄβερωφ, τοὺς Ζωσιμάδες καὶ ἄλλους. Μπορεῖτε νὰ πῆτε κάποιες ἀπὸ τίς δωρεές τους;

7. Ἐξ αἰτίας ποῦ δὲν ἔχουν οἱ Ἡπειρώτες συγκοινωνία καὶ βιομηχανία, εἶναι σκορπισμένοι σὲ μικρὰ χωριά. Μιὰ μονάχα πόλη μέτρια ἔχει ὅλη ἡ Ἡπειρος: τὰ Γιάννενα. Δυὸ μικρές: τὴν Ἄρτα καὶ τὴν Πρέβεζα καὶ λίγες κωμόπολεις.

8. Γίνεται τώρα κάποια μελέτη γιὰ νὰ ἐνώσουν μὲ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἄγρινιο—Ἄρτα—Γιάννενα καὶ Καλαμπάκα—Γιάννενα.

9. Τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Ἡπείρου σήμερα εἶναι τὸ βούτυρο καὶ τὸ τυρὶ ἀπὸ γιδοπρόβατα. Ἀπ'αὐτὰ γίνεται ἐξαγωγή ὄχι μόνο σ'ὅλη τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ στὸ ἔξωτερικό.

Ερωτήσεις.

1. Τί τόπος εἶναι ἡ Ἡπειρος; 2. Ποῦ ἔχει κάμπους; 3. Τί συγκοινωνία ἔχει; 4. Ποιά εἶναι τὰ καλύτερα λιμάνια της; 5. Εἶναι σπάταλοι οἱ Ἡπειρώτες; 6. Εἶναι καλοὶ πατριῶτες; 7. Γιατί δὲν ἔχει ἡ Ἡπειρος μεγάλες πόλεις; 8. Τί συγκοινωνία σκέπτονται νὰ κάνουν; 9. Τί παράγει κυρίως ἡ Ἡπειρος;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Ἡπείρου

Ἡ Ἡπειρος εἶναι χωρισμένη σὲ τρεῖς νομούς: 1) Νομὸ Ἄρτας, 2) Νομὸ Πρέβεζας καὶ 3) Νομὸ Ἰωαννίνων.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ἄρτας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸ Ἰωαννίνων, στὸ νότιο μὲ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀνατολικά μὲ τὸ νομὸ Τρικκάλων καὶ δυτικά μὲ τὸ νομὸ τῆς Πρέβεζας.

Βουνά: ἔχει ἀνατολικά του τὰ Τζουμέρκα (παρακλάδι τῆς Πίνδου).

Πεδιάδα: ἔχει μία. Τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτας.

Ποτάμια: τὸν Ἄραχθο.

Λίμνες: τὴ λίμνη τοῦ Μενιδιοῦ καὶ τὴ Λογαροῦ.

Προϊόντα: Παράγει καλάμπόκι, ἐλιές, πορτοκάλια καὶ φρούτα πολλά.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς Ἄρτας ἔχει δυὸ ἐπαρχίες: τὴν ἐπαρχία Ἄρτας καὶ τὴν ἐπαρχία Τζουμέρκων.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο μέρος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἄρτας ;
2. Ἀπὸ ποῦ πρέπει νὰ διαβοῦμε γιὰ νὰ μποῦμε στὸ νομὸ Ἄρτας ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὸ νομὸ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ;
3. Ποῖο μέρος τοῦ νομοῦ ἔχει θάλασσα καὶ ποιά ;
4. Πῶς χωρίζεται ὁ νομὸς αὐτὸς ἀπὸ τὴ Θεσσαλία ;
5. Τί τόπος εἶναι ;
6. Ποῖο ποτάμι τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη ἠπειρο ;
7. Τί χρησίμειε τὸ ποτάμι αὐτὸ ὡς τὸ 1912 ;
8. Γιατί ὁ πληθυσμὸς εἶναι λίγος, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασή του ;
9. Γιατί φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τοὺς ὅσοι κατοικοῦν στὰ χωριά τῶν Τζουμέρκων ;
10. Τί συγκοινωνίες ἔχει αὐτὸς ὁ νομὸς ;
11. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ καὶ ποῦ βρίσκεται ;
12. Ποῖο εἶναι τὸ ἐπίγειο τῆς Ἄρτας καὶ σὲ ποιά θάλασσα βρίσκεται ;
13. Τί παράγει αὐτὸς ὁ νομὸς ;
14. Πότε ἐλευθερώθηκε ὁ νομὸς Ἄρτας ;
15. Σὲ ποῖο κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ;

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Πρέβεζας συνορεύει βορεινὰ μὲ τὸ νομὸ Ἰωαννίνων, νότια μὲ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, ἀνατολικά μὲ τὸ νομὸ Ἄρτας καὶ δυτικὰ μὲ τὸ Ἴονιο πέλαγος.

Βουνά: Ἐχει τὸ Ζεροβούνι καὶ τὸ Σούλι.

Ποτάμια: Τὸ Λοῦρο καὶ τὸν Ἀχέροντα.

Πεδιὰδες: Ἐνα κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἄρτας.

Κόλπους: Τὸν Ἀμβρακικὸ.

Διοικητικὴ διαίρεση. Ὁ νομὸς αὐτὸς εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ὑποδιοικήσεις:

1. τῆς Πρέβεζας	μὲ πρωτεύουσα τὴν Πρέβεζα,
2. τοῦ Μαργαριτίου	» » τὴν Πάργα
3. τῆς Φιλιππιάδος	» » τὴ Φιλιππιάδα

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ βρίσκεται ὁ νομὸς τῆς Πρέβεζας ;
2. Ἀπὸ ποιά μέρη βρέχεται ἀπὸ θάλασσα καὶ ἀπὸ ποιὰς θάλασσες ;
3. Ποῖο νομὸς ἔχει ἀνατολικά του καὶ τί χωρίζει τοὺς δυὸ νομούς ;
4. Τί τόπος εἶναι ὁ νομὸς τῆς Πρέβεζας ;
5. Ἀπὸ ποῦ πηγάζει καὶ ποῦ χύνεται ὁ Λοῦρος ;
6. Τί παράγει κυρίως ὁ νομὸς αὐτός ;
7. Ποῦ βρίσκεται ἡ Πρέβεζα ;
8. Τί εἶναι ἀντίκρου τῆς Πρέβεζας ;

9. Γιατί οί Τούρκοι είχαν φρούριο στην Πρέβεζα ; 10. Τί συγκοινωνίες έχει ο νομός ; 11. Πώς μπορούμε νά πάμε από την Πρέβεζα στην Άρτα ; 12. Πώς πηγαίνομε από την Πρέβεζα στην Πάργα ; 13. Σε τί καταγίνονται οί κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πληθυσμός: 167.000.

Σύνορα: Ὁ νομός Ἰωαννίνων συνορεύει στο βόρειο μέρος μέ την Ἀλβανία, στο νότιο μέ τὸ νομὸ τῆς Πρέβεζας, ἀνατολικά μέ τοὺς νομοὺς Κοζάνης καί Ἄρτας καί δυτικά μέ τὸ Ἴόνιο πέλαγο.

Βουνά: Ὁ Τόμαρος, τὸ Μιτσικέλι, ἡ Τύμφη καί τὸ Βόιο.

Πεδιάδες: Ἡ πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων, ἡ κοιλάδα τοῦ Καλαμά καί ἡ κοιλάδα τῆς Κόνιτσας.

Προϊόντα: Καλαμπόκι, κριθάρι καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

Ποτάμια: Ὁ Ἀραχθός, ὁ Καλαμάς (θύαμις) καί ὁ Ἀῶος.

Λίμνες: Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων καί ἡ λίμνη τῆς Λαφίστας.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομός αὐτὸς ἔχει 6 ὑποδιαιρέσεις:

1. Ἰωαννίνων	πρωτεύουσα	Ἰωάννινα
2. Μετσόβου	»	Μέτσοβο
3. Πωγωνίου	»	Βοστίνα
4. Βόνιτσας	»	Κόνιτσα
5. Παραμυθιάς	»	Παραμυθιά
6. Φιλιατῶν	»	Φιλιάτες

Ἐρωτήσεις.

1. Σε ποιο κομμάτι τῆς Ἑλλάδας ἀνήκει ὁ νομός Ἰωαννίνων ; 2. Κατὰ ποιά μεριά βρίσκεται τοῦ νομοῦ Πρέβεζης ; 3. Τί τόπος εἶναι ; 4. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνά βρίσκεται ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ; 5. Ποῦ ἔχει τίς πηγές τοῦ ὁ Καλαμάς καί ποῦ χύνεται ; 6. Ποιά βουνά χωρίζουν αὐτὸν τὸ νομὸ ἀπὸ τὸ νομὸ Κοζάνης ; 7. Ποιά νησιά τοῦ Ἰονίου Πελάγους εἶναι ἀντίκρουσις παραλίες τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ; 8. Σε τί καταγίνονται οί κάτοικοί του, ἀφοῦ εἶναι τόπος ὄρεινός ; 9. Τί εἶναι τὰ Ἰωάννινα ὅλης τῆς Ἠπείρου ; 10. Ποιά φρούρια προστατεύουν τὰ Γιάννενα ; 11. Τί συγκοινωνία ἔχει ὁ νομός αὐτός ; 12. Ποιὸ ἐπίγειο ἔχουν τὰ Γιάννενα στο Ἴόνιο πέλαγος ; 13. Πώς συγκοινωνοῦν τὰ Ἰωάννινα μέ την Πρέβεζα καί την Ἄρτα ; 14. Πότε λευτρώθηκαν τὰ Γιάννενα ;

Πελοπόννησος

Τώρα ἄς κάμωμε ἓνα ταξίδι στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Θὰ κάμωμε τὸ γύρο της μὲ τὸ σιδηρόδρομο.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ—ΠΑΤΡΑ
(σιδηρ. χιλιόμε. 130).

1. Κόρινθος. (Νὰ διαβάσετε τὸ ταξίδι Ἀθήνα—Κόρινθος σελ. 23). Ἀπὸ τὸ Καλαμάκι ἀρχίζει ἡ διώρυγα ποὺ χωρίζει τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ δίπλα στὴ διώρυγα ἐπὶ 4 χιλιόμετρα. Τώρα τὴν περνάει ἐπάνω σὲ μιὰ σιδερένια γέφυρα ὕψος 70 μέτρων ἀπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Περνάει σιγά. Ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ τραίνου βλέπομε κάτω τὴ διώρυγα σὰν ἓνα πελώριο αὐλάκι ποὺ ἐνώνει τὸ Σαρωνικὸ κόλπο μὲ τὸν Κορινθιακὸ. Ὁλοὶ θαυμάζουν τὸ τεράστιο αὐτὸ ἔργο. Λίγα λεπτὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς διώρυγας τὸ τραῖνο σταματᾷ ἐντὴς τῆς Νέας Κόρινθος. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη σὲ ἀμμουδερὴ παραλία τῆς Κορινθιακοῦ κόλπου, σὲ δυὸ περίπου χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴ διώρυγα τοῦ Ἴσθμοῦ.

Ἀντίκρου μας, Β.Α. βλέπομε τὸ Λουτράκι στὰ ριζὰ τῶν Γερανίων, ποὺ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα. Νοτιοδυτικὰ ἓνα ἀπόκρημνο βουνὸ ὡς 600 μέτρα ψηλὸ, ποὺ κατάκορφα του ἔχει φρούριο. Εἶναι ὁ Ἀκροκόρινθος. Στὴν πλευρὰ του πρὸς τὸν Κορινθιακὸ κόλπο βλέπομε ἓνα μικρὸ χωριό. Εἶναι ἡ Παλαιὰ Κόρινθος.

2. Ὄταν καταστράφηκε ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπὸ σεισμὸ στὰ 1858, οἱ κάτοικοι της κατέβηκαν ἐντὴς τῆς παραλίας καὶ χτίσανε τότε τὴ Νέα Κόρινθος, σὲ νέο σχέδιο μὲ ωραίους δρόμους καὶ πλατεῖες. Ἀλλὰ κι αὐτὴ καταστράφηκε ἀπὸ τὸ σεισμὸ ποὺ γίνηκε στὰ 1928 καὶ τώρα ξαναχτίζεται νέα.

3. Ἡ παλαιὰ Κόρινθος εἶναι τώρα ἓνα μικρὸ χωριὸ στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀκροκόρινθου. Ἀπέχει 7 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Νέα Κόρινθος καὶ πηγαίνομε ὡς ἐκεῖ μὲ αὐτοκίνητο.

4. Ἡ Ἀρχαία Κόρινθος ἦταν ξακουσμένη γιὰ τὰ πλούτη της καὶ τὶς γιορτὲς της. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀρχαῖο ρητὸ λέει: «οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», δηλαδή δὲν μπορεῖ ὁ καθένας νὰ πάη ἐντὴς τῆς Κόρινθος· πρέπει νὰ εἶναι πλούσιος γιὰ νὰ πάη ἐντὴς τῆς Κόρινθος.

5. Είχε και δυο λιμάνια τότε. Το ένα κοντά στο σημερινό Λουτράκι (Λέχαιον) στο Κορινθιακό κόλπο, και τ'άλλο αντίκρου, στο σημερινό Καλαμάκι (Κεχρεάς) στο Σαρωνικό.

Στόν Ίσθμό γίνονταν και αγώνες (τὰ Ἴμσθια), ὅπου πήγαιναν ἄθλητές και θεατές ἀπ' ὅλη τήν Ἑλλάδα.

6. Στήν Παλιά Κόρινθο σώζονται ἀκόμα ἑφτά κολόνες ἀπό τόν ὠραιότατο ναό τῆς Ἀφροδίτης. Καί σ' ἕνα μικρό μουσεῖο ἐκεῖ κοντά εἶναι φυλαγμένα ὅλα ὅσα ἀρχαία βρέθηκαν στίς ἀνασκαφές τῆς Παλ. Κόρινθου.

7. Κ ο ρ ι ν θ ι α κ ὸ ς κ ἄ μ π ο ς. Ἀπό τήν Κόρινθο τὸ τραῖνο μας ἀκολουθεῖ τήν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ και προχωρεῖ μέσα στ' ἀμπέλια τοῦ Κορινθιακοῦ κάμπου. Δὲν εἶναι, βέβαια, πολὺ εὐφορος κάμπος, ὅμως γίνεται ἐδῶ τὸ καλύτερο εἶδος τῆς σταφίδας. Εἶναι ἡ ξακουσμένη «Κορινθιακὴ σταφίδα».

8. Κ ι ἄ τ ο — Ζ υ λ ὸ κ α σ τ ρ ο. Περνάμε πολλὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιῶνες και σὲ πευκῶνες. Ζεχωρίζουν οἱ κωμόπολες Κιάτο και Ζυλόκαστρο στήν ἀκροθαλασσιά, ἀνάμεσα σὲ ὠραῖο δάσος ἀπὸ πεῦκα. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι πηγαίνουν νὰ ξεκαλοκαιριάσουν ἐκεῖ. Στὸ Ζυλόκαστρο τελειώνει ὁ κάμπος τῆς Κόρινθου.

9. Δ ι α κ ο φ τ ὸ. Πέρα ἀπὸ τὸ Ζυλόκαστρο, τὰ βουνὰ κατεβαίνουν ὡς τὴ θάλασσα, κι εἶναι κατάφυτα. Στίς κοιλόδες τους βρίσκονται πολλὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιῶνες. Τὸ τραῖνο μας περνᾷ ὀλοένα ἄκρη στὴ θάλασσα κι ἔπειτ' ἀπὸ κάμποσα χωριά σταθεμεῖ στὸ Διακοφτό.

10. Κ υ λ λ ῆ ν η. Βουνὰ τῆς Κυλλήνης λέγονται ἕνας ὄγκος ἀπο βουνὰ στήν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου. Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται σὰν νὰ ἀρχίζουν ὅλα τὰ ἀνατολικά βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ μιὰ ἀπὸ τίς βουνοσειρὲς αὐτὲς εἶναι σὰ συνέχεια τοῦ Παρνασσοῦ και τοῦ Ἑλικῶνα. Ἀπὸ τὸ Ζυλόκαστρο ὡς τὸ Δερβένι, παίρνει τὸ ὄνομα Κυλλήνη (Ζίρια), κατόπι κατεβαίνει κατὰ κάτω και σχηματίζει ἄλλα βουνὰ (Ἀρτεμίσιο, Παρθένιο, Πάρνωνα) ὡς τὸ ἀκρωτήριο Μαλέα.

11. Ἀ ρ ο ἄ ν ε ι α Δυτικώτερα μιὰ ἄλλη βουνοσειρὰ, ποὺ φαίνεται σὰ συνέχεια τῆς Γκιώνας, λέγεται Ἀροάνεια (Χελμός) ἀπὸ τὸ Δερβένι ὡς τὸ Διακοφτό, σχηματίζει κατόπι τὰ βουνὰ Μαίναλο και Ταῦγετο και τελειώνει στὸ Ταίναρο ἀκρωτήριο. Καί οἱ δυὸ αὐτὲς μεγάλες βουνοσειρὲς εἶναι ἀπὸ τίς ψηλότερες τῆς Ἑλλάδας.

ΔΙΑΚΟΦΤΟ—ΚΛΛΑΒΡΥΤΑ

(Σιδηρόδρομικῶς χιλιόμετρο. 22).

12. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ λοξοδρομήσωμε λίγο στὸ Διακοφτό. Μιά διακλάδωση ὀδοντωτῆς γραμμῆς ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ Διακοφτό στὰ Καλάβρυτα. Ἡ γραμμὴ εἶναι στενὴ καὶ μιὰ μικρὴ μηχανὴ μ' ἓνα μόνο βαγόνι κάνουν δυὸ φορές τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴ συγκοινωνία.

13. Παίρνομε τὸ τραῖνο αὐτό. Τρέχομε μέσα σὲ κήπους μὲ λεμονιῆς καὶ πορτοκαλιῆς καὶ σὲ λίγα λεπτά μπαίνομε σὲ μιὰ στενὴ καὶ βαθειὰ χαράδρα. Δεξιὰ καὶ ἄριστερά μας ὑψώνονται μέγιστοι καὶ κάθετοι κρημνοὶ βουνῶν ὑψηλοτάτων ἀλλὰ καταφύτων. Ὁ Βουραϊκὸς ποταμὸς περνᾷ μὲ ὀρμὴ μέσα στὴ χαράδρα αὐτή. Φύση ἄγρια. Τὸ τραῖνο ἀνεβαίνει σιγὰ σιγὰ ἀγκομαχώντας. Πρὸς τὰ ἄνω κρημοὶ μεγάλοι. Κάτω τὰ νερά τοῦ Βουραϊκοῦ πέφτουν μὲ κρότο ἀπὸ βράχο σὲ βράχο καὶ κυλιοῦνται μὲ μανία καὶ ἀφρίζουν. Ἐδῶ ἔχουν σκαλίσει στὴ μέση τοῦ κρημοῦ ἓνα αὐλάκι, εἰς τὸ ὁποῖο μόλις χωρεῖ ἡ γραμμὴ, γι' αὐτὸ τὸ βαγονάκι μας, καθὼς περνοῦμε, μᾶς φαίνεται ὅτι πλέει στοὺς αἰθέρας. Παραπάνω περνοῦμε σὲ μιὰ γεφυρούλα ἀπὸ τὸν κρημνὸ τῆς ἄριστερᾶς πλευρᾶς στὸν κρημνὸ τῆς δεξιᾶς. Ἐπειτα τρυπῶνομε μέσα σὲ μιὰ σήραγγα καὶ βγαίνομε σ' ἓνα χάος! Ἡ φάραγγα αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τίς σπανιότερες. Ἐχει τόσην ἀγριότητα καὶ τόση βλάστηση, ὥστε τὴ θανμάζει κανεὶς σὲ κάθε βῆμα.

14. Μέγα Σπήλαιον. Κάνομε σταθμὸ στὸ Μέγα Σπήλαιον. (Ζαχλωροῦ). Ἐδῶ τὸ φαράγγι γίνεται πλατύτερον καὶ πιὸ ἡμερο. Στὴν ἀνατολικὴ κορφή του, στὴ ρίζα τεράστιου κρημοῦ, εἶναι χτισμένο τὸ μοναστήρι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Στὸ μοναστήρι αὐτὸ βρίσκεται, μέσα σ' ἀσημένια θήκη, ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποῦ τὴν ἔφτιασε, λένε, ὁ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς μὲ κερὶ καὶ μαστίχα.

15. Καλάβρυτα. Ἀπὸ τὸ Μέγα Σπήλαιον ὡς τὰ Καλάβρυτα ἡ ἀνηφορικὴ χαράδρα γίνεται πιὰ κοιλάδα, καὶ τὸ τραῖνο δὲν εἶναι πιὰ ὀδοντωτό. Στὴν ἄκρη τῆς κοιλάδας εἶναι τὰ Καλάβρυτα, σὲ ὕψος 720 μέτρα.

16. Ἀγία Λαύρα. Ἐνα μονοπάτι δυτικὰ στὰ Καλά-

βρυτα μᾶς φέρνει σὲ μιὰ ὥρα στὸ μοναστήρι *Αἷγια Λαύρα. Ἐδῶ, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πλατάνι ποῦναι ἀπέξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, εὐλόγησε στὰ 1821 τὸ ἀρχίνισμα τῆς Ἐπανάστασης. Κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε σημαία νὰ σηκώσει, ἔβγαλε τὸ χρυσοκέντητο πέτασμα τῆς ὡραίας πύλης τοῦ τέμπλου τῆς ἐκκλησίας, τὸ ἔβαλε σ' ἕνα κοντάρι καὶ ἀφοῦ τὸ εὐλόγησε τὸ σήκωσε γιὰ σημαία. Αὐτὸ εἶναι τὸ «λάβαρο τοῦ 1821» ποῦ καὶ σήμερα ἀκόμα βρίσκεται φυλαγμένο στὸ μοναστήρι, μέσα σὲ γυάλινη θήκη.

17. Αἶγιο ν. Ζαναγυρίζομε στὸ Διακοφτὸ καὶ συνεχίζομε μὲ τὸ τραῖνο τῆς Πελοποννήσου τὸ παραλιακὸ ταξίδι μας. Ταξιδεύομε ὀλοένα μέσα σὲ ἀπέραντα ἀμπέλια καὶ φτάνομε στὴ σταφιδόπολη τὸ Αἶγιο.

18. Στὴν προκουμαία βλέπομε πολλὰ κιβώτια σταφίδας γιὰ φόρτωμα. Διακρίνομε ἐπίσης πολλές ἀποθήκες τῆς σταφίδας, ἕνα ἐργοστάσιο, ὅπου φτιάχνουν κρασιά καὶ μερικὰ ἄλλα, ὅπου φτιάχνουν κιβώτια σταφίδας.

*Ἐνα ἄλλο μεγάλο ἐργοστάσιο φτιάνει χαρτί. Τὰ βιβλία σας καὶ τὰ τετράδιά σας εἶναι ὅλα ἀπὸ χαρτὶ τοῦ ἐργοστασίου αὐτοῦ.

19. Ἀπὸ τὸ σιδ. σταθμὸ ἀνεβαίνομε στὴν πόλη ἀπὸ μιὰ μεγάλη πέτρινη σκάλα. Ἡ πόλη εἶναι ὡραία, μέκαλους δρόμους καὶ μὲ μιὰ ὁμορφη μεγάλη πλατεία, ἀπ' ὅπου θαυμάζομε τὴ θέα τοῦ Κορινθιακοῦ.

20. Ἀπὸ τὸ Αἶγιο τὸ τραῖνο μας ξακολουθαίει νὰ προχωρῆ στὴν παραλία. Σὲ λίγο συναντᾶμε τὸ βουνὸ Παναχαϊκὸ, ποῦ κατεβαίνει ὡς τὴ θάλασσα καὶ κλεῖ τὸν κάμπο τοῦ Αἰγίου. Εἶναι κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα.

21. Ρίο. Βγαίνομε σ' ἄλλη πεδινὴ λωρίδα φυτεμένη ἀμπέλια. Αὐτὴ φτάνει ὡς τὸ ἀκρωτήριο Ρίο. *Ἀκρη στὸ Ρίο εἶναι φρούριο. Ἀπέναντι στὸ Ρίο εἶναι τὸ Ἀντίριο, ποῦ εἶναι τὸ ἴδιο ἄκρη πεδινῆς λωρίδας. Καὶ τὸ Ἀντίριο ἔχει ἐπίσης ὡραῖο φρούριο παλαιότατο. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀκρωτήρια σχηματίζουν τὴν εἴσοδο τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

22. Πάτρα. Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο σταθμεύομε στὴ σπουδαιότερη καὶ μεγαλύτερη πόλη τῆς Πελοποννήσου, τὴν Πάτρα. Ἡ Πάτρα εἶναι πόλη ἐμπορικὴ καὶ τὸ λιμάνι τῆς ἔχει μεγάλη

κίνηση, γιατί πηγαινοέρχονται όλοένα έμπορικά κι έπιβατικά βαπόρια από τις διάφορες παραλιακές πόλεις τής Ελλάδας κι από τὸ Ἐξωτερικό. Τὰ βαπόρια πλευρίζουν σὲ ωραία ἀποβάθρα. Καὶ τὸ τεχνητὸ λιμάνι τής Πάτρας τὸ προστατεύει ἀπὸ τὶς φουρτοῦνες τοῦ Ἴονίου πελάγου, ἕνας κυματοθραύστης, πού εἶναι χτισμένος ἀντικρυ στ' ἀνοιχτὰ μέσα στὴ θάλασσα.

23. Ἀνατολικά τής ἀποβάθρας βρίσκονται οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ καὶ δυτικά της τὸ τελωνεῖο. Περ' ἀπὸ τὸ τελωνεῖο εἶναι τὸ βιομηχανικὸ κομμάτι τής πόλης. Ἐκεῖ εἶναι ἐργοστάσια, κυρίως ἄλλα γιὰ νὰ ἐτοιμάζουν τὴ σταφίδα σὲ κιβώτια, ἄλλα γιὰ κρασιά, καὶ ἀποθήκες μεγάλες ὅπου τὴ στοιβάζουν.

24. Ἡ Πάτρα ἔχει ωραίες πλατεῖες, ἴσιους δρόμους καὶ πλατεῖες, ωραιότατα κτίρια, καὶ πλούσια μαγαζιά.

25. Νοτιοδυτικά τής πόλης εἶναι ὁ κάμπος τής Ἀχαιῆς καὶ τὸ μικρὸ ποτάμι Γλαῦκος, πού τὸ χειμῶνα κατεβάζει νερὰ πολ-
λὰ καὶ κάνει καταστροφές. Τώρα ὅμως τὸν περιορίσανε μὲ τεχνητὰ ἔργα καὶ χρησιμοποίησαν τὴν ὀρμή του γιὰ νὰ παράγουν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, πού φωτίζει τὴν πόλη καὶ πού βάνει σὲ κίνηση πολλὰ ἐργοστάσια.

Ἐρωτήσεις

1, 2. Τί γνωρίζετε γιὰ τὴ νέα Κόρινθος ; 3-6. Τί γιὰ τὴν παλιά ; 7. Τί παράγει ἡ πεδιάδα τής Κόρινθου ; 8. Ποιά μεγάλη χωριά διαβαίνομε στὸ σιδηρ. ταξίδι μας : Πεῦ τελειώνει ἡ πεδιάδα ; 9. Ποιά βουνὰ φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ ; 10. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κυλλήνη ; 11. Τί γιὰ τὰ Ἀροάνεια ; 12, 13. Περιγράψετε τὸ ταξίδι μας ὡς τὰ Καλάβρυτα. 14. Τί θυμᾶστε γιὰ τὸ Μέγα Σπήλαιο ; 15-16. Τί γιὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ τὴν Ἀγ. Λαύρα ; 17-20. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ Αἶγιο ; 21. Τί εἶναι τὸ Ρίο καὶ τὸ Ἀντίρριο ; 22-24. Περιγράψετε τὴν Πάτρα. 25. Τί εἶναι ὁ Γλαῦκος ;

ΠΑΤΡΑ-ΠΥΓΟΣ

(Σιδηρ. χιλ. 100).

1. Πεδιάδα τής Ἀχαιῆς. Ζεκινᾶμε ἀπὸ τὴν Πάτρα καὶ διαβαίνομε τὴν πεδιάδα τής Ἀχαιῆς. Εἶναι κι αὐτὴ κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια σταφίδας κι ἀνάμεσά τους λιόδεντρα. Περ-

νάμε διάφορα ὁμορφα χωριά καὶ σὲ λιγώτερο ἀπὸ μιά ὥρα φτάνομε στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας.

Ἡ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας

2. Ἡ Μανωλάδα. Εἶναι τὸ πρῶτο κομμάτι ποὺ συναντᾶμε τῆς μεγάλης πεδιάδας τῆς Ἡλείας. Εἶναι χαμηλὴ καὶ ἔχει πολλὰ τέλματα. Τὸ χορτάρι ἐδῶ εἶναι ἄφθονο καὶ μεγάλο γιὰ τοῦτο βόσκουν χιλιάδες πρόβατα. Εἶναι ἡ πεδιάδα τοῦ τυριοῦ. Τὸ τυρὶ (φέτα) τῆς Μανωλάδας εἶναι τὸ πιὸ παχὺ ἑλληνικὸ τυρὶ. Κάμποσο μέρος ἀπὸ τὴ Μανωλάδα, τὸ σκεπάζει ἀπέραντο δάσος ἀπὸ βελανιδιές.

3. Λεχαινά. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ Μανωλάδα ἔρχονται τὰ Λεχαινά, ἄλλο κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἡλείας, κατάφυτο μὲ ἀμπέλια σταφίδας. Στὸ μέσο του εἶναι ἡ κωμόπολη Λεχαινά. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὰ Λεχαινά μιὰ διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τραβάει δυτικὰ καὶ φτάνει στὰ λουτρά τῆς Κυλλήνης καὶ στὸ χωριὸ Βαρθολομιό.

4. Γαστούνη—Ἀμαλιάδα. Ζακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας. Ὅλος ὁ κάμπος εἶναι φυτεμένος μὲ ἀμπέλια καὶ σκόρπια δῶ καὶ ἐκεῖ λιόδεντρα. Τ' ἄφθονα νερὰ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ ἀπλώνονται στὴν πεδιάδα καὶ τὴν κάνουν πολὺ εὐφορη. Εἶναι τὸ πιὸ γόνιμο μέρος ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Γιὰ τοῦτο καὶ τὰ χωριά βρίσκονται τόνα κοντὰ στ' ἄλλο. Σταθμεύομε στὴν κωμόπολη Γαστούνη καὶ ἔπειτ' ἀπὸ λίγο στὴν πόλη Ἀμαλιάδα.

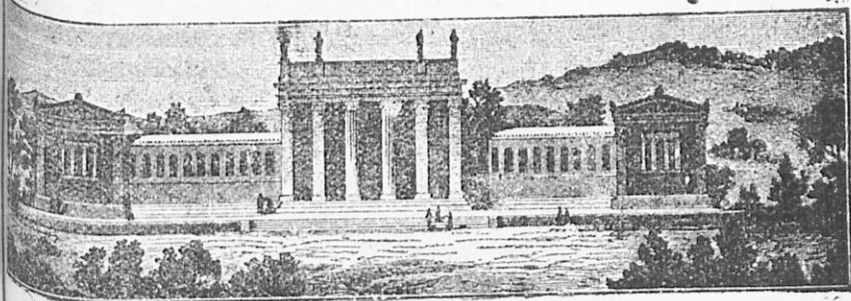
5. Πύργος. Ἀπὸ τὴν Ἀμαλιάδα φτάνομε στὴ δεύτερη, μετὰ τὴν Πάτρα σταφιδόπολη τῆς Πελοποννήσου, τὸν Πύργο, Κάνομε ἓνα γύρο στὴν πόλη. Ὁ Πύργος δὲν ἔχει καλοὺς δρόμους. Ἐνα μονάχα δρόμο ἔχει ἀξιόλογο καὶ μιὰ ὥραία πλατεῖα. Ἀπὸ τὸν Πύργο βλέπομε ἀνατολικά τὸ βουνὸ Φολόη καὶ ἀποπάνω του, μακριά, τὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας.

ΠΥΡΓΟΣ—ΚΑΤΑΚΩΛΟ

(Σιδηρ. χιλ. 25).

6. Δυτικά του Πύργου είναι το επίγειό του, το Κατάκωλο που συγκοινωνεί με τον Πύργο με μιά άλλη σιδηροδρομική γραμμή. Ἄς ἀλλάξωμε τρόπον κι ἄς κάνωμε τὸ σύντομο αὐτὸ ταξίδι. Προχωροῦμε μέσα σὲ ἀμπέλια καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὴν ὄχθη μιᾶς παραθαλάσσιας λίμνης, Μουριάς. Κι ἔχουν νὰ ποῦν πῶς ἀπὸ τίς πολλές τάχα μουριές (μωρέαι), ποῦ εἶχαν τὸν παλιὸ καιρὸ αἱ ὄχθες αὐτῆς τῆς λίμνης, ὀνομάστηκε ὅλη ἡ Πελοπόννησο Μωριάς.

7. Κατόπι συναντᾶμε ἓνα μακρόστενο βραχερὸ ἀκρωτήριο

Τὸ μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας, ὅπου φυλάγεται ὁ Ἔρμης τοῦ Πραξιτέλη.

ποῦ μοιάζει μὲ ψάρι. Στὴν ἄκρη αὐτοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι τὸ Κατάκωλο, μὲ ὠραία προκυμαία, λίγα σπίτια καὶ πολλὲς ἀποθήκες γιὰ σταφίδα.

ΠΥΡΓΟΣ—ΟΛΥΜΠΙΑ

8. Ζαναγουρίζομε στὸν Πύργο καὶ παίρνομε τώρα μιά διακλάδωση τοῦ σιδηρ. Πελοποννήσου ποῦ πάει ἀνατολικά. Προτοῦ συναντήσωμε τὸν Ἄλφειὸ στρέφομε ἀνατολικώτερα καὶ σὲ λίγο σταθμεύομε στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία. Μιά στενὴ κοιλάδα μὲ κατάφυτους λόφους ἀπὸ πεῦκα, καὶ λίγα σπίτια καὶ ἐστιατόρια, εἶναι τὸ σημερινὸ χωριό.

9. Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ βλέπομε δυὸ μεγάλα κτίρια, τὸ Ζενοδοχεῖο καὶ τὸ μουσεῖο, ὅπου μαζί μὲ ἄλλα ἀρχαιολογικά

εὐρήματα εἶναι καὶ τὸ θαυμάσιο ἄγαλμα τοῦ Πραξιτέλη, ὁ Ἐρμῆς.

Ἐδῶ ἦταν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ μουσεῖο ἀπλώνεται ἡ πεδιάδα τῆς Ὀλυμπίας, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ Ἄλφειός. Σ' αὐτὴ τὴν πεδιάδα γίνονταν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὴν Ὀλυμπία ὅλη τὴ θεωροῦσαν τότε σὰ χώρα ἱερή.

Ἐρωτήσεις.

1. Πῶς εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς Ἀχαΐας ; 2. Περιγράψατε τὸ πρῶτο κομμάτι τῆς πεδιάδας τῆς Ἡλείας. 3, 4. Τί εἶναι τὰ Λεχαινά, ἡ Γαστούνη, ἡ Ἀμαλιάδα ; 5. Ποιά εἶναι ἡ δευτέρη μεγάλη πόλη γιὰ τὸ ἐμπόριο τῆς σταφίδας ; 6, 7. Τί εἶναι τὸ Κατάωλο ; 8, 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ὀλυμπία ;

ΠΥΡΓΟΣ—ΖΕΥΓΟΛΑΤΙΟ

(Σιδηρ. χιλ. 85).

1. Ἀγουλινίτσα. Ἐπιστρέφομε ξανά στὸν Πύργο καὶ συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας. Ἀφοῦ διαβοῦμε τὸν Ἄλφειὸ πάνω σὲ μεγάλο σιδερένιο γέφυρι, φτάνομε στὴν Ἀγουλινίτσα, χτισμένη στὶς ὄχθες τῆς λίμνης Ἀγουλινίτσας. Εἶναι μιὰ στενόμακρη λίμνη, πού τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴ θάλασσα μιὰ ἀμμουδερὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ πεῦκα. Πάνω στὰ νερά τῆς διακρίνομε καὶ καλαμωτὲς γιὰ ψάρι.

2. Λίγο πιὸ πέρα ἀρχίζει ἄλλη μικρότερη λίμνη, ἡ λίμνη Καϊάφα. Ἐδῶ εἶναι τὰ θερμά λουτρά Καϊάφα. Τὸ ζεστὸ νερὸ ἀναβρῦει ἀφθονο μὲς ἀπὸ μιὰ μεγάλη σπηλιὰ στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ Λυκαίου. Ταξιδεύομε μέσα σὲ ἀμπέλια ὡς τὸ ποτάμι Νέδα, πού κλεῖ τὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας.

3. Καλονερό. Ἀκολουθοῦμε τώρα τὴν παραλία κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές καὶ κάνομε σταθμὸ στὸ Καλονερό. Ἐδῶ ἡ σιδηρ. γραμμὴ τραβάει κατὰ τὴ Μεσσηνία, ἀλλ' ἓνα μικρὸ κομμάτι τῆς ἀκολουθαί ἀκόμα τὴν παραλία, ὡς τὴ νοτιότερη ἄκρη τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, ὅπου βρίσκεται ἡ Κυπαρισσία.

4. Κυπαρισσία. Ἡ νέα πόλη στὴν παραλία ἔχει λίγα καλοχτισμένα σπίτια καὶ πολλὲς ἀποθήκες λαδιοῦ. Ἡ παλιὰ πόλη ὅμως, ἡ Κυπαρισσία, βρίσκεται παραπάνω στοὺς πρό-

ποδες τοῦ βουνοῦ Ἰθώμης. Εἶναι χτισμένη σκαλωτά, καὶ μοι-
άζει μὲ μεγάλο χωριό.

5. Ζευγολατιό. Γυρίζοντας ξανά στο Καλονερό, ξα-
κολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὴν ἀνατολή.

Περνάμε ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Νόμια καὶ Ἰθώμη κι ἀφοῦ ἀνε-
βοκατεβοῦμε κατόπι μιὰ δασωμένη λοφοσειρά, μπαίνομε στὴ
μεγάλῃ πεδιάδα τῶν σύκων, τὴ Μεσσηνιακὴ. Ταξιδεύομε μέσα
σὲ συκιές καὶ σὲ ἀμπέλια καὶ κάνομε σταθμὸ στο Ζευγολατιό.
Ἐδῶ συναντᾶμε καὶ τὸ τραῖνο, πού πάει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ
Καλαμάτα.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ εἶναι ἡ Ἀγουλινίτσα ; 2. Ποῦ τὰ λουτρά Καϊάφα ; 3. Τί εἶναι
τὸ Καλονερό ; 4. Τί εἶναι ἡ Κυπαρισσία ; 5. Τί εἶναι τὸ Ζευγολατιό ;

ΚΟΡΙΝΘΟΣ — ΤΡΙΠΟΛΗ

(σιδηρ. χιλ. 120)

1. Ἀγιος Γεώργιος (Νεμέα). Ἐπιστρέφομε στὴν Κό-
ρινθο καὶ παίρνομε τὸ τραῖνο Καλαμῶν (βλ. σελ. 23 Ἀθήνα-
Κόρινθος). Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ὥρα φτάνομε στο σιδηροδρομικὸ
σταθμὸ Νεμέας. Δυτικὰ μας, κάτω, ἀπλώνεται μικρὸς κάμπος
φυτεμένος μὲ ἀμπέλια, καὶ ἡ κωμόπολις Ἀγιος Γεώργιος,
ἡ σημερινὴ Νεμέα. Τὰ κρασιὰ τῆς Νεμέας εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα
σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

2. Μυκῆνες. Ἀπὸ τὴ Νεμέα κατεβαίνομε μέσα ἀπὸ κοι-
λάδα. Ἐκεῖ στο στενὸ εὐρίσκονται τὰ Δερβενάκια, ὅπου
καταστράφηκε στὴν ἐπανάστασι ὁ τουρκικὸς στρατὸς τοῦ
Δράμαλη. Ἀπὸ τὰ Δερβενάκια μπαίνομε στὴν Ἀργολικὴ πε-
διάδα καὶ κάνομε σταθμὸ στὴς Μυκῆνες. Ἀριστερά μας εἶναι δυὸ
μυτερὰ βουναλάκια καὶ στοὺς πρόποδες τοὺς διακρίνομε τίς
ἐρειπωμένες ἀρχαῖες Μυκῆνες καὶ τὸ Μουσεῖο τους. Ὡραῖος ἀμα-
ξωτὸς δρόμος μᾶς πηγαίνει ὡς ἐκεῖ. Θυμᾶστε νὰ μοῦ πῆτε κανένα
δοξασμένο βασιλιά τῶν Μυκηναίων στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ;

3. Ἀργος. Ἀπὸ τίς Μυκῆνες τὸ τραῖνο μας τρέχει ἀνά-
μεσα στὰ σπαρτὰ καὶ στὰ καπνὰ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδας.
Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο φτάνομε στὴν πόλι τῶν λαχανικῶν, στο
Ἀργος. Τὸ Ἀργος εἶναι πόλις ἀρχαία, κι ἔχει καὶ ἀκρό-

πολη, πού τή λένε Λάρισα. Βρίσκονται επίσης καί τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τῆς. Ἡ νέα πόλη εἶναι χτισμένη δίχως σχέδιο καί μοιάζει μέ μεγάλο χωριό. Ἀπό τὸ Ἄργος, μιά διακλάδωση τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς φτάνει στό Ναύπλιο.

Πᾶμε στό Ναύπλιο. Τὸ τραῖνο μας ταξιδεύει μέσα στὸν κάμπο. Εἶναι ὅλος ἓνα ἀπέραντος λαχανόκηπος μέ ἀγκινάρες, μάπες, ντομάτες, πράσσα κλπ. Σταματοῦμε στό Ναύπλιο. Ἀριστερά μας εἶναι ἓνας ψηλὸς καί ἀπόκρημνος λόφος, τὸ Παλαμήδι, καί συνέχεια αὐτοῦ ἓνας ἄλλος χαμηλότερος, ἡ Ἀκροναυπλία. Στὴν Κορυφή καί τῶν δύο αὐτῶν εἶναι φρούριο καί μέσα φυλακές. Στὴν παραλία τῆς Ἀκροναυπλίας σὲ στενὴ λουρίδα ἀμμουδιάς εἶναι χτισμένο τὸ Ναύπλιο.

4. Ναύπλιο. Σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ ἢ πρώτη μεγαλοπρεπῆς οἰκοδομὴ εἶναι τὸ μέγαρο τῶν δικαστηρίων. Περνοῦμε τεῖχος φρουρίου. Συναντοῦμε τὴ μικρὴ πλατεῖα τῶν ἀνακτόρων, ὅπου εἶναι τὸ ἀνάκτορο τοῦ πρώτου βασιλεῦς τῆς Ἑλλάδας Ὁθωνα (τώρα Νομαρχία). Κατόπιν τὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος, μέ τὸ μνημεῖο τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου καί τὸν ὀβελίσκο τῶν κατὰ τὸ 1897 πεσότων ἀνδρῶν τοῦ 8ου συντάγματος. Ἀπὸ αὐτὴ πᾶμε στὴν πλατεῖα τῶν τριῶν ναυάρχων Κόδριγκτων, Δε-Ριγνὺ καί Χεύδεν. Ὡραία προκυμαῖα ἐκτείνεται σ' ὅλη τὴν παραλία τῆς πόλης.

5. Πρὸς Α. τῆς πόλης σ' ὅλο τὸ μακρὸς ἐκτείνεται ὁ λόφος Ἀκροναυπλία (Ἴτς-καλὲ=ἔσωτερικὸ φρούριο), ἡ κορυφὴ τοῦ ὁποῖου περιβάλλεται ἀπὸ φρούριο.

6. Τὸ Ναύπλιο εἶναι πόλη ἢ ὅποια κατέχει μικρὸ χῶρο, ἔχει μεγάλες οἰκοδομὲς καί μικροὺς καί στενοὺς δρόμους, καλὰ καταστήματα κλπ. Τὸ Παλαμήδι κρύβει τὸν ἥλιο καί κάνει τὴν πόλη ὑγρῇ. Ἡ πόλη συντηρεῖται ἰδίως ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀπὸ τὰ δικαστήρια καί ἀπὸ τὸ στρατὸ πού μένει ἐκεῖ. Στὰ 1829—1832 ἦταν πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

7. Μύλοιο. Ξαναγυρίζομε στό Ἄργος καί ξακολουθοῦμε τὸ σιδηρ. ταξίδι μας στὴν ἀργολικὴ πεδιάδα. Περναῖμε τὸ πιὸ εὐφορο κομμάτι τῆς, μέσ' ἀπὸ ἐλιές, ἀμπέλια καί λαχανόκηπους. Βλέπομε κοπάδια γαλλοποῦλες νὰ βόσκουν. Στὴν ἀκρὴ τῆς πεδιάδας, ὅπου σήμερα εἶναι ὁ σιδηρ. σταθμὸς τοῦ χωριοῦ Μύλοιο, εἶναι κάποια τέλματα κι ἓνα μικρὸ ποτάμι. Ἐδῶ ἦταν

τὸν παλιὸ καιρὸ ἢ λίμνη τῆς Λέρνης, ἔπου ζοῦσε ἡ Λερναία Ὕδρα ποῦ σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς.

8. Ἀχλαδόκομπος. Λίγο ὕστερ' ἀπὸ τοὺς Μύλους τὸ τραῖνο μας χώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ κι ἀρχίζει ν' ἀνεβαίνει. Τὸ κλίμα ἀλλάζει ἀπτόμα καὶ γίνεται ψυχρὸ. Σὲ μιὰ ὥρα φτάνομε στὸν Ἀχλαδόκομπο, ἔπει ἡ γραμμὴ κάνει μεγάλο κύκλο γιὰ ν' ἀνέβη στὶς πλαγιὲς τοῦ βουνοῦ Παρθένιου.

9. Ὀροπέδιο Ἀρκαδίας. Τὸ τραῖνο μας ἀνεβαίνει ὀλοένα. Τέλος περνᾶμε ἀνάμεσα στὸν Πάρνωνα καὶ στὸ Παρθένιο, καὶ βγαίνομε στὸ Ὀροπέδιο τῆς Ἀρκαδίας (Τρίπολης). Εἶμαστε σὲ ὕψος 650 μέτρα.

10. Ὅλα τὰ βουνὰ γύρω μας ἄδεντρα καὶ βραχῶδη. Περνοῦμε καταμεσίς στὸ ὄροπέδιο, εἶναι ὄλο κοκκινότοπος σπαρμένος μὲ σιτάρια· κανένα δέντρο πουθενά. Τὸ νότιο κομμάτι τοῦ ὄροπέδιου λέγεται Τεγέα, παράγει καπνὰ, σιτάρια καὶ ἀμπέλια ποῦ κάνουν καλὸ κρασί. Τὸ βόρειο λέγεται Μαντινεία, καὶ τὸ σπέρνουν χασίς.

11. Τρίπολη. Στὴ δυτικὴ ἄκρη τοῦ ὄροπέδιου, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ Μαίναλου εἶναι ἡ Τρίπολη. Τὸ κλίμα της εἶναι πολὺ ψυχρὸ.

12. Ἡ πόλη ἔχει ὠραῖο σχέδιο, μὲ πλατεῖες, μὲ ἴσιους καλοὺς δρόμους καὶ καλοχτισμένα σπιτία.

13. Ἡ σημερινὴ πόλη ὠνομάστηκε Τρίπολη εἰς ἀνάμνηση τριῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Ἀρκαδίας (τῆς Μαντινείας, Τεγέας καὶ Παλάντιου). Στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Τρίπολη ἦταν πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου.

Ἑρωτήσεις.

1. Περιγράψετε τὸ ταξίδι ὡς τὴ Νεμέα.
2. Πῶς πηγαίνομε στὶς Μυκῆνες;
3. Στὸ Ἄργος; Τί βλέπομε ὅταν πηγαίνομε στὸ Ναύπλιο;
- 4-6. Περιγράψετε τὸ Ναύπλιο.
7. Τί ξαίρετε γιὰ τοὺς Μύλους;
- 8-11. Περιγράψετε ἓνα ταξίδι ἀπὸ τὸ Ἄργος ὡς τὴν Τρίπολη. Βρίσκετε διαφορὰ στὸ κλίμα;
12. Πῶς εἶναι ἡ Τρίπολη;
13. Γιατί ὠνομάστηκε Τρίπολη;

ΤΡΙΠΟΛΙ-ΛΑΓΚΑΔΙΑ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλ. 85).

1. Βυτίνα. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη ἀνεβαίνομε μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὴν ὄρεινὴ χώρα τῆς Γορτυνίας. Διαβαίνομε βουνὰ

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως, Δ. Δημητράκου.

μέ πυκνά ελάτα, βορειοδυτικά τῆς Τρίπολης, καὶ φτάνομε στὴν κωμόπολη Βυτίνα. Τὸ κλίμα τῆς Βυτίνας εἶναι πολὺ ὑγιεινὸ, καὶ στὸ δάσος τῆς χτίστηκε Σανατόριο. Ἔχει καὶ δασοκομικὴ σχολή.

2. Λαγκάδια. Προχωροῦμε δυτικὰ τῆς Βυτίνας ἀνάμεσα σὲ βουνὰ καὶ σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Λαγκάδια. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα χωριά τῆς Ἀρκαδίας, χτισμένον σκαλωτὰ σ' ὅλη τὴν ἀπότομη πλαγιά ἑνὸς βουνοῦ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γίνονται χτίστες καὶ δουλεύουν ὀλοῦθε στὴν Ἑλλάδα.

3. Δημητσάνα. Στὸ νότιο μέρος τῶν Λαγκαδιῶν εἶναι ἡ Δημητσάνα κωμόπολη χτισμένη σὲ γραφικὴ πλευρὰ βουνοῦ. Κάτω στὴ ρίζα τῆς, κυλάει τὸ μικρὸ ποτάμι Γορτύνιος. Στὰ 1763 ἰδρύθηκε στὴ Δημητσάνα φιλοσοφικὴ σχολή, ὅπου σπούδασαν καὶ οἱ πρωτομάρτυρες τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός. Στὸ 1821 φτιάνανε στὰ ἐργοστάσια τῆς τὸ μπαρούτι γιὰ τὸν ἀγῶνα.

4. Τὸ κομμάτι αὐτὸ, ἀνάμεσα στὴν Τρίπολη—Βυτίνα—Λαγκάδια—Δημητσάνα, εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἔχει τὰ πιὸ πολλὰ βουνὰ καὶ εἶναι ἡ πατρίδα πολλῶν ἐμπόρων, σκορπισμένων στὴν Ἀθήνα, στὸν Πειραιᾶ καὶ στὴν Ἀμερική. Ἀρχίζανε μὲ τὸ τίποτα, κι ἔπειτα χάρη στὴν ἐργατικότητά τους γίνονταν μεγαλοῦς ἐμπόροι κι ἐπιχειρηματίες.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Βυτίνα ; 2. Τί εἶναι τὰ Λαγκάδια ; 3. Τί ξαίρετε γιὰ τὴ Δημητσάνα ; 4. Γιατί φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους οἱ Γορτύνιοι ;

ΤΡΙΠΟΛΗ—ΚΑΛΑΜΑΤΑ

(Σιδηροδρομ. χίλιον. 115)

1. Βαλτέτσι. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη συνεχίζομε τὸ σιδηροδρομικὸ ταξίδι μας μὲ διεύθυνση νοτιοδυτικὴ. Ἀνεβαίνομε στὰ βουνὰ ποὺ ἐνώνουν τὸν Ταῦγετο μὲ τ' Ἀρκαδικὰ βουνὰ καὶ φτάνει τὸ τραῖνο μας σὲ 800 μέτρα ὕψος. Σὲ κανένα ἄλλο μέρος στὴν Ἑλλάδα δὲ βρίσκεται σιδηρ. γραμμὴ τόσο ψηλά. Πολύ

λές φορές τὸ χειμῶνα ἢ συγκοινωνία κόβεται ἀπὸ τὰ πολλὰ χιόνια.

2. **Μεγαλόπολη.** Κατηφορίζοντας ὄλοένα στὰ βουνὰ φτάνομε στὸ Μπιλάλι. Μιὰ διακλάδεση τῆς γραμμῆς πάει ἀπὸ δῶ στὴ Μεγαλόπολη, στὸ μέσο τοῦ ὄροπέδιου.

3. **Λυκόσουρα.** Τὸ τραῖνο μας κατεβαίνει τώρα τὰ βουνὰ τῆς Λυκόσουρας, ποὺ ἐνώνουν τὸν Ταῦγετο μὲ τὸ Τετράγιο (Νόμια), καὶ κάνει πολλές στροφές ἀνάμεσα τους. Περνάει γεφύρια, σήραγγες, μεγάλες χτιστὲς ἐπιχωμάτωσες.

4. **Μεσσηνία.** Τέλος βγαίνει ἀπὸ μιὰ σήραγγα στὸ μέσο τοῦ βουνοῦ, καὶ βλέπομε τότε κάτωθι μας τὸ ὠραιότερο θέαμα ἑλληνικοῦ τοπίου. Ὀλάκαιρη ἢ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα ἀπλώνεται καταπράσινη ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Ταῦγετο καὶ Ἰθώμη, ὡς ἐκεῖ κάτω στὴ θάλασσα τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Πολλὰ χωριὰ φαίνονται τόνα κοντὰ στ' ἄλλο.

5. Τὸ τραῖνο τρέχει τώρα μέσα στὸν κάμπο ἀνάμεσα σὲ συκιές, σ' ἐλιές, σ' ἀμπέλια, σὲ πορτοκαλιές καὶ λεμονιές καὶ σὲ μπροστάνια λογιῆς — λογιῆς, λαχανικά. Τὸ ποτάμι Πάμισσος ἀπλώνεται μέσα στὸν κάμπο καὶ τὰ ποτίζει ὅλ' αὐτά.

6. Στὸ σταθμὸ τοῦ Ζευγολατιοῦ, περιμένει τὸ τραῖνο Πύργου—Κυπαρισσίας, γιὰ νὰ παραλάβωμε τοὺς ἐπιβάτες. Σταθμεύομε σὲ πολλὰ χωριὰ καὶ φτάνομε τέλος στὴν Καλαμάτα, στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου, στὸ μυχὸ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Δυὸ ὥρες κάναμε γιὰ νὰ διαβοῦμε ὅλο τὸν κάμπο.

7. **Καλαμάτα.** Εἴμαστε στὴν πόλη τῶν σύκων, στὴν Καλαμάτα. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη πιὸ μέσα ἀπὸ τὴν παραλία, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ταῦγετος, ἀνάμεσα σὲ ὠραίους κήπους ἀπὸ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές.

8. Ἡ Καλαμάτα εἶναι πλούσια πόλη, μὲ καλὰ χτήρια, μὲ λεωφόρους, μὲ πλατείες. Ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀπέχει 1500 μέτρα.

9. **Νέδωνας.** Στὴ δυτικὴ ἄκρη τῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Καλαμάτας περνάει ὁ χεῖμαρρος Νέδωνας, ἀνάμεσα σὲ δυὸ χαμηλοὺς τοίχους. Ὅμως κάποτε τὸ χειμῶνα καθὼς κατεβαίνει μὲ ὄρμη ἀπὸ τὸν Ταῦγετο, ξεχειλίζει καὶ πλημμυραίνει τὴν πόλη. Φέρνει τότε μεγάλες καταστροφές.

10. **Οἱ λεωφόροι τῆς παραλίας.** Δυὸ λεωφόροι μὲ ἠλεκτρικὰ τράμ ἐνώνουν τὴν πόλη μὲ τὴν παραλία, μὲ ἀπὸ ἄμορφα περβόλια ἀπὸ πορτοκαλιές καὶ λεμονιές.

11. Παραλία. Ἡ παραλία ἔχει ὠραία προκουμαία, μὲ καλά κτίρια καὶ καφενεῖα. Στὸ τελωνεῖο τῆς βρίσκονται μεγάλες ἀποθῆκες σύκων καὶ σταφίδας. Ἡ προκουμαία τῆς εἶναι γεμάτη βαρέλια μὲ λάδι καὶ καλάθια μὲ πορτοκάλια καὶ λεμόνια ἔτοιμα γιὰ νὰ φορτωθοῦν στὰ βαπόρια γιὰ διάφορα μέρη.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ—ΝΗΣΙ—ΜΕΣΣΗΝΗ

(Σιδηρ. χιλιομ. 10).

12. Γιὰ νὰ διαβοῦμε τώρα στὸ πλάτος τῆς τῆ Μεσσηνιακῆ πεδιάδα θὰ πάρουμε τὸ τραῖνο Καλαμάτα—Νησί. Δεξιὰ μας ἔχομε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο Καλαμάτα—Νησί.

13. Στὴν ἀρχὴ ἀκολουθᾶμε τὴν ἴδια γραμμὴ ἀπ' ὅπου ἤρθουμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κατόπιν, ἀντὶ νὰ στρίψουμε, τραβᾶμε ὀλοῖσια ὡς τὸ Νησί. Τὸ χαμηλὸ αὐτὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας ἀπὸ τὴ γραμμὴ ὡς τὴ θάλασσα, εἶναι ἄδεντρο κι ἔχει πολλὰ τέλματα ἐξ αἰτίας τοῦ Πάμισου. Τώρα ὅμως κάμποσο ἀπ' αὐτὸ τὸ σπέρνουν μὲ ρίζι.

14. Νησί. Διαβαίνομε τὸν Πάμισο καὶ κάνομε σταθμὸ λίγο πρὶο πέρα ἀπὸ τὸ γεφύρι του, στὸ Νησί (Μεσσήνη). Εἶναι ἓνα μεγάλο χωριὸ μὲ πλιθόκτιστα σπίτια ἀνάμεσα σὲ περβόλια μὲ πορτοκαλιές. Στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ πᾶμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε ἓνα ἐργοστάσιο ριζιοῦ. Φέρνουν ἐκεῖ οἱ χωρικοὶ τὸ ρίζι ἀλωνισμένο. Τὸ ρίχνουν τότε μέσα σὲ μύλους, πού τὸ ξεφλουδίζουν καὶ βγάνουν χωριστὰ τὸ ἄσπρο ρίζι καὶ χωριστὰ τὴ φλούδα. Κατόπι τὸ ρίχνουν σὲ ἄλλους μύλους πού τὸ γυαλίζουν κι εἶναι ἔτσι ἔτοιμο γιὰ τὸ ἐμπόριο.

15. Περ' ἀπὸ τὸ Νησί ἡ πεδιάδα προχωρεῖ σὲ χαμηλοὺς λόφους φυτεμένους μὲ συκιές κι ἀμπέλια, ὡς τὴ δυτικὴ ἄκρη τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Δὲν ἔχει ὅμως δρόμο ἀμαξωτὸ ἀπὸ κείνη τὴ μεριά. Οἱ μόνοι δρόμοι τοῦ εὐφορου αὐτοῦ τόπου εἶναι ὁ δρόμος Καλαμῶν—Τρίπολης καὶ Καλαμῶν—Νησιοῦ.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποῦ εἶναι τὸ ψηλότερο μέρος τῆς σιδηρ. γραμμῆς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα;
2. Ποῦ εἶναι ἡ Μεγαλόπολη;
3. Τί εἶναι ἡ Λυκόσουρα;
4. Πῶς βλέπομε τὴ

Μεσσηνία καθώς κατεβαίνομε τὸ βουνὸ Τετράγιο ; 5. Τί φυτὰ ἔχει ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα ; 6. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται τὸ τραῖνο ποῦ συναντᾶμε στὸ Ζευγολατιό ; 7, 8. Ποῦ εἶναι χτισμένη οἱ Καλλάματα ; 9. Τί εἶναι ὁ Νέδωνας ; 10. Πῶς πᾶμε στὴν παραλία ; 11-13. Πῶς εἶναι τὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν ; Τί παράγει τὸ κομμάτι τῆς πεδιάδας ποῦ εἶναι μεταξύ τῆς γραμμῆς Νησιού καὶ τῆς θάλασσας ; 14. Τί εἶναι τὸ Νησί ; Περιγράψτε ἕνα ἐργοστάσιο ριζιού. 15. Πῶς εἶναι ἡ πεδιάδα δυτικὰ τοῦ Νησιού ;

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ('Ανάγνωση)

1. Ἄξιζει νὰ κάνωμε ἕνα ταξίδι μπαίνοντας ὁ Αὐγουστος στὴν Πελοπόννησο, στοὺς τόπους ὅπου βγαίνει ἡ σταφίδα, ὅπως τὸ Αἶγιο, ἡ Πάτρα, ὁ Πύργος, ἡ Καλαμάτα. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ξεραίνουν τὴ σταφίδα στ' ἄλώνια.
2. Ὅλα τὰ χωρὶα δουλεύουν στ' ἀμπέλια. Γυναῖκες, ἄντρες καὶ παιδιὰ ἄλλοι κόβουν τὰ τσαμπιά τῆς σταφίδας καὶ γεμίζουν κοφίνια, ἄλλοι τὴν κουβαλοῦν στ' ἄλώνια καὶ τὴν ἀπλώνουν γιὰ νὰ ξεραθῆ.
3. Δέκα πάνω—κάτω μέρες κάνει ἡ σταφίδα γιὰ νὰ ξεραθῆ στὸν ἥλιο καὶ 20 στὸν ἴσκιο. Καὶ σὰν καλοξεραθῆ, τὴ μαζεύουν, τὴν τινάζουν ἀπὸ τὰ κοτσάνια της, ποῦ τὰ λένε στέμφυλο, καὶ τὴν κουβαλοῦν στὰ ἐργοστάσια.
4. Ἐκεῖ στὰ ἐργοστάσια, πέρνουν τὴ σταφίδα ἀπὸ διάφορα μηχανήματα. Ἐνα μηχανήμα τῆς βγάζει τὰ μικρὰ κοτσάνια, ἄλλο τὴ χωρίζει σὲ ποιότητες, ἄλλο τὴ χοντρή, ἄλλο τὴν ψιλότερη, ἄλλο πάλι τὴν κοσκινίζει καλὰ κλπ. Κατέπι τὴ βάνουν σὲ κιβώτια ἢ σὲ κουτιά καὶ τὴ στέλνουν σ' ἕλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ πούλημα, κυρίως στὴν Ἀγγλία.
5. Τὴν ξανθὴ σταφίδα, ποῦ δὲν ἔχει κουκούτσια, τὴ λένε σουλτανίνα, ἡ μαύρη χωρὶς κουκούτσια εἶναι ἡ κορινθιακὴ. Μὲ τὴ σταφίδα, ἐξὸν ἀπὸ τὰ διάφορα γλυκίσματα ποῦ φτιάνομε, κάνομε καὶ κρασί καὶ εἰνόπνευμα.
6. Τὰμπέλια τῆς σταφίδας παθαίνουν πολλὰς ἀρρώστειες, κυρίως περονόσπορο καὶ ὦϊδιο. Γιὰ νὰ τὰ προλάβωμε ἀπ' αὐτὰς τίς ἀρρώστειες τὰ ραντίζομε μὲ θειάφι καὶ θεικὸ χαλκὸ.
7. Κάποτε, δὲν μπόρεσαν οἱ σταφιδοχτηματίες νὰ πουλήσουν

τῆ σταφίδα τους κι ἀπόμεινε στὶς ἀποθηῆκες τους καὶ καταστράφηκε.

Ἀπὸ κεῖ καὶ τὸ τραγοῦδι:

Καλαματιανοί, δὲν κλαῖτε

τ'ἢ σταφίδα δὲν πουλιέται, κλπ.

8. Τότε λοιπὸν ἰδρύθηκε ἡ ἑταιρεία οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων πού εἶναι σήμερα ἡ μεγαλύτερη βιομηχανικὴ ἐπιχείρηση στῆ Μεσόγειο. Χιλιάδες ἐργάτες δουλεύουν στὰ ἐργοστάσια τῆς, στὴν Κόρινθο, στὸ Αἴγιο, στὴν Πάτρα, στὸν Πύργο, στὴν Καλαμάτα καὶ σ'ἄλλα μέρη. Μὲ τὴ χλωρὴ σταφίδα κάνουν κρασιά καὶ μὲ τὴν ξερὴ οἰνόπνευμα. Ἐπίσης φτιάνουν καὶ κολώνια καὶ διάφορα ἄλλα ἀρώματα.

ΤΡΙΠΟΛΗ—ΣΠΑΡΤΗ—ΓΥΘΕΙΟ

(Δρόμος ἄμαξ. χιλιόμε. 110 περίπου).

1 Οἶνοῦντας. Ξαναγυρίζομε στὴν Τρίπολη καὶ ξεκίνοῦμε μὲ αὐτοκίνητο γιὰ τὴ Σπάρτη. Διευθυνόμαστε κατὰ τὸ Νοτιὰ κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸ ὄροπέδιο, ἀνεβοκατεβαίνομε ἀνάμεσα στὰ ὑψώματα πού ἐνώνουν τὸν Πάρνωννα μὲ τὸν Ταῦγετο.

Φτάνομε στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ ταξιδιοῦ μας ἀπ' ὅπου ἔχομε πολὺ ωραία θέα. Κάτωθι μας κυλάει ὁ παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα, ὁ Οἰούντας. Ἀριστερὰ μας στὸν Πάρνωννα διακρίνομε πολλὰ χωριά, ἐπίσης καὶ δεξιὰ μας τὸν Ταῦγετο. Ψηλὰ στὸν Ταῦγετο εἶναι τὸ Γεωργίτσι καὶ παρακάτω ἡ Καστανιά. Τὰ δυὸ αὐτὰ βουνὰ τὰ χωρίζει ἐδῶ ἡ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ὅπου κυλάει τὸ ποτάμι ὁ Εὐρώτας φειδωτά. Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας εἶναι ἡ πόλη Σπάρτη.

2. Σ π ἄ ρ τ η. Κατηφορίζομε στὴν κοιλάδα περνώντας μέσα ἀπὸ ωραίους ἐλαιῶνες. Κι ἀφοῦ διαβοῦμε τὸν παραπόταμο τοῦ Εὐρώτα Οἰνοῦντα καὶ ἔπειτα τὸν Εὐρώτα, μπαίνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς Λακωνίας, στὴν πόλη τῶν πορτοκαλιῶν, τὴ Σπάρτη.

3. Ὅλοι οἱ δρόμοι τῆς Σπάρτης εἶναι ἴσιοι καὶ πλατιοί. Τὰ σπίτια εἶναι μέσα σὲ ωραία περβόλια. Αὐτὴ ἡ νέα Σπάρτη χτίστηκε στὸν καιρὸ τοῦ βασιλιᾶ Ὄθωνα, στὸ μέρος ὅπου ἦταν ἄλλοτε ἡ ἀρχαία Σπάρτη.

4. Στη λεωφόρο Κωνσταντίνου Παλαιολόγου σώζονται ἀρχαία Βαλανεῖα (λουτρά) με ὠραίες ψηφιδωτές πολύχρωμες εἰκόνες. Ἐν ἀπ' αὐτὰ παρασταίνει τὸν πολυμήχανο Ὀδυσσεύα, ὅταν βρισκῆ τὸν Ἀχιλλεὺα στὸ νησί Σκῦρο. Θὰ τὸ θυμᾶστε, βέβαια, αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἱστορία, πού ὁ Ἀχιλλεὺς κρυβότανε γιὰ νὰ μὴ τὸν πάρουνε στὸν πόλεμο τῆς Τροίας, ἀλλὰ τὸν ξετρώπωνε μὲ πονηριὰ ὁ Ὀδυσσεύας. Ἄλλα βαλανεῖα ἔχουν ἄλλες πάλι ὁμορφες παραστάσεις. Στὴν ἄκρη τῆς Σπάρτης μέσα στὸν ἐλαιῶνα εἶναι ἓνα μικρὸ τετράγωνο κτίριο μὲ ὀγκολίθους, καὶ λένε πὼς εἶναι ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδα.

5. Μιστράς. Τὸ χωριὸ Μιστράς βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ Ταῦγετου ὡς 6 χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Συγκοινωνεῖ μὲ τὴν πόλη μὲ ὠραῖο ἀμαξωτὸ δρόμο.

6. Λίγο ψηλότερα, πάνω στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ, πού εἶναι δῶ πολὺ ἀπόκρημνη, φαίνεται ὁ ἀρχαῖος Μιστράς, ἡ πρωτεύουσα τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δεσπότες του ἦταν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, προτοῦ γίνεῖ αὐτοκράτορας στὴν Κωνσταντινούπολη. Γιὰ νὰ ἀνεβούμε ὡς ἐκεῖ πάνω παίρνομε ἓνα μονοπάτι μὲ στροφές καὶ μὲ σκάλες.

7. Γύθειο. Ἐπιστρέφομε στὴ Σπάρτη καὶ ξακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας κατὰ τὸ Λακωνικὸ κόλπο. Σ' ἓνα σημεῖο τοῦ δρόμου, στὰ Λεβέτσοβα, μιὰ διακλάδωσή του τραβᾶε ἀνατολικά ὡς τοὺς Μολάους. Ἐμεῖς προχωροῦμε ὀλοένα κατὰ τὸ Νοτιὰ μὲς ἀπὸ δάση μὲ βελανιδιές. Στὸ δρόμο φθάνομε αὐτοκίνητα φορτωμένα ἄλλα μὲ πορτοκάλια κι ἄλλα μὲ λάδι. Ὅλα αὐτὰ κατεβαίνουν στὸ Γύθειο. Σὲ λίγο φθάνομε στὸ Γύθειο, στὸ ἐπίνειο τῆς Λακεδαίμονας καὶ στὴν πρωτεύουσα τῆς ἀνατολικῆς Μάνης.

ΓΥΘΕΙΟ—ΜΟΛΑΟΙ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλ. 40 περίπου).

8. Ζαναγυρίζομε στὰ Λεβέτσοβα καὶ παίρνομε τὴ διακλάδωση πού πάει ἀνατολικά κατὰ τὴν χερσόνησο τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Μαλέα). Διαβαίνομε τὸν Εὐρώτα. Ἐδῶ κυλάει ἡσυχὰ μέσα σὲ πεδιάδα καὶ σχηματίζει κοντὰ στὴν παραλία ἀπέραντα τέλματα γνωστὰ μὲ τ' ὄνομα Ἐλος. Ὅλη αὐτὴ ἡ πεδιάδα

είναι σκεπασμένη με βαμβακοφυτείες και με μποστάνια. Ἀπὸ δῶ βγαίνουν καὶ τὰ περίφημα **μ α ν ι ἄ τ ι κ α** πεπόνια.

9. Τὸ αὐτοκίνητό μας φτάνει στὴν κωμόπολη Μολάου. Ἀντίκρου τῆς, εἶναι τὸ χωριὸ Συκιά. Κι ἀνάμεσα στοὺς Μολάους, στὴ Συκιά καὶ στὴ θάλασσα εἶναι ἄλλος κάμπος ὅλο συκιές καὶ ἔλαιόδεντρα.

ΓΥΘΕΙΟ—ΑΡΕΟΠΟΛΗ

(Δρόμος ἄμαξ. χιλ. 25 περίπου).

10. Ἐπιστρέφουμε στὸ Γύθειο καὶ παίρνομε τώρα ἄλλο δρόμο δυτικά κατὰ τὴ χερσόσησο τῆς Μάνης (Ταινάρου). Περνοῦμε πρῶτα μέσα σὲ πυκνὰ δάση ἀπὸ βελανιδιές καὶ κατόπι ἀνηφορίζομε στὰ γυμνὰ βουνὰ τοῦ Ταῦγετου. Διαβαίνομε ἀνάμεσα τοὺς στὴ δυτικὴ μεριά, στὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο. Ἐκεῖ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς δυτικῆς Μάνης, ἡ Ἀρεόπολη.

11. Στὴν πλευρὰ αὐτὴ τὰ χαμηλὰ βουνὰ τοῦ Ταῦγετου κάνουν μιὰ στενὴ λωρίδα ἀπὸ τὸ Γερολιμένα ὡς τὴν Καλαμάτα 100 σχεδὸν χιλιόμετρα μακριά· ὅλη αὐτὴ ἡ λωρίδα εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἔλιές. Ἀπὸ τὴν Ἀρεόπολη ἡ θέα εἶναι θαυμάσια· κατὰ τὸ Νοτιὰ διακρίνομε πολλὰ χωριά μέσα σ' ἔλιές ὡς τὸ Γερολιμένα.

Ἐ ρ ω τ ῆ σ ε ι ς.

1. Τί βλέπομε ὅταν ταξιδεύωμε ἀνάμεσα στὰ βουνὰ ποὺ ἐνώνουν τὸν Πάρνωνα μὲ τὸν Ταῦγετο ; 2. Σὲ ποιά κοιλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη ; 3. Πῶς εἶναι οἱ δρόμοι τῆς Σπάρτης ; 4. Τί ἀρχαιότητες ἔχει ; 5. Πῶς πᾶμε στὸ σημερινὸ Μιστρά ; 6. Ποῦ εἶναι καὶ τί ἦταν ὁ μεσαιωνικὸς Μιστράς ; 7. Τί βλέπομε κατὰ τὸ ταξίδι μας στὸ Γύθειο ; 8. Τί καλλιεργοῦν στὴς ἐκβολές τοῦ Εὐρώτα ; 9. Τί καλλιεργοῦν στὸ μικρὸ κάμπο τῶν Μολάων ; 10. Περιγράψετε τὸ ταξίδι στὴν πρωτεύουσα τῆς δυτικῆς Μάνης, τὴν Ἀρεόπολη. 11. Πί εἶναι ἡ δυτικὴ Μάνη ;

Ἄκτοπλοῖα τῆς Πελοποννήσου.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΝΑΥΠΛΙΟ

(Μὲ τὸ βαπόρι 10 ὥρες).

1. **Μέθρανα.** Φεύγομε μὲ τὸ βαπόρι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ κι ἀφ'οὔ προσπεράσωμε τὴν Αἴγινα, φτάνομε ἔπειτ' ἀπὸ τρεῖς

ὤρες περίπου ταξίδι κοντὰ σ' ἓνα βουνὸ μαυριδερό καὶ μυτερὸ σὰν πυραμίδα. Τὸ βουνὸ αὐτὸ εἶναι παλιὸ ἠφαίστειο κι ἔ- ὠ- νεται μὲ τὴ στεριά μ' ἓνα χαμηλὸ λαιμό. Αὐτὸ εἶναι ἡ χερσό- νησο τῶν Μεθάνων. Στὸ λαιμό, κάτω στὴν ἀκρογιαλιά εἶναι τὰ θερμὰ λουτρὰ τῶν Μεθάνων.

2. Πόρος. Ἐπειτ' ἀπὸ τὰ Μέθανα, τὸ βαπόρι μας περνάει ἓνα στενὸ ἀνάμεσα στὴν Πελοπόννησος καὶ στὸ νησί Πόρος καὶ βγαίνει σ' ἓνα μεγάλο φυσικὸ λιμάνι. Ἀριστερά μας ἔχομε τὸ- μορφο νησί τὸν Πόρο καταπράσινο ἀπὸ πεῦκα. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη στὴν παραλία. Δεξιά μας εἶναι οἱ ἀκτὲς τῆς Πελοπον- νήσου κατάφυτες ἀπὸ πορτοκαλιές καὶ λαχανόκηπους. Ἐκεῖ μέσα σὲ περβόλια εἶναι ὁ Γαλατᾶς. Στὴν προκουμαῖα του φορ- τώνουν τὰ διάφορα λαχανικὰ καὶ φρούτα (πορτοκάλια, λεμόνια κλπ.) γιὰ τὸν Πειραιᾶ.

3. Ὑδρα. Ὑστερ' ἀπὸ τὸν Πόρο συναντοῦμε ἓν' ἄλλο μα- κρόστενο νησί ξερὸ καὶ ἄδεντρο, τὴν Ὑδρα. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη στὸ μέσο περίπου στὴ ΒΔ παραλία τοῦ νησιοῦ. Ἐχει μεγάλα παλιὰ σπίτια ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς Τουρκο- κρατίας. Τότε τὸ νησί ἦταν πολὺ πλούσιο, γιὰτὶ οἱ Ὑδραῖοι κερδίζανε μὲ τὰ καράβια τους πολλὰ χρήματα καὶ βοήθησαν μ' αὐτὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821. Τώρα ἔχουν ξεπέσει καὶ ζοῦνε μὲ τὸ ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν. Ἡ Ὑδρα εἶναι ἡ πα- τρίδα τοῦ Μιαούλη, τοῦ Τομπάζη, τοῦ Κουντουριώτη κλπ.

4. Κρανίδι. Ἀντίκρου ἀπὸ τὴν Ὑδρα στὴν ἀρχὴ τῆς Πελοποννήσου βλέπομε ἐλαιῶνες τοῦ Κρανιδιοῦ, πού τὸ λάδι του εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδας.

5. Σπέτσες. Παρακάτω συναντοῦμε τὶς Σπέτσες, ἄλλο νησί μικρὸ καὶ χαμηλὸ, κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Οἱ Σπε- τσιῶτες εἶναι κι αὐτοὶ τολμηροὶ ναυτικοὶ σὰν τοὺς Ὑδραῖους καὶ βοήθησαν τὸ ἴδιο στὴν Ἐπανάσταση, μὲ τὰ καλὰ καράβια τους καὶ μὲ τὰ πλοῦτη τους. Τώρα στὶς Σπέτσες πάει παλὺς κόσμος τὸ καλοκαίρι νὰ παραθερίση, γιὰ τοῦτο ἔχουν καὶ ἄ- ραῖο μεγάλο ξενοδοχεῖο.

6. Λεωνίδι. Φεύγοντας τὸ βαπόρι ἀπὸ τὶς Σπέτσες τραβάει δυτικὰ κατὰ τὶς ἀκτὲς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀγκυρο- βολεῖ στὸ Λεωνίδι. Ἡ κωμόπολη εἶναι χτισμένη στὴν ἄκρη ἑνὸς κάμπου φυτεμένου μὲ διάφορα καρποφόρα δέντρα.

7. Ἄστρος. Κατόπι ἀκολουθᾶμε τὴν παραλία τῆς Πε-

λοποννήσου κατά πάνω, προχωρώντας στο μυχό του Ἀργολικοῦ κόλπου. Καί σέ δυὸ ὥρες πιάνομε στὸ Ἴαστρος, κωμόπολη κι αὐτὴ χτισμένη σὲ ὠραῖο κάμπο.

8. Ν α ὕ π λ ι ο. Ὑστερα τὸ βαπόρι πιάνει στὴν προκυμαία τοῦ Ναυπλίου, κατάβαθα στὸν Ἀργαλικὸ κόλπο. Ἀπὸ κεῖ θὰ παραλάβη κι ἔμπορεύματα, λαχανικὰ κυρίως, καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ – ΚΑΛΑΜΑΤΑ

(μὲ τὸ βαπόρι 30 ὥρες).

9. Μ ο ν ε μ β α σ ί α. Παίρνομε ἄλλο βαπόρι τώρα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πού πάει στὴν Καλαμάτα. Περνοῦμε τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς Ὑδρας καὶ διευθυνόμαστε νοτιοδυτικὰ κατὰ τὴ Μονεμβασία, ὅπου φτάνομε ἔπειτα ἀπὸ πέντε ἀκόμα ὥρες. Ἡ Μονεμβασία εἶναι ἓνας βράχος μέσα στὴ θάλασσα, πού εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴ στεριά μὲ πέτρινο γεφύρι. Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ βράχου, μέσα σὲ φρούριο, εἶναι ἡ κωμόπολη Μονεμβασία.

10. Ἡ Μονεμβασία ἦταν τὸν καιρὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Τούρκων ἓνα ἀπὸ τὰ τρία δυνατὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Τώρα χρησιμεύει γιὰ λιμάνι τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Μολάων). Γιὰ τοῦτο κατεβάζει ἐδῶ τὸ βαπόρι τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ ἔμπορεύματα γιὰ τὰ μέρη αὐτὰ (ἐλεύρι, ὑφάσματα, ζάχαρη, ξυλεία) καὶ ἐπιστρέφοντας θὰ παραλάβῃ πόλι γιὰ τὸν Πειραιᾶ ἐπιβάτες, σῦκα καὶ λάδι.

11. Ἀ γ. Π ε λ α γ ί α, Π ο τ α μ ὸ ς (Κυθῆρων). Ὑστερα ἀπὸ τὴ Μονεμβασία, περνοῦμε τὸ ἀκρωτήριο Μαλέας, ἐπίφοβο πάντα γιὰ τίς τρικυμίες του μὲ τοὺς βοριάδες καὶ φτάνομε στὸν Ποταμὸ τῶν Κυθῆρων. Δὲν ἔχει ἐδῶ λιμάνι, καὶ τὸ βαπόρι δὲ ρίχνει ἄγκυρα. Τὰ Κύθηρα εἶναι νησὶ ὄρεινὸ καὶ τραχὺ, πού ἔχει ὅμως ἐλαιῶνες στὶς κοιλάδες του καὶ στοὺς λόφους του. Στὴ νότια μεριὰ τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ἡ πρωτεύουσά του, ἡ κωμόπολη Κύθηρα.

12. Ν ε ἄ π ο λ η. Τώρα διευθυνόμαστε κατὰ τὸ Λακωνικὸ κόλπο καὶ πιάνομε στὴ Νεάπολη (Βάτικα). Ἡ κωμόπολη εἶναι χτισμένη σὲ ἀμμουδερὴ παραλία, πού εἶναι ὅλη σπαρμένη ὡς κάτω στοῦ Μαλέα μὲ κρομμύδια. Τὰ καλύτερα κρομμύδια στὴν Ἑλλάδα βγαίνουν ἀπὸ κεῖ, τὰ βατικιώτικα κρομμύδια.

13. Γύθειο. Ἀπὸ τῆ Νεάπολη προχωροῦμε στὸ μυχὸ τοῦ κόλπου καὶ πιάνομε στὸ Γύθειο. Οἱ γύρω λόφοι εἶναι κατὰφυγοὶ ἀπὸ ἐλιές καὶ βελανιδιές. Ἀντίκρου στὴν πόλη ἓνα μικρὸ νησάκι, ἡ Κρανάη, σχηματίζει τὸ λιμάνι τῆς.

14. Ἀπὸ τὴν προκουμαία τοῦ Γυθείου φορτώνουν τὰ βαπόρια καὶ τὰ διάφορα φρούτα καὶ λαχανικά, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ Πειραιᾶ. Ἔλος ἢ τοὺς Μολάους γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸν Πειραιᾶ.

15. Στις 14 τοῦ Σεπτεμβρίου γίνεται στὸ Γύθειο μεγάλο ἐμπορικὸ πανηγύρι καὶ μαζεύονται ἀπ' ὅλη τὴ Λακωνία γιὰ ν' ἀγοράσουν καὶ νὰ πουλήσουν ζῶα κι ἐμπορεύματα. Ἐνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐμπορεύματα ἐκεῖ εἶναι οἱ ἀνδρομίδες (χρωματιστὲς μάλλινες κουβέρτες), ποὺ τὶς ὑφαίνουν στὰ χωριά τοῦ Ταῦγετου.

16. Ἀπὸ τὸ Γύθειο τὸ βαπόρι μας τραβᾶει κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Ταίναρο, ἀκολουθώντας τὴν παραλία τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης. Κι ἀφοῦ στρίψωμε τὸ Ταίναρο, ποῦ εἶναι ἐπίσης φοβερὸ γιὰ τὶς μεγάλες φουρτοῦνες του, με τοὺς νοτιάδες πλέβωμε τώρα γιαλὸ-γιαλὸ στὴ Δυτικὴ Μάνη, καὶ πιάνομε στὸ Γεωρολιμένα. Τὸ λιμάνι αὐτὸ εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸ ὠραῖο λάδι του καὶ τὰ πολλὰ ὀρτύκια ποὺ πέφτουν τὸν Αὐγουστο καὶ τὸ Σεπτέμβρη. Γιατὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ φεύγουν τὰ ὀρτύκια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν Ἀφρική, ὅπου εἶναι μαλακώτερο τὸ κλίμα. Σταματοῦν γιὰ λίγο νὰ ξεκουραστοῦν στὴν ἄκρη αὐτῆ τῆς Πελοποννήσου, προτοῦ διαβοῦν ὅλη τὴ Μεσόγειο, καὶ οἱ Μανιάτες τότε τὰ πιάνουν εὐκόλα ζωντανά, με τὴν ἀπόχη.

17. Λιμένι—Σελίνιτσα. Προχωροῦμε μέσα στὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο, ἀκολουθώντας ὁλοένα τὴν ἀκτὴ καὶ κάνομε δυὸ σταθμούς, στὸ Λιμένι καὶ κατόπι στὴ Σελίνιτσα. Ἡ θεὰ ἀπὸ δῶ, τοῦ Ταῦγετου εἶναι ἄγρια καὶ μεγαλοπρεπῆς. Ζηρὰ καὶ ἄδεντρα τὰ βουνὰ αὐτὰ τοῦ Ταῦγετου, ποὺ κατεβαίνουν ὡς τὴ θάλασσα, εἶναι ζωσμένα στοὺς πρόποδες τους με μιὰ πεδινὴ λωρίδα κατὰφυγη ἀπὸ ἐλιές. Καὶ μέσα στὸν ἀπέραντο αὐτὸν ἐλαιῶνα βρίσκονται σκόρπια καμμιὰ τριανταριά χωριά.

18. Καρδαμύλη. Ἀπὸ τὴ Σελίνιτσα κι ἔπειτα, ὁ Ταῦγετος ἂν καὶ γίνεται πιὸ ψηλὸς καὶ πιὸ ἀπόκρημος, ὅμως ἔχει δάση καὶ βουνά. Ἀπὸ τὴν Καρδαμύλη ἀνεβαίνομε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα δάση τῆς Ἑλλάδας ὅπο πεῦκα κι ἀπὸ ἔλατα, στὸ δάσος τῆς Βασιλικῆς, σὲ ὕψος 1700 μέτρα.

19. Ἀπὸ τὴν Καρδαμύλη ὡς τὴν Καλαμάτα, οἱ πρόποδες τοῦ Ταῦγετου εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἐλιές, συκιές, πορτοκαλιές, λεμονιές. Ὁ τόπος ἐδῶ εἶναι πολὺ εὐφορος, μοιάζει μὲ τὴ Μεσσηνία, γιὰ τοῦτο βλέπομε καὶ πολλὰ ἁμορφῶ χωριά, τῶνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

20. Καὶ τὰ τέσσερα λιμάνια τῆς δυτικῆς Μάνης (Γερολιμένας, Λιμένι, Σελίνιτσα, Καρδαμύλη) δὲν ἔχουν κανένα τεχνητὸ ἔργον (προκουμαία, κυματοθραύστη κλπ.) καὶ τὰ χτυπᾶνε πολὺ τὸ χειμῶνα οἱ ἄνεμοι. Γιὰ τοῦτο τὰ βαπόρια ἀναγκάζονται πολλὰς φορές, στὸν καιρὸ τῆς φουρτούνας, ν' ἀποβιβάζουν τοὺς ἐπιβάτες καὶ τὰ ἐμπορεύματα στὸ Γύθειο ἢ στὴν Καλαμάτα.

21. Λίγο ἔπειτ' ἀπὸ τὴν Καρδαμύλη ἀγκυροβολᾶμε στὴν Καλαμάτα. Ἡ Καλαμάτα ἔχει λιμάνι τεχνητὸ μὲ προκουμαία καὶ δυὸ λιμενοβραχίονες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά κι ἀπὸ τὴν ἄλλη.

22. Στὴν προκουμαία εἶναι ἀρκετὴ κίνηση, γιὰτὶ ἡ συγκοινωνία μὲ τ' ἄλλα λιμάνια τῆς Ἑλλάδας, γιὰ ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα εἶναι τακτικὴ. Ἐπίσης φορτώνουν ἐκεῖ σῦκα καὶ σταφίδα γιὰ τὸ ἐξωτερικόν. Τὸ ἐμπόριον στὴν Καλαμάτα γίνεται κυρίως ἀπὸ τοὺς Μανιάτες, καὶ ἡ πόλις εἶναι περισσότερον πρωτεύουσα τῆς Μάνης παρὰ τῆς Μεσσηνίας.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ—ΚΑΤΑΚΩΛΟ

(Μὲ τὸ βαπόρι 15 περίπου ὥρες).

23. Κορὼ ν η. Σὲ τρεῖς ὥρες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα φτάνομε στὸ λιμάνι τῆς Κορώνης, στὴν ἄκρη σχεδὸν τῆς Δυτικῆς παραλίας τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἡ Κορώνη εἶναι χτισμένη κάτω ἀπὸ φρούριον, ποὺ εἶχαν φτιάσει οἱ Ἑνετοὶ (1209—1500 μ.Χ.).

24. Μεθὼ ν η. Ἐπειτ' ἀπὸ τὴν Κορώνη πιάνομε στὴ Μεθώνη. Ἡ Μεθώνη ἔχει μιὰ μεγάλη βιομηχανία τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, φτιάχνουν ἐκεῖ χιλιάδες ἀπὸ πήλινα πιάτα, τσουκάλια, στόμνες, πιθάρια κλπ. ποὺ τὰ στέλνουν κατόπι στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας.

25. Πύλο ς. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὴ Μεθώνη εἶναι τὸ μεγάλο φυσικὸν λιμάνι τῆς Πύλου (Ναυαρίνον, Νιόκαστρο). Ἐντικρυ στὴν Πύλον εἶναι τὸ στενόνμακρον νησί ἡ Σφακτικερία, ποὺ προστατεύει τὸ λιμάνι ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴν θάλασσαν.

26. Ὅμως τὸ θαυμάσιον αὐτὸν λιμάνιν ἀπομένει ἄχρηστον, γιὰτὶ

ἡ Πύλος δὲν ἔχει κανέναν ἀμαξωτὸ δρόμο, κι εἶναι ἓνα φτωχὸ χωριό. Τὸ φρούριό της εἶναι τῶρα πολιτικὲς φυλακὲς.

27. Μάραθος—Άγ. Κυριακή. Προχωροῦμε κατὰ τὸ βοριά, κοντὰ στὴν παραλία πάντα κατάφυτη ἀπὸ ἐλαιῶνες, ποὺ ἀπλώνονται ὡς στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ Ἰθώμης. Τὸ βαπόρι μας πιάνει σὲ δυὸ ἀκόμη ἐπίπεια. Στὸ Μάραθο, ἐπίπειο τῆς κωμόπολης Γαργαλιάνων, καὶ στὴν Ἁγία Κυριακή, ἐπίπειο τῆς πόλης Φιλιατρῶν. Στὴν Ἁγία Κυριακή βγάζουν ἓνα καστανωπὸ χῶμα, ποὺ τὸ φέρνουν στὸν Πειραιᾶ. Εἶναι ἄσφαλτος. Τὸ ἐτοιμάζουν στὰ καμίνια καὶ στρώνουν κατόπι μ'αὐτὸ τοὺς δρόμους καὶ τίς πλατεῖες.

28. Κυπαρισσία—Κατάκωλο. Συνεχίζομε τὸ ταξίδι μας καὶ τὸ βαπόρι σταματᾶει στὴν Κυπαρισσία, στὴ νότια ἄκρη τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου καὶ στὸ Κατάκωλο, στὴ βόρεια ἄκρη. Ἐπειτ'ἀπὸ τὸ Κατάκωλο τὰ βαπόρια ἐπιστρέφουν συνήθως στὸν Πειραιᾶ.

29. Στὴν Πάτρα πιάνουν τὰ βαπόρια, ποὺ πᾶνε στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί εἶναι τὰ Μέθανα ; 2. Τί ὁ Πόρος ; 3. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ὑδρα ; 4. Τί παράγει κυρίως ἡ Ἐρμιόνη ; 5. Τί τόπος εἶναι οἱ Σπέτσες ; 6, 7, 8. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ Λεωνίδι, τὸ Ἄστρος καὶ τὸ Ναύπλιο ; 9. 10. Τί εἶναι ἡ Μονεμβασία ; 11. Πῶς εἶναι τὰ Κύθηρα ; 12. Τί παράγει κυρίως ἡ Νεάπολη ; 13. Περιγράψετε τὸ Γύθειο ; 14. Τὴν προκουμαῖα του. 15. Τὸ πανηγύρι του. 16. Τί εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Μάνη ; Ποιὸ εἶναι τὸ μέρος τῶν ὀρτυκιῶν ; 17. Πῶς εἶναι ἡ Δυτικὴ Μάνη ὡς τὴν Καρδαμύλη ; 18. 19. Πῶς εἶναι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ; 20. Εἶναι ἀσφαλισμένα τὰ λιμάνια τῆς Δ. Μάνης ; 21, 22. Ποῦ καὶ πῶς εἶναι τὸ λιμάνι τῶν Καλαμῶν ; 23. Τί εἶναι ἡ Κορώνη ; 24. Ποιὰ βιομηχανία ἔχει ἡ Μεθώνη ; 25, 26. Τί ξαίρετε γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Πύλου ; 27. Ποιὰ εἶναι τ'ἄλλα δυὸ λιμάνια ὑστερ'ἀπὸ τὴν Πύλο ; Ποῦ βγάζουν ἄσφαλτο ; 28. Ποιὰ εἶναι τὰ δυὸ τελευταῖα λιμάνια τοῦ ταξιδιοῦ μας ; 29. Γιατί τὰ βαπόρια ἀπὸ τὸ Κατάκωλο ἐπιστρέφουν στὸν Πειραιᾶ ἀπὸ τὴν ἴδια γραμμὴ ;

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Πελοποννήσου

Ἡ Πελοπόννησος εἶναι χωρισμένη σὲ πέντε Νομοὺς: 1) Νομὸ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, 2) Νομὸ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος, 3) Νομὸ Μεσσηνίας, 4) Νομὸ Ἀρκαδίας καὶ 5) Νομὸ Λακωνίας.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο, ἀπὸ τὸ νομὸ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας κι ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο. Ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο καὶ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος, στὸ νότιο μέρος ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸ Ἀρκαδίας καὶ δυτικὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Ἀρκαδίας καὶ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος.

Βουινά: ἔχει τὴν Κυλλήνη, τὸ Ἀρτεμισιο, τὸ Ἀραχναῖο, τὸ Δίδυμο, τὸ Παρθένιο καὶ τὸ Λύρκειο.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Σκύλλαιο.

Χερσόνησες: Τὴν Ἀργολικὴ μαζὶ μὲ τὴν χερσόνησο τῶν Μεθάνων.

Κόλποι: Τὸν Ἀργολικὸ καὶ τὸ Σαρωνικὸ.

Πεδιὰδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Κορινθίας καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργου.

Ποτάμια: Τὸν Ἀσωπὸ, τὸν Ἰναχο, καὶ τὸν Ἐρασίνο.

Λίμνες: Τὴ Στυμφαλίδα καὶ τὴ Φενεό.

Ἰματικὰ νερά: Τῶν Μεθάνων καὶ τοῦ Λουτρακίου.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἔξι ἐπαρχίες.

1. Ναυπλίας	πρωτεύουσα	Ναύπλιο
2. Ἄργου	»	Ἄργος
3. Κορινθίας	»	Κόρινθο
4. Σπετσῶν κι Ἐρμιονίδας	πρωτεύουσα	Σπέτσες
5. Ὑδρας καὶ Τροιζηνίας	»	Πόρος
6. Κυθήρων	»	Κύθηρα

Ερωτήσεις.

1. Σὲ ποῖο κομμάτι τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας;
2. Μὲ ποῖο νομὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας συνορεύει ὁ νομὸς αὐτός;
3. Ἀπὸ ποῦ περνᾶμε, ὅταν πηγαίνουμε μὲ τὸ τραῖνο ἀπὸ τὰ Μέγαρα στὴν Κόρινθο;
4. Τί εἶναι Ἰσθμός;
5. Ὁ Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου ποῖες θάλασσες χωρίζει;
6. Γιατί φτιάσανε τὴ διώρυγα τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου;
7. Ποιὰ νησιά ἔχει ὁ νομὸς αὐτός;
8. Τί καλλιεργοῦνε στὸν κάμπο τῆς Κορίνθου;
9. Ποῖο ποτάμι ποτίζει τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργου;
10. Ποῦ εἶναι ἡ λίμνη Φενεός;
11. Τί παράγει κυρίως ἡ πεδιάδα τοῦ Ἄργου;
12. Τί παράγει τὸ νησί ὁ Πόρος;
13. Ποιὰ χερσόνησος εἶναι ἀντικρὺ στὸν Πόρο καὶ τί εἶναι ἐκεῖ;
14. Γιατί τὸ Λουτράκι τὸ λένε ἔτσι;
15. Ποιους ἀγῶνες ἔκαναν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σ' αὐτὸ τὸ νομὸ καὶ ποῦ;
16. Ποῦ βρίσκονται οἱ Ἀρχαῖες

Μικήνες ; 17. Ποιά πρωτεύουσα έχει αυτός ο νομός ; 18. Γιατί ή Ύδρα και οι Σπέτσες έχουν τό προνόμιο νά εκλέγουν δικό τους βουλευτή ; 19. Γιατί φεύγουν από τόν τόπο τους οι κάτοικοι τών Κυθήρων ; 20. Τί ήταν γιά τήν Ελλάδα τό Ναύπλιο από τά 1829 ως τά 1832 ; 21. Ποιά μέρη αὐτοῦ τοῦ νομοῦ έχουν σιδηροδρομική συγκοινωνία ; 22. Πῶς πάμε μέ τό βαπόρι από τόν Πειραιά στό Ναύπλιο ; 23. Ποιές κωμόπολες εἶναι στόν Κορινθιακό κόλπο ; 24. Ἀπέναντι ἀπό ποιο ἀκρωτήριο εἶναι τά Κύθηρα ;

ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΗΛΙΔΑΣ

Σύνορα : Ὁ νομός Ἀχαΐας καί Ἡλίδας συνορεύει βόρεια μέ τόν Πατραϊκό καί Κορινθιακό κόλπο, ἀνατολικά μέ τό νομό Ἀργολίδας καί Κορινθίας, νότια μέ τούς νομούς Ἀρκαδίας καί Μεσσηνίας καί δυτικά μέ τό Ἰόνιο πέλαγος.

Βουνά : Ἐχει τά Ἀροάνεια, τόν Ἐρύμανθο, τή Φολόη καί τό Παναχαϊκό.

Ἀκρωτήρια : Τό Ρίο, τόν Ἀραξο, τό Χελωνάτα καί τόν Ἰχθύν (Κατάκωλο).

Κόλπους : Ἐχει τόν Κορινθιακό καί τόν Πατραϊκό.

Πεδιάδες : Ἐχει τήν πεδιάδα τῆς Αἰγιολείας, τήν πεδιάδα Ἀχαΐας καί τήν πεδιάδα τῆς Ἡλείας (Μανωλάδας—Γαστεῦνης—Ὀλυμπίας).

Ποτάμια : Τόν Ἀλφειό καί πολλά μικρά.

Διοικητική Διαίρεση : Ὁ Νομός Ἀχαΐας καί Ἡλίδας ἔχει τέσσερες ἐπαρχίες :

1. Πατρῶν	πρωτεύουσα	Πάτρα
2. Καλαβρύτων	»	Καλάβρυτα
3. Αἰγιαλείας	»	Αἶγιο
4. Ἡλείας	»	Πύργος

Ἐρωτήσεις.

1. Σέ ποιο μέρος τῆς Πελοποννήσου βρίσκεται ὁ νομός Ἀχαΐας καί Ἡλίδας ; 2. Κατά ποιά μεριά τοῦ νομοῦ Ἀργολίδας καί Κορινθίας εἶναι ὁ νομός αὐτός ; 3. Ὅταν μπαίνομε μέ τό τραῖνο ἀπό τήν Κορινθία στό νομό αὐτόν, πού σταθμεύομε πρωτύτερα ; 4. Ἀπό ποιο μέρος αὐτοῦ τοῦ νομοῦ περνάει ἡ σιδηροδρομική γραμμή ; 5. Ὁ σιδηρόδρομος Διακοφτό—Καλάβρυτα εἶναι ἕμοιος μέ τούς ἄλλους ; 6. Ἀπό ποιές θάλασσες βρέχεται ὁ νομός αὐτός ; 7. Τί παράγουν κυρίως οι πεδιάδες Αἰγιολείας, Ἀχαΐας καί Ἡλείας ; 8. Ποιά εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐπ'αὐτές τίς πεδιάδες ; 9. Ποιο εἶναι τό φεινότερο μέρος τοῦ νομοῦ αὐτοῦ ; 10. Ποιά συγκοινωνία ἔχει αὐτό τό μέρος ; 11. Τί ἐμπόριο γίνεται κυρίως στήν Πάτρα ; 12. Γιατί ὁ Πύργος εἶναι

ἀπὸ τῆς πλουσιώτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας; 13. Ἀπὸ ποιοῦ ἐπίγειο γίνεται τὸ θαλάσσιο ἐμπόριο τοῦ Πύργου; 14. Ποῦ ἦταν ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία; 15. Τί βλέπομε σήμερα στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία; 16. Γιατί ἐγινε ἡ διακλάδωση τῆς γραμμῆς ἀπὸ Πύργο στὴν Ὀλυμπία; 17. Ποιὸ εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα στὸ νομὸ αὐτὸν καὶ στὸ νομὸ Μεσσηνίας; 18. Πῶς πᾶμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸ Μέγα Σπήλαιον; 19. Τί γίνηκε στὴ Μοῦη τῆς Ἀγ. Λαύρα, ὅταν ἔρχισε ἡ Ἐπανάσταση; 20. Μποροῦμε νὰ πᾶμε μὲ βαπόρι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴν Πάτρα καὶ πῶς;

ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς αὐτὸς συνορεύει στὸ βόρειο μέρος μὲ τὸ νομὸ Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας, στὸ νότιο μὲ τὸ Μεσσηνιακὸ κὸλλο, στ' ἀνατολικά μὲ τοὺς νομοὺς Λακωνίας καὶ Ἀρκαδίας καὶ στὰ δυτικά μὲ τὸ Ἴόνιο πέλαγος.

Βουνά: Ἔχει τὸ Λύκαιο, τὰ Νόμια, τὴν Ἰθώμη, τὸ Λυκόδημο καὶ τὸν Ταῦγετο.

Ἀκρωτήρια: Τὸν Ἀκρίτα.

Κόλλους: Ἔχει τὸ Μεσσηνιακὸ καὶ τὸν Κυπαρισσιακὸ.

Ποτάμια: Τὸν Πάμισο.

Λίμνες: Ἔχει τὴ λίμνη τῆς Ἀγουλινίτσας καὶ τὴ λίμνη ταῦ Καϊάφα.

Διοικητικὴ Διαίρεσις: Ὁ νομὸς Μεσσηνίας ἔχει πέντε ἐπαρχίες.

1. Καλαμῶν	πρωτεύουσα	Καλαμάτα
2. Μεσσήνης	»	Μεσσήνη (Νησί)
3. Πυλίας	»	Πύλος
4. Τριφυλλίας	»	Κυπαρισσία
5. Ὀλυμπίας	»	Ἀνδρίτσαινα.

Ἐρωτήσεις.

1. Κατὰ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας εἶναι ὁ νομὸς Μεσσηνίας; 2. Ποιά θάλασσα βρέχει τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νομοῦ αὐτοῦ; 3. Ποιά βουνὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν στὸ νομὸ Μεσσηνίας; 4. Ποιὸ βουνὸ χωρίζει τὸ νομὸ Μεσσηνίας ἀπὸ τὸ νομὸ Λακωνίας; 5. Ποιά εἶναι ἡ εὐφορώτερη πεδιάδα τοῦ νομοῦ; 6. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ περνάει τὸ ποτάμι ὁ Νέδωνας; 7. Ποιὸ ποτάμι ποτίζει τὴ Μεσσηνιακὴ πεδιάδα; 8. Τί παράγει κυρίως αὐτὴ ἡ πεδιάδα; 9. Ποῦ εἶναι πρὸ πυκνὰ κατοικημένος αὐτὸς ὁ νομὸς καὶ γιατί; 10. Ποιῖς λίμνες συναντᾶμε ὅταν μπαίνομε σ' αὐτὸν τὸ νομὸ ἀπὸ τὸ νομὸ Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδας; 11. Ποῦ εἶναι ἰχθυοτροφεῖα; 12. Ποιά εἶναι ἡ ὀρεινότερη ἐπαρχία τοῦ νομοῦ; 13. Ποιῖς βιομηχανίες γίνονται στὶς Καλάμες; 14. Ποιῖς πόλεις τοῦ νομοῦ ἔχουν σιδηροδρομικὴ συγ-

κοινωνία ; 15. Ποιά είναι ἡ συγκοινωνία μεταξύ Κυπαρισσίας—Φιλιατρῶν Γαργαλιάνων—Πύλου ; 16. Σὲ ποιοῦ ἀκρωτήριο τελειώνει τὸ βουνὸ Μαθίνας ; 17. Γιατί τὸ Ναυαρίνο εἶναι δοξασμένο ; 18. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῆς Κυπαρισσίας καὶ Μεσσηνίας ; 19. Πῶς μπορούμε νὰ πᾶμε μετὰ τὸ Βαπτὸρι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴν Καλαμάτα ; 20. Τί λογιῆς ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο γίνεται στὴν Καλαμάτα ; 21. Ποῦ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Ἰθώμη ; 22. Τί ξαίρετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν Ἰθώμη ;

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Σύνορα : Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας συνορεύει δυτικὰ ἀπὸ τοὺς νομοὺς Μεσσηνίας καὶ Ἀχαΐας καὶ Ἥλιδας, βόρεια ἀπὸ τοὺς νομοὺς Ἀχαΐας καὶ Ἥλιδας καὶ Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας, ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο καὶ νότια ἀπὸ τὸ νομὸ Λακωνίας.

Βουνά : Ἔχει τὸν Πάρνωννα, τὸ Λύκαιο, τὸ Μαίναλο, τὸ Παρθένιο καὶ τὸ Ἀρτεμισιο.

Πεδιάδες : Τὴν πεδιάδα τῆς Μεγαλόπολης καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Τρίπολης.

Ποτάμια : Τὸν Ἀλφειὸ (καὶ τοὺς παραπόταμους τοῦ Γορτύνιο καὶ Λάδωνα).

Διοικητικὴ Διαίρεση : Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας εἶναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες :

1. Μαντινείας	πρωτεύουσα	Τρίπολη
2. Μεγαλόπολης	»	Μεγαλόπολη
3. Γορτυνίας	»	Δημητσάνα
4. Κυνουρίας	»	Λεωνίδι.

Ἑρωτήσεις.

1. Σὲ ποιοῦ μέρος τῆς Πελοποννήσου βρίσκεται ὁ νομὸς Ἀρκαδίας ; 2. Μὲ ποιοὺς νομοὺς συνορεύει ὁ νομὸς αὐτός ; 3. Ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα ἀπὸ ποῦ θὰ μπορούμε σιδηροδρομικῶς στὴν Ἀρκαδία καὶ ἀπὸ ποῦ ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ Μεσσηνία ; 4. Τί τόπος εἶναι αὐτὸς ὁ νομὸς ; 5. Τί εἶναι ὄροπέδιο ; 6. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνὰ βρίσκεται ὁ κάμπος τῆς Μεγαλόπολης ; 7. Τί καλλιεργοῦνε σ' αὐτὸν τὸν κάμπο ; 8. Τὸ ὄροπέδιο τῆς Μαντινείας ποιά βουνὰ ἔχει τριγύρω του, καὶ τί παράγει ; 9. Τί λογιῆς δέντρα ἔχουν τὰ δάση τῆς Κυνουρίας ; 10. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Γορτυνίας ; 11. Ἡ Δημητσάνα ποίων ἀντρῶν τῆς Ἐπανάστασης ἦταν πατρίδα ; 12. Σὲ τί ὠφέλησε τὴν ἐπανάσταση ἡ Δημητσάνα ; 13. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὴ Δημητσάνα καὶ ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὰ Λαγκάδια καὶ στὴ Βυτίνα ; 14. Γιατί εἶναι δοξασμένο τὸ Βαλτέτσι ; 15. Ποῦ σκοτώθηκε ὁ Ἐπαμεινώνων ;

Γεωγραφία Δ. Τάξεως Δ. Δημητράκου

δας τῆς Θήβας ; 16. Τί ἦταν ἡ Τρίπολη γιὰ ὅλη τὴν Πελοπόννησο στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας ; 17. Ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πῶς θὰ πᾶμε εὐκολώτερα στὸ Λεωνίδι ; 18. Ἀπὸ τὴν Τρίπολη πῶς θὰ κατεβούμε στὴ Λακωνία κι ἀπὸ ποῦ ; 19. Ποιῶν ἀρχαίων πόλεων τὰ ἐρεπίτια βρίσκονται ἀκόμα στὴν Ἄρκαδία :

ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Λακωνίας συνορεύει στὸ βόρειο μέρος ἀπὸ τὸ νομὸ Ἄρκαδίας στὸ ἀνατολικὸ ἀπὸ τὸ Μυρτώο πέλαγος, στὸ νότιο ἀπὸ τὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ στὸ δυτικὸ ἀπὸ τὸ Μεσσηνιακὸ κόλπο καὶ τὸ νομὸ Μεσσηνίας.

Βουνά: Ἔχει τὸν Ταῦγετο, τὸν Πάρνωνα καὶ συνέχεια τοῦ Πάρνωνα τὸ Ζάρακα.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Μαλέα καὶ τὸ Ταίναρο.

Κόλπους: Τὸ Λακωνικὸ κόλπο.

Πεδιὰδες: Τὴν πεδιάδα τῆς Λακεδαίμονας καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Μολάων (Ἐπιδάουρου Λιμηρᾶς).

Ποτάμια: Τὸν Εὐρώτα

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ νομὸς Λακωνίας εἶναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Λακεδαίμονος	πρωτεύουσα	Σπάρτη
2. Γυθείου	»	Γύθειο
3. Οἰτύλου	»	Ἄρεόπολη
4. Ἐπιδάουρου Λιμηρᾶς	»	Μολάοι.

Ἐρωτήσεις.

1. Κατὰ ποιά μεριά τοῦ νομοῦ Ἄρκαδίας βρίσκεται ὁ νομὸς Λακωνίας ;
2. Ποιές θάλασσες ἔχει ὁ νομὸς αὐτὸς ; 3. Ποιὸ εἶναι τὸ σύνορο ἀνάμεσα στὸ νομὸ Λακωνίας καὶ στὸ νομὸ Μεσσηνίας ; 4. Ἀπὸ ποῦ θὰ περάσωμε γιὰ νὰ μποῦμε ἀπὸ τὴν Ἄρκαδία στὴ Λακωνία ; 5. Ὁ Ταῦγετος, σὲ ποιὸ ἀκρωτήριο τελειώνει ; 6. Ποιὸ νησι βρίσκεται ἀντίκρου στὸ Μαλέα ; 7. Ἀνάμεσα σὲ ποιά βουνά εἶναι ὁ κάμπος τῆς Λακεδαίμονας ; 8. Τί παράγει κυρίως αὐτὸς ὁ κάμπος ; 9. Ὁ Εὐρώτας ἀπὸ ποῦ πηγάζει καὶ ποῦ χύνεται ; 10. Ὁ μικρὸς κάμπος τῆς Νεάπολης τί παράγει κυρίως ; 11. Πῶς ὀνομάζονται ἀλλοιῶτικα οἱ ἐπαρχίες Οἰτύλου καὶ Γυθείου ; 12. Τί εἶναι τὸ Γύθειο γιὰ τὴ Σπάρτη ; 13. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν ἀρχαία Σπάρτη ; 14. Πῶς μπορούμε νὰ πᾶμε ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὴ Σπάρτη καὶ στὸ Γύθειο ; 15. Πῶς μπορούμε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ νὰ πᾶμε μὲ βαπόρι στὸ Γύθειο ; 16. Ἀπὸ ποιά προϊόντα τοῦ νομοῦ γίνεται ἐξαγωγή στὸ Γύθειο ; 17. Γιατί οἱ Μανιάτες φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο τους ; 18. Τί παράγει κυρίως ἡ Μάνη ; 19. Γιατί στὸ Ταίναρο τὸν Αὐγούστο καὶ τὸ Σεπτέμβριο βρίσκονται πολλὰ ἄοτύκια ;

Τὰ Ἐφτάνησα ἢ Ἰόνια νησιά

Τὰ ἔφτάνησα εἶναι τὰ ὠραιότερα νησιά τῆς Μεσογείου. Τὴν Ζάκυνθο τὴν λένε οἱ Ἴταλοί: Μπέλλα Τζάντε φφόρο ντὶ Λεβάντε δηλ. ὠραία Ζάκυνθο ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς. Στὴν Κέρκυρα εἶχαν οἱ Βασιλιάδες ἀνάκτορα.

Τώρα θὰ κάνουμε ἕνα ταξίδι: γιὰ νὰ ἰδοῦμε αὐτὰ τὰ ὠραῖα νησιά κι ἔμεῖς.

Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ο Σ

ΠΑΤΡΑ-ΖΑΚΥΝΘΟΣ

(Μὲ τὸ βαπόρι μίλια 60).

1. Στὴν Πάτρα μπαίνομε στὸ βαπόρι καὶ τραβοῦμε δυτικά. Ἐπειτ' ἀπὸ δυὸ ὥρες στρίβωμε στὸ ἀκρωτήριο Ἄραξο. Βλέπομε τότε κατὰ μπροστά μας τὸ νησι τὴν Κεφαλληνία, καὶ δυτικά τῆς τὸ «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» τὴ Ζάκυνθο. Διακρίνομε στὴν παραλία σὰ μὴν ἄσπρη γραμμὴ τὴν πόλη Ζάκυνθο.
2. Ζάκυνθο. Τὸ βαπόρι μας διευθύνεται κατὰ κεῖ, γυρνάει τὸ ἀκρωτήριο Χελωνάτα καὶ σὲ τέσσερες περίπου ὥρες ἀράζει στὸ λιμάνι τῆς Ζακύνθου. Πλῆθος ἀπὸ μικροπωλητάδες ἀνεβαίνουν στὸ βαπόρι μὲ λουλούδια καὶ μὲ μαντολάτο.
3. Ἡ πόλη ἀπλώνεται σὰν κορδέλλα στὴν παραλία καὶ πίσω τῆς πάνω σὲ λόφο εἶναι τὸ φρούριο, ποῦ ἔχουνε τώρα γιὰ φυλακὲς.
4. Ἡ Ζάκυνθο φαντάζει μὲ τὸν ὄμορφο πλατὺ παραλιακὸ δρόμο τῆς καὶ τὰ ὠραῖα κτίρια πάνω στ' αὐτὸν τὸ δρόμο. Κατὰ τὴ νότια ἄκρη τοῦ δρόμου αὐτοῦ, συναντοῦμε τὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τοῦ προστάτη τῆς Ζακύνθου. Ἐκεῖ μέσα εἶναι φυλαγμένο καὶ τὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου.
5. Ἄλλος πάλι πλατὺς δρόμος βγαίνει στὴν πλατεῖα τοῦ Διον. Σολωμοῦ, ὅπερ εἶναι στημένο καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ποιητῆ. Εἶναι κι ἄλλοι ὠραῖοι πλακοστρωμένοι δρόμοι στὴν πόλη καὶ πολλὰ ὄμορφα κτίρια, τὸ περισσότερα μὲ στοῖς. Εἶναι θέατρο, βρεφοκομεῖο, λέσχες κλπ.

6. Οί Ζακυνθinoί είναι άνθρωποι εϋθυμοί κι αγαπούν πολύ τή μουσική. Για τοϋτο και συχνά ἀκοϋμε ἐκεῖ τή νύχτα καντάδες ἀπό νέους.

7. Ἀνεβαίνομε στό φρούριο. Διακρίνωμε κάτωθί μας κατὰ τή δύση μιὰ χαμηλή κατάφυτη βουνοσειρά, πού ἀρχίζει ἀπό τὸ βόρειο μέρος τοῦ νησιοῦ καὶ τελειώνει στό νότιο (ἀκρωτήριο Μαραθιά). Κι ἄλλη μιὰ μικρότερη βουνοσειρά ἀκολουθᾷ τὴν ἀνατολική παραλία τοῦ νησιοῦ ἴσαμε τὸ ἀκρωτήριο Ἰέρακος.

8. Ἀνάμεσα στίς δυὸ αὐτὲς βουνοσειρὲς ἀπλώνεται ἕνας ὁμορφος κάμπος σὰν τριγύρω, πού βάση του εἶναι ἡ ἀμμουδερὴ παραλία τοῦ κόλπου Κερί. Στὴ βορεινὴ ἄκρη τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ ὄροπέδιο Βολίμες.

9. Τρεῖς ἀμαξωτοὶ δρόμοι ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο καὶ χωροῦνε μέσα στό νησί μὲ παρακλάδια. Στίς ἄκρες τοῦ κάμπου διακρίνομε καμιὰ δεκαπενταριά ὁμορφα χωριά. Ἀνατολικά μας μακριὰ βλέπομε τὸ ἀκρωτήριο Χελωνάτα, νοτιώτερα τὸ Κατάκωλο καὶ βορεινὰ μας τὴν Κεφαλλωνιά.

10. Ἄν διαβοῦμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο τὸν κάμπο τῆς Ζακύνθου, θὰ τὸν ἰδοῦμε κατάφυτο μὲ ἀμπέλια, πού κάνουν τὸ φημισμένο Ζακυνθινὸ κρασί. Ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια βλέπομε ἐλιές, συκιές κι ἄλλα καρποφόρα δέντρα. Σὲ πολλὲς μεριὲς διακρίνομε ὠραῖα περβόλια καὶ λαχανόκηπους.

11. Στὸ λιμανάκι Κερί, βρίσκεται μιὰ φυσικὴ λεκάνη ὅπου μέσα χύνεται κάποιον ρέμα. Τὴ λεκάνη αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν Ἄβυσσο, κι ὅ,τι πέσει κεῖ χάνεται, λένε, γιὰ πάντα. Κάπου ἐκεῖ κοντὰ ἀναβρῦουν νερὰ μὲ νάφθα. Ἐπίσης στό μέσο τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ νησιοῦ (Γερακαριὸ) βρίσκονται πηγὲς θειοῦχες, πού τίς λένε βρωμόνερο.

Τ' ὁμορφο αὐτὸ νησί παθαίνει δυστυχῶς συχνὰ σεισμοὺς καὶ πολλὲς φορές καταστράφηκε.

Ἐρωτήσεις.

1, 2. Ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς πηγαίνομε στὴ Ζάκυνθο ; 3—6. Περιγράψετε τὴν πόλη καὶ τοὺς κατοίκους της. 7. Πῶς βλέπομε τὸ νησί ἀπὸ τὸ φρούριο ; 8. Περιγράψετε τὸν κάμπο του, τοὺς δρόμους του.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

1. Ληξούρι. Ἐπειτ' ἀπὸ τρεῖς σχεδὸν ὥρες ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο τὸ βαπορι μας, φτάνει: στὴ νοτιοδυτικὴ μερὶα τοῦ νησιοῦ

Κεφαλληνίας. Ένας αρκετά βαθύς κόλπος προχωρεί μέσα στο νησί ολόϊσια βορεινά. Είναι ο κόλπος του Λιβαδιοῦ. Στὴ δυτική παραλία τοῦ κόλπου εἶναι τὸ Ληξούρι κι ἔπειτα τραβάει στὴν ἀντικρυνὴ παραλία, ὅπου βρίσκεται ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, τὸ Ἄργοςτόλι.

2. Ἄργοςτόλι. Εἶναι χτισμένο στὴν ἀνατολικὴ παραλία τοῦ κόλπου, ἀνηφορικὰ σὲ πλαγιὰ λόφου. Ἔχει ὠραία προκουμαῖα μὲ πλατιὰ λεωφόρο, ὅπου βρίσκονται τὰ καλύτερα κτίρια τῆς πόλης.

3. Καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἡ πόλη ἔχει καλοὺς δρόμους, καλὰ μαγαζιά καὶ ὠραία σπίτια, ὅλα σχεδὸν νιόχτιστα γιατί τὰ παλιά εἶχαν καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς σεισμούς.

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ-ΒΑΛΤΕΣ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμε. 30 περ.).

4. Λιβαθοῦ. Ἀπὸ τὸ Ἄργοςτόλι μὲ τ'αὐτοκίνητο διευθυνόμεστε νοτιανατολικά. Διαβαίνομε τὸν κάμπο τῆς Λιβαθοῦς φυτεμένο μὲ ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἀριστερά μας ἔχομε κατάφυτο τὸ βουνὸ Αἶνος μὲ 25 ὄμορφα χωριά στοὺς πρόποδες του σκορπισμένα μέσα σὲ πρασινάδα. Δεξιὰ μας εἶναι τὸ πέλαγος καὶ ἀντίκρυ μας ἡ Ζάκυνθος σὲ μικρὴ ὀπόσταση (8. χιλ.).

Φτάνομε ἔτσι στὸ μικρὸ χωριὸ Βάλτες, κοντὰ στὸν Αἶνο. Κατὰ τὸ νότο βλέπομε ἄλλα 30 χωριά.

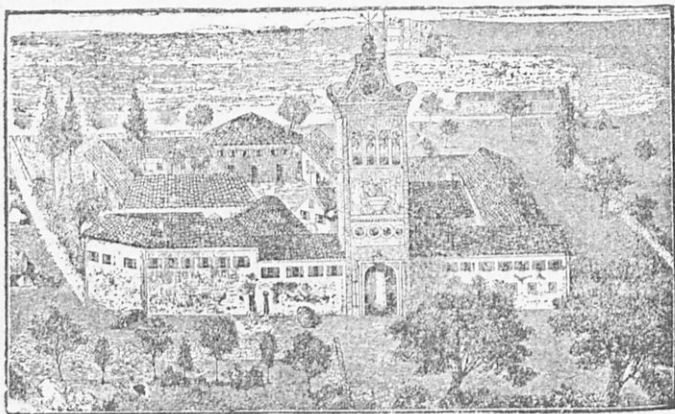
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ-ΣΑΜΗ-ΦΙΣΚΑΡΔΟ

(Δρόμος ἀμαξ.).

5. Ἄν πάρωμε τώρα τὸ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὸ Ἄργοςτόλι καὶ τραβήξωμε κατὰ τὸν Αἶνο, ἀνατολικά, θὰ συναντήσωμε στοὺς πρόποδες του τὸ μοναστήρι τοῦ προστάτη τοῦ νησιοῦ, τοῦ Ἁγίου Γερασίμου. Μέσα σ'αὐτὸ τὸ μοναστήρι εἶναι φυλαγμένο τὸ θαυματουργὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου. Γύρω ἐκεῖ στὸ μοναστήρι εἶναι ἀμπέλια, πού βγάζουν τὸ φημισμένο κεφαλληνήτικο ἄσπρο κρασί, τὴ «ρομπόλα».

6. Περνάμε ανάμεσα στον Αίνο και θαυμάζουμε τὰ μεγαλόπρεπα ἔλατά του, πού δίκια τὰ λογαριάζουν σάν τὰ ὀμορφώτερα ἔλατα τῆς Ἑλλάδας.

7. Σάμη—Ἁγία—Εὐφημία. Κστεβαίνομε ἀνατολικά στήν εὐφορη κοιλάδα τῆς Σάμης, κατάφυτη ἀπό ἐλιές κι ἀμπέλια. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παραλία στὰ μύχια τοῦ κόλπου τῆς Σάμης συ-

Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Γερασίου.

ναντῶμε τὴν κωμόπολη Σάμη (Αἰγιαλό). Κι ἀπέναντι στὴ Σάμη εἶναι μιὰ ἄλλη κωμόπολη, ἡ Ἁγία Εὐφημία.

8. Ἀπὸ τὴν Ἁγία Εὐφημία περνᾶμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο στὴ δυτικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ, ὅπου συναντᾶμε τὴν κωμόπολη Ἄσσο· κατόπι προχωροῦμε ὀλοῖσια κατὰ τὸ βοριὰ κι φτάνομε στὸ βορειότερο σημεῖο τοῦ νησιοῦ, στήν κωμόπολη Φισκάρδο. Ἀνατολικά βλέπομε τὸ νησὶ Ἰθάκη, πού ἓνα στενὸ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά, κι βορεινὰ μας φαίνεται τὸ ἀκρωτήριο Λευκάτας τῆς Λευκάδας.

ΙΘΑΚΗ

1. **Ίθάκη.** Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία τὸ βαπόρι μας πιάνει στὴν Ἰθάκη. Ἡ Ἰθάκη εἶναι σχηματισμένη ἀπὸ δυὸ κομμάτια ἐνωμένα σὲ στενὸ ἰσθμὸ. Ἐκεῖ πού ἐνώνονται τὰ δυὸ αὐτὰ κομμάτια, γίνεται ἓνα μεγάλο καὶ πολὺ καλὸ λιμάνι. Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Ἰθάκη ἢ Βαθύ, στὴ νότια παραλία τοῦ λιμανιοῦ. Τὸ Βαθύ ἔχει πολὺ ὠραία ἀποψη, γιατί ἀπλώνεται σὲ ἀνηφοριά. Ἐχει καλὴ προκυμαία, πλατιοὺς δρόμους καὶ ὠραία κτίρια.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιὸ νησί συναντᾶμε βόρεια τῆς Ζακύνθου; Τί εἶναι τὸ Ληξούρι; 2,3.
- Τί εἶναι τὸ Ἀργοστόλι; 4. Περιγράψτε ενα ταξίδι στὴν Λιβαθού. 5-8.
- Περιγράψτε ενα ταξίδι στὸ Φισκάρδο. 9. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Ἰθάκη;

ΛΕΥΚΑΔΑ

1. **Λευκάδα.** Φεύγει τὸ βαπόρι μας ἀπὸ τὴν Ἰθάκη καὶ προχωρεῖ κατὰ τὸ βοριά. Δεξιά μας ἔχομε τὰ ξερονήσια Κάλαμο καὶ Καστὸ καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα, ἐπίσης καὶ τὶς ἀκτὲς τῆς Ἀκαρνανίας. Διαβαίνομε τὸ στενὸ ἀνάμεσα στὴ Λευκάδα καὶ στὴν Ἰθάκη καὶ προχωροῦμε ἀκολουθώντας τὴ δυτικὴ παραλία τῆς Λευκάδας. Φτάνομε ἔτσι στὴ βορεινότερη ἄκρη τοῦ νησιοῦ κι ἀράζομε μπρὸς στὸ φρούριο τῆς πόλης Λευκάδας, κοντὰ στὸ στενὸ πού χωρίζει τὴ Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία. Κι εἶναι τόσο ρηχὰ τὰ νερὰ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ, μισὸ μέτρο μονάχα βάθος, πού καὶ πεζὸς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ διαβῆ. Τὸν παλιὸ καιρὸ τὸ νησί ἢ Λευκάδα ἦταν ἐνωμένο μετὰ τὴν Ἀκαρνανία, ἦταν δηλαδὴ μιὰ χερσόνησο τῆς Ἀκαρνανίας.

2. Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη μέσα σὲ κάμπο, λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὸ νότιο μέρος τῆς πόλης ἀπλώνονται οἱ ἄλυκές της καὶ βορειοδυτικὰ τὸ ὄμορφο δάσος της.

3. **Κατωχώρι.** Ἀπὸ τὴ Λευκάδα πηγαίνομε μετὰ τὸ αὐτοκίνητο κατὰ τὸ νοτιὰ μέσ' ἀπὸ θαυμασίους ἐλαιῶνες. Στὸ δρόμο μας συναντᾶμε τὸ χωριὸ Καρυὰ καὶ 20 ἄλλα μικρὰ μέσα σ' ἐμπέλια καὶ σ' ἐλιές καὶ φτάνομε τέλος στὸ Κατωχώρι.

4. **Παξιό.** Βορειοδυτικὰ τῆς Λευκάδας τὸ βαπόρι μας πιάνει σ' ἓνα χαμηλὸ νησάκι κατάφυτο ἀπὸ ἐλιές. Εἶναι οἱ Πα-

ξοί, με πρωτεύουσα τὸ Γάϊο. Νοτιώτερα ἀπὸ τοὺς Παξοὺς εἶναι ἄλλο πάλι νησάκι κατάφυτο μ' ἐλιές, οἱ Ἀντίπαξοι.

ΚΕΡΚΥΡΑ

5. Κέρκυρα. Ἀπὸ τοὺς Παξοὺς τὸ βαπόρι μας ξακολουθάει νὰ προχωρῇ κατὰ τὸ βορρῖα καὶ με μιᾶς ὥρας ταξίδι φτάνομε στὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ Ἴονια νησιά, στὴν Κέρκυρα. Ἡ Κέρκυρα λεγόταν τὸν παλιὸ καιρὸ νησὶ τῶν Φαιάκων καὶ τὸ ξέρομε καλὰ ἀπὸ τὴν περιπλάνηση τοῦ Ὀδυσσεᾶ, πού μᾶς τὴν περιγράφει ὁ Ὅμηρος. Περνάμε τὸ στενὸ, πού τὴ χωρίζει ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, καὶ προχωρώντας κατὰ τὸ μέσο τοῦ νησιοῦ φτάνομε στὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, τὴν Κέρκυρα.

6. Κοιτάξετε τὸ νησὶ αὐτὸ στὸ χάρτη. Μοιάζει με πόδι ἀλόγου, πού τὸ πέλμα του εἶναι στραμμένο κατὰ τὴν Ἠπειρο καὶ τὸ γόνατο κατὰ τὸ Ἴόνιο Πέλαγος. Τὸ πάνω μέρος τοῦ ποδιοῦ τὸ λένε περιφέρεια τοῦ ὄρους. Πιο κάτω, τὸ μηρὸ νὰ ποῦμε, τοῦ ποδιοῦ τὸ λένε Μέση. Στὸ γόνατο βρίσκεται ἡ λίμνη καὶ παρακάτω, τὴν κνήμη, τὴ λένε Λευκίμη.

7. Τὸ νησὶ ἡ Κέρκυρα βρίσκεται στὴν εἴσοδο τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας, κι εἶναι χωρισμένο ἀπὸ τὴν Ἠπειρο με δυὸ πορθμοὺς, ἓνα πολὺ στενὸ, στὸ βόρειο μέρος κι ἓνα πλατὺ, στὸ νότιο. Ἡ ἀναμεταξὺ θάλασσα μοιάζει με ἀπέραντη λίμνη. Βορειοδυτικὰ τῆς Κέρκυρας εἶναι πολλὰ νησάκια, πού τὰ μεγαλύτερα ἀνάμεσά τους εἶναι οἱ Ὄθωνοι καὶ ἡ Ἐρικούσα.

8. Ἡ βορεινὴ καὶ δυτικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ δὲν ἔχουν λιμάνια, καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ ζυγῶνῃ ἐκεῖ βαπόρι ὅπως καὶ στὰ παραπάνω νησάκια, γιατί κιόλας ἡ θάλασσα σ' αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι σχεδὸν πάντα ἀγριεμένη. Στὸ βορεινὸ ὅμως στενὸ τῆς Κέρκυρας, ἡ ἀκτὴ τῆς Ἠπείρου σχηματίζει ἐκεῖ ἓνα θαυμάσιο καὶ πολὺ μεγάλο φυσικὸ λιμάνι, τὸ Βουθρωτό, πολὺ σημαντικὸ τὴν παλιὰ ἐποχὴ. Ἔτσι ὀχυρώνοντας τοὺς δύο πορθμοὺς, τὸ βορεινὸ καὶ τὸ νότιο μπορεῖ ἡ ἀναμεταξὺ θάλασσα νὰ χρησιμεύῃ γιὰ ἐξασφάλιση μεγάλου στόλου.

9. Ἡ θέση αὐτὴ τῆς Κέρκυρας, νὰ βρίσκεται στὴν εἴσοδο τῆς Ἀδριατικῆς δίπλα στὴν Ἠπειρο καὶ με τὴν ἀναμεταξὺ κλεισμένη θάλασσα, ἐκανε ὅλους τοὺς κατακτητῆς τῆς Βαλκανικῆς Χερ-

σονήσου, νὰ κυριέψουν πρῶτα τὸ νησί αὐτὸ γιὰ νὰ τὸ μεταχειριστοῦν κατόπι σὰ βόση στρατιωτική.

10. Ἔτσι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν παλιὸ καιρὸ, καὶ οἱ Ἑνετοί, κυριέψαν πρῶτα τὴν Κέρκυρα κι ἔπειτα προχώρησαν στὴν Ἑλλάδα:

11. Ἡ πόλη Κέρκυρα εἶναι πολὺ ὠραία καὶ σὲ καλὴ τοποθεσία. Ἐχει ὁμορφα κτίρια, θέατρο, μουσεῖο, πλούσια καταστήματα, καὶ ὠραίες πλατείες. Οἱ δρόμοι τῆς οἱ περισσότεροι εἶναι στενοὶ καὶ λιθόστρωτοι, ἔχει ὅμως καὶ μερικοὺς μεγάλους καὶ ὠραίους. Ἡ πόλη καὶ ὅλο τὸ νησί ἔχει προστάτη τὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα, πού στὴν ἐκκλησία του εἶναι φυλαγμένο τὸ λείψανό του μέσα σὲ πλούσια κάσα.

12. Εἶναι τόσο γραφικὸ τὸ νησί αὐτὸ κι εἶναι τόσες ἑμορφες ἔσοχες γύρω στὴν πόλη Κέρκυρα, πού ἐρχόντανε σὰ περασμένα χρόνια μεγιστάνες Εὐρωπαῖοι καὶ χτίζαν ἐκεῖ παλάτια γιὰ νὰ μένουν λίγον καιρὸ. Ἔτσι βρίσκεται ἀκόμα τὸ παλάτι Ἀχιλλεῖο, πού εἶχε χτίσει ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ στ' ὁμορφο χωριὸ Γαρστούρι, σὰ νότια τῆς πόλης. Κι ὁ βασιλιάς τῆς Ἑλλάδας ὁ Γεώργιος ὁ Α' εἶχε χτίσει παλάτι σὸ χωριὸ Γαρίτσα, στὴ νότια ἐπίσης μεριά τῆς πόλης.

13. Στὴν Κέρκυρα πιάνουν καὶ τὰ μεγάλα βαπόρια πού ἐρχονται ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Ἄλλα ἀπ'αὐτὰ φτάνουν ὡς στὸν

Ὁ Ἄνδριὰς τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν πλατεῖαν Γεωργίου τοῦ Α' ἐν Κερκύρα.

Πειραιά κι άλλα προχωροῦν ἔπειτα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Σμύρνη καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια.

14. Μέσση. Μπαίνουμε σὲ αὐτοκίνητο κι ἀκολουθοῦμε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο δυτικὰ τῆς πόλης. Διαβαίνομε τὸ ὠραῖο προάστειο Ποταμὸ καὶ διευθυνόμαστε κατὰ τὸ βοριά. Περνάμε τότε μιὰ μεγάλη πεδινὴ ἔκταση, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές. Κάτω ἀπὸ τὶς ἐλιές ἔχουν σπείρει κουκιά, πατάτες καὶ βίκο, ἡ κυριώτερη παραγωγή τοῦ τόπου, πού κάνουν ἀπ'αὐτὰ κι ἐξαγωγή. Ὁ κάμπος αὐτὸς εἶναι ὁ πλουσιώτερος κι ὁ γονιμώτερος τοῦ νησιοῦ καὶ τότε λένε Μέσση.

15. Τὸ ὄρος. Μπροστά μας ὀρθώνεται σὰν πελώριο τεῖχος, σ'ὄλο τὸ μᾶκρος τοῦ νησιοῦ ἀπὸ ἀνατολὴ σὲ δύση, ἡ βουνοσειρὰ τοῦ Παντοκράτορα. Φαίνεται νᾶναι συνέχεια τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου. Τὸ βλέπομε κατάφυτο. Ἡ ψηλότερη κορφή του εἶναι κοντὰ στὸν Πορθμὸ· ἔπειτα χαμηλώνει ὅσο προχωρεῖ κατὰ τὴ δύση. Βρισκόμαστε τώρα στὸ μέρος πού τὸ λένε Ὅρος.

16. Διαβαίνομε τὸ Ὅρος στὸ χαμηλότερο σημεῖο. Στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ νησιοῦ τὸ βουνὸ δὲν εἶναι πιὰ ἀπότομο, ἀλλὰ χαμηλώνει μαλακά, καὶ τελειώνει, στὴν παραλία, σὲ κάμπο μὲ μικροὺς λόφους σπαρμένο μὲ ἐλιές, κουκιά, πατάτα κ.ἄ. Τὸν περνᾶμε μὲ τ'αὐτοκίνητο καὶ σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Καρουσάδες.

17. Ξαναγυρίζομε στὴν Κέρκυρα καὶ πέρνομε τώρα μὲ τὸ αὐτοκίνητο διεύθυνση κατὰ τὸ νοτιὰ, κατὰ τὸ νότιο κομμάτι τῆς Μέσσης. Εἶναι μιὰ στενὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές. Περνάμε μέσα σ'ἐλαιῶνες καὶ φτάνομε σὲ μιὰ παραθαλάσσια στενόμακρη λίμνη, στὸ σημεῖο πού τὸ νησί σχηματίζει τὸ γόνα τοῦ ποδιοῦ.

18. Λευκίμμη. Ἀπὸ τὴ λίμνη τὸ νησί στενεύει λίγο καὶ πάει νοτιοδυτικὰ. Εἶναι πάντα κατάφυτο μ'ἐλαιῶνες ὡς τὴν ἄκρη τοῦ νησιοῦ, ὅπου βρίσκονται οἱ ἀλυκὲς τῆς Λευκίμμης καὶ τὸ χωριὸ Λευκίμμη

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς πᾶμε στὴ Λευκάδα ; 2. Ποῦ εἶναι ἡ πόλη Λευκάδα ; 3. Περιγράψετε τὸ νησί. 4. Περιγράψετε τοὺς Παξούς. 5. Ποιὸ νησί συναντᾶμε ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Παξούς ; 6. Περιγράφετέ το. 7. Ποῦ βρίσκεται ἡ Κέρκυρα ; 8. Τί ξαίρετε γιὰ τὶς βορεινὲς καὶ τὶς δυτικὲς ἀκτὲς τῆς ; 9. Ἐχει σπευδαιότητα

ή τοποθεσία του νησιού ; 10. Τι κάνουν οι παλιοί κατακτητές της Βαλκανικής ; 11. Περιγράψετε την πόλη Κέρκυρα. 12. Τις έσοχές της. 13. Ποιές συγκοινωνίες έχει το λιμάνι της Κέρκυρας ; 14. Περιγράψετε έκδρομη στη Μέσση. 15. Περιγράψετε το Όρος. 16. Περιγράψετε τη Λευκίμμη.

Πολιτική διαίρεση

Τὰ Ἐφτάνησα πολιτικῶς εἶναι γωοισμένα σὲ τρεῖς Νομοὺς:
1) Νομὸ Ζακύνθου, 2) Νομὸ Κεφαλληνίας καὶ 3) Νομὸ Κερκῦρας.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Ζακύνθου βῆσκειται δυτικὰ τῆς Ἡλείας καὶ νοτίως τῆς Κεφαλληνίας καὶ τον περιβρέχει τὸ Ἴόνιο πέλαγος.

Βουνά: Ὁ Σκοπός.

Πεδιάδες: Ἡ πεδιάδα τῆς Ταίπου.

Κόλποι: Ὁ κόλπος τοῦ Κεριοῦ, στὸ νότιο μέρος τοῦ νησιοῦ.

Ἀκρωτήρια: Ἡ Μαραθιά, τὸ Γεράκι καὶ τὸ Σχιβάρι.

Διοικητικὴ διαίρεση. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει μιὰ μονάχα ἐπαρχία, τῆς Ζακύνθου.

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιά θάλασσα βρίσκεται ἡ Ζάκυνθος ; 2. Ποιὸ κομμάτι τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀνατολικὰ τῆς Ζακύνθου ; 3. Τί τόπος εἶναι ἡ Ζάκυνθος ; 4. Γιατί τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου εἶναι πολὺ μαλακό ; 5. Ποιὸ βουνὸ εἶναι στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ ; 6. Ποιά ἀκρωτήρια ἔχει ἡ Ζάκυνθος ; 7. Ποιά εἶναι τὰ προῖτα τῆς ; 8. Πῶς τὴ γένη τὴ Ζάκυνθο οἱ Εὐρωπαῖοι ; 9. Σὲ τί ξεχωρίζουν οἱ κάτοικοι τῆς ; 10. Τίνος ποιητῆ εἶναι ἡ Ζάκυνθος πατρίδα ; 11. Ποιὸν οἱ κάτοικοι τῆς τιμοῦν πολὺ οἱ Ζακυνθῖνοι ; 12. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ζακύνθου ; 13. Σὲ ποῖο μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι τὰ περισσότερα χωριά καὶ γιατί ; 14. Μὲ ποιά πόλη τῆς Πελοποννήσου ἔχει τακτικὴ συγκοινωνία ἡ Ζάκυνθος ; 15. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ ;

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Ὁ νομὸς Κεφαλληνίας ἔχει τὰ νησιὰ Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Κάλαμο, Καστὸ καὶ κάποια ἄλλα μικρά.

Σύνορα: "Ολ'αυτὰ τὰ νησιά τοῦ νομοῦ τὰ περιβρέχει τὸ Ἴόνιο πέλαγος. Βρίσκονται ἀνάμεσα στὴ Ζάκυνθο καὶ στὴ Λευκάδα κι ἔχουν στ'ἀνατολικά τους τὸ νομὸ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Βουνά: Ὁ Αἶνος.

Κόλποι: Ὁ κόλπος τοῦ Ἀργοστολιοῦ.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς Κεφαλληνίας εἶναι χωρισμένος σὲ τέσσερες ἐπαρχίες.

1. Κραναίας	πρωτεύουσα	Ἀργοστόλι
2. Πάλλης	»	Ληξούρι
3. Σάμης	»	Αἰγιαλὸς
4. Ἰθάκης	»	Ἰθάκη.

Ἑρωτήσεις.

1. Ποιά νησιά ἔχει ὁ νομὸς Κεφαλληνίας ; 2. Ποιό εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί ; 3. Κατὰ ποιά μεριά τῆς Ζακύνθου εἶναι τὸ νησί ἢ Κεφαλληνία ; 4. Κατὰ ποιά μεριά τῆς Κεφαλληνίας πέφτει ἡ Ἰθάκη ; 5. Ποιοὶ νομοὶ τῆς Στερεῆς Ἑλλάδας εἶναι ἀνατολικά τῆς Κεφαλληνίας ; 6. Ποιὸν ἅγιο τιμοῦν περισσότερο οἱ Κεφαλληνίτες ; 7. Πῶς φαίνεται τὸ νησί Ἰθάκη ; 8. Τί τόπος εἶναι ἡ Ἰθάκη ; 9. Τί παράγει τὸ νησί αὐτό ; 10. Τίνος ἀρχαίου βασιλιᾶ ἦταν ἡ πατρίδα ; 11. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Πάτρα—Ἀργοστόλι—Ἰθάκη ; 12. Ποιά εἶναι ἡ συγκοινωνία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ Κεφαλληνίας ; 13. Ποιά λιμάνια ἔχει ἡ Κεφαλληνία καὶ ποιά ἡ Ἰθάκη ;

ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Κερκύρας ἔχει τὰ νησιά Κέρκυρα, Παξοὺς καὶ Λευκάδα, ποὺ τὰ περιβρέχει τὸ Ἴόνιο πέλαγος. Ἡ Κέρκυρα καὶ οἱ Παξοὶ εἶναι ἀντικρυστὴν Ἡπειροῦ ἢ Λευκάδα ἀντικρυστὴν Ἀκαρνανία.

Βουνά: Στὴν Κέρκυρα εἶναι ὁ Παντοκράτορας καὶ στὴ Λευκάδα τὰ Σταυρωτά.

Ἀκρωτήρια: Ὁ Ἀμφίπαγος (Ἀσπρόκαβος) στὴν Κέρκυρα καὶ ὁ Λευκάτας στὴ Λευκάδα.

Προϊόντα: Λάδι, κρασί, καὶ σταφίδα.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ Νομὸς Κερκύρας εἶναι χωρισμένος σὲ τρεῖς ἐπαρχίες:

1. Κερκύρας	πρωτεύουσα	Κέρκυρα
2. Παξῶν	»	Παξοὶ
3. Λευκάδας	»	Λευκάδα.

Ἑρωτήσεις.

1. Ὁ νομὸς Κερκύρας ποιά νησιά ἔχει ; 2. Τὸ νησί Λευκάδα ποιοῦ νησί ἔχει ἀνατολικά του ; 3. Πῶς εἶναι χωρισμένη ἡ Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία ; 4. Ἀντικρὺ σὲ ποιά Ἑλληνικὴ χώρα εἶναι τὸ νησί Κέρκυρα ; 5. Σὲ ποιοῦ σημεῖο ἡ Κέρκυρα ζυγώνει περισσότερο τὴν Ἡπειρο ; 6. Ποιὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί αὐτοῦ τοῦ νομοῦ ; 7. Τί τόπος εἶναι ἡ Κέρκυρα ; 8. Τί παράγει κυρίως αὐτὸ τὸ νησί ; 9. Γιατί πηγαίνουν στὴν Κέρκυρα πολλοὶ πλοῦσοι νὰ περάσουν τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι ; 10. Τί παράγει τὸ νησί ἡ Λευκάδα ; 11. Τί τόπος εἶναι οἱ Παξοί ; τί παράγουν ; 12. Πέστε ὅλα τὰ Ἴονια νησιά. 13. Ποιὸ ἀπ'αὐτὰ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ ποιοῦ τὸ ὠραιότερο ;

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

1. Ἐφτάνησα λέγονται τὰ νησιά ; 1) Κέρκυρα, 2) Παξοί, 3) Λευκάδα, 4) Ἰθάκη, 5) Κεφαλληνία, 6) Ζάκυνθο, καὶ 7) Κύθηρα. Κι εἶναι οἱ μόνες ἑλληνικὲς χώρες, ποὺ δὲ σκλαβώθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατί τὰ εἶχαν οἱ Ἑνετοί. Κατόπι τὰ πῆραν οἱ Γάλλοι καὶ τελευταῖα οἱ Ἄγγλοι. Στὴν Ἑλλάδα τὰ παραχώρησε ἡ Ἄγγλία στὰ 1864, ὅταν ἦλθε βασιλιάς τῆς Ἑλλάδας ὁ Γεώργιος ὁ Α'. Τὰ νησιά αὐτὰ ἔχουν πολὺ καλὴ συγκοινωνία, μὲ ἀμαξωτοὺς δρόμους, ὡς στὸ τελευταῖο χωριουδάκι. Κι εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ὀρεινὰ νησιά μὲ μικροὺς κόμπους ὅπου εὐδοκίμου, ὅπως καὶ στὶς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, οἱ ἐλιές καὶ τ'ἀμπέλια.

2. Οἱ Ἐφτανήσιοι, χάρη στὴν ἐλευθερία ποὺ εἶχαν στὴν ἐποχὴ τῶν Ἄγγλων, προόδεψαν στὶς ἐπιστῆμες, στὶς καλὲς τέχνες καὶ στὸ ἐμπόριο.

Πιάμε τώρα στὴν Εὐβοία νὰ τὴν ἐξετάσωμε ἐπὶ τόπου.

ΤΟ ΝΗΣΙ Η ΕΥΒΟΙΑ

1. Νὰ διαβάσετε τὴν πρώτη παράγραφο τοῦ σιδηροδρομικοῦ ταξιδιοῦ Ἀθήνα—Δομοκός, σελ. 30. Ἀπὸ τὸ Σχηματάρια διακλάδωση τοῦ σιδηρόδρομου (Ἀθήνα—Θεσσαλονίκη) πταί ἀνατολικά καὶ φτάνει στὴ Χαλκίδα.

Παίρνομε αὐτὸ τὸ τραῖνο.

Σὲ λίγο βλέπομε τὸν Εὐβοϊκὸ σὰν τεράστιο ποτάμι. Διακρίνομε ἐπίσης καὶ τὴν ἀντικρινὴ πεδινὴ παραλία τῆς Εὐβοίας μὲ τὸ καταπράσινο καὶ τριγωνικὸ σὰν πυραμίδα βουνό τῆς, τὴ

Δίφρου, και τὰ ὁμορφα χωριά της Βαθύ, τὴν ἀρχαία Αὐλίδα; Τί θυμᾶστε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὴν Αὐλίδα; Ἀκολουθᾶμε τὴν παραλία ἀνάμεσα σὲ μικροὺς λόφους και φτάνομε στὴ Χαλκίδα, τὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ Εὐβοία. (χιλιόμ. 82 ἀπὸ τὴν Ἀθήνα). Τὸ τραῖνο μας σταματᾶει στὴν ἀχτὴ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Πάνω ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ εἶναι ἐνετικὸ φρούριο.

2. Πορθμὸς Εὐρίπου. Κατεβαίνομε ἀπὸ τὸ τραῖνο και διαβαίνομε πεζῆ τὸ σιδηρένιο γεφύρι τοῦ πορθμοῦ Εὐρίπου, ποὺ ἐνώνει τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ τὴν Εὐβοία. Ὁ πορθμὸς αὐτὸς ἔχει μονάχα 30 μέτρα πλάτος και μοιάζει πιότερο μὲ θαλασσινὸ ποτάμι. Τὸ γεφύρι του εἶναι φτιαγμένο ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῆ ν' ἀνοίγη στὴ μέση, γιὰ νὰ περνοῦν τὸν πορθμὸ τὰ βαπόρια, κι ἔπειτα πάλι νὰ κλείνη γιὰ νὰ συγκοινωνῆ ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ τὴν Εὐβοία.

3. Ἡ Παλίρροια. Κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα βλέπομε τὴ θάλασσα νὰ περνᾶ ἀπὸ βορρῖα κατὰ νοτιὰ μὲ μεγάλη ὀρμή. Ἐπειτ' ἀπὸ ἕξι ὥρες θὰ δοῦμε τὰ νερὰ νὰ πηγαίνουν ἀντίθετα, μὲ τὴν ἴδια πάντα ὀρμή. Αὐτὴ τὴν κίνηση τῆς θάλασσας, κάθε ἕξι ὥρες, τὴ λένε παλίρροια.

4. Χαλκίδα. Στὴν ἀντίπερα ἄκρη τοῦ γεφυριοῦ ἀρχίζει ἡ Χαλκίδα. Δεξιὰ μας βλέπομε τὸ νὰ ἀπὸ τὰ δυὸ λιμάνια κι ἀριστερὰ μας τὸ ἄλλο. Ἐχουν και τὰ δυὸ ὠραία προκυμαία. Ἡ Χαλκίδα εἶναι πόλη ἐμπορικὴ και γεωργικὴ. Ἐχει καλὰ χτίρια και δυὸ ὠραίες πλατεῖες. Οἱ δρόμοι της οἱ περισσότεροι εἶναι στενοὶ και μικροί. Στὸ λιμάνι της φορτώνουν κυρίως κρασιά.

ΧΑΛΚΙΔΑ ΚΥΜΗ

☞ (Δρόμος ἀμαξ. 90 χιλιομ. περίπου).

5. Μπαίνομε σὲ αὐτοκίνητο κι ἀκολουθᾶμε τὸν παραλιακὸ ἀμαξωτὸ δρόμο νότια τῆς Χαλκίδας. Διαβαίνομε τὸν εὐφορὸ κάμπο της. Εἶναι τὸ Ληλάντιο πεδίο τῶν ἀρχαίων, ποὺ ἐξ αἰτίας του δυὸ πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἡ Χαλκίδα και ἡ Ἐρέτρια βρισκόντανε πάντα σὲ διχόνοια ἀναμεταξύ τους. Εἶναι κατὰ φύτο ἀπὸ ἀμπέλια, ἐλιές και καρποφόρα δέντρα.

6. Ἐρέτρια. Σὲ κάμποση ἀποσταση συναντοῦμε κοντὰ

στην παραλία τὴν Ἐρέτρια ἢ νέα Ψαρά. Ἀπὸ τὴν παλιά της ὁδὸς ἀπόμειναν μονάχα τὰ ἐρείπια τῆς ἀκρόπολης της καὶ τοῦ θεάτρου της. Ἐδῶ τελειώνει ὁ κάμπος.

7. Ἀλιβέρι. Ζακολουθᾶμε νὰ προχωροῦμε στὸν παραλιακὸ δρόμο, καὶ φτάνομε στὸ Ἀλιβέρι. Ἀπὸ δῶ ὁ δρόμος στρίβει καὶ πᾶει ἀνατολικά.

8. Κύμη. Λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὸ Ἀλιβέρι συναντοῦμε μικρὸ κάμπο καὶ στὸ νότιο μέρος τοῦ κάμπου βρίσκεται ἡ λίμνη Διστός. Διαβαίνομε μιὰ πολὺ στενὴ λωρίδα κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ ἐλιές. Ἀριστερά μας μακριά, τὸ βουνὸ Δίφρου σκεπασμένο μὲ πεῦκα καὶ ἔλατα στὰ ψηλώματα καὶ μ'ἐλιές σκεπασμένους πρόποδες. Πολλὰ χωριά εἶναι σπαρμένα κεῖ γύρω. Δεξιὰ μας ἄλλες λοφοσειρὲς ἀπλώνονται στὸ μακρὸς τοῦ δρόμου, καὶ φτάνομε ἔτσι στὴν πόλη τοῦ λυγνίτη τὴν Κύμη. Ὅλη ἡ γύρω ἔκτασις εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμπέλια. Σὲ μιὰ περίπου ὥρα ἀπόστασις ἀπὸ τὴν πόλη βρίσκονται τ'ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ λυγνίτη.

Ἡ Κύμη ἀπέχει ὡς μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν παραλία ἔχει ὠραῖο τεχνητὸ λιμάνι.

ΧΑΛΚΙΔΑ ΩΡΕΟΙ

(Δρόμος ἀμαξ. χιλιόμε. 100 περίπου).

9. Λίμνη. Ζαναγυρίζομε στὴ Χαλκίδα καὶ προχωροῦμε μὲ τ'αὐτοκίνητο κατὰ τὸ βοριά. Διαβαίνομε τὴν πεδιάδα τῶν Ψαχνῶν, φυτεμένη ὅλη μ'ἐλιές κι ἀμπέλια, καὶ φτάνομε στὴν κωμόπολη τοῦ λευκόλιθου, τὴ Λίμνη.

10. Μαντούδι. Φεύγοντας ἀπὸ τὴ Λίμνη περνᾶμε ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ βγαίνει ὁ λευκόλιθος. Συναντᾶμε ἐκεῖ πολλοὺς ἐργάτες καὶ σωροὺς ἀπὸ λευκόλιθο. Ἐπίσης διακρίνομε μιὰ σειρά ἀπὸ τηλεγραφοστάτους, ποὺ φτάνουν ὡς τὸ Μαντούδι καὶ ποὺ εἶναι συνδεδεμένοι στὶς κορφές τους μὲ χοντρὸ συρματένιο σχοινὶ σὲ δυὸ γραμμές. Ἀπὸ τὸ σχοινὶ αὐτὸ εἶναι κρεμασμένοι πελώριοι κουβάδες, ἄλλοι πηγαίνουν γεμάτοι μὲ λευκόλιθο, κι ἄλλοι γυρίζουν πίσω—ἄδειοι. Ἀφοῦ ψηθῆ ὁ λευκόλιθος στὰ καμίνια, κατόπι τὸν φορτώνουν στὰ βαπόρια καὶ τὸν μετφέρνουν στὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης.

11. Ἴστιαία. Τὸ αὐτοκίνητό μας ζακολουθᾶει νὰ προχω

ρῆ κατὰ τὸ βοριὰ δίπλα στὸ βουνὸ Καντήλι. Σὲ λίγο φτάνομε στὸ βορεινότερο βουνὸ τοῦ νησιοῦ τὸ Τελέθριο, κατάφυτο καὶ αὐτὸ ἀπὸ πεῦκα καὶ ἄλλα δέντρα. Ἀπὸ δῶ βλέπομε τὴν Ἄταλάντη, τὴ Λαμία, τὸ Πήλιο κλπ. Στὴ βορειοανατολικὴ ἄκρῃ τῆς Εὐβοίας διακρίνομε τὸ ἱστορικὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμῆσιο. Ἐδῶ κοντὰ στοὺς πρόποδες τοῦ Τελέθρου καὶ ἄκρῃ στὸν εὐφορο κάμπο τῆς Ἰστιαίας εἶναι ἡ Ἰστιαία, καὶ κάτω στὴν παραλία τὸ ἐπίνειό της Ὦρειό.

12. Αἰδηψός. Ἀπὸ τὴν Ἰστιαία ὁ δρόμος πάει κατὰ τὸ νοτιὰ, περνάει ἀπὸ τὴν κωμόπολη Αἰδηψὸ καὶ ἀφοῦ προχωρήσει πέντε χιλιόμετρα ἀκόμη σταματᾷε στὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ. Τὰ ζεστὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα θεραπευτικὰ λουτρὰ ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ πολὺς κόσμος πηγαίνει κάθε καλοκαίρι γιὰ θεραπεία.

13. Στὸ Νότιο μέρος τῆς Εὐβοίας εἶναι ἡ Κάρυστος. Στὴν Κάρυστο πᾶμε μὲ τὸ βαπόρι.

14. Κάρυστος. Τὸ βαπόρι μας ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀφοῦ πιάσει στὸ Λαύρειο, στρίβει κατόπι ἀνατολικά κατὰ τὴ νότια μεριά τῆς Εὐβοίας. Ἐπειτ' ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἀπὸ τὸ Λαύρειο μπαίνει στὸ μικρὸ λιμάνι τῆς Καρύστου. Ἡ κωμόπολη Κάρυστος ἔχει ὀλόγυρά της ὁμορφα περβόλια ἀπὸ λεμονιές καὶ πυκνοὺς ἐλαιῶνες. Ἀποπάνω τῆς ὀρθώνεται ἀπότομα κατάφυτο τὸ βουνὸ Ὀχη. Καὶ λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Κάρυστο, στοὺς πρόποδες τῆς Ὀχης βλέπομε πολλὰ χωριά τὸ'να κοντὰ στ' ἄλλο.

Ερωτήσεις.

1. Περιγράψτε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Χαλκίδα. 2. Πῶς εἶναι ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου; 3. Πῶς εἶδατε τὴν παλιόροια του; 4. Πῶς εἶναι ἡ Χαλκίδα; 5—8 Περιγράψτε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴ Χαλκίδα στὴν Κύμη. 9—11. Περιγράψτε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴ Χαλκίδα στὴν Ἰστιαία.

Η ΣΑΡΔΕΛΛΑ (Ἀνάγνωσμα)

Ποιὸς δὲν ξαίρει τὴ σαρδέλλα;

1. Ἐδῶ στὴν Εὐβοία, ἀπὸ Ὦρειοὺς ὡς τὸ Ἀρτεμῆσιο, πολλὰς τράτες δουλεύουν χειμῶνα—καλοκαίρι στὸ ψάρεμα τῆς σαρδέλλας.

2. Ἡ τράτα εἶναι μιὰ πολὺ μεγάλη βάρκα μὲ καμιὰ εἰκοσαβιὰ μέσα ἄντρες. Εἶναι φορτωμένη μὲ σωρὸ μεγάλα δίχτυα. Τὰ δίχτυα τῆς ἢ τράτα τὰ ρίχνει στὴ θάλασσα καὶ τὰ μαζεύει κατόπι σέρνοντάς τα ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά. Τὸ δίχτυ τῆς τράτας ἔχει καταμεσίς ἕνα μεγάλο σακκούλι. Τὸ σακκούλι αὐτὸ τελειώνει στὶς ἄκρες σὲ δυὸ πλατειῆς λωρίδες, ποὺ στὸ ἄπάνω μέρος τοὺς ἔχουν φελλοὺς καὶ στὸ κάτω μολύβια. Κι οἱ λωρίδες πάλι αὐτὲς τελειώνουν σὲ μακρὺ καὶ χοντρὸ σκοινί.

3. Τραβοῦν οἱ ψαράδες κουπί καὶ ἡ τράτα προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα. Ἐνας ναύτης ρίχνει ὀλοένα τὰ δίχτυα. Ρίχνει ὅμως τὸ ἕνα μονάχα πλαγινό, κι ἀφοῦ ρίξει, στρίβει πάλι κατὰ τὴ στεριά καὶ τότε ὁ ψαρεῶς ρίχνει σιγὰ σιγὰ καὶ τὸ ἄλλο πλαγινό, ὥσπου βγαίνουν πάλι στὴ στεριά. Μαντρώσανε, νὰ ποῦμε, ἔτσι μὲ τὰ δίχτυα ἕνα κομμάτι θάλασσας. Οἱ φελλοὶ στέκονται ἀπὸ πάνω καὶ τοὺς βλέπομε.

4. Τώρα οἱ ψαράδες ἀραδιασμένοι σὲ δυὸ σειρὲς σέρνουν σύγχρονα ἀπὸ τὶς δυὸ ἄκρες τὰ δίχτυα κι ὀλοένα πλησιάζουν περισσότερο μεταξύ τους. Ὅσες σαρδέλλες κι ἄλλα ψάρια βρέθηκαν ἀνάμεσα στὰ δίχτυα, πέσανε μὲ τὸ τράβηγμα μέσα στὸ σακκούλι, πιαστήκανε. Κάθε ρίξιμο τοῦ δίχτυοῦ τὸ λένε «καλάδα». Μιὰ τράτα κάνει πέντε ὡς ἕξι καλάδες τὴν ἡμέρα.

5. Τὴ μεταφέρουν τὴ σαρδέλλα στὰ ἐργοστάσια, ὅπου τὴν ἀλατίζουν. Οἱ «πασαδόροι» ποὺ εἶναι συνήθως κορίτσια, ἀραδιάζουν στὴν παλάμη τοὺς καμιὰ δεκαριὰ σαρδέλλες καὶ τὶς βίνουν στοὺς «πασαταζήδες». Οἱ πασταταζήδες εἶναι οἱ τεχνίτες. Αὐτοὶ βάνουν τὶς σαρδέλλες στὰ βαρέλια. Σὲ κάθε στρῶμα σαρδέλλες βάνουν κι ἕνα στρῶμα ἄλατι ἀνακατεμένο μὲ κόκκινο χῶμα, ὥσπου νὰ γεμίση τὸ βαρέλι. Τὶς καλύτερες σαρδέλλες τὶς ψαρεύουν ἀπὸ τὸ Μάη ὡς τὸν Αὐγουστο.

6. Στους ὄρεοὺς εἶναι ἑννιά ἐργοστάσια, ὅπου παστῶνουν σαρδέλλες καὶ στὴ Χαλκίδα ἄλλα δύο. Κάθε χρόνο ἐτοιμάζουν ἀπὸ 3000 ὡς 5000 βαρέλια. Τὸ βαρέλι ἔχει ὡς 20 ὀκάδες σαρδέλλα. Κι ἐργάζονται γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐτοιμασία πάνω ἀπὸ χίλιοι ἐργάτες.

ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Βουνά: Τὸ Τελέθριο, τὸ Καντήλι, ἡ Δίφρυ (1750 μ. ὕψος) καὶ ἡ Ὀχη.

Ἄκρωτήρια: Τὸ Ἀρτεμήσιο, ὁ Καφηρέας (Κάβο-Ντόρο) τὸ Κυναῖο, τὸ ἀκρωτήριο τῆς Κύμης καὶ ἄλλα.

Πεδιάδες: Ἡ πεδιάδα τῆς Χαλκίδας (Ληλάντιο πεδίο); ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀλιβερίου καὶ ἡ πεδιάδα τοῦ Ζηροχωρίου.

Διοικητικὴ διαίρεση: Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἔχει τέσσερες ἐπαρχίες:

1. τῆς Χαλκίδας	πρωτεύουσα	Χαλκίδα
2. τῆς Καρυστίας	»	Κύμη
3. τῆς Ἰστιαίας	»	Ζηροχωρὶ
4. τῆς Σκοπέλου	»	Σκόπελο

Ἑρωτήσεις.

1. Ποιὰ νησιά περιλαμβάνει ὁ νομὸς Εὐβοίας; 2. Ποιὸ ἀπ'αὐτὰ τὰ νησιά εἶναι τὸ μεγαλύτερο; 3. Ἀπὸ ποιὰ μεριά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Εὐβοία; 4. Κατὰ ποιὸ μέρος τῆς Εὐβοίας εἶναι οἱ Βόρειες Σποράδες; 5. Τί εἶναι πορθμὸς; 6. Σὲ ποιὰ μεριά τῆς Εὐβοίας εἶναι ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίππου; 7. Ποιὸ περίεργον φυσικὸ φαινόμενο παρατηρεῖται σ'αὐτὸν τὸν πορθμὸ; 8. Ποιὸ τεχνικὸ ἔργον ἔχει φτιαστῆ σ'αὐτὸν τὸν πορθμὸ καὶ σὲ τί χρησιμεύει; 9. Ποιὸ εἶναι τὸ ψηλότερον βουνὸ τῆς Εὐβοίας; 10. Ποιὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη πεδιάδα τῆς Εὐβοίας; 11. Τί καλλιεργοῦσε σ'αὐτὴ τὴν πεδιάδα τῆς Εὐβοίας; 12. Τί κυρίως παράγει ἡ Εὐβοία; Τί παράγει ἡ Σκύρο. Τί παράγουν οἱ Βόρειες Σποράδες; 13. Σὲ ποιὰ μέρη τῆς Εὐβοίας βγάνουν λευκόλιθο καὶ σὲ ποιὰ πετροκάρβουνο; 14. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία Ἀθηνῶν-Χαλκίδας; 15. Ποιὰ λουτρόπολις εἶναι στὴν Εὐβοία; 16. Τί ξαίρετε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅτι ἔγινε κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμήσιο στὸν καιρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων;

Οἱ Κυκλάδες

Τώρα θὰ κάμωμε τρία ὥραϊα ταξίδια μετὰ τὸ βαπόρι ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὰ νησιά τῶν Κυκλάδων.

1. Κυκλάδες λέγονται τὰ νησιά ποὺ βρίσκονται στὸ Αἰγαῖο πέλαγος ἀνάμεσα Ἀττικῆς, Εὐβοίας, καὶ Κρήτης. Οἱ Ἀρχαῖοι λέγανε πῶς ὠνομάστηκαν ἔτσι αὐτὰ τὰ νησιά γιατί βρισκόνταν

νε γύρω (κύκλω) τοῦ μικροῦ νησιοῦ Δῆλο, πού ὅπως ξαίρομε ἀπό τήν ἱστορία τὸ θεωροῦσαν ἱερό, πιστεύοντες πὼς ἐκεῖ γεννήθηκαν οἱ θεοὶ Ἀπόλλωνας καὶ Ἀρτέμιδα ἀπὸ τῆ Λητώ.

ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΩΤΟ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ-ΚΕΑ-ΜΗΛΟ (Μίλια 85).

2. Λίγο παρακάτω ἀπὸ τὸ Σούνιο συναντᾶμε τὸ πρῶτο στῆ σειρά νησί τῶν Κυκλάδων, τὴν Κέα (Τζιά). Ἡ Κέα εἶναι ὄρεινή, δὲν ἔχει πολλὰ νερά καὶ εἶναι ἄγονη. Ἔτσι εἶναι σχεδὸν ὅλες οἱ Κυκλάδες. Περίπου στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ βρίσκεται στὴν πλαγιά βουνοῦ ἢ πρωτεύουσα, πού ὀνομάζεται ἐπίσης Κέα. Ἄν καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν παραλία, τὴ βλέπομε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατί εἶναι χτισμένη σὲ ἀνοιχτὴ ὠραία τοποθεσία.

3. Κύθνος (Θερμιά). Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Κέα προσεγγίζομε στὴν Κύθνο. Τὸ νησί αὐτὸ ἔχει πολὺ καλὰ ἱαματικά νερά, ὅπου εἶναι μεγάλο χτίριο λουτρῶν μὲ 20 λουτήρες καὶ 32 δωμάτια. Δὲν ἔχει ὅμως καλὸ λιμάνι ἢ Κύθνος κι ἔτσι δὲν εἶναι ταχτική κι εὐκόλη ἡ συγκοινωνία καὶ γι' αὐτὸ δὲν πηγαίνουν πολλοὶ στὰ ἱαματικά λουτρά της, πού εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδας γιὰ ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ ρευματισμούς.

4. Σέριφος. Λίγο νοτιώτερα βρίσκομε τὸ νησί Σέριφο. Ἐχει κι αὐτὸ λίγη καλλιεργούμενη γῆ καὶ πολλὰ σχετικῶς βουνά. Στὸ νότιο ὄμως ἀκρωτήρι του, πού λέγεται Χάλαρα, τὸ βουνὸ ἐκεῖ ἔχει πλούσια ἀποθέματα σίδηρο κι ἀπὸ τὸ 1912 ἄρχισαν νὰ κάνουν ὑπόγειες στοῆς μέσα στὸ βουνὸ καὶ νὰ βγάλουν τὸ σίδηρο· ἐγίνε δηλαδὴ ἐκεῖ μεταλλεῖο σίδηρου.

Ἀπὸ τῆ Σέριφο πᾶμε σὲ δυὸ ἄλλα τὸ ἴδιο ὄρεινὰ νησιά, τὴ Σίφνο καὶ τὴν Κίμωλο. Στὴν Κίμωλο βρίσκεται ἀφθονη ἄσπρη ἑλαφρόπετρα πού τρίβεται πολὺ εὐκόλα καὶ γι' αὐτὸ χρησιμεύει νὰ γράφωμε μὲ αὐτὴ στοὺς μαυροπίνακες. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νησιοῦ ὠμομάστηκε κιμωλία.

5. Μῆλος. Τελευταῖο νησί τοῦ ταξιδιοῦ μας εἶναι ἡ Μῆλο. Ἀράζομε μπρὸς στὴν πρωτεύουσά της, τὴν Πλάκα, πού βρίσκεται στὴν εἴσοδο ἑνὸς κόρφου. Ὁ κόρφος αὐτὸς μπαίνει βαθιὰ σχεδὸν ὡς στὴ μέση τοῦ νησιοῦ· κι ἀπὸ τὴν κατάμεση παραλία του ἀρχίζει κάμπος, πού φτάνει ὡς στὰ νότια παράλια

τοῦ νησιοῦ. Ἔτσι ὁ κόρφος καὶ σὰ συνέχειά του ὁ κάμπος χωρίζουν τὸ νησί σὲ δυὸ ὄρεινὰ κομμάτια, ἐν' ἀπὸ δεξιὰ κι ἄλλο ἀπὸ ἀριστερά. Ἐκεῖ στὸν κάμπο ἦταν ἡ ἀρχαία Μῆλος· κι ἀπὸ κεῖ ξεχώθηκε τὸ περίφημο ἀγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ποὺ βρίσκεται τῶρα στὸ Παρίσι στὸ μουσεῖο Λοῦβρο καὶ ποὺ εἶναι ἐν' ἀπὸ τὰ πιὸ ὀμορφα καὶ πιὸ θαυμαστὰ ἀγάλματα, ποὺ μᾶς διασώθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.—Ἀπὸ τὴ Μῆλο βγαίνουν πολλὲς μυλόπετρες.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΑΞΙΔΙ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΑΝΤΡΟΣ—ΑΜΟΡΓΟΣ (Μίλια 133).

6. Ἄντρος. Τὸ βαπόρι, ποὺ μ' αὐτὸ κάνομε τὸ δεῦτερο ταξίδι μας στὶς Κυκλάδες, προσεγγίζει πρῶτα στὸ Λαύρειο (Ἀττικῆς) ἔπειτα στὴν Κάρυστο (Εὐβοίας) καὶ τραβάει κατόπι ἴσα στὴν Ἄντρο. Πάει ἄκρη, ἄκρη τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ. Μιὰ σειρά βουνά, ποὺ ἀπὸ βορειοδυτικὰ ἀπλώνεται πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, φτάνει ὡς κάτω στὴν παράλια. Παρακλάδια τῶν βουνῶν αὐτῶν προχωροῦνε μέσα στὴ στεριά πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος κι ἔτσι ὅλο τὸ νησί γίνεται ὄρεινό· εἶναι πετρώδικο καὶ ξερό, ἰδίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ ποὺ ταξιδεύομε, ὅπου μόνο τρία—τέσσερα μικρὰ χωριὰ ξεχωρίζουν εἶναι στὶς βουνησίες πλαγιές.

Περναῖμε κατόπι τὸ στενὸ τῆς θάλασσας (πορθμὸ), ἀνάμεσα Ἄντρο καὶ Τῆνο καὶ μπαίνομε στὸν πρῶτο κόρφο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ εἶναι τὸ χωριὸ Κόρθι. Παραμέσα δυόμισι ὥρες δρόμο εἶναι ἡ πρωτεύουσα Ἄντρο. Κι ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ Κόρθιου ὡς τὴν πρωτεύουσα εἶναι ὡς τριάντα χωριά, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, γιατί ὅλη ἐκείνη ἡ ἔκταση εἶναι εὐφορη. Ἐχει ἐλιές, ἀμπέλια, περιβόλια ἀπὸ πορτοκαλιές κυρίως καὶ λεμονιές. Στὴν ἄλλη ὅλη τὴ βουνησία ἔκταση τοῦ νησιοῦ εἶναι σὲ διάφορα μέρη δάση. Κοντὰ σ' ἐν' ἀπὸ τὰ τριάντα χωριά ποὺ εἶπμε καὶ ποὺ λέγεται Ἀποικία εἶναι ἡ ὀνομαστὴ πηγὴ Σάριζα. Τὸ νερὸ τῆς Σάριζας εἶναι τὸ καλύτερο ἐπιτραπέζιο νερὸ τῆς Ἑλλάδας καὶ στέλνεται σὲ μπουκάλια παντοῦ στὴν Ἑλλάδα, ἀκόμα καὶ στὴν Τουρκία καὶ στὴν Αἴγυπτο, γιατί εἶναι πολὺ ὠφέλιμο γιὰ ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ στομαχικά. Ὡς τρία ἑκατμύρια

Μπουκάλες νερό Σάριζας γίνεται κάθε χρόνο εξαγωγή.

7. Τήνος. Τὸ βαπόρι μας βγαίνει ἀπὸ τὸν κόρφο τοῦ Κόρθιου, ξαναστρέφει ἀπὸ τὸ ἴδιο στενὸ τῆς θάλασσας καὶ πάει ὀλοένα ἄκρη ἄκρη τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ Τήνος. Προχωρώντας λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ νησιοῦ φτάνομε στὴν πρωτεύουσα Τήνο. Στὴ βορεινὴ ἄκρη τῆς πόλης βλέπομε ἕνα πολὺ μεγάλο τετράγωνο κτίριο, ποὺ κατὰμεσα του ὑψώνεται ἕνα ὄμορφο κομπαναριό. Εἶναι ὁ ξακουστὸς ναὸς τῆς Εὐαγγελίστριας ποὺ ἔχει τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Χιλιάδες πρυσκυνητὲς πηγαίνουν ἐκεῖ στὴν Τήνο

Ἡ Τήνος καὶ ὁ ξακουστὸς ναὸς τῆς Εὐαγγελίστριας

στὰ δύο μεγάλα πανηγύρια, τὴν 25 Μαρτίου (τοῦ Εὐαγγελισμοῦ) καὶ τὴν 15 Αὐγούστου (τῆς Παναγίας) νὰ προσκυνήσουν τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα.

Ἡ Τήνος ἔχει καὶ πολλὰ μικρὰ χωριά. Δὲν εἶναι ὁμως εὐφορη. Βγαίνει ὠραῖα πράσινα μάρμαρα.

8. Μύκονος. Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Τήνο προχωροῦμε ΝΑ. καὶ μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀράζομε στὴν ἀπέναντι τῆς Τήνου Μύκονο, ποὺ βρίσκεται ΝΑ. Εἶναι νησί ὄρεινὸ καὶ ξερό. Δέντρα ἔχει πολὺ λίγα. Σπέρνεται ὁμως στάρι, κριθάρι, βρώμη κλπ. ὡς ἀπάνω στὶς κορφές τῶν λόφων.

9. **Νάξος.** Περνώντας τὸ στενὸ πού εἶναι ἀνάμεσα στὴ Μύκονο καὶ στὸ χαμηλὸ νησί Δῆλο, βλέπουμε πρὸς τὸ νότιο μέρος ἓνα μεγάλο στρογγυλὸ νησί, τὴ Νάξο. Στὴν παραλία διακρίνομε σπίτια· εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, πού λέγεται ἐπίσης Νάξος. Μετὰ μιᾶς ὥρας ταξίδι ἀγκυροβολοῦμε στὸ λιμάνι της, πού προστατεύεται ἀπὸ ἓνα μεγάλο κυματοθραύστη, ἓνα δηλαδή χτιστὸ μὲ μεγάλες πέτρες τοῖχο μέσα στὴ θάλασσα, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἔτσι ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ μιὰ στεριανὴ πλευρά, καὶ νὰ σπάζουν ἀπάνω της τὰ κύματα τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας.

Ἡ Νάξος εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῶν Κυκλάδων. Ἔχει μιὰ σειρὰ βουνά, πού τὸ ψηλότερο εἶναι σχεδὸν καταμεσίς τοῦ νησιοῦ κι ἔχει σχεδὸν 1000 μέτρα ὕψος. Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ εἶναι ὅλη βραχερὴ καὶ χωρὶς δέντρα. Στὰ βορεινὰ ἕως προχωρώντας ὡς στὴ θάλασσα σχηματίζει στενὲς βαθιὲς χαράδρες, πού ἔχουνε χῶμα καλὸ· κι ἐκεῖ καλλιεργοῦνε διάφορα προϊόντα. Ἐξόλλου στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος τῆς νήσου δὲν προχωροῦν τὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀπλώνεται κάμπος πολὺ γόνιμος καὶ στὴν παραλία του εἶναι ἡ πρωτεύουσα. Ἀπὸ τὸ βαπόρι ὅλος αὐτὸς ὁ κάμπος φαίνεται σὰν ἓνα ἀπέραντο περιβόλι.

Σχεδὸν στὸ μέσο τῆς βουνοσειρᾶς κοντὰ στὸ μεγαλοχώρι Ἀπίρανθο εἶναι τὰ ὄρυχεῖα, πού βγάνουν ἀπ'αὐτὰ τὸ σμυρὶ (σμύριδα). Τὸ σμυρὶ εἶναι μιὰ πολὺ σκληρὴ πέτρα, πού τὴ δουλεύουνε στὴν Εὐρώπη καὶ κάνουν ἀπ'αὐτὴ τὰ ἀκόνια, αὐτὰ πού τροχίζομε τὰ μαχαίρια καὶ τὰ μικρότερα κομμάτια της τὰ τρίβουν, τὰ κάνουν σκόνη καὶ φτιάνουν τὰ σμυριδόχαρτα. Τὸ σμυρὶ εἶναι τόσο σκληρό, ὥστε χαράζει ὅλα τὰ μέταλλα, ἀκόμη καὶ τὸ ἀτσάλι· γι'αὐτὸ τὸ μεταχειρίζονται νὰ κάνουνε καὶ γυαλιστερά τὰ μέταλλα. Στὸ ὄρυχειο τοῦ σμυριοῦ στὴ Νάξο ἐργάζονται ὡς χίλιοι ἐργάτες· τὸ σμυρὶ, πού βγάνουν, μεταφέρεται στὴν πρωτεύουσα Νάξο κι ἀπὸ τὸ λιμάνι της, πού εἶναι καὶ τὸ μόνο σ' ὅλο τὸ νησί, τὸ φορτώνουνε σὲ βαπόρια γιὰ τὴν Εὐρώπη.

10. **Ἀμοργός.** Φεύγοντας ἀπὸ τὴ Νάξο περνᾶμε τὸ στενὸ τῆς θάλασσας, πού εἶναι ἀνάμεσα στὴ Νάξο καὶ σὲ ἓν ἄλλο νησί, τὴν Πάρο κι ἀκολουθώντας τὰ παραλία τῆς Νάξου διαβαίνομε ΝΑ ἀπὸ πολλὰ νησιά καὶ νησάκια, ὀλότελα ξερά κι ἀκατοίκητα, ὥσπου φτάνομε στὸ ὄμορφο φυσικὸ λιμάνι

τοῦ νησιοῦ Ἀμοργός. Ἀπὸ τῆ μιᾶ ὡς στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ νη-
σιοῦ αὐτοῦ, πού εἶναι στενόμακρο, ἀπλώνεται μιὰ βουνοσειρά,
πού οἱ κορφές της ἔχουν 600—800 μέτρα ὕψος. Ὅλ' αὐτὰ τὰ
βουνὰ εἶναι βραχερά, στὰ ριζοβούνια καὶ στὶς ρεματιές τῶν βου-
νῶν γίνονται φτωχῆς μικρῆς καλλιέργειες.

ΤΡΙΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

ΠΕΙΡΑΙΑ—ΣΥΡΟΣ—ΘΗΡΑ (Μίλια 126).

11. Σῦρος. Ταξιδεύομε πάλι ἀπὸ τὸν Πειραιά. Τὸ βα-
πόρι περνᾷ ἀπὸ τὴν Κέα. Καὶ καθὼς προχωροῦμε ἀνατολικά
διακρίνομε μετὰ λίγες ὥρες τὴ Σῦρο. Τὸ βαπόρι πάει ἴσια κατὰ
κεῖ, ὥσπου φτάνομε στὸ ὄμορφο λιμάνι τῆς Ἐρμούπολης, πού
εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ τῶν Κυκλά-
δων. Τὴν ξαίρομε δὲ ὅλοι μας τὴν Ἐρμούπολη ἀπὸ τὰ περι-
φημα λουκούμια, πού μᾶς ἔρχονται ἀπὸ κεῖ, τὰ συριανὰ λου-
κούμια.

Ἡ Ἐρμούπολη εἶναι ἀμφιθεατρικὰ χτισμένη στὴν πλαγιά
λόφων, πού εἶναι βραχεροὶ καὶ ἄδεντροι. Πρῶτοι πού ἄρχισαν
νὰ χτίζουν ἐκεῖ σπιτία καὶ νὰ φτιάξουν ἔτσι τὴν πόλη ἦταν
πρόσφυγες ἀπὸ τὰ Ψαρά καὶ ἀπὸ τὴ Χίο, πού, ὅταν στὴν Ἐ-
πανάσταση τοῦ 1821 καταστράφηκαν τὰ δύο ἐκεῖνα νησιά
μπόρεσαν καὶ γλίτωσαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ καὶ κατατρεγμένοι
βγῆκαν καὶ ἔμειναν στὴ Σῦρο.

Βγαίνοντας τώρα ἐμεῖς ἀπὸ τὸ βαπόρι γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὴν
πόλη, μόλις λίγο προχωρήσωμε ἀπὸ τὴν προκυμαία βρισκό-
μαστε στὴν ὠραία πλατεῖα Μισούλη· καταμεσὶς σ' αὐτὴ βλέ-
πομε τὸν ἀνδριάντα τοῦ πολυδοξασμένου ἀγωνιστῆ ναύαρχου.
Στὴ μιὰ πλευρὰ τῆς πλατείας εἶναι τὸ μέγαρο τῆς Δημαρχίας
καὶ στὶς ἄλλες πλευρῆς καλὰ σπιτία μὲ ὠραία μαγαζιά.

Οἱ δρόμοι τῆς Ἐρμούπολης εἶναι στενοὶ, ἀνηφορικοὶ καὶ σὲ
πολλὰ μέρη μὲ σκαλοπάτια· εἶναι ὅμως πλακόστρωτοι καὶ κα-
θαροὶ καὶ τὴ νύχτα ἔχουν καλὸ ἠλεκτρικὸ φωτισμό. Στὴν προ-
κυμαία συναντᾶμε μεγάλα ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ καταστή-
ματα πού πουλοῦν ὑφάσματα χονδρικῶς. Πολλοὶ ἔμποροι
ἀπὸ τὰ νησιά γύρω καὶ ἀπὸ πολλῆς πόλεις τῆς ἄλλης Ἑλλάδας
ἀγοαράζουν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια τῆς Ἐρμούπολης ὑφάσματα.
Καὶ γι' αὐτὸ στὴν προκυμαία βλέπομε πολλὰ δέματα (μπά-

λες) ύφασματα έτοιμα νά φορτωθοῦν. Ἀλλά βλέπομε ἀκόμα ἐκεῖ καί πολλές κόφες μὲ κηπουρικά εἶδη, ντομάτες, κολοκύθια, ἀγγούρια, κουκιά κλπ. ἔτοιμες κι αὐτές νά φορτωθοῦνε γιὰ τὸν Πειραιά. Γιατί ἡ Σῦρο, ἂν καὶ δὲν εἶναι γόνιμη, ἔχει λαχανόκηπους καλὰ καλλιεργημένους, πού βγάζουν πρῶϊμα λαχανικά.

Στὴν ἄκρη τῆς προκουμαίας συναντᾶμε τὰ δυὸ νεώρια. Ἐκεῖ ἔχουμε σύρει ἔξω καὶ καθαρίζουν ἢ κι ἐπισκευάζουν μερικά βαπόρια.

Ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὴν προκουμαία τῆς Ἐρμούπολης, διακρίνομε ἀπέναντι τὴν Τῆνο, τὴν πόλη της κι ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά της, τὴν Ἄντρο, τὴ Δῆλο, τὴ Μύκονο, τὴν Πάρο, κι ἓνα κομμάτι τῆς Νάξου.

Τὸ νησί εἶναι ἄδεντρο, ἀποτελούμενο ἀπὸ μιὰ σειρά βουναλάκια, πού δὲν ἔχουν νερό. Στὸ νότιο ὅμως παράλιο, στίς πλαγιές ἔχουν πηγάδια μὲ καλὸ νερὸ κι ἐκεῖ εἶναι περιβόλια καὶ κῆποι πού βγάζουν, ὅπως εἶπαμε, ἄφθονα πρῶϊμα λαχανικά.

12. Πάρος. Ἀπὸ τὴ Σῦρο ταξιδεύομε γιὰ τὴν Πάρο, πού βρίσκεται νοτιοανατολικά της σὲ 23 μίλια ἀπόσταση. Ἀράζομε πρῶτα στὴν πρωτεύουσά της τὴν Παροικία, ὅπου χαμηλὰ στὴν παραλία βλέπολε τὴν ξακουστὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Κατωπολιανῆς (Ἐκατονταπυλιανὴ τὴ λένε κάποιοι). Κατόπι προχωρώντας μὲ τὸ βαπόρι πρὸς τὸ βόρειο ἄκρο τοῦ νησιοῦ μπαίνομε στὸ εὐρύχωρο φυσικὸ λιμάνι τῆς Ναούσης, ὅλοῦθε προφυλαγμένο. Κατόπι πᾶμε στὸ χωριὸ Τσίπιδο, πού εἶναι παράλιο ἀπέναντι τῆς Νάξου.

Ἡ Πάρος εἶναι κι αὐτὴ ὅπως ἡ Νάξος στοργυλὴ, κι ἔχει στὴ μέση βραχερὸ ἄδεντρο βουνὸ ψηλὸ ὡς 800 μέτρα στὴν κορυφή. Ἀπὸ τὸ βουνὸ αὐτὸ βγάνουν τὰ ὠραῖα ἄσπρα μάρμαρα, περίφημα καὶ στὴν ἀρχαιότητα, πού ἀπ' αὐτὰ φτιάχνουν ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, κολλόνες καὶ σκαλιὰ πολυτελείας. Στὰ παράλια ἡ Πάρος ἔχει πολὺ ὠραῖα πεδινὰ μέρη, πού εἶναι κατὰ φύτα ἀπὸ ἐλιές ἀμπέλια καὶ διάφορα δέντρα ὁπωροφόρα.

Προχωρώντας ἀπὸ τὴν Πάρο νοτιότερα συναντοῦμε τὸ μικρὸ νησί Ἴος (Νιό) καὶ δυτικά του βλέπομε δυὸ ἄλλα μικρὰ νησιά, τὴ Σύκιο καὶ τὴ Φολέγανδρο. Ἡ Ἴος εἶναι στὸ μέσο ὄρεινὴ καὶ ἄδεντρη, στὰ παράλιά της ὅμως ἔχει χωράφια.

13. Θήρα. Ἐξακολουθᾶμε τὸ ταξίδι μας καὶ περνώντας ἀνάμεσα στὴν Ἴο καὶ στὴ Σύκιο συναντᾶμε πιὸ κάτω τὴ Θήρα

(Σαντορίνη). Είναι τὸ νοτιώτερο νησί τῶν Κυκλάδων. Ὅλοι τὸ ἔχομε ἀκουστὰ ἐξ αἰτίας τὸ ἠφαιστείο πού εἰν' ἐκεῖ. Μπαίνομε στὸν κόρφο τῆς Θήρας, πού ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τὸν κλειοῦνε δυὸ νησάκια, ἡ Θηρασία, καὶ τὸ Ἀσπρονήσι. Μέσα στὸν κόρφο εἶναι κι ἄλλα πολὺ μικρὰ νησιά πού ὅλα μαζὶ λέγονται Καϋμένες.

Τὸ βαπόρι μας ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ρίξη ἄγκυρα, γιατί ἡ θάλασσα ὡς στὴν ἄκρη τῆς παραλίας εἶναι πολὺ βαθιά. Τὸ βάθος της εἶναι παραπάνω ἀπὸ 300 μέτρα. Καὶ οἱ ἀχτὲς γύρω τοῦ κόρφου εἶναι ἀπότομες κι ἄγριες κι ἔχουνε χρῶμα μελαψό. Μόνο ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ μέρος, πού δὲ φαίνεται ἀπὸ τὸν κόρφο, τὸ νησί ἔχει ὀμαλὴ ἐπιφάνεια. Κι ἐκεῖνο κυρίως τὸ μέρος καλλιιεργεῖται. Ἐχει χωράφια, πού σπέρνονται καὶ ἀμπέλια πού ἀπὸ τὰ σταφύλια τους γίνεται τὸ περίφημο γλυκὸ κρασί, τὸ σαντορινιό.

Ἡ Θήρα ἔχει ἠφαιστείο ἐνεργό, πού ἐξακολουθεῖ δηλαδὴ νὰ χη ἐκρήξει. Μιὰ ἐκρηξη τοῦ ἠφαιστείου αὐτοῦ ἔγινε τὸ 1866 καὶ ἄλλη τὴν ὥρα τελευταίως τὸ 1925. Οἱ ἀπότομες ἀκτὲς τοῦ κόρφου εἶναι ὁ κρατῆρας (τὸ στόμιο) τοῦ ἠφαιστείου καὶ τὸ νησάκι ἡ Θηρασία εἶναι τὸ ὑπόλοιπο τοῦ κρατῆρα αὐτοῦ. Τ' ἄλλα τὰ νησάκια μέσα στὸν κόρφο σχηματίστηκαν ἀπὸ τὴ λάβα πού χύθηκε ἀπὸ τὸ ἠφαιστείο σὲ καιροῦς, πού γίνονταν μεγάλες ἐκρήξεις.

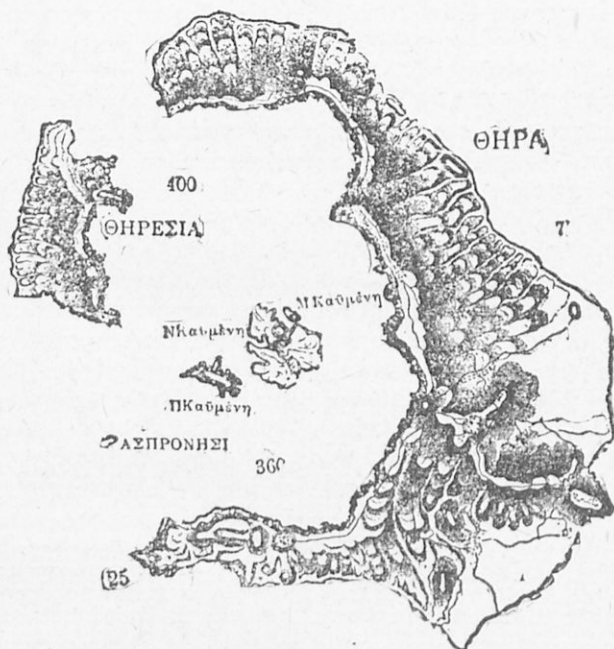
Ἐρωτήσεις.

1. Ποιὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας λέγονται Κυκλάδες; 2-5. Περιγράψετε τὸ πρῶτο ταξίδι μας στὶς Κυκλάδες. 6-9 Περιγράψετε τὸ δεύτερο ταξίδι μας στὶς Κυκλάδες. Ἄν σὲ κανένα νησί συναντήσαμε κάτι ξεχωριστὸ νὰ τὸ σημειώσετε. 10-12. Περιγράψετε καὶ τὸ τρίτο ταξίδι μας. Τί βιομηχανίες ἔχει ἡ Ἐρμούπολη; 13. Ποιὲς ἐντυπώσεις ἔχετε ἀπὸ τὴ Θήρα;

Παρατηρήσεις: Ἐτσι ὅπως κάναμε τὰ τρία ταξίδια μας στὶς Κυκλάδες εἶδαμε πὼς τὰ νησιά αὐτὰ βρίσκονται σὲ τρεῖς παράλληλες σχεδὸν γραμμές. Στὴν πρώτη γραμμὴ κατὰ σειρὰ εἶναι τὰ νησιά Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Μῆλος. Στὴ δεύτερη γραμμὴ εἶναι ἡ Ἄντρος, Τῆνος, Μύκονος, Νάξος, Ἄμοργός. Κι ἡ σειρὰ τῶν νησιῶν αὐτῆ ἔρχεται σὰ συνέχεια τῆς Εὐβοίας. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ σειρὰς εἶναι ἡ σειρὰ τοῦ τρίτου ταξιδιοῦ μας, Σῦρος, Πάρος, Ἴος, Θήρα.

ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ ΥΠΟΘΛΑΣΣΙΟ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟ

1. Παρατηρήσατε την εικόνα. Τὰ νησιά Θήρα, Θηρασία καὶ τὸ μικρὸ Ἀσπρονήσι σχηματίζουν ἓνα στεφάνι. Τὸ στεφάνι αὐτὸ στὸ ἀπομέσα χεῖλος εἶναι βράχος κάθετος πού ἔχει ὕψος 300-350 μέτρα καὶ ἄλλα τόσα βάθος μέσα στὴ θάλασσα. Ἡ διάμετρος τοῦ στεφανιοῦ ἀπὸ τὸ νότιο στὸ βόρειο μέρος εἶναι 11

Ἡ Θήρα. Οἱ ἀριθμοὶ δείχνουν τὰ βάθη τῆς θάλασσας.

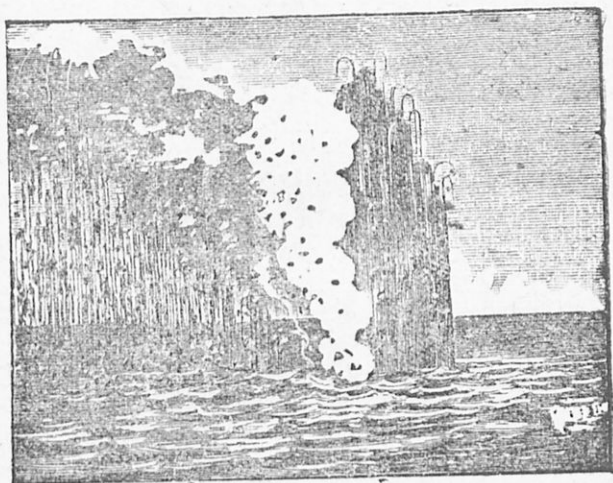
χιλιόμετρα. Καὶ ἀνάμεσα Θήρας καὶ Θηρασίας 8 χιλιόμετρα. Κατὰ ἔξω στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα ἡ ξηρὰ χαμηλώνει σιγὰ σιγὰ καὶ ἔτσι προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα.

2. Οἱ βράχοι καὶ τὸ χῶμα καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν νησιῶν εἶναι ἀπὸ λάβα (πέτρα μαύρη σκληρὴ) ἀπὸ ἐλαφρόπετρα (κίσηρη) καὶ ἀπὸ θηραϊκὴ γῆ (στάχτη ἡφαιστείου). Ἔτσι

μᾶς εἶναι φανερό πὼς τὰ νησιὰ αὐτὰ εἶναι τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὸν κῶνο (μυτερή κορυφή) τοῦ ἠφαιστείου ποῦ βυθίστηκε ἐκεῖ.

3. Ἡ πρώτη ἔκρηξη τοῦ ἠφαιστείου ἔγινε σὲ πολὺ παλιούς χρόνους καὶ θὰ ἦταν βέβαια πολὺ μεγάλη καὶ τρομερή.

4. Ἀπὸ τὴν ἱστορία ξαίρομε μιὰ μεγάλη ἔκρηξη, ποῦ ἔγινε τὸ 196 π.Χ. καὶ βάσταξε τέσσερες μέρες. Τότε βγῆκε κατάμεσα τῆς θάλασσας ἓνα νησάκι, ἡ Παλιὰ Καϋμένη, ποῦ μεγάλωσε κατόπι μὲ ἄλλες ἐκρήξεις. Ἄλλη ἔκρηξη ἔγινε τὸ 1575 καὶ ἀπ'

Ἡ ἔκρηξη τοῦ ἠφαιστείου τῆς Θήρας τὸ 1886. Χαλάζι ἀπὸ βράχους, λιθάρια καὶ χαλίκια μὲ ὀρμητὴ ὀβίδων κανονιοῦ βγαίνουν καὶ χτυποῦν στὴ θάλασσα.

αὐτὴ πρόβαλε ἄλλο νησάκι ἢ μικρὴ Καϋμένη. Τὸ 1707 ἄρχισαν ἄλλες ἐκρήξεις κι ἐξακολούθησαν μὲ διαλείμματα 5 χρόνια. Τότε γεννήθηκε ἡ Νέα Καϋμένη, ποῦ γιὰ πολλὰ χρόνια δὲν μποροῦσε νὰ τὴν πλησιάσουν ἄνθρωποι, γιὰτὶ καὶ τὰ βράχια τῆς καὶ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας γύρω ἔκαιγαν.

Ἡ μεγάλη ἔκρηξη τοῦ 1866. Στὶς 18 Ἰανουαρίου οἱ λίγοι κάτοικοι τῆς Νέας Καϋμένης παρατήρησαν πὼς τὰ νερὰ τῆς θάλασσας ἦταν ζεστὰ καὶ πὼς ἔβγαναν ἀτμούς μὲ σφυρίγ-

ματα και ανάδιναν αέρια με άσχημη μυρουδιά. Τήν άλλη μέρα ή κακή μυρουδιά έγινε άνυπόφορη και άκούονταν βροντές από κάτω από τή γή. Τό νησί έσειόταν και φαινότανε σα να βυθιζόταν. Τότε οί λίγοι κάτοικοι τής Νέας Καϋμένης μπήκαν στις βάρκες τρομαγμένοι κι έφυγαν.

5. Τήν 1 Φεβρουαρίου έφτασε στη Νέα Καϋμένη επιτροπή από έπιστήμονες, σταλμένη από τήν Κυβέρνηση. Ή περιγραφή που έκανε για τήν έξακολουθητική εκείνη έκρηξη ένας από τήν επιτροπή, ό τότε καθηγητής του Πανεπιστημίου Χρηστομάνος, παρουσιάζει τά φαινόμενα τής έκρηξης φοβερά. "Αστραπές από μέσα από τή γή, τεράστιες βροντές σαν από εκατοντάδων κανονιων, γκρεμίσματα μεγάλων βράχων μέσα στη θάλασσα, πετρώματα που διαλυμένα σαν υγρό άνέβαιναν στη θάλασσα και τήν έβαφαν, λάβα που ξεπετιόταν ψηλά κι έπεφτε σα βροχή άγρια στη θάλασσα, όλα αυτά τά φοβερά έξακολούθησαν κάμποσες μέρες. Όταν τό μεγάλο κακό σταμάτησε, είδαν πως τό νησάκι ή Νέα Καϋμένη, που είχε στην αρχή μισοβυθιστή, έγινε κατόπι πέντε φορές μεγαλύτερο.

6. Τό ήφαιστειο τής Θήρας μάς δίνει τή Θηραϊκή γή. Είναι άσπριδερό χώμα, που προέρχεται από τή στάχτη του ήφαιστείου. Σαν ανακατέψωμε 6 μέρη θηραϊκής γής με 2 μέρη άμμο και 1 άσβέστη γίνεται ένα στερεότατο μίγμα, που μέσα στο νερό με τον καιρό γίνεται όλο και πιο σκληρό. Ή θηραϊκή γή είναι σπουδαίο συστατικό για τήν κατασκευή του τσιμέντου. Χιλιάδες τόνοι φορτώνονται κάθε χρόνο για όλους τους λιμένες τής Μεσογείου. Στόν Πειραιά φτάνουν κάθε μέρα ως 500 τόνοι θηραϊκή γή. Τό ήφαιστειο τής Θήρας έπαθε νέα έκρηξη τόν Αυγουστο του 1925. Άλλά ή έκρηξη αυτή δέν ήταν τόσο σημαντική όπως ήταν του 1866.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Ή νομός Κυκλάδων άποτελείται από πολλά νησιά σπαρμένα κοντά τό ένα στο άλλο στο δυτικό Αιγαίο Πέλαγο. Όλα σχεδόν αυτά τά νησιά είναι ξηρά, βραχερά και άδεντρα. Έχουν όμως και μέρη εύφορα, ιδίως τά μεγαλύτερα απ' αυτά, ή Νάξος και ή Άντρος.

Ὁ Νομὸς τῶν Κυκλάδων ἔχει ἑπτὰ ἑπαρχίες:

1. Σύρου	πρωτεύουσα	Ἐρμούπολη
2. Τήνου	»	Τήνος
3. Ἄντρου	»	Ἄντρος
4. Κέας	»	Κέα
5. Μήλου	»	Πλάκα
6. Νάξου	»	Νάξος
7. Θήρας	»	Θήρα (Φηρά).

Ἐρωτήσεις.

1. Σὲ ποιά θάλασσα εἶναι τὰ νησιά τοῦ Νομοῦ Κυκλάδων ; 2. Γιατί οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ἱερὸ τὸ νησί τῆς Δήλου ; 3. Ποιὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῶν Κυκλάδων ; 4. Ἡ Ἐρμούπολη, ποῦ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, σὲ ποιὸ νησί βρίσκεται ; 5. Ποιὸ νησί ἀπὸ τίς Κυκλάδες εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν Εὐβοία καὶ ποιὸ εἶναι τριτὸ κοντὰ στὴν Ἀττική ; 6. Ποιὸ νησί ἀπὸ τίς Κυκλάδες ἔχει μεγάλο καὶ καλὸ λιμένα ; 7. Ἀπὸ ποιά νησιά τῶν Κυκλάδων βγαίνουν μεταλλεύματα ; 8. Ποιά εἶναι τὰ κυριώτερα προϊόντα ποῦ βγαίνουν οἱ Κυκλάδες ; 9. Ποιὸ νησί ἔχει ἡφαιστεῖο ; 10. Ποιὸ ὄρυχτὸ βγαίνει στὴ Νέξο ; Ποιὸ στὴν Τήνο ; Ποιὸ στὴ Θήρα ; Ποιὸ στὴν Πάρο ; Ποιὸ στὴ Μήλο ; 11. Πέτε τὰ μεγαλύτερα νησιά τῶν Κυκλάδων. 12. Πῶ λέγεται ὁ ξακουστὸς ναὸς ποῦ εἶναι στὴν Τήνο ; 13. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία στὰ νησιά τῶν Κυκλάδων ; 14. Πῶς ξεχωρίζομε σὲ τρεῖς γραμμὲς παράλληλες στὴ σειρά τὰ νησιά τῶν Κυκλάδων ;

Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΣΤΗ ΣΑΜΟ

(Μὲ βαπόρι).

1. Ἰκαρία. Ἀπὸ τῆ Σῦρο περνώντας τὸ στενὸ τῆς θάλασσας ἀνάμεσα Τήνο καὶ Μύκονο διακρίνομε ἀνατολικά τὸ νησί Ἰκαρία καὶ σὲ λίγες ὥρες βρισκόμαστε κοντὰ στὸ νησί αὐτό. Ἀράζομε στὴν πρωτεύουσά της Ἅγιο Κήρυκο. Ἡ Ἰκαρία εἶναι μακρουλὴ καὶ ὄρεινὴ. Σὲ πολλὰ μέρη ἔχει μικρὰ δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ ἄλλα ἀγριόδεντρα καὶ στίς πλαγιὲς τῶν βουνῶν εἶναι λίγα μικρὰ χωριά ἀνάμεσα σ'ἀμπέλια, ἐλιές καὶ ἀμυγδαλιές. Ἀπέναντι ἀπ'τὴν Ἰκαρία ἀνατολικά βλέπομε τὰ νησάκια Φούρνους καὶ σὰ συνέχειά τους παρακάτω τὴ Σάμο.

2. Σάμος. Ἀπὸ τὸν Ἅγιο Κήρυκο ταξιδεύομε προχωρώντας πρὸς τὸ ὠραιότερο νησί τοῦ Αἰγαίου, τὴ Σάμο, ποῦ βγα-

νει τὸ καλὸ μοςχάτο κρασί (άνθοσμία τό'λεγαν οἱ ἀρχαῖοι, Σαμιώτικο τὸ λέμε μεῖς). Προχωρώντας παράπλευρα στὰ βορειοδυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ, ὅπου ὑψώνεται τὸ κατάφυτο καὶ πιὸ ψηλὸ βουνό της (Κερκετεύς), εὐχαριστιόμαστε βλέποντας τὴν πρασινάδα, ποὺ ἀπὸ χαμηλὰ στὰ παράλια ὡς ἀπάνω στὶς κορυφές ἀπλώνεται. Εἶναι ὅλο πεῦκα, κουμαριές, πουρνάρια καὶ ἀγριλιές.

3. Καρλόβασι. Φτάνομε σὲ μιὰ παράλια πόλη τῆς Σάμου, στὸ Καρλόβασι ἢ πιὸ σωστὰ στὰ Καρλοβάσια, γιατί εἶναι τρία· τὸ παλιό, τὸ μεσιανὸ καὶ τὸ νέο. Εἶναι χτισμένα πάνω σὲ λόφους κοντὰ στὴν ἀμμουδερὴ παραλία. Ὁ λιμένας εἶναι στὴ βορεινὴ ἄκρη μπρὸς ἀπὸ τὸ παλιὸ Καρλόβασι. Εἶναι τεχνητὸς καὶ μικρὸς. Δυὸ μικροὶ φτιαχτοὶ λιμενοβραχίονες τὸν προστατεύουν ἀπὸ τὶς τρικυμίες. Δυτικὰ τοῦ λιμένα ἀπλώνεται ἡ ἀμμουδερὴ παραλία τοῦ μεσανοῦ καὶ τοῦ νέου Καρλόβασι. Στὴν παραλία αὐτὴ βλέπομε σειρὰ ἐργοστάσια. Εἶναι ὡς πενήντα ἐργοστάσια ποὺ κατεργάζονται τὰ πετσιὰ (βυρσοδεψεία). Τὰ πετσιὰ ποὺ κατεργάζονται κεῖ συναγωνίζονται στὴν ποιότητα μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ. Τὸ Καρλόβασι ἔχει καὶ τρῶμα ποὺ συνδέει τὰ τρία μέρη τῆς πόλης. Πολὺ ὄμορφη εἶναι ἡ θέα ἀπὸ τὸ βαπόρι. Βλέπομε τὰ βουνὰ Κερκετέα καὶ Ἄμπελο κατάφυτα ὡς ἀπάνω στὶς κορυφές. Καὶ μέσ' στὴν πρασινάδα προβάλλουν σὰν ἄσπρες φωλιές διάφορα χωριά.

4. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Καρλόβασι προχωροῦμε ἄκρη ἄκρη στὴν παραλία κοντὰ στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ἄμπελο, ποὺ ὑψώνεται κατάμεσα τοῦ βουνοῦ. Τὸ ταξίδι μας εἶναι πρὸς τὰ ἀνατολικά. Ὅλη ἐδῶ ἡ χώρα ὡς στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ ἀμπέλια. Οὔτε σπιθαμὴ γῆς βλέπομε γυμνή. Ὡραία δάση φτάνουν ὡς πάνω στὶς κορυφές. Ἐνὸς ἀμαξωτὸς δρόμος μέσα στὴν πρασινάδα τῆς παραλίας φαίνεται σὰ μιὰ ἄσπρη γραμμὴ. Αὐτὸς ὁ δρόμος συνδέει τὸ Καρλόβασι μὲ διάφορα πλοῦσια χωριά τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν πρωτεύουσα τῆς Σάμου, τὸ Βαθύ.

5. Βαθύ. Δυὸ ὥρες κάνομε μὲ τὸ βαπόρι γιὰ νὰ φτάσωμε ἀπὸ τὸ Καρλόβασι στὸ Βαθύ, ποὺ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Ὁ λιμένας του εἶναι στρογγυλὸς καὶ γύρω στὴν παραλία του τὰ ὄμορφα ἄσπρα σπίτια σχηματίζουν ἕνα τόξο. Παράπλευρα οἱ λόφοι εἶναι κατάφυτοι καὶ ἡ πρασινάδα τους δίπλα

στή γαλανή θάλασσα σχηματίζει ένα ὠραῖο περιθώριο στήν πόλη.

Μόλις ἀποβιβαστοῦμε ἀντικρύζομε τήν πλατεῖα τοῦ Πυθαγόρα, πού ἔχει πολλὰ καί μεγάλα δέντρα. Στήν προκουαία βλέπομε πολύ καλὰ καταστήματα καί ξενοδοχεῖα. Ἐκεῖ εἶναι καί τὸ μέγαρο τῆς νομαρχίας, ἄλλοτε παλάτι τοῦ ἡγεμόνα, παρακάτω ἡ διεύθυνση τῆς ἀστυνομίας, ἄλλοτε βουλευτήριο, τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, ὁ δημόσιος κήπος, τὰ δικαστήρια. Πρὸς τὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τῆς πόλης εἶναι πολλὰ ἐργοστάσια, πού ἐργάζονται τὰ πετρεῖα (βυρσοδεφεῖα) καί ἀτμόμυλοι, κλιππεργοστάσια, οἶνεμπορικὰ καταστήματα κλπ. Ἡ πόλη, χωτισμένη στὶς πλαγιές ἐνὸς λόφου κατάφυτου, ἀπέχει ἀπὸ κεῖ ὡς ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας.

ΒΑΘΥ-ΤΗΓΑΝΙ-ΜΑΡΑΘΟΚΑ ΜΠΟΣ-ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ

(Δρόμος ἀμαξωτός).

6. Ἄλυκές. Ἀπὸ τὸ Βαθὺ πηγαίνομε μὲ αὐτοκίνητο νοτιοανατολικά, προχωρώντας μέσα σὲ ἀμπέλια καί κατάφυτα χωράφια. Ἐκεῖ πέρα ἀνατολικά τοῦ δρόμου βλέπομε τὶς ἄλυκές, πού ἀπ'αὐτὲς τὸ νησὶ προμηθεύεται τὸ ἀλάτι του. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλιν ἀπὸ τὶς ἄλυκές διακρίνομε τὴ Μικρὰ Ἀσία, πού ἔκει ἀπέχει μόλις δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Σάμο.

7. Τηγάνι. Φτάνομε σὲ λίγο στὸ Τηγάνι. Ἐδῶ πάλιν σὲ λόφο ΒΔ βλέπομε τὴν Ἀκρόπολιν τῆς παλιᾶς πόλης καί τὸ φρούριό της. Νιώθομε ἀπ'αὐτὰ ὅτι θὰ ἦταν σημαντικὴ στὸν παλιὸ καιρὸ.

Πράγματι ἔκει στήν ἀρχαιότητα ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, σπουδαιότατη, πού εἶχε κάνει πολλές ἀποικίες καί εἶχε μεγάλη ναυτικὴ δύναμη, τέτοια, πού ὁ βασιλεὺς τῆς Σάμου Πολυκράτης τὴν ἀνάδειξε πρωτεύουσα τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν καί κυριάρχησε στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος. Ἐκεῖ γεννήθηκε στὸν 6^ο π.Χ. αἰῶνα ὁ μέγας φιλόσοφος Πυθαγόρας.

Σὲ ἀπόσταση 6 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ σημερινὴ πόλιν βρίσκονται τὰ εἱρεῖπια τοῦ ἀρχαίου περιφημοῦ μοῦ τῆς Ἡρας «Ἡραίου».

8. Χώρα-Μιτυληνοί. Ἀπὸ τὸ Τηγάνι ἀκολουθώντας τὸν ἀμαξωτὸ δρόμον φτάνομε στὴ Χώρα. Ἡ Χώρα ἦταν

πρωτύτερα, στον καιρό της Τουρκοκρατίας, πρωτεύουσα του νησιού. Πιο βορεινά βλέπουμε μέσα στ' αμπέλια και τις καπνοφυτείες έν' άλλο χωριό, τους Μιτυληνούς.

Έδω είμαστε στην περιοχή που βγάνει τὸ γλυκὸ μοσχόβολο κρασί, τὸν περίφημο ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα Ἀνθοσμιά. Ὅλο τὸ νησί βγάνει ὡς 25 ἑκατομμύρια ὀκάδες κρασί τὸ χρόνο. Ἀπὸ τὸ 1893 ὁμως ὡς τὸ 1900 εἶχε πέσει ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία ἡ κακὴ ἀρρώστεια τῶν ἀμπελιῶν, ἡ φυλλοξήρα καὶ χάλασε ὅλα τὰ ἀμπέλια τοῦ νησιοῦ. Πολλοὶ Σαμιῶτες τότε ἄρχισαν νὰ φεύγουνε γιὰ τὴν Ἀμερικὴ. Ἡ κυβέρνησις ἔφερε τότε ἀπὸ τὴ Γαλλία κλήματα, πού νὰ μὴ παθαίνουν φυλλοξήρα καὶ τὰ μοίρασε χάρισμα. Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ξανάγιναν τὰ ἀμπέλια, ὄχι ὁμως παντοῦ ὅπως πρὶν· γιὰτὶ πολλοὶ προτίμησαν νὰ καλλιεργοῦν καπνὰ.

9. Πύργος—Μαραθόκαμπος. Περνώντας τὸν κάμπο τῆς Χώρας ἀνεβαίνομε κατὰφυτους λόφους καὶ φτάνομε σὲ ἄλλο μεγάλο χωριό, τὸν Πύργο. Κι ἀπὸ κεῖ κατόπι στὸ Μαραθόκαμπο.

Ἀπὸ τὸ Μαραθόκαμπο ὁ δρόμος περνάει ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Κερκετέα καὶ Ἀμπέλο, ἀνάμεσ' ἀπὸ δάση πεύκων καὶ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπέλια, ὥσπου φτάνει στὸ Καρλόβασι.

Ἐρωτήσεις.

1—5. Κάμετε ἓνα ταξίδι ἀπὸ τὴ Σύρο στὸ Βαθὺ τῆς Σάμου καὶ διηγηθῆτε τί βλέπετε. 6—9. Κάμετε ἓνα ταξίδι στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Σάμου ἀπὸ τὸ Βαθὺ στὸ Καρλόβασι καὶ περιγράψετε ὅ,τι βλέπετε.

ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ

Βουνά: Ὁ Κερκετέας, ἡ Ἀμπέλος.

Κάμπος: Τῆς Χώρας.

Διοικητικὴ διαίρεσις: Ὁ νομὸς τῆς Σάμου ἔχει
δύο ὑποδιοικήσεις:

1. Τῆς Σάμου μὲ πρωτεύουσα τὸ Βαθὺ καὶ
2. τῆς Ἰκαρίας » τὸν Ἅγιο Κήρυκο.

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιὰ νησιά ἔχει ὁ Νομὸς Σάμου ; 2. Κοντὰ σὲ ποιά χώρα βρίσκεται τὸ νησί Σάμος ; 3. Τί ἔδαφος ἔχει ἡ Σάμος ; 4. Τί παράγει ἡ Σάμος καὶ τί ἔχει

Ίκαρνα ; 5. Ποιά είναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Σάμου ; 6. Ποιά είναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Σάμου ; 7. Ποιῆς βιομηχανίας είναι ἀνεπτυγμένες στὴ Σάμο ; 8. Ποιά είναι ἡ συγκοινωνία τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σάμου ; 9. Γιατί τὸ θαλασσινὸ ταξίδι ἀπὸ Καρλόβασι ὡς τὸ Βαθὺ εἶναι πολὺ ὠραῖο ;

ΧΙΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΣΥΡΟΣ—ΧΙΟΣ

(Μὲ βαπόρι μίλια 150).

Συνεχίζομε μὲ τὸ βαπόρι τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴ Σύρα στὴ Χίο.

1. Ἀπὸ τὴ Σύρο περνώντας στὸ στενὸ ἀνάμεσα Τῆνο καὶ Μύκονο ταξιδεύομε γιὰ τὸ νησί τῆς μαστίχας, τὴ Χίο. Μόλις περάσωμε τὸ στενὸ, τὴ διακρίνομε ΒΑ μακριὰ στὸν ὀρίζοντα. Ἐπειτα ἀπὸ 6 σχεδὸν ὥρες ταξίδι φτάνομε στὸ ἀκρωτήρι Μάστιχο. Πλέομε ἄκρη ἄκρη τὴν παραλία τοῦ νησιοῦ, πού φημίζεται γιὰ τὰ μαστιχοδεντρά του, τὰ μύγδαλα καὶ τὰ λεμόνια του. Ἀπὸ δῶ τὸ νησί μᾶς φαίνεται βραχερό καὶ ἄδεντρο. Τὸ βουνὸ Αἶπος, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὰ νότια, ἀπλώνεται κατὰμακρὰ ὡς στὸ μέσο τοῦ νησιοῦ καὶ ὅσο πάει κατὰ τὰ βορεινὰ ψηλώνει. Φαίνεται ἄδεντρο καὶ βραχερό.

2. Μαστιχοχώρια. Ὅλο τὸ κομμάτι τοῦ νησιοῦ, πού εἶναι ἀνατολικά αὐτῆς τῆς βουνοσειρᾶς ἀπὸ τὴν Καλαμωτὴ ἕως σχεδὸν τὴν πόλη Χίο φαίνεται σχετικῶς ὁμαλὸ καὶ εἶναι ἀσπροδερὸ, ἀντίθετα δὲ μὲ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ νησιοῦ, πού βλέπομε, αὐτὸ εἶναι κατὰφυτο. Διακρίνομε πολλὰ ὁμορφα χωριά ἀνάμεσα στὴν καταπράσινη ἔκταση. Εἶναι εἴκοσι τρία καὶ λέγονται Μαστιχοχώρια.

Σ'ὄλη αὐτὴ τὴν ἔκταση καλλιεργοῦν ἓνα εἶδος σκίνου τὸ μαστιχοδεντρο· τὸν κορμὸ τοῦ σκίνου αὐτοῦ τὸν χαράζουν τὸ καλοκαίρι καὶ ἀπὸ τὴ σχισμάδα ρεεὶ σιγὰ σιγὰ σὰν πηχτὸ δάκρυ τὸ ρετσίνι του, πού πέφτει χάμω ἢ πού τὸ μαζεύουν πρὶν πέσει, στεγνὸ ὅπωςδὴποτε. Τὸ ρετσίνι αὐτὸ εἶναι ἡ Χιώτικη μαστίχα. Ὡς 500.000 ὀκάδες τὸ χρόνο βγάνει ἡ Χίο τέτοιο ρετσίνι.

3. Ζακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας καὶ περνοῦμε τώρα τὸ στενὸ τῆς θάλασσας, πού εἶναι ἀνάμεσα στὴ Χίο καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Τὸ στενὸ αὐτὸ λέγεται τοῦ Τσεσμέ. Κι εἶναι τόσο κοντὰ ἐκεῖ οἱ δυὸ παραλίες, ὥστε ἀπάνω στὴν Ἀσιατικὴ ἀκτὴ διακρίνομε

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

καθαρὰ τὰ δέντρα καὶ τὰ ζῶα. Στὴν παραλία ἐκεῖ βλέπομε καὶ τὴν κωμόπολη Τσεσμέ (Κρήνη).

4. Χίος. Φτάνομε σὲ λίγο στὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ τοῦ νομοῦ, τὴ Χίο Κάστρο). Ἀποβιβαζόμαστε στὴν ὠραία προκυμαία, πού ἔχει ἐξοιρετικὰ ὁμορφες καὶ μεγάλες οἰκοδομές. Στὸ νότιο μέρος τῆς πόλης, δηλαδὴ στὴν κυρίως πόλη δὲ βρίσκομε βέβαια λεωφόρους, γιατί ἡ πόλη δὲν ἔχει νέα ρυμοτομία, ἀλλὰ βλέπομε τοὺς δρόμους καθαρούς καὶ καλοστρωμένους, μὲ καλὰ καταστήματα καὶ μὲ ὠραία σπιτία. Οἱ πιὸ ἀξιόλογες δημόσιες οἰκοδομές εἶναι ἡ Βιβλιοθήκη Κοραΐ καὶ τὸ γυμνάσιο.

Τὸ βόρειο τμῆμα κατέχει τὸ φρούριο, πού ἀπάνω στὰ πολὺ πλατιά τείχη του οἱ Χιώτες κάνουν συχνὰ τὸν περίπατό τους. Ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη στὴν παραλία εἶναι πολλὰ ἐργοστάσια πού ἐργάζονται πετσίᾳ (βυρσοδεψεία) καὶ πέντε ἕξι ἀνεμόμυλοι στὴ γραμμὴ ἀλέθουνε φλοῦδι τοῦ πεύκου, πού χρειάζεται γιὰ τὴν κατεργασία τῶν πετσιῶν.

5. Στὴ Χίο τρεῖς μανάχα ἀμαξωτοὶ δρόμοι ὑπάρχουν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ νότιο μέρος τῆς πόλης πάει ὡς τὰ Μαστιχοχώρια, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὰ δυτικὰ πάει ὡς στὴ Βολισσὸ καὶ ὁ τρίτος βορρεινὰ ὡς τὰ Καρδάμυλα.

6. Χίος—Καρδάμυλα (δρόμος ἀμαξ.). Τὸ αὐτοκίνητό μας πάει παράλληλα στὴν παραλία διευθυνόμενο πρὸς τὸ ναυτικὸ μέρος τῆς νήσου. Ἐδῶ, πού τὰ μέρη εἶναι πιὸ βουνήσια καὶ, ἄγωνα βρίσκομε τὰ μεγαλύτερα χωριά τῆς Χίου, Βροντάδος καὶ τελευταῖο τὰ Καρδάμυλα. Οἱ κάτοικοί τους εἶναι καλοὶ ναυτικοὶ καὶ ἐξ αἰτίας τους κυρίως ἔχει σήμερα ἡ Χίο 46 βαπόρια καὶ 360 ἰστιοφόρα. Τόσα πλοῖα δὲν ἔχει κανένα ἄλλο ναυτικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδας.

7. Οἶνοῦσες. Ἀπέναντί μας στ'ἀνατολικά κλειοῦν τὸ στενὸ τῆς θάλασσας ἀνάμεσα Χίο καὶ Μικρὰ Ἀσία τρία τέσσερα χαμηλὰ νησάκια, πού σκεπάζονται ἀπ'ἀμπέλια. Εἶναι τὰ νησιά Οἶνοῦσες, ὅπως τ'ἄλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, πού σήμερα τὰ λέν Ἀγνοῦσες. Ἡ πρωτεύουσά τους φαίνεται πάνω στὸ μεγαλύτερο νησί. Ζακολουθοῦμε πρὸς τὰ βορρεινὰ τὸ δρόμο, ἔπειτα στρέφομε δυτικὰ καὶ διαβαίνομε ἀπὸ τόπο βουνήσιο ξερὸ καὶ ἄδεντρο μεταξύ στὰ βουνὰ Αἶπος καὶ Πελληναῖο. Ἀνάμεσα στοὺς λόφους ὅμως καὶ στὰ βουνὰ συναντᾶμε κοι-

λάδες, πού είναι κατάφυτες ἀπὸ λεμονιές, πορτοκαλιές, ἀμυγδαλιές, ἔλιές κλπ. Βλέπομε τοὺς Χιῶτες νὰ ἐργάζωνται μὲ ἐπιμονή στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν καὶ νὰ προσπαθοῦν ἔτσι νὰ κάμουν γόνιμα τὰ ἄγονα μέρη. Βγάνουν μὲ τὸ λωστό τὶς πέτρες, μεταφέρουν χῶμα στοὺς λάκκους πού φτιάχνουν ἔτσι καὶ τὸ συγκρατοῦν μὲ ξερολιθιές. Χάρη στὴν ἐπιμονή, ὑπομονή καὶ τῆ φιλεργία τους οἱ Χιῶτες μπόρεσαν νὰ παρουσιάσουν στὸν κόσμον τὸ νησί τους σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ εὐφορα μέρη τοῦ κόσμου. Τόσα μύγδαλα, τόσα μανταρίνια, τόσα λεμόνια, τόσο λάδι, πού βγάνει ὁ τόπος πρέπει, λέει κανεὶς, νὰ βγαίνουν ἀπὸ νησί, πού οὔτε χαλίκι θὰ βρῖσκεται ἐκεῖ· κι ὅμως εἶναι ἀπὸ μέρος ξερὸ καὶ ἄγονο, πού μπόρεσαν οἱ Χιῶτες νὰ καλλιεργήσουν τὸ ἓνα τρίτο ἀπ' αὐτό. Προχωροῦμε ὡστόσο ὀλένα καὶ φτανομε στὴ Βολισσό, χωριὸ πού τό'κανε περίφημο ὁ Κοραῆς μὲ τὸν Παπατρέχα του.

8. Ψαρά. Ἀπέναντί μας δυτικά βλέπομε τὸ ἱστορικὸ νησί Ψαρά. Εἶναι νησάκι πού μονάχα λίγες συκιές ἔχει καὶ κανένα σχεδὸν ἄλλο δέντρο ἢ θάμνο. Εἶναι ὅμως ξακουστό, γιατί ἀπ' αὐτὸ βγήκαν ἡρωϊκοὶ ναυτικοὶ στὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 21 καὶ πρῶτος μέσα σ' ὅλους ὁ πυρπολητὴς Κανάρης.

Ἐρωτήσεις.

1—5. Περιγράφετε τὸ ταξίδι σας ἀπὸ τὴ Σύρο ὡς στὴ Χίο. Ποιὸ ἀσυνήθιστο προϊόν σᾶς κάνει ἐντύπωση ; 6—8. Ποιὰ ταξίδια μπορεῖτε νὰ κάμετε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ ; Διηγηθῆτε τα. Βρίσκετε εὐφορὴ τὴ γῆ τοῦ νησιοῦ ; Τί ἐντύπωση σᾶς ἔκαναν οἱ κάτοικί του ;

ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ

ἌΟ νομὸς ἔχει τὰ νησιά Χίο, Ψαρά καὶ Οἰνοῦσες.
Βουνά: ἌΟ Αἶπος καὶ τὸ Πελληναῖο.

ἌΑκρωτήρι: Τὸ Μάστιχο.

Διοικητικὴ Διαίρεση: ἌΟ νομὸς Χίου ἔχει μίαν ἐπαρχίαν:

1. Τῆς Χίου πρωτεύουσα Χίος

Ἐρωτήσεις.

1. Ποιά νησιά ἔχει ὁ νομὸς Χίου ; 2. Κατὰ ποιὸ μέρος τῆς Σάμου βρίσκεται ἡ Χίος ; 3. Ἄνατολικά τῆς Χίου ποιὰ χώρα εἶναι ; 4. Σὲ ποιὸ μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι τὰ περισσότερα χωριά καὶ γιατί ; 5. Τί σχηματίζεται ἄ-

νάμεσα Χίο καὶ Μικρὰ Ἀσία ; 6. Σὲ ποῖο μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χίος ; 7. Ποιά βιομηχανία ἔχει ἡ πόλις τῆς Χίου ; 8. Τί ἄλλο ἐκτὸς τῆς μαστίχας βγάνει ἡ Χίος ; 9. Πῶς μπόρῃσαν οἱ χιῶτες νὰ βγάλουν τόσα πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα στὸ ξερὸ καὶ βραχερὸ νησί τους ; 10. Σὲ τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι τῶν μεγαλοχωριῶν Βροντάδες καὶ Καρδάμυλα ; 11. Ἀπὸ ποῖο μέρος τῆς Χίου βρίσκονται τὰ Ψαρά ; 12. Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴν ἱστορία γιὰ τὰ Ψαρά καὶ τί γιὰ τὴ Χίο ;

Λέσβος—τὸ νησί τῆς ἐλίας.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΧΙΟΣ—ΜΥΤΙΛΗΝΗ

(μὲ βαπόρι μίλλια 200).

Τώρα θὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ ὠραῖο νησί τῆς Λέσβου.

1. Ταξιδεύομε ἀπὸ τὴ Χίο. Μετὰ μιὰ σχεδὸν ὥρα ἀφίνομε ἀριστερὰ τὴς Οἰνοῦσες καὶ πλέομε τόσο κοντὰ στὴ Μικρασιατικὴ παραλία, ὥστε νὰ διακρίνομε καλὰ τοὺς ἀνθρώπους. Βορεινὰ ἀντικρύζομε ξεκάθαρα τὸ νησί Λέσβο καὶ μετὰ δυὸ ὥρες ταξιδεύομε ἀπὸ δίπλα στὰ νοτιοανατολικά παράλια τῆς Βουνὰ χαμηλὰ καὶ κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα καὶ ἀπὸ ἐλιές ὡς ἐπάνω στὴς κορυφές τους βλέπομε ἀπ' αὐτὰ τὰ παράλια τοῦ νησιοῦ. Ἀριστερὰ μας μπαίνει βαθιὰ στὴν ξηρὰ ὁ κόρφος τῆς Γέρας, δὲ διακρίνεται ὅμως. Εἶναι τόσο στενὴ ἡ κατάφυτη εἴσοδος του ὥστε νὰ μὴν ὑποψιάζεται κανεὶς, πῶς μέσα σ' αὐτὸ τὸ δάσος μπαίνει ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει κόρφο. Στρίβομε τὸ ἄκρωτήριο πού εἶναι κι αὐτὸ κατάφυτο, καὶ διακρίνομε βορεινὰ τὴ Μυτιλήνη. Τὸ φρούριό τῆς στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη μοιάζει σὰν τεράστιος πύργος.

2. Βαριάς. Πολὺ ὁμορφὴ θεὰ ἔχει ἐδῶ ἡ παραλία τοῦ νησιοῦ. Τέσσερα καλὰ χωριά, πού τὸ μεγαλύτερό τους λέγεται Βαριές, προβάλλουν ἀνάμεσα στὴς πολὺδεντρὲς πλαγιές τοῦ βουνοῦ καὶ ὠραιότατα σπίτια σ' ὅλη τὴν παραλία φτάνουν ὡς στὴν πόλις Μυτιλήνη.

3. Μυτιλήνη. Τὸ πλοῖο μας ἀγκυροβολεῖ στὴν πρωτεύουσα τῆς Λέσβου τὴ Μυτιλήνη. Ἡ πόλις εἶναι χτισμένη σ' ἓνα χαμηλὸ λαιμὸ τῆς στεριᾶς, πού ἐνώνεται μὲ ἓνα λόφο σχηματίζοντας μαζὶ μ' αὐτὸν χερσόνησο. Πάνω σ' αὐτὸν τὸ λόφο εἶναι τὸ φρούριον καὶ γύρω του εἶναι ὁ παραλιακὸς δρό-

μος, πού σ'αὐτὸν οἱ Μυτιληνοὶ κάνουν τὸν περίπατό τους. Ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ τῆς στεριάς σχηματίζονται δυὸ λιμένες.

Ὁ νότιος λιμένας εἶναι ὠραῖος. Ἔχει προκυμαῖα καὶ λιμενοβραχίονα καὶ εἶναι ὁ κύριος λιμένας. Ὁ βόρειος λιμένας δὲν ἔχει τίποτε καὶ σ'αὐτὸν μόνον καΐκια καὶ βόρκες βλέπουμε. Ἀλλὰ στὴν παραλία του βρίσκονται μεγάλα ἐργοστάσια σαπυνοποιίας καὶ τὰ ὠραῖα λουτρά Κουρτζῆ.

Ἡ Μυτιλήνη ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὠραῖο δημόσιον κῆπο της δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο ἀξιόθεατο. Οἱ δρόμοι της εἶναι στενοὶ καὶ λιθόστρωτοι ὅλοι. Ὁραῖος ὅμως περίπατος εἶναι ὁ δρόμος πού πάει κατὰ τὴ Βαριά.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ--ΠΛΩΜΑΡΙ

(Δρόμος ἀμαξωτός).

4. Γέρας. Βγαίνομε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη κατὰ τὴ Βαριά, ἀνεβαίνομε κατάφυτους ἀπὸ ἐλιές λόφους καὶ ἀπὸ ψηλὰ βλέπομε τὸν κόλπο τῆς Γέρας. Εἶναι κλειστός σὰ λίμνη καὶ ὅλη γύρω του ἡ ἔκταση εἶναι κατάφυτη. Στὸ στόμιο τοῦ κόρφου εἶναι τὸ πέραμα. Μιὰ βάρκα φέρνει σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀνθρώπους, ζῶα, ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά στὴν ἄλλη. Περνάμε καὶ μεῖς μὲ τὴ βάρκα ἀντίκρυ. Βρισκόμαστε ἔτσι σὲ μιὰ πλατύτερη ἔκταση καμπίσια, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές, κατὰ τὰ βορεινὰ μάλιστα τὰ λιόδεντρα φτάνουν ὡς στὸ μυχὸ τοῦ κόρφου καὶ παραπέρα. Ὁραῖο θέημα ἐκεῖ πάνω τὸ βαθὺ πράσινο χρῶμα τῶν πεύκων, ἐδῶ κάτω τὸ ἀσημοπράσινο χρῶμα τῶν ἐλαιῶνων γύρω—γύρω στὰ ἤσυχνα νερὰ τοῦ κόρφου. Εἶναι ἡ πιὸ ὁμορφη τοποθεσία τοῦ νησιοῦ.

5. Πλωμάρι. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ, περνáει ἀπὸ διάφορα χωριά, ὥσπου φτάνομε στὴν τρίτη πόλη τῆς Λέσβου, τὸ Πλωμάρι, πού εἶναι λιμένας τοῦ σαπυνοῦ. Ἐδῶ βρίσκονται τὰ πιὸ μεγάλα ἐργοστάσια σαπυνοῦ τοῦ νησιοῦ κι ἓνα πολὺ μεγάλο ἀτμοκίνητο λιοτριβεῖο.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—ΠΟΛΥΧΝΙΤΟΣ

(Δρόμος άμαξωτός).

6. Λουτρά Γέρας. Ἐπιστρέφουμε στή Μυτιλήνη. Ἀπό τὸ βορεινὸ λιμένα της, προχωροῦμε πρὸς Β. παραλιακά. Περνάμε ὠραίους λαχανόκηπους καὶ στρίβοντας δυτικὰ φτάνομε στὸ μυχὸ τοῦ κόρφου τῆς Γέρας. Ἐδῶ εἶναι θερμὰ λουτρά «Τὰ λουτρά τοῦ κόρφου». Ὡς τρεῖς χιλιάδες τὸ χρόνο ἔρχονται καὶ κάνουν τὰ λουτρά τους στὶς δυὸ δεξαμενές. Ἐλαιῶνες ἀπλώνονται δεξιὰ κι ἀριστερὰ σ' ὅλη τὴν ἔκταση πού περάσαμε.

7. Ἀγιάσος. Ἀπὸ δῶ ὁ δρόμος προχωρεῖ σ' ἕνα ὠραιότατο δάσος πεύκων. Ἀνεβαίνομε ἀνηφόρια λόφων, πού εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ πεῦκα, κι ἀπὸ μιὰ διακλάδωση τοῦ δρόμου προχωροῦμε καὶ φτάνομε στὴν πόλη τῶν ἀχλαδιῶν Ἀγιάσο. Ἡ ψηλότερη κορφή τῶν βουνῶν τοῦ νησιοῦ, πού φαίνεται ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ νησιοῦ, ὁ Ἅγιος Ἡλίας (Ἄλυμπος) φαίνεται σὲ μικρὴ ἀπόσταση δυτικὰ τῆς πόλης.

Μεγάλες ἐκτάσεις γύρω στὸ Ἀγιάσο σκεπάζονται ἀπὸ ἀχλαδιές, κυδωνιές, καστανιές καὶ ἄλλα καρποφόρα δέντρα. Ὡς ἕνα ἑκατομμύριο ὀκάδες φρούτα ἐξάγονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ νησί. Ἄν καὶ τὰ καρποφόρα δέντρα τοῦ νησιοῦ τὰ βλέπομε παραμελημένα, οὔτε κλάδεμά τους γίνεται, οὔτε καθάρισμα, οὔτε καμιὰ καλλιέργειά τους καὶ μόνο τὸν καιρὸ πού θὰ κόψουν τοὺς καρπούς τὰ ἐπισκέπονται κάθε χρόνο οἱ νοικοκυραῖοι.

8. Κόλπος Καλλονῆς—Πολύχνιτος. Ἀπὸ τὸ Ἀγιάσο προχωρώντας ἀνάμεσα σὲ βοσκότοπους καὶ σὲ ἀδεντρες ἐκτάσεις φτάνομε στὴ δεύτερη πόλη τὸν Πολύχνιτο. Ἐκεῖ κάτω στὴν παραλία κοντὰ στὴ σκάλα τῆς Πολυχνίτου εἶναι οἱ πολὺ καλές ἀλυκές, πού ἀποδίνουν ὡς 5 ἑκατομμύρια ὀκάδες ἀλάτι τὸ χρόνο. Βορεινά μας ἀπλώνεται ὅσο φτάνει τὸ μάτι μας ἕνας ἄλλος κόρφος τριπλάσιος ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς Γέρας. Εἶναι ὁ κόρφος τῆς Καλλονῆς.

ΛΟΥΤΡΑ ΓΕΡΑΣ—ΕΡΕΣΟΣ (Δρόμος άμαξωτός).

9. Ὁ Πευκώνας. Λίγο παραπέρα ἀπὸ τὰ λουτρά τῆς Γέρας ὁ δρόμος πάει ΒΔ, περνάει ἀνάμεσα στὸν πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ ὁμορφο πευκώνα τοῦ νησιοῦ, πού ἀπλάνεται σ' ὅλα τὰ πεδινὰ μέρη ἀνάμεσα στοὺς δυὸ κόρφους, Γέρας καὶ Καλλονῆς. Δυστυχῶς οἱ ξυλοκόποι, πού κόβουν τὰ πεύκα ὅπως τύχη, οἱ βοσκοί, πού τὰ καίνε γιὰ νὰ βγῆ ἐκεῖ χορτάρι γιὰ τὰ κοπάδια τους καὶ οἱ χωριάτες πού τὰ ξεφλουδᾶν ὅπως ὅπως γιὰ νὰ πάρουν τὸ φλούδι, πού χρειάζεται γιὰ τὴν κατεργασία τῶν πετσιῶν, ὅλοι αὐτοὶ φέρνουν τέτοιες καταστροφές, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ὑπάρχη τὸ ὠραῖο αὐτὸ δάσος μετὰ λίγα χρόνια.
10. Στὴν παραλία τοῦ μυχοῦ τοῦ κόρφου τῆς Καλλονῆς διαβαίνομε ἀπὸ ἐλαιῶνες κι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ φτάνομε ἔπειτα ἀπὸ λίγο στὴν Καλλονή. Τὸ αὐτοκίνητό μας προχωρεῖ. Περνάμε τόπους χέρσου, ὅπου βόσκουν πρόβατα, γίδια, καὶ βόδια. Ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι μερικά χωράφια σπαρμένα σιτόρι καὶ ἄλλα καπνοφυτεῖα. Ἀνάμεσα Τελωνείου καὶ Ἐρεσοῦ βλέπομε δάσος ἀπὸ βελανιδιές.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—ΜΑΝΔΑΜΑΔΟΣ (Δρόμος άμαξωτός).

12. Λουτρά Κουρτζῆ καὶ Θερμῆς. Ἀκολουθώντας πρὸς Β. τῆς Μυτιλήνης τὸν παραλιακὸ δρόμο συναντοῦμε λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς πόλης τὰ λουτρά «Κουρτζῆ». Πολὺς κόσμος πηγαίνει στὰ λουτρά αὐτὰ κάθε χρόνο.
- Προχωρώντας πιὸ πέρα φτάνομε μετὰ δυόμιση ὥρες στὰ λουτρά «Θερμῆς».
14. Μανδαμάδος. Ἐξακολουθώντας τὸ δρόμο μας ἀνάμεσα σὲ ἐλαιῶνες φτάνομε στὸ μεγαλοχώρι Μανδαμάδο. Βρίσκομε δῶ ἓνα μεγάλο κοινοτικὸ λιοτριβεῖο ἀτμοκίνητο. Στὴ Λέσβο κάθε κοινότητα ἔχει δικό της μεγάλο ἀτμοκίνητο λιοτριβεῖο καὶ τὰ κέρδη ἀπ' αὐτὸ τὰ ξοδιάζουν γιὰ νὰ φτιάχνουν

δρόμους, ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα. Γι' αὐτὸ κιόλας ὅλο τὸ νησί ἔχει πολὺ καλὸ σύμπλεγμα ἀμαξωτῶν δρόμων καὶ ὠραιότατα νέα Σχολεῖα. Παραπάνω ἀπὸ 150 τέτοια κοινοτικὰ λιοτριβεῖα βροῖσκονται στὸ νησί.

15. Τὰ λάδια τοῦ νησιοῦ δὲν εἶναι ὅλα καλῆς ποιότητος. Ἀπὸ τὶς 15 ἑκατομμύρια ὀκάδες, πού βγάνει κάθε χρόνο, μόλις τὸ μισὸ εἶναι φαγόσιμο. Τὸ ἄλλο τὸ χρησιμοποιοῦν τὰ 60 ἐργοστάσια σαπουνιοῦ, πού ἔχει τὸ νησί καὶ πού φτιάνουν ὡς 15 ἑκατομμύρια ὀκάδες σαπουνὶ τὸ χρόνο καὶ πιὸ πολὺ. Τὸ ἄλλο κομμάτι τοῦ νησιοῦ δὲν ἔχει τίποτε ἀξιόλογο.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—ΛΗΜΝΟΣ

(Μὲ βαπόρι μίλια 75).

16. Ἐπιβιβαζόμεστε στὸ βαπόρι καὶ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη προχωρώντας ΒΔ. Βγαίνομε στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος καὶ μόλις διακρίνομε ΒΔ τὸ νησί Λήμνος. Δυτικὰ βλέπομε τὸ μικρὸ νησί Ἁγίος Εὐστράτιος. Τραβᾶμε γιὰ τὴ Λήμνο, καὶ μετὰ λίγες ὥρες μπαίνομε στὸν ἱστορικὸ λιμένα τοῦ νησιοῦ, τὸ Μοῦδρο. Στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ἡ πρωτεύουσα, τὸ Κάστρο.

Ἀπὸ τοὺς λόφους πού εἶναι στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Μοῦδρου βλέπομε ὀλάκαιρο σχεδὸν τὸ νησί. Εἶναι πεδινὸ καὶ μόνον ΒΔ διακρίνομε λίγες λοφοσειρές. Δέντρα δὲν ἔχει. Εἶναι σχεδὸν ὀλότελα γυμνὰ. Κι ἔτσι παίρνει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ Λήμνος εἶναι ἄγονη, ἐνῶ ἀπεναντίας εἶναι ἀρκετὰ εὐφορη. Δυστυχῶς οἱ Λημνοὶ σπέρνουν τὴ γῆ τους μόνον δημητριακὰ, πού ἴσα ἴσα γι' αὐτὰ δὲν εἶναι κατάλληλη. Ὁ καπνός, ἡ πατάτα καὶ ἀπὸ τὰ δέντρα ἡ συκιά, ἡ μυγδαλιά, ἡ μουριά κλπ. θὰ ἦταν κατάλληλα γιὰ τὸ ἔδαφος τῆς Λήμνου καὶ θὰ πλούτιζαν βέβαια τὸ νησί.

Ἐρωτήσεις.

1—3. Περιγράψτε τὸ ταξίδι μας ἀπὸ τὴ Χίο στὴ Μυτιλήνη. Πῶς εἶναι ἡ πόλη Μυτιλήνη; 4—5. Διηγηθῆτε ἓνα ταξίδι μὲ αὐτοκίνητο στὸ Πλωμάρι. 5—7. Διηγηθῆτε ἓνα ταξίδι ὡς στὴν Πολύχνιτο καὶ ἓνα ὡς στὴν Ἐρεσό. 7—14. Διηγηθῆτε ἓνα ὅμοιο ταξίδι ἕως τὸ Μανδαμάδο. 16—17. Πῶς πηγαίνομε στὴ Λήμνο.

ΝΟΜΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Βουνά: Ἅγιος Ἡλίας (Ὀλυμπος).

Ἀκρωτήρια: Μαλέα καὶ Σίγρι στὴ Λέσβο.

Κόρφοι: Τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Γέρας στὴ Λέσβο, ὁ Μοῦδρος στὴ Λήμνο.

Διοικητικὴ Διαίρεση: Ὁ νομὸς τῆς Λέσβου ἔχει τέσσερες ἐπαρχίες:

1. Τῆς Μυτιλήνης	»	μέ πρωτεύουσα τὴ Μυτιλήνη
2. Τοῦ Πλωμαρίου	»	τὸ Πλωμάρι
3. Τῆς Λήμνου	»	τὸ Κάστρο
4. Μηθύμνης	»	Ἅγ. Παρασκευῆ

Ἐρωτήσεις.

1. Ὁ νομὸς τῆς Λέσβου ἀπὸ ποιά νησιά ἀποτελεῖται καὶ ποιὸ ἀπ'αὐτὰ εἶναι τὸ μεγαλύτερο ; 2. Ὁ Μυτιλήνη σὲ ποιά παραλία πλησιάζει ; 3. Ποιὸ εἶναι τὸ ἔδαφος τῆς Μυτιλήνης ; καὶ τί δέντρα ἔχει ; 4. Ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος λιμένας τῆς Μυτιλήνης ; 5. Ἡ πόλη Μυτιλήνη ποῦ βρίσκεται ; 6. Τί κυρίως παρέγει ἡ Λέσβος ; 7. Πῶς φαίνεται ὁ κόλπος τῆς Γέρας ; 8. Γιατί ἔχει προσδέσει πολὺ ἡ σαπυνοποιεῖα στὴ Μυτιλήνη ; 9. Σὲ ποιὸ μέρος τῆς Λέσβου εἶναι καλὲς ἀλυκὲς ; 10. Ποῦ ὑπάρχουν στὴ Λέσβο ἱαματικά λουτρά ; 11. Ἀπὸ τί ἔχουν οἱ κοινότητες τῆς Λέσβου ἓνα καλὸ εἰσόδημα καὶ τί ὡς ἔλμα ἔργα ἐγίναν καὶ γίνονται ἀπ'αὐτό ; 12. Πῶς ἡ Λέσβο μπορεῖ νὰ ἔχη μεγάλῃτερα εἰσοδήματα ἀπὸ τὸ λάδι ; 13. Ποιὸ κομμάτι τῆς Λέσβου ἔχει πολλὰ δάση καὶ ποιὸ εἶναι καλλιεργημένο ; 14. Ποιὸ κομμάτι τοῦ νησιοῦ εἶναι ἄδεντρο καὶ ἀκαλλιεργητό ; 15. Ποιά περιφέρεια βγάνει πολλὰ φρούτα καὶ τί λογῆς ; 16. Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Λέσβου ; 17. Βορεινὰ τῆς Μυτιλήνης ποιὸ μικρὸ νησί συναντᾶμε ; 18. Τὸ μένος τῆς Λήμνου ; 19. Πῶς λέγεται ὁ λιμένας αὐτὸς εἶναι ἱστορικός ; 20. Γιατί εἶπαμε πῶς ὁ λιμένας αὐτὸς εἶναι ἱστορικός ; 21. Τί ἔδαφος ἔχει ἡ Λήμνος ;

Κρήτη

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ—ΧΑΝΙΑ

(Μὲ βαπόρι μιλ. 150).

1. Ἀπὸ τὸν Πειραιὰ μὲ τὸ βαπόρι τραβᾶμε ἴσα κατὰ τὰ Νότια. Στὴ μέση τοῦ ταξιδιοῦ μας ἀφήνομε ἀνατολικά τὴ Μῆλο. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ξεχωρίζομε βαθειὰ στὸν ὀρίζοντα κατὰ τὰ νότια μιὰ ψηλὴ γραμμὴ. Εἶναι ἡ Κρήτη.

Προχωρούμε πρὸς τὰ κάτω καὶ ὅλο τὴν πλησιάζομε. Τώρα ὅλο σχεδὸν τὸ μεγαλόνησο διακρίνεται σὰν μιὰ ἀπέραντη λωρίδα, ποὺ ἀνατολικά χάνεται λίγο λίγο στὸν ὀρίζοντα. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ξεχωρίζομε καὶ τὰ βουνά της.

2. Λευκὰ ὄρη. Πλησιάζομε καὶ μπαίνομε μέσα στὸν κόλπο τῶν Χανιῶν. Στὰ δεξιὰ μας ἔχομε ἓνα ἀκρωτήριο στενομάκρο, ποὺ τὸ λέγουν Σπάθα. Στὰ ἀριστερά μας τὴ χερσόνησο Ἀκρωτήρι. Στὰ βάθη του ὁ κόλπος σχηματίζει μιὰ λωρίδα κατάφυτη πεδινὴ μὲ ὄμορφα χωριά, ποὺ ἀπὸ πάνω τους ὑψώνεται ὑπερήφανο τὸ βουνὸ Λευκὰ ὄρη, δεύτερο στὸ ὕψος ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης. Φαίνονται βουνὰ ξερά.

3. Χανιά, ἡ πόλη τῶν πορτοκαλιῶν. Ἀράζομε καὶ βγαίνομε στὴν πρωτεύουσα τῆς Κρήτης Χανιά. Τὸ λιμάνι της εἶναι μικρὸ, γεμάτο καΐκια· κοντὰ στὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ ἄραξε τὸ ἀτμόπλοιο, βλέπομε τὸ φρούριο Φιρκά. Μπροστὰ μας ξαπλώνεται ἡ πόλη.

4. Οἱ βάρκες φθάνουν στὸ ἀτμόπλοιο. Μὲ τὴν τρικυμία εἶναι δύσκολη ἡ ἐξοδος τῶν ἐπιβατῶν, μόλα ταῦτα ὅλοι βιάζονται νὰ κατεβοῦν στὴ βάρκα γιὰ νὰ βροῦν μιὰ θέση καὶ οἱ ἐπιτήδειοι καὶ δυνατοὶ βαρκάρηδες μᾶς βγάνουν στὴν πόλη. Βρίσκομε δρόμους στενοὺς καὶ πλακόστρωτους. Στὸ κέντρο τῆς πόλης κοντὰ στὸ Δημαρχεῖο εἶναι ἡ μικρὴ πλατεῖα Συντριβάνι.

5. Χαλέπα. Ὁμορφὴ λεωφόρος μᾶς φέρνει στὸ μαγευτικὸ προάστειο Χαλέπα. Ἐκεῖ κατοικοῦσε πρὸ ἐτῶν ὁ ἡγεμόνας τῆς Κρήτης ἐκεῖ εἶναι σήμερα τὸ σπίτι τοῦ Βενιζέλου καὶ τὰ Προξενεῖα.

6. Σούδα. Ἄλλη λεωφόρος, ἡ λεωφόρος τῆς Σούδας τελειώνει στὸ μεγαλύτερο καὶ καλύτερο λιμάνι τῆς Κρήτης, στὴ Σούδα. Τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ αὐτοῦ κλείνει ἓνα νησάκι χαμηλό.

7. Ἀπειρα μικρὰ χωριά βλέπομε στὴν πλευρὰ αὐτὴ τῶν λευκῶν ὄρεων. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῆς Σούδας ὡς τὸ δυτικὸ μικρὸ κόλπο τῶν Χανιῶν. Τὸ τελευταῖο ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι τὸ Θέρισσο.

ΧΑΝΙΑ—ΠΑΛΙΟΧΩΡΑ

Ἀπὸ τὰ Χανιά τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν παραλία.

Ἀριστερὰ ἔχομε τὴν περιφέρεια τῶν ἑσπεριδοειδῶν. Ἐδῶ εἶναι οἱ κῶμες Ἀλικιανὸς καὶ Βατόλακκος μέσα σὲ δάση ἀπὸ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές, πού βγάζουν τὰ φημισμένα πορτοκάλια τῆς Κρήτης.

Σὲ λίγο περνοῦμε ἀπὸ τὴν Πλατανιά. Εἶναι ἓνα χωριὸ μαγευτικὸ μέσα σὲ περβόλια λαχανικῶν καὶ ὄπωροφόρων δένδρων, τὰ ὁποῖα ποτίζει τὸ ποτάμι Πλατανιάς. Ἡ κοιλάδα τοῦ Πλατανιᾶ εἶναι κατάφυτος. Μετ'ὀλίγον φθάνομε στὶς Βουκιλιές ὀνομαστές γιὰ τὴν ἀγορά, πού γίνεται ἐκεῖ κατὰ Σάββατο ὅλης τῆς περιφερείας αὐτῆς. Δεξιὰ μας κάτω στὸν κόλπο εἶναι ἡ κωμόπολις Καστέλι Κισσάμου ἠλεκτροφώτιστη, πού συναγωνίζεται τὰ Χανιά στὸ ἐμπόριο.

Τὸ αὐτοκίνητό μας σταματᾷ στὸν Κάνδανο, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Εἶναι μιὰ κώμη ἰδιόρρυθμη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ μικροσυνοικίες κατάφυτες. Προχωροῦμε πρὸς νότον μέσα σ' ἐλαιῶνα, μὲ τὰ μεγαλύτερα ἐλαιόδενδρα πού ὑπάρχουν, καὶ φτάνομε κάτω στὴν παραλία, στὴν Παλιοχώρα. Ἡ Παλιοχώρα εἶναι ἡ σκάλα ὅλης αὐτῆς τῆς περιφερείας γιὰ τὴν ἐξαγωγή τοῦ λαδιοῦ.

Νοτιοδυτικὰ τοῦ Καστελιοῦ εἶναι ἡ περιφέρεια τῶν καστανεῶν. Ἐδῶ εἶναι τὰ Ἐννιά χωριὰ μέσα σὲ δάση καστανεῶν, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται στὴ δυτικὴ παραλία τῆς Μεγαλονήσου.

ΧΑΝΙΑ—ΣΦΑΚΙΑ

(Δρόμος ἀμαξωτός).

11. Σφακιά. Τὸ αὐτοκίνητό μας πηγαίνει ΝΑ ἀπὸ τὰ Χανιά. Περναῖμε τὸ μικρὸ κάμπιο τῶν Χανιῶν, καταφυτο ἀπὸ ἑληές. Προχωροῦμε κατὰ τοὺς ἀνατολικούς πρόποδες τῶν Λευκῶν ὄρεων, περναῖμε πολὺ ὁμορφες τοποθεσίες, ψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα βουνά, ἐλαιῶνες, ἀμπέλια, δάση ἀπὸ βαλανιδιές, πρινάρια καὶ χαρουπιές. Ἐπὶ τέλους φτάνομε στὴν περιφέρεια τῶν Σφακιῶν. Κάτω στὴν παραλία βρίσκεται ἡ κωμόπολις Σφακιά.

ΧΑΝΙΑ—ΑΓΙΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΣ

(Δρόμος άμαξωτός).

12. Στά Χανιά παίρνομε τὸ αὐτοκίνητο καὶ ἀκκλουθώντας τὴν βορινὴ παραλία κατὰ τὴν ἀνατολὴ περνοῦμε τὴ Μεγαλόνησο ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο σχεδόν.

13. Ρέθυμνο, ἡ πόλις τοῦ λαδιοῦ. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾷ ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς Σούδας, τρέχει σὲ μικρὰ ὑψώματα κατάφυτα μ' ἐλιές. Δεξιὰ ἔχομε τὸν ὄγκο τῶν Λευκῶν βουνῶν καὶ ἀριστερὰ τὴ θάλασσα. Περνοῦμε τὸ ὠραῖο κεφαλοχώρι Βάμο καὶ σὲ λίγην ὥρα σταθμεύομε στὴν πόλις τοῦ λαδιοῦ στὸ Ρέθυμνο, πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνου. Στὸ ὑψηλότερο μέρος βλέπομε τὸ φρούριο. Στὸ μᾶκρος μιᾶς ὠραίας προκυμαίας μὲ ὀρίζοντα ἐλεύθερον κατὰ τὴ θάλασσα εἶναι καφενεῖα, ἐστιατόρια, ἀποθηκὲς κλπ. Στὸ μικρὸ λιμάνι εἶναι ἀρκετὰ καΐκια καὶ ἓνα βαπόρι πού φορτώνει λάδια, σαποῦνι, χαρούπια. Κάνομε ἓνα περίπατο στὴν πόλι. Δυὸ μόνον δρόμους καλοὺς ἔχει, παραλλήλους στὴν προκυμαία. Σ' αὐτοὺς γίνεται ὅλη ἡ κίνηση τοῦ Ρεθύμνου. Ἡ ἄλλη πόλις ἔχει ἀκανόνιστα σοκάκια.

Ρέθυμνο - Ἀμάρι. 14. Μπαίνομε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Κρήτης Ν.Α. τοῦ Ρεθύμνου. Περνάμε τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀμαριῦ μὲ τίς φυσικὲς τῆς ὁμορφιές, κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια κι ἐλιές. Βρισκόμαστε τώρα στοὺς πρόποδες τοῦ Ψηλορείτη.

15. Ψηλορείτης. Διακρίνομε πολλὰ ὁμορφα χωριά μέσα στοὺς ἐλαιῶνες. Ἐπὶ τέλους φτάνομε στὸ κάτω μέρος τῆς ψηλότερης κορυφῆς τοῦ Ψηλορείτη. Ἀνηφορικὸς δύσκολος δρομᾶκος μᾶς φέρνει ὡς τὴν κορυφή. Εἴμαστε στὸ πιὸ ψηλὸ μέρος τοῦ νησιοῦ (2480 μ.). Ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω τὸ θέαμα εἶναι ἔξοχο. Βλέπομε ὅλη τὴν Κρήτη, σὰν ἓνα πελώριο καράβι μέσα στὴ θάλασσα!

Ὁ Ψηλορείτης εἶναι τὸ πιὸ ψηλὸ καὶ πιὸ δοξασμένο βουνὸ τῆς Κρήτης. Ἐκεῖ εἶναι ἡ σπηλιά, ὅπου ἀνατράφηκε ὁ Δίας, ὁ μεγαλύτερος Θεὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

16. Τὸ μέρος πού εἶναι ἀναμεταξὺ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, Ρεθύμνου—Ἀμαριῦ καὶ Σφακίων φαίνεται ὀρεινὸ. Εἶναι ὅλο σειρὲς ἀπὸ λόφους πού συνδέουν τὰ Λευκὰ ὄρη μὲ τὸν Ψηλο-

ρείτη. Στα πλευρά τῶν λόφων αὐτῶν καὶ τῶν κοιλῶν εἶναι πολλὰ μικρὰ χωριά μέσα σ' ἐλαιῶνες. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κρήτης, ὅπου κατοκοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι.

Ρέθυμνο - Ἡράκλειο 17. Ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο συνεχίζουμε τὸ ταξίδι μας ἀνατολικά μετὰ τὸ αὐτοκίνητο. Ἀνηφορίζουμε καὶ κατηφορίζουμε λόφους καὶ ρεματιές μετὰ ἐλιές, ἔμυγδαλιές καὶ ἀμπέλια. Μετὰ δύο περίπου ὥρες ἀγναντεύουμε κάτω τὴν πεδιάδα τοῦ Ἡρακλείου κατάφυτη. Τὸ Ἡράκλειο φαίνεται μέσα σ' αὐτὴ τὴν πρασινάδα.

18. Ἡράκλειο, ἡ πόλη τῶν σταφυλιῶν. Μετὰ μίαν ὥρα μπαίνομε στὴν πόλη καὶ σταματοῦμε στὴν προκουμαία του. Ἐμπρὸς μας ἔχομε τὸν ὠραῖο λιμένα του, ποὺ κοντεύει τώρα νὰ τελειώσῃ. Θαυμάζουμε τὰ ψηλὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ τείχη, ποὺ κλείνουν γύρω τὴν πόλη. Διακρίνομε τὰ ψηλὰ καμπαναριά τῆς Μητρόπολης τοῦ Ἡρακλείου.

19. Ἡ προκουμαία εἶναι γεμάτη μετὰ κοφίνια σταφύλια, πορτοκάλια, κίτρα καὶ ἄλλα. Οἱ ἀποθήκες τοῦ τελωνείου εἶναι γεμάτες διάφορα ἐμπορεύματα. Μέσα σ' αὐτὲς βλέπομε χιλιάδες βαρέλια λάδι, κάσες σαπούνια, δέματα καπνὸ καὶ ἄλλα, ποὺ εἶναι ἔτοιμα νὰ φορτωθοῦν γιὰ τὸν Πειραιὰ καὶ ἄλλα λιμάνια.

20. Ἀπὸ τὸ λιμάνι ἕνας πλατὺς δρόμος μπαίνει στὴ μέση τῆς πόλης. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου αὐτοῦ βλέπομε ὠραῖα καταστήματα καὶ ξενοδοχεῖα. Στὸ κέντρο τῆς πόλης βρίσκομε μιὰ μικρὴ πλατεῖα μετὰ ψηλὰ πλατάνια καὶ στὴ μέση της εἶναι μιὰ βρύση μετὰ τρία μεγάλα μαρμάρινα λιοντάρια. Εἶναι ἡ πλατεῖα τῶν Λεόντων. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι ἡ Νομαρχία καὶ ἡ μεγάλη ἀγορὰ.

21. Ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς πόλης ἀρχίζουν τέσσερες πλατεῖες δρόμοι, ποὺ κόβουν τὸν πόλη σταυρωτά. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς πηγαίνει κατὰ τὸ Νοτιὰ καὶ τελειώνει στὴν πολὺ εὐφορῆ ἑπαρχία τῆς Μεσσορᾶς.

22. Τὸ φρούριο. Ἀνεβαίνομε τώρα τὸ ξακουσμένο φρούριο τοῦ Ἡρακλείου καὶ κάνομε τὸ γύρο τῆς πόλης. Αὐτὸ τὸ ἔκτισαν οἱ Ἑνετοὶ λίγα χρόνια πρὶν πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὴν Κρήτη (1669). Εἶναι πολὺ μεγάλο ἔργο καὶ προκαλετὸ θαυμασμό μας. Κλείνει τὴν πόλη ὀλόγυρα ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα. Σὲ πολλὰ του μέρη εἶναι περισσότερο ἀπὸ 50 μέτρα πλατὺ.

Σήμερα είναι ώραία και πλατιά λεωφόρος με φυτεμένα δῶ και κει δέντρα.

23. Ἀπὸ μέσα τὰ τεῖχη αὐτὰ τοῦ φρουρίου ἔχουν τεράστιες αἶθουσες και διαδρόμους. Αὐτοῦ μέσα φύλαγαν οἱ Ἐνετοὶ πολεμοφόδια, τροφές, νερὸ γιὰ νὰ τὰ ἔχουν ἂν τυχὸν πολιορκοῦσαν ἐχθροὶ τὴν πόλη. Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο εἶχαν σκάψει βαθὺ χαντάκι, πού τὸ γέμιζαν με θάλασσα, ὅταν ἐχθροὶ πολιορκοῦσαν τὴν πόλη ἀπὸ τὴ στεριά, κι ἔκαναν τὴν πόλη νησί. Ἀπὸ τὸ χαντάκι αὐτὸ λεγόταν στὴν ἀρχὴ ἡ πόλη **Χάνταξ**. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν 20 χρόνια γιὰ νὰ πάρουν τὸ φρούριο αὐτό.

Στὸ Ἡράκλειο μένουμε 3-4 ἡμέρες. Κάνουμε μερικές ἐκδρομές γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὸ μέρος ἐδῶ καλύτερα, γιὰτὶ εἶναι τὸ ὠραιότερο μέρος τῆς Κρήτης.

24. **Κνωσός**. Τὸ αὐτοκίνητό μας βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πύλη τοῦ Φρουρίου και περνώντας πλατιά λεωφόρο μᾶς φέρνει στὰ ξακουσμένα ἐρείπια τῆς Κνωσοῦ. Περναῖμε ὄμορφους ἐλαιῶνες και σὲ λίγα λεπτά τῆς ὥρας εἶμαστε στὰ ξακουσμένα ἀνάκτορα τοῦ Μίνωα.

25. Ἐδῶ και λίγα χρόνια ἔκαμαν ἀνασκαφές και βρῆκαν αὐτὰ ἐρείπια πού βλέπουμε. Ἐδῶ ἦταν τὸ θέατρο. Αὐτὴ ἡ Αἶθουσα εἶναι τὰ Λουτρά. Αὐτὴ ἡ ἄλλη αἶθουσα εἶναι τῆς βασίλισσας, νὰ και ἡ πέτρινη κούνια τοῦ μωροῦ. Αὐτὰ τὰ ὑπόγεια εἶναι οἱ φυλακές πού ἔβαναν τοὺς σκλάβους. Σ' αὐτὰ τὰ πελώρια πιθάκια πού ἔχουν ὕψος ὡς 4 μέτρα ὁ Μίνωας φύλαγε τὸ λάδι, τὸ κρασί, τὸ μέλι και τοὺς καρπούς του.

26. Κοντὰ στὴν Κνωσσὸ βλέπομε τὸ μικρὸ βουνὸ Γιούχτα. Ἡ κορφή του μοιάζει με ἀνθρώπινο κεφάλι.

27. Στους πρόποδες τοῦ Γιούχτα εἶναι ἡ πλούσια κωμόπολη Ἀρχάνες, ξακουσμένη γιὰ τὰ περίφημά σταφύλια και τὸ ἔξοχο κρασί της. Χιλιάδες ὀκάδες στέλνουν κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ σταφύλια αὐτὰ στὸν Πειραιά και στὸ ἐξωτερικὸ και πρὸ πάντων στὴν Αἴγυπτο.

Ἡράκλειο—Ἄγιοι - Δέκα—Φαιστός. 28. Τὸ αὐτοκίνητό μας διευθύνεται κατὰ τὰ νότια τοῦ Ἡρακλείου. Περναῖμε πλούσια μέρη με ἀμπέλια, ἐλαιῶνες, δεντρόκηπους με ὀπωροφόρα δέντρα. Στους ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Ψηλορείτη βρίσκουμε τὴ μικρὴ πόλη Ἄγιο Μύρωνα. Ὑστερα περναῖμε ψηλά

ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἁγία Βαρβάρα κι ἀρχίζομε νὰ κατεβαίνομε στὴν πλουσιώτατη πεδιάδα τῆς Μεσοαρᾶς. Κάνομε σταθμὸ στὴν κωμόπολη Ἁγιοὶ Δέκα, ὅπου εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς παλιᾶς Γόρτυνος.

29. Μεσοαρᾶ. Μπροστὰ μας ἔχομε ἔξοχο θέαμα. Εἶναι ἕνας στενόμακρος κάμπος ἀπὸ τὰ ἀνατολικά κατὰ τὰ δυτικά ἀναμεταξὺ τοῦ Ψηλορείτη καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγου. Τὸ πλάτος του εἶναι ὡς 5 χιλιόμετρα καὶ τὸ μᾶκρος του ὡς 15. Σ' ὅλον αὐτὸν τὸν κάμπο βλέπομε πυκνοὺς ἐλαιῶνες καὶ χωράφια σπαρμένα σιτᾶρι καὶ κριθᾶρι. Τριγύρω του διακρίνομε πολλὰ χωριά τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Στὴ μέση τοῦ κάμπου αὐτοῦ τρέχει ἕνα μικρὸ ποτάμι τὸ μεγαλύτερο τῆς Κρήτης, ὁ Γεροπόταμος. Πέρα διακρίνομε νὰ γυαλίζη ἡ θάλασσα τοῦ Λυβικοῦ πελάγου.

30. Τὰ σπουδαιότερα χωριά τῆς Μεσοαρᾶς εἶναι οἱ Μοῖρες, ὁ Πύργος καὶ ἡ Πόμπια. Αὐτοῦ βρέθηκαν καὶ τὰ ἐρείπια τῆς πολὺ ἀρχαίας Κρητικῆς πόλης Φαιστοῦ, ποὺ ἦτανε σύγχρονη μὲ τὴν Κνωσσό.

Ἡράκλειο - Λασηθί. Ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο διευθυνόμεστε μὲ αὐτοκίνητο νοτιανατολικά. Περνάμε τὴ μικρὴ πόλη Ἐπισκοπή. Ὅλο σιτᾶρια, ἀμπέλια, ἐλαιῶνες βλέπομε. Φτάνομε στὸ χωριὸ Καστέλλι.

31. Ὀροπέδιο Λασηθίου. Στὸ Καστέλλι σταματᾷ ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος κι ἀρχίζει βατὸς. Καβαλικεύομε τὰ ζῶα καὶ ἀνεβαίνομε τὸ βουνὸ Δίκτη. Σὲ 900 μέτρα ὕψος βρίσκομε τὸ ὁμορφο κλειστὸ ὄροπέδιο τοῦ Λασηθίου. Εἶναι τόσο κλειστὸ τὸ ὄροπέδιο αὐτό, ποὺ θὰ γινόταν λίμνη, ἂν δὲν ἦταν σὲ μιὰ ἄκρη του μιὰ φυσικὴ καταβόθρα, ὅπου καταχωνιάζονται τὰ νερὰ τῶν βροχῶν.

Στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ βλέπομε πολλοὺς ἀνεμόμυλους· μ' αὐτοὺς βγάζουν νερὸ ἀπὸ πηγᾶδια καὶ ποτίζουν τὴν πατάτα καὶ τὰ περίφημα φασόλια τοῦ Λασηθίου «Λασηθιώτικες φασόλες». Ὅλο τὸ ὄροπέδιο εἶναι γεμάτο μηλιές καὶ ἀχλαδιές· μοιάζει μ' ἕνα μεγάλο περιβόλι. Γύρω στὸ ὄροπέδιο αὐτὸ βλέπομε περὶ τὰ 15 πλούσια χωριά. Τὰ πιὸ σπουδαῖα εἶναι τὸ Τερμιάδο, στὴν ἀνατολικὴ του ἄκρη καὶ τὸ Ψυχρὸ στὴ δυτικὴ. Κοντὰ στὸ Ψυχρὸ εἶναι ἡ περήφημη σπηλιά «τὸ Δικταῖο ἄντρο», ὅπου

ἡ Ἡρα ἔκρυψε τὸ Δία μόλις τὸν γέννησε. Στὸ Λασήθι ἀναβαίνομε καὶ μὲ ζῶα ἀπὸ τὸ Καστέλι τῆς Πεδιόδας.

Ἡράκλειο—Ἅγιος Νικόλας. Ζαναγυρίζομε στὸ Ἡράκλειο καὶ συνεχίζομε τὸ ταξίδι πού ἀρχίσαμε ἀπὸ τὰ Χανιά γιὰ τὸν Ἅγ. Νικόλα.

32. **Χερσόνησος, ὀλιμένας τῶν χαρουπιῶν.** Τὸ αὐτοκίνητο τρέχει ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὥρα στὴν ἀκροθαλασσιὰ μέσα σὲ κάμπο μὲ ἐλαιῶνες καὶ ἀμπέλια. Ἄνηφορίζομε τίς λοφοσειρὲς τοῦ τρίτου μεγάλου βουνοῦ τοῦ νησιοῦ, πού τὸ λένε Δεῖκτη. Εἴμαστε στὴν περιφέρεια τῶν χαρουπιῶν. Ὁ ὄγκος του ὀρθώνεται δεξιὰ μας. Εἶναι λοφοσειρὲς γεμάτες χαρουπιές

Νεάπολη. Τὸ ταξίδι μας ἐξακολουθεῖ ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ὥρα καὶ σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Νεάπολη.

33. **Ἅγιος Νικόλας.** Ἀπὸ τὴ Νεάπολη κατηφορίζομε στὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλλου μέσα στὶς ἀνθισμένες ἀμυγδαλιές. Δὲν ἔχομε ἰδεῖ ὠραιότερο θέαμα ἀπὸ τοὺς ἀνθισμένους αὐτοὺς λόφους τῶν ἀμυγδαλιῶν. Σταματοῦμε στὴν παραλία στὴν μικρὴ πόλη τῶν ἀμυγδαλιῶν Ἅγιο Νικόλα, πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Μιραμπέλλου.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ—ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ (δρόμος ἄμαξωτός).

34. Ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλα παίρνομε τὸν ἄμαξωτὸ δρόμο, πού πηγαίνει ὅλο παραλία ὡς τὸ μυχὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου. Προχωροῦμε κατὰ τὸ Νοτιὰ. Ἐδῶ εἶναι τὸ πιὸ στενὸ μέρος τῆς Κρήτης (μόλις 15 χιλιόμετρα). Ὁ δρόμος περνᾷ ἀπὸ μιὰ πεδιάδα, ἀνατολικά ἀπὸ τοὺς τελευταίους λόφους τῆς Δεῖκτης, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές, μυγδαλιές, χαρουπιές, συκιές καὶ ἄλλα δέντρα. Ἔτσι φτάνομε στὴν παραλία, ὅπου βρίσκεται ἡ μικρὴ πόλη Ἱεράπετρα, μὲ ἴσους δρόμους, ὁμορφα σπίτια, σαπωνοποιεῖο καὶ μικρὸ λιμάνι. Ἄλλοτε εἶχε ἐμπόριο μεγάλο καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν Αἴγυπτο.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ—ΣΗΤΕΙΑ (Μὲ βαπόρι).

35. Τελευταῖο λιμάνι τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι λιμάνι τῆς Σητείας. Εἶναι μικρὸ λιμάνι τῶν χωριῶν τῆς

ἀνατολικῆς ἄκρης τοῦ νησιοῦ. Ἡ Σητεία κάνει ἓνα εἶδος λεκάνη, πού τὰ νερά της τρέχουν κατὰ τὸ λιμάνι τῆς Σητείας. Γύρω ἢ παραλία καὶ κατὰ τὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλλου εἶναι μικρὰ βουνά ξερὰ καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητα, ἐνῶ ἡ λεκάνη ἔχει πολλὰ μικρὰ χωριά, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Τὸ πιὸ σπουδαῖο προϊόν τῆς Σητείας εἶναι τὸ λάδι.

Ἐρωτήσεις.

1-2. Πῶς πηγαίνομε στὴν Κρήτη; 3-7. Περιγράψετε τὰ Χανιά. 8-11. Ποῦ πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος δυτικὰ ἀπὸ τὰ Χανιά; Ποῦ ὁ ἄλλος, πού πηγαίνει νοτιανατολικὰ; 12-13. Τί μπορεῖτε νὰ πῆτε γιὰ τὴν Φέθυμν; 14. Τί εἶναι τὸ Ἀμάρι; 15. Τί ξαίρετε γιὰ τὸν Ψηλορείτη; 16. Δεῖξετε τὸ πυκνοκατοικημένο κομμάτι αὐτοῦ. 17. Ποῦ εἶναι τὸ Ἡράκλειο; 18. Πῶς φαίνεται; 19. Τί εἶναι ὁ λιμένας του; 20-21. Νὰ περιγράψετε τὴν πόλη. 22-23. Ποιοὶ καὶ πότε ἔχτισαν τὸ φρούριο τοῦ Ἡρακλείου; Πῶς εἶναι ἀπ' ἔξω καὶ τί ἔχει ἀπὸ μέσα τὸ φρούριο; 24-25. Τί ξαίρετε γιὰ τὴν Κνωσὸ; Τί βλέπομε τώρα στὴν Κνωσὸ; 27. Τί περίφημο βγαίνει γύρω στὸ βουνο; 28. Πῶς πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος νότια τοῦ Ἡρακλείου; 29. Τί εἶναι ἡ Μεσαρά; 30. Ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα χωριά της; 31. Ποῦ πηγαίνει Ν.Α. ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος; 32. Σὲ ποῖο λιμένα πηγαίνει ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος ἀνατολικὰ τοῦ Ἡρακλείου; 33. Τί εἶναι καὶ τί βγάζει τὸ Λασηθί; 34. Ποιὸς εἶναι ὁ λιμένας τοῦ Μιραμπέλλου; 35. Τί ὁμορφὸ βλέπομε τὴν ἀνοιξη στὴ Νεάπολη καὶ γύρω της; 36. Ποῦ εἶναι ἡ Ἱεραπέτρα; 37. Περιγράψετε τὴ Σητεία.

Πολιτικὴ διαίρεση τῆς Κρήτης.

Ἡ Κρήτη χωρίζεται σὲ 4 Νομούς: 1) Νομὸ Χανίων, 2) Νομὸ Ρεθύμνου, 3) Νομὸ Ἡρακλείου, 4) Νομὸ Λασηθίου.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Χανίων κατέχει τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ.

Βουνά: Τὰ Λευκὰ ὄρη.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Δρέπανο, ἡ Σπάθα καὶ τοῦ Κισσάμου.

Χερσένησοι: Τοῦ Ἀκρωτηρίου.

Κόλποι. Τῆς Σούδας, Χανίων καὶ Κισσάμου.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει τὶς ἐπαρχίες.

Γεωγραφία Δ'. Τάξεως Δ. Δημητράκου

1. Κυδωνίας	πρωτεύουσα	Χανιά
2. Άποκορώνου	»	Βάμος
3. Κισιάμου	»	Καστέλλι
4. Σελίνου	»	Κάνδανος

Έρωτήσεις

1. Ο νομός Χανίων σε ποιό μέρος της Κρήτης είναι; 2. Τι λογής είναι ο τόπος του νομού τούτου; 3. Ποιός κόλπος είναι πολύ ασφαλισμένος στο νομό αυτόν; 4. Ποῦ βγαίνουν τὰ καλά πορτοκάλια; 5. Τὰ Χανιά ποῦ είναι χτισμένα; 6. Τί καλλιεργοῦν στο νομό αυτόν; 7. Ἡ Κάντανο; στα πλευρά ποιανοῦ βουνοῦ είναι; 8. Ποιά βουνά βλέπομε στο νομό Χανίων; 9. Ἔχουν τὰ βουνά αὐτὰ δάση; 10. Πῶς πηγαίνομε ἀπό τὸν Πειραιά στα Χανιά;

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομός Ρεθύμνου βρίσκεται δυτικά του νομού Χανίων καὶ ἀνατολικά του νομοῦ Ἡρακλείου.

Βουνά: Ἔχει τὰ μισὰ Λευκὰ ὄρη καὶ τὸν Ψηλορείτη (Ἰδη) ἀνατολικά:

Ἐπαρχίες: Ὁ νομός αὐτός ἔχει τὶς ἐπαρχίες.

1. Ρεθύμνου	πρωτεύουσα	Ρέθυμνο
2. Μυλοπόταμου	»	Πέραμα
3. Ἀμαρίου	»	Μύρωνας
4. Ἁγίου Βασιλείου	»	Σπήλι

Έρωτήσεις.

1. Ὁ νομός Ρεθύμνου κατὰ ποιό μέρος του νομοῦ Χανίων είναι; Τι λογής είναι ο τόπος του νομού τούτου; 3. Τι βγάζει ο νομός Ρεθύμνου; 4. Ἡ κοιλάδα Ἀμαρίου ἀνάμεσα σε ποιά βουνά είναι; 5. Τι καλλιεργοῦν στήν κοιλάδα αὐτή; 6. Πῶς πηγαίνομε ἀπό τὰ Χανιά στο Ρέθυμνο; 7. Τι βγάζει προπάντων ἡ Ρέθυμνο; Ποιά βουνά ἔχει ὁ νομός αὐτός;

ΝΟΜΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομός Ἡρακλείου βρίσκεται ἀνατολικά του νομοῦ Ρεθύμνου καὶ δυτικά του νομοῦ Λασηθίου.

Βουνά: Ἔχει τὸν Ψηλορείτη (Ἰδη).

Πεδιὰδες: Τὴν πεδιάδα του Ἄλμυροῦ (Ἡρακλείου) καὶ τῆς Μεσαρᾶς.

Κόλποι: Τὸν κόλπο τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Μεσαρᾶς.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς Ἡρακλείου ἔχει ἑπαρχίες.

1. Τεμένους	πρωτεύουσα	Ἡράκλειο
2. Μαλεβυζίου	»	Ἀγ. Μύρωνα
3. Πεδιάδος	»	Καστέλλι
4. Μονοφασίου	»	Πύργος
5. Καινουρίου	»	Μοῖρες
6. Πυργιώτισσας	»	Τυμπάκι

Ἐρωτήσεις:

Σὲ ποῖο μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ὁ νομὸς Ἡρακλείου ; 2. Ποῦ εἶναι τὰ ἔρεπια τοῦ παλατιοῦ τοῦ Μίνωα ; 3. Ποῦ εἶναι ἡ πεδιάδα Μεσαρᾶ ; 3. Τί βγάζει αὐτή ; Τί προϊόντα βλέπομε στὴν προκυμαία γιὰ φόρτωμα καὶ στὶς ἀποθήκες τοῦ Ἡρακλείου ; 5. Τί εἶδος ἐργαστᾶσια εἶναι ἀνατολικά τοῦ Ἡρακλείου ; 6. Περιγράψετε τὸ φρούριο τοῦ Ἡρακλείου. 7. Τί παρατηρεῖτε γιὰ τὴν εὐφορία τοῦ τόπου τοῦ νομοῦ τούτου ; 8. Ποῦ βλέπετε ὠραία σταφύλια ; 9. Ποιὸ βουνὸ εἶναι στὸ νομὸ αὐτόν ;

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΙΟΥ

Σύνορα: Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει τὸ πιὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Κρήτης.

Ἀκρωτήρια: Τὸ Ζεφύριο καὶ τὸ Σίδερο.

Κόλποι: Μιραμπέλλου καὶ Σητείας.

Ἐπαρχίες: Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει ἑπαρχίες:

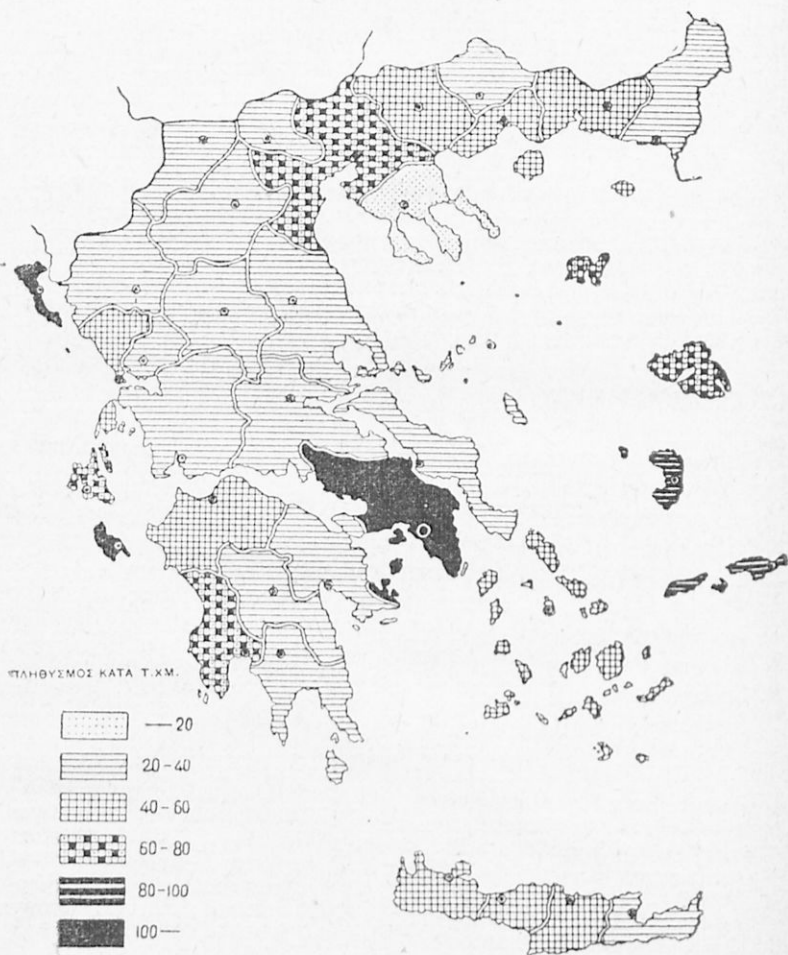
1. Μιραμπέλλου	πρωτεύουσα	Ἀγ. Νικόλαος
2. Λασηθίου	»	Τσερμιάδο
3. Βιάνου	»	Βιάνος
4. Ἱεραπέτρας	»	Ἱεράπετρα
5. Σητείας	»	Σητεία

Ἐρωτήσεις:

1. Ὁ νομὸς Λασηθίου σὲ ποῖο μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ; 2. Τί παρατηροῦμε στὸ ὄροπέδιο τοῦ Λασηθίου ; 4. Ποιὸ βουνὸ εἶναι στὸ νομὸ αὐτόν ; 4. Ἐχει δάση ; 5. Ἡ Ἱεράπετρα σὲ ποῖο μέρος τοῦ νησιοῦ εἶναι ; 6. Ποιὸς κόλπος εἶναι στὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς Κρήτης ; 7. Πῶς γίνεται ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ Ἀγ. Νικολάου Ἱεραπέτρας ; 8. Τί βγάζει ὁ νομὸς αὐτός ; 9. Πῶς εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ νομοῦ τούτου ; 10. Γιατί στὴν Ἱεράπετρα εἶναι σαπωνοποιεῖο ;

Τ Ε Λ Ο Σ

Ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας Ἀπογραφή 1928

Ὁ πληθυσμὸς κατὰ Νομοὺς καὶ Ἐπαρχίες

1. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Βάλτου	21.009
Βόνιτσας καὶ Ξηρομέρου	34.903
Εὐρυτανίας	25.596
Μεσολογιοῦ	36.362
Ναυπακτίας	32.497
Τριχωνίδας	47.418
	<hr/>
	224.785

2. Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας

* Ἀργους	34.269
Κορινθίας	92.442
Κυθήρων	11.371
Ναυπλίας	24.654
Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδας	16.924
* Ὑδρας	6.414
	<hr/>
	186.074

3. Ἀρκαδίας

Γορτυνίας	55.523
Κυνουρίας	34.078
Μαντινείας	65.101
Μεγαλόπολης	26.142
	<hr/>
	180.844

4. Ἄρτας

Ἄρτας καὶ Τζουμέρκων	54.126
----------------------	--------

5. Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας

Αἴγινας	10.922
* Ἀττικῆς	706.274
Θήβας	50.749
Λιβαδίας	40.314
Μεγαρίδας	42.280
Τροιζηνίας	12.434
	<hr/>
	862.973

6. Ἀχαΐας καὶ Ἥλιδας

Αἰγιαλείας	37.726
Ἥλειας	131.497
Καλαβρύτων	38.581
Πατρῶν	112.178
	<hr/>
	319.982

7. Δράμας

Δράμας	93.673
Ζυρνόβου	12.654
	<hr/>
	106.327

8. Ἐβρου

* Ἀλεξανδρούπολης	24.768
Διδυμοτείχου	37.788
* Ὄρεσιτιάδας	33.615
Σαμοθράκης	3.849
Σουφλίου	21.624
	<hr/>
	121.644

9. Εὐβοίας

* Ἰστιαίας (Ξηροχωρίου)	21962
Καρυστίας	61427
Σκοπέλου	11124
Χαλκίδας	68.107
	<hr/>
	162.620

10. Ζακύνθου

Ζακύνθου	43.052
----------	--------

11. Ἡρακλείου

Καιουρίου	15.749
Μαλεβυζίου	17.197
Μονοφατοίου	18.881
Πεδιάδας	34.310
Πυργιώτισσας	6.754
Τεμένους	44.057
	<hr/>
	136.948

12. Θεσσαλονίκης

Βερροίας	53.734
Θεσσαλονίκης	298.764
Κιλκίς	45.351
Λαγκαδά	47.186
Παιονίας (Γουμένισσας)	21.962
Πιερίας (Κατερίνη)	48.457
	<hr/>
	515.454

13. Ἰωαννίνων

* Ἰωαννίνων	106.990
Κονίτης	18.424
Μετσόβου	5.639
Παραμυθίας	16.479
Παγωνίου	15.168
Φιλιατῶν	33.685
	<hr/>
	196.385

14. Καβάλλας

Θάσου	14.425
Καβάλλας	54.552
Νέστου	19.986
Παγγίου (Πραβαίου)	24.282
	<hr/>
	113.245

15. Κερκύρας		Λασηθίου	6.887
Κέρκυρας	102.552	Μεραμβέλλου	21.586
Παξών	3.626	Σητείας	20.959
	<u>106.178</u>		<u>70.813</u>
16. Κεφαλληνίας		22. Λέσβου	
Ίθάκης	9.654	Λήμνου	25.099
Κραναίας	31.034	Μηθύμνης	42.334
Πάλης	17.429	Μυτιλήνης	79.250
Σάμης	15.994	Πλωμαρίου	19.343
	<u>74.111</u>		<u>166.026</u>
17. Κοζάνης		23. Μεσσηνίας	
Άνασελίτσας	36.650	Καλαμών	50.624
Γρεβενών	45.612	Μεσσήνης	56.998
Έορδαίας (Καϊλαριών)	38.731	Όλυμπίας	47.032
Κοζάνης	52.853	Πυλίας	43.303
	<u>173.846</u>	Τριφυλίας	58.344
18. Κυκλάδων			<u>256.301</u>
Άνδρου	21.990	24. Πέλλης	
Θήρας	21.563	Άλμωπίας (Ένωτίας)	28.219
Κέας	13.281	Γιαννιτσών (Γενιτσών)	35.653
Μήλου	15.646	Έδέσσης	30.668
Νάξου	34.553		<u>94.540</u>
Σύρου	36.925	25. Πρέβεζας	
Τήνου	13.871	Λευκάδας	29.410
	<u>157.829</u>	Μαργαριτίου	14.533
19. Λακωνίας		Πρέβεζας	18.070
Γυθείου	22.199	Φιλιππιάδας	14.976
Έπιδαύρου Λιμηράς	35.930		<u>76.989</u>
Λακεδαίμονος	64.666	26. Ρεθύμνης	
Οιτύλου	30.061	Άγιου Βασιλείου	12.841
	<u>152.856</u>	Άμαρίου	9.634
20. Λάρισσας		Μυλοποτάμου	21.267
Άγιάς (Άγυιάς)	16.154	Ρεθύμνης	27.478
Άλμυρού	23.626		<u>71.220</u>
Βόλου	102.235	27. Ροδόνης	
Έλασσώνας	30.644	Κομοτινής	68.188
Λάρισας	55.853	Ξάνθης	84.883
Τυρνάβου	25.820	Σαππών	21.128
Φαρσάλων	15.957		<u>174.199</u>
	<u>270.289</u>	28. Σάμου	
21. Λασηθίου		Ικαρίας	13.121
Βιάννου	8.227	Σάμου	60.946
Ίεράπετρας	13.154		<u>74.067</u>

29. Σερρών

Ζίχνης	35.607
Νιγρίτης	29.850
Σερρών	71.321
Σιντικής (Σιδηροκάστρου)	37.353
	<hr/>
	174.131

30. Τρικάλων

Καλαμπάκας	30.470
Καρδίτσας	115.796
Τρικάλων	74.942
	<hr/>
	221.208

31. Φθιώτιδας και Φωκίδας

Δομοκού	17.163
Δωρίδας	30.666
Λοκρίδας	40.090
Παρνασσίδας	39.480
Φθιώτιδος	73.597
	<hr/>
	200.996

32. Φλώρινας

Καστοριάς	57.833
Φλώρινας	69.832
	<hr/>
	127.665

33. Χαλκιδικής

Άρναίας (Λιαριγκόβης)	19.600
Χαλκιδικής	46.526
	<hr/>
	66.126

34. Χανίων

Άποκορώνου	20.658
Κισιάμου	24.955
Κυδωνιάς	52.427
Σελίνου	10.256
Σφακιών	4.934
	<hr/>
	113.230

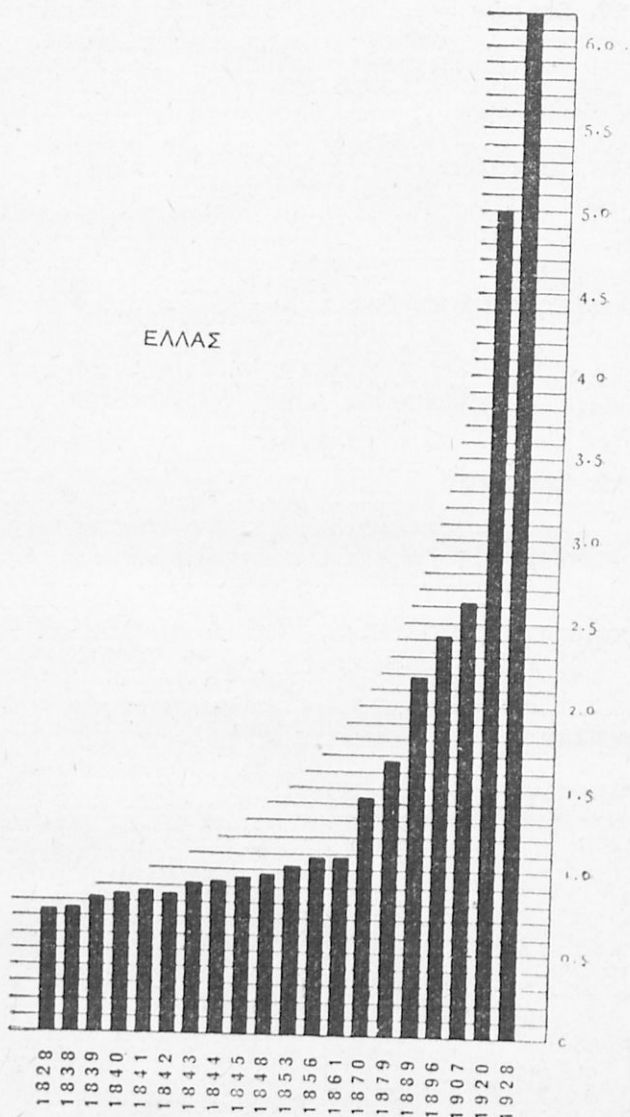
35. Χίου

Χίου	80.514
	<hr/>
Άγιον Όρος	3.753

Γενικό σύνολο 6.131.346

Οι μεγαλύτερες πολιτείες τής Έλλ. Δημοκρατίας

Αθήνα	452.219	Τρίκαλα	18.682
Πειραιάς	251.321	Χαλκίδα	17.297
Θεσσαλονίκη	236.524	Άγρινη	14.562
Πάτρα	61.278	Βέροια	14.589
Καβάλλα	49.980	Τρίπολη	14.397
Βόλος	41.706	Λαμία	14.205
Ξάνθη	33.712	Καρδίτσα	13.883
Ήράκλειο	33.404	Έδεσσα	13.115
Κέρκυρα	32.221	Κοζάνη	12.708
Κομοτινή	30.136	Λειβαδιά	12.585
Σέρρες	29.640	Αμαλιάδα	12.365
Δράμα	29.389	Άλεξανδρούπολη	12.009
Καλαμάτα	28.961	Ζάκυνθος	11.609
Μιτυλήνη	27.870	Αίγιο	11.011
Χανιά	26.604	Φλώρινα	10.585
Λάρισα	23.899	Άργος	10.504
Χίος	22.122	Μέγαρα	10.441
Ερμούπολη	21.122	Καστοριά	10.308
Γιάννενα	20.485	Νάουσα	10.250
Πύργος	19.336	Κατερίνη	10.138

Ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας
σὲ ἑκατοντάδες χιλιάδων

Τὰ κατοικημένα μέρη πού αναφέρονται στὴ Γεωγραφία

(Ἀπογραφή τοῦ 1929) σὲ ἀλφαβητικὴ σειρά.

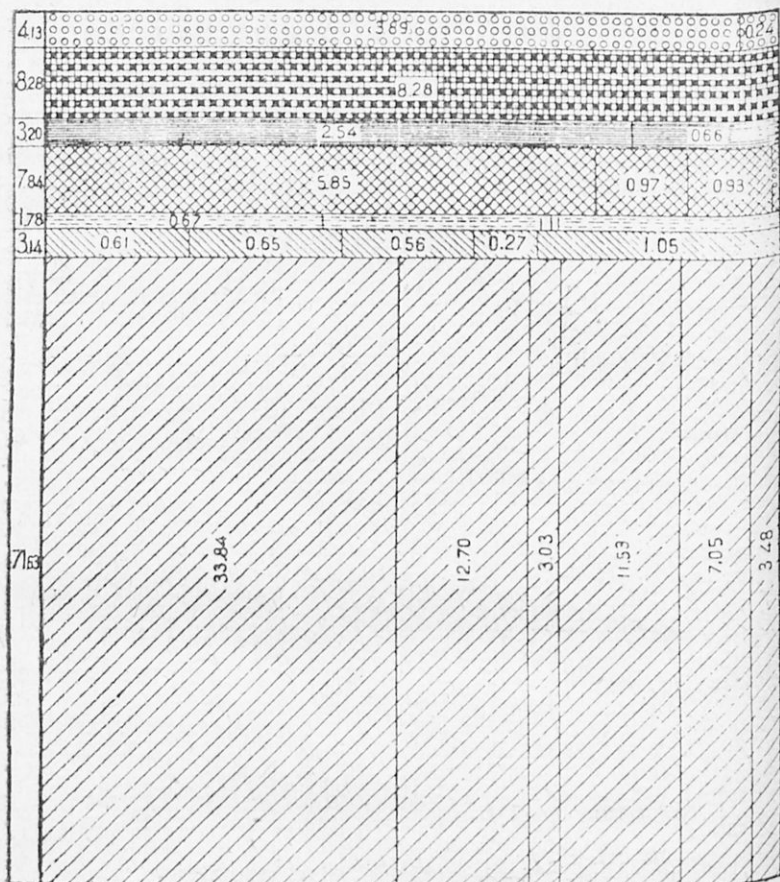
	Σελ.	Κάτοι- κοι		Σελ.	Κάτοι- κοι
A			Ἀντίσσα (Τελώνια)	167	2.930
Ἀγγελόκαστρο	38	1.015	Ἀντίρριον	106	320
Ἀγγίστα	71	1.564	Ἀπείρανθος	150	2.322
Ἀγία Βαρβάρα	176	1.097	Ἄργος	111	10.504
Ἀγία Ἐφημία	134	380	Ἀργοστόλι	133	8.293
Ἀγία Πασασκευή	169	4.559	Ἀρεόπολις	120	1.024
Ἀνιάσος	166	5.679	Ἄρτα	92	7.468
Ἅγιος Κήρυκος	157	944	Ἀρχάνες	175	3.160
Ἅγιος Μύρωνας	176	1.085	Ἄσπρο	64	872
Ἅγιος Γεώργιος			Ἄσσοι	134	
Νεμέας	111	3.485	Ἄστρος	121	943
Ἅγιος Νικόλαος	177	1.543	Ἀταλάντη	29	3.318
Ἅγιος Εὐστράτιος	168	786	Ἀχλαδόκαμπος	113	1.693
Ἀγουλινίτσα (Ἐπι- τάλιο)	110	2.644	B		
Ἀγριά	46	1.045	Βάμος	173	940
Ἀγρίνιο	38	14.562	Βαθὺ (Λιμένας)	158	8.636
Ἀθήνα	4	452.919	Βαθὺ	159	5.677
Αἴγινα	39	5.035	Βαρεῖο	165	692
Αἰγιαλὸς (Σάμη)	13	604	Βατόλακκος	171	837
Αἴγιο	106	11.011	Βάτικα (Νεάπολις)	122	1.750
Αἰδηψὸς	144	1.313	Βελεστίνιο (Φερραί)	44	2.603
Αἰτωλικὸ	37	3.762	Βέρροια	62	14.589
Ἀλεξανδρούπολις (Δεδέαγατς)	85	12.009	Βιάννος	176	1.500
Ἀλιβέρι	142	2.176	Βοδενά ("Ἐδεσσα)	63	1.315
Ἀλιστράτη	71	3.786	Βολισσὸς	163	1.450
Ἀλόνησος	88	707	Βόλος	45	41.706
Ἀλυκιανὸς	172	1.005	Βόνιτσα	39	2.141
Ἀμαλιάδα	108	12.365	Βουκολιές	171	332
Ἀμάρι Νεὺς	173	266	Βροντάδος	1 2	6.745
Ἀμάτοβοι (Ἄσπρος)	64	872	Βυτίνα	113	1.493
Ἀμοργὸς	150	700	Γ		
Ἀμύνταιο (Σόρο- βίτες)	54	2.148	Γάιος	136	5.030
Ἀμφίκλεια (Δαδί)	27	3.801	Γαλαξίδι	31	3.020
Ἀμφιλοχία (Καρ- βασαράς)	38	3.516	Γαλατὰς	121	1.500
Ἀμφισσα	31	5.294	Γαργαλιάνοι	125	7074
Ἀνασελίτσα	56	1.592	Γαρίτσα	137	508
Ἀνάφη	153	565	Γαστούνη	108	4.183
Ἄνδρος	148	2.069	Γερολιμένας	123	2.018
			Γιάννινα (Ἰωάννινα)	94	20.485
			Γιαντισὰ (Γενιτσὰ)	62	9.128
			Γουμενίτσα	97	4.433

	Σελ.	Κάτοικοι		Σελ.	Κάτοικοι
Γκιουμουλτζίνα (Κομοτινή)	85	30.136	Θεσσαλονίκη	58	236.524
Γεωργίτσι	119	1.646	Θήβα	24	7.133
Γραβιά	27	326	Θήρα	152	680
Γρεβενά	55	3.747	Ι		
Γύθειο	123	6.701	Ίεράπετρα		3.611
Δ			Ίθάκη	135	3.265
Δαδί (Άμφίκλεια)		3.801	Ίος	152	325
Δελφοί	31	1.085	Ίστιαία (Ξηροχώρι)	143	3.320
Δεδέαγατς (Άλεξανδρούπολη)	85	12.009	Ίτέα	31	1.885
Δημητσάνα	114	2.010	Ίωάννινα	94	20.485
Δοϊράνη	69	122	Κ		
Δομοκός	28	1.793	Καβάλλα	72	49.980
Διακοφτό	104	800	Καϊλάρια (Πτολεμαΐδα)	53	6.442
Διδυμότειχο	86	8.204	Καλάβρυτα	105	1.790
Δοξάτο	71	4.295	Καλαμάκι	24	28.961
Δράμα	71	29.389	Καλαμάτα	115	2.695
Ε			Καλαμπάκα	48	3.365
Έδεσσα (Βοδενά)	63	13.135	Καλλονή	166	298
Έλασσώνα	49	3.015	Καλονερό	110	1.003
Έλευσίνα	23	6.416	Καμάριζα	21	1.003
Έπιτάλιον (Άγυλινίτσα)	110	2.644	Κάνδανος	97	977
Έρέτρια	142		Κάντζα	20	1.091
Έρεσός	167	543	Καραγάτς (Όρεστειάδα)	86	3.246
Έρικοῦσαι	136	2.892	Καρδάμυλα	162	4.421
Έρμούπολη	151	21.122	Καρβασαράς (Άμφιλοχία)	38	3.516
Ζ			Καρδαμύλη	123	490
Ζαγορά	46	2.902	Καρδίτσα	48	13.883
Ζάκυνθος	131	11.609	Καρλοβάσια	158	6.365
Ζευγολατιό	111	1.605	Καρσές	68	246
Ζίτσα	95	1.220	Καρπενήσι	32	2.576
Ζίχνα Νέα		3.135	Κάρυστος	144	1.866
Η			Καστανιά	118	1.501
Ήράκλειο		33.404	Καστέλι (Κισιάμου)	171	1.280
Θ			Καστοριά	55	10.318
Θέρισο	171	343	Κάστρο Λήμνου	168	3.726
Θερμοπύλαι	29	47	Κατάκωλο	109	732
			Κατερίνη	57	10.138
			Κατωχώρι	135	462

	Σελ.	Κατοίκοι		Σελ.	Κατοίκοι
Κέα	147	3.000	Λιδωρίκι		1.537
Κέρκυρα	136	32.221	Λιμεναρία	89	1.206
Κιάτο (Σικυωνία)	104	2.778	Λιόπτσι (Παιονία)	20	3.605
Κιλκίς	69	6.864	Λουτράκι		2.112
Κίμωλος	147	1.959	Λιμένι	123	60
Κισσός	276	1.057	Λίμνη	143	3.361
Κνωσός	175	56	M		
Κοζάνη	52	12.708	Μακρόνιτσα	45	2.313
Κομοτινή (Γκιουμουλτζίνα)	85	30.136	Μανδαμάδος	168	3.060
Κόνιτσα	96	1.959	Μαντούδι	143	
Κόπραινα	92	557	Μανωλάδα	108	1.334
Κόρινθος (Νέα)	103	9.944	Μαραθώνας	24	2.023
Κόρινθος (Παλαιά)	103	1.216	Μαραθόκαμπος	160	2.988
Κορώνη	124	2.094	Μαργαρίτι	97	1.712
Κορωπί	20	5.077	Μαρκόπουλο	20	3.966
Κρανίδι	121	4.214	Μέγαρα	23	10.441
Κρυονέρι	33	118	Μεγαλόπολη	115	2.373
Κροκεαί (Λεβέσσοβα)		2.235	Μεθώνη	124	1.990
		907	Μέθανα	120	490
Κύθηρα		1.190	Μεσολόγγι	33	9.270
Κύθνος	147	976	Μέτσοβο	97	2.156
Κυλλήνη		3.361	Μηλιές	46	1.728
Κύμη	143	4.443	Μήλος	147	788
Κυπαρισσία	110		Μολάοι	120	2.173
A			Μοϊρες	176	533
Λαγκαδός	69	5.152	Μονεμβασία	122	638
Λαγκαδία		3.049	Μουδρος	168	1.795
Λαμία	29	14.205	Μπούκκια (Παρανέστιον)	85	798
Λάρισα	44	23.899	Μύλοι	112	284
Λαύριο	20	6.393	Μυστράς	119	740
Λειβαδιά	25	12.585	Μυκήνας (Χαρβάτι)	111	268
Λεβέσσοβα (Κροκεαί)	119	2.235	Μύκονος	149	1.665
		5.083	Μυτιλήνη	165	27.870
Λευκάδα	135	1.344	Μυτιληνοί	159	5.519
Λευκίμμη	138	3.816	N		
Λεχαινά	108	1.071	Νάξος	150	2.160
Λεχώνια	46	2.916	Νάουσα	62	10.250
Λεωνίδι	121	4.843	Ναύπακτος		3.101
Ληξούρι	132	104	Ναύπλιο	112	7.163
Λιανοκλάδι	27		Ναύσταθμος	39	4.049

	Σελ.	Κάτοι- κοι		Σελ.	Κάτοι- κοι
Νεάπολη (Βάτικα)	122	1.750	σόπολης	71	6.030
Νεάπολη (Μεραμ- πέλου)	177	3.391	Πτολεμαΐδα (Καϊ- λάρια)	53	6.442
Νεμέα (Άγ. Γεωρ.)	111	3.485	Πύλος	124	2.315
Νησί	116	6.795	Πύργος Ήλειας	108	19.336
Νιγρίτα	71	7.199	Πύργος (Σάμου)	160	1.561
Π			Πύργος (Κρήτης)	176	585
Ξάνθη	85	33.712	Πυρσόπολις (Προ- σωτσάνη)	85	6.035
Ξηροχώρι (Ίστιαία)	143	3.320	Ρ		
Ξυλόκαστρο	104	2.146	Ρέθυμνο	173	8.632
Ο			Ροδολείβος	71	4.391
Όθωνοί	136	803	Σ		
Οινόη (Σχηματάρι)	24	1.493	Σαγιάδα	97	874
Οινοῦσες	163	2.440	Σαλαμίνα	39	7.757
Όλύμπια	109	427	Σάμη Αιγιαλός	134	604
Όρεσιτιάδα	86	3.246	Σαμοθράκη	169	2.055
Όρμύλια	68	1.859	Σαρή-Σαμπάν (Χρυ- σόουπολις)	73	1.590
Π			Σελινίτσα	123	342
Παιονία (Λιόπεσι)	20	3.605	Σέρβια	52	3.250
Παλιόχωρα	171	590	Σέριφος	147	1.621
Παναγιά (Θάσου)	89	1.062	Σέρρες	70	9.640
Παρανέστιον (Μπούκια)	85	798	Σητεία	178	2.170
Πάρος	159	1.975	Σιάτιστα	56	5.328
Παραμυθία	97	2.300	Σιδηρόκαστρο	70	6.349
Πάργα	98	1.442	Σίφνος (Άπολλω- νία)	147	619
Πάτρα	105	61.278	Σκιάθος	88	3.213
Πειραιάς	15	251.328	Σκόπελος	88	4.075
Πλατύ	62	744	Σκῦρος	88	2.878
Πλωμάρι	166	6.481	Σόροβιτς (Άμύν- ταιον)		2.148
Πολύγυρος	66	2.477	Σούδα	171	1.249
Πολύχνιτος	166	7.256	Σοφάδες	48	3.334
Πόμπια	176	1.214	Σπάρτη	181	5.800
Πορδία άνω	69	2.170	Σπέτσες	121	3.533
» κάτω	69	986	Σουφλι	86	7.307
Πόρος	121	6.450	Σταμνά	38	1.470
Πορταριά	45	1.518	Στυλίδα	29	2.727
Πόρτο-Λάγο	85	196	Συκιωνία (Κιάτο)	104	2.778
Ποταμός	138				
Πράβι	71	4.612			
Πρέβεζα	93	8.659			
Προσωτσάνη (Πυρ- σόπολης)					

	Σελ.	Κάτοι- κοι		Σελ.	Κάτοι- κοι
Συκιά	120	1.544	Φερραι (Βελεστίνο)	44	2.603
Σύκινος	152	383	Φιλιάτες	97	2.241
Σφακιά (χώρα)	172	1.493	Φιλιατρά	125	9.293
Σχηματάρι (Οινόη)	24	3.694	Φιλιπιάδα	93	1.530
Τ			Φισκάρδο	144	165
Τελώνια (Αντίσσα)	167	2.930	Φολέγανδρος	152	375
Τήνος	149	2.485	Φλώρινα	54	10.585
Τηγάσι	159	2.501	Φοῦρνοι	157	784
Τρίκαλα	48	18.682	Χ		
Τρίπολη	113	14.397	Χαλέπα	171	47
Τσαγκαράδα	46	1.262	Χαλκίδα	142	17.297
Τσαρίτσεινα	49	3.011	Χανιά	171	26.604
Τσερμιάδος	177	1.163	Χαρβάτι (Μυκήνες)	111	268
Τσοτύλι	56	852	Χίος	161	22.122
Τσουμαγιά (Ήρά- κλεια)	71	2.366	Χρυσόπολις (Σαρη- Σαμπάν)	73	1.509
Τύρναβος	49	7.158	Χώρα	159	2.079
Υ			Ψ		
Υδρα	121	3.550	Ψαρά (Παλαιά)	163	788
Υπάτη (Λουτρά)	27	464	Ψαρά (Νέα : Έρέ- τρια)	143	1.595
Υπάτη	28	1.364	Ψυχρό	177	390
Φ			Ω		
Φανάρι	98		Όρειοι	144	469
Φάρσαλα	48	3.223			

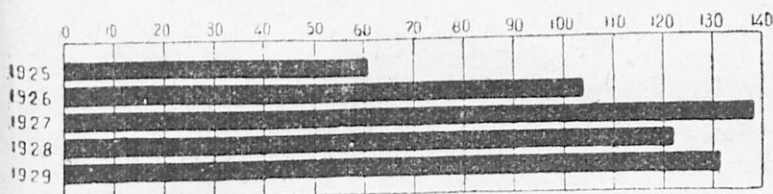
Τί καλλιεργούμε. 'Αναλογίες :

- Τά 4¹³ Κορινθιακή σταφίδα 3.89
 Σουλτανίνα » 0.24
- Τά 8²⁸ 'Αμπέλια
- Τά 3²⁰ Σανός 2.54
 Τριφίλι 0.66
- Τά 7⁸⁴ Καπνός 5.85
 Βαμβάκι 0.97
 διάφορα 1.02
- Τά 1⁷⁸ Λαχανικά
- Τά 3¹⁴ *Όσπρια. Φασόλια 0,61. Κουκιά 0,65. Ρεβίθια 0,56. Φακές 0,27. Διάφορα 1,05
- Τά 71⁶³ Σιτηρά. Στάρι 33.84. Κριθάρι 12.70. 'Αραποσίτι 11.53. Σμιγάδι 3.03.
 Βρώμη 7.05. Σικαλη 3.48.

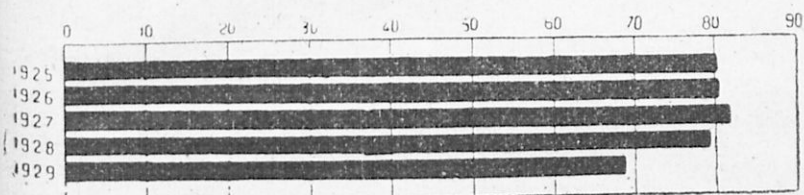
Τὰ 4 κυριώτερα προϊόντα μας πού πουλούμε
στο Ἐξωτερικὸ

χιλιάδες τόννοι

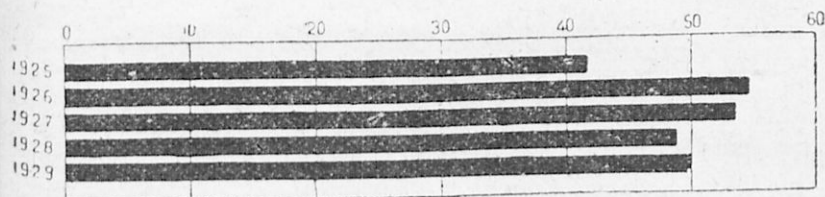
Κρασί

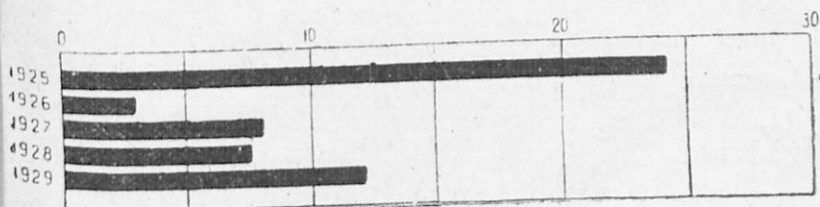
Σταφίδα

Καπνός

Λάδι

Τὰ μεγαλύτερα νησιά

(Ἔκταση σὲ τετραγωνικὰ χιλιόμετρα)

	Τετραγ. χιλιόμε.	Πληθυσ.		Τετραγ. χιλιόμε.	Πληθυσ.
Κρήτη	8.600	392.210	Κέρκυρα	720	102.552
Εὐβοία	3.770	162.620	Κεφαλληνία	690	64.457
Λέσβος	1.750	166.626	Ζάκυνθος	435	43.052

Ὅρη

(ἜΨος εἰς μέτρα)

Παντοκράτωρ	914	Κεραύνεια	2025
Ἰμμηττος	1027	Δίκη	2155
Χολομών	1047	Λευκὰ ὄρη	2164
Πεντελικόν	1107	Ροδόπη	2177
Κανδήλι	1209	Ἐρύμανθος	2224
Κιθαιρῶν	1410	Λάκμων	2290
Πάρνης	1412	Ἀροάνεια	2334
Ἀκαρνανικὰ	1500	Τσουμέρκα	2394
Καμβούνια	1500	Κυλλήνη	2374
Πήλιον	1618	Ταῦγετος	2409
Ἐλικῶν	1749	Παρνασσός	2450
Βόϊον	1787	Βαρδούσια	2495
Τόμαρος	1800	Ἴδη	2498
Βέρμιον	1900	Ὀρβηλος	2685
Παναχαϊκόν	1927	Ὀλυμπος	2985
Ἄθως	1935	Γκιῶνα	2510
Ὄσσα	1978		

Ποταμοὶ

(Μάκρος σὲ χιλιόμετρα)

Ἐβρος	550	Νέστος	375
Ἀξιός	380	Πηνειός	210
Στρυμῶνας	375	Ἀχελῷος	230

Τὰ τελευταία Βοηθητικά τοῦ Οἴκου Δημητράκου

1. Π. Παναγοπούλου τέως ἐπιθεωρ. Δημοτ. Σχολείων

1. Παλαιά Διαθήκη	ηθουσ. 8,50
2. Καινή Διαθήκη	2.552 50
3. Ἐκκλησιαστική Ἱστορία	1.457 50
4. Κατήχησις καὶ Λειτουργική.....	0528 50
5. Ἡρωϊκοὶ Χρόνοι (Ἱστορία 3ης τάξεως)	8,50
6. Ἱστορία Ἀρχαίας Ἑλλάδος 4ης τάξεως.....	8,50
7. Βυζαντινὴ Ἱστορία Ε'. τάξεως.....	8,50
8. Νέα Ἱστορία Στ'. τάξεως.....	8,50

2. Μιχ. Παπαμαύρου τέως Διευθυντοῦ Διδασκαλείου

9. Ἀριθμητικὰ Προβλήματα 2ας τάξεως.....	6,50
10. > > 3ης καὶ 4ης τάξ. (συνδιδασκομένων).....	9,—
11. > > 5ης καὶ 6ης τάξ. (>).....	9,—

3. Μ. Παπαμαύρου—Π. Παναγοπούλου

12. Ζωολογία διὰ τὴν 3ην καὶ 4ην τάξιν	8,50
--	------

4. Δ. Δημητράκου ἐπιμελεία Δ. Τσαμασφύρου τέως Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου

13. Γεωγραφία 3ης καὶ 4ης τάξεως (ἀνὰ τὴν Πατρίδα μας).....	12,—
14. > > διὰ τὴν 3ην τάξιν.....	8,50
15. > > > 6ην τάξιν	8,50

5. Θ. Θεοδορίδου Δημοδιδασκάλου

16. Χημεία	6,50
17. Ὄρνιθολογία.....	6,50
18. Φυσικὴ Πειραματικὴ	8,50

6. Ἰωάν. Γεωργοπούλου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ

19. Χημεία πρὸς χρῆσιν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ μαθητῶν	10.—
---	------